



KASTEEN POLULLA

Kasteen ja kummiuden teologiaa ja käytäntöjä

Toim. Maarit Hytönen

Kasteen polulla

Kasteen ja kummiuden teologiaa ja käytäntöjä

Toim. Maarit Hytönen

136/

KIRKON TUTKIMUSKESKUKSEN
JULKAISUJA

Kasteen polulla. Kasteen ja kummiuden teologiaa ja käytäntöjä

© Kirkon tutkimuskeskus

Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 136

Taitto: Grano Oy

Kansi: Linnea Ekstrand

ISBN 978-951-693-424-5 (nid.)

ISBN 978-951-693-425-2 (pdf, saavutettava)

ISSN 1459-2681 (painettu)

ISSN 2343-306X (verkkojulkaisu)




VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Paino: Grano Oy

Vaasa 2021

SISÄLLYS

Johdanto	5
Hanna Salomäki & Katri Vappula	
1 Uskonnolliset rituaalit ja nuoret aikuiset: kasteeseen liittyvät valinnat 📖	10
Hanna Salomäki	
1.1 Johdanto	10
1.2 Kastettujen osuuden muutos Pohjoismaissa	13
1.3 Aiempi tutkimus, tutkimustehtävä ja tutkimuksen aineistot....	16
1.4 Uskonnollisen seremonian tärkeys lapsen syntymän yhteydessä	18
1.5 Kastamiseen vaikuttavat tekijät	21
1.6 Kastamattomuuden perusteet.....	25
1.7 Johtopäätökset	27
Kirjallisuus	28
2 Valaistumisen kylpy: kasteen teologisia kehityslinjoja 📖	34
Jyri Komulainen	
2.1 Kaste uskontohistorian valossa	34
2.2 Kaste Uudessa testamentissa.....	37
2.3 Kasteteologian historiallisia kehityslinjoja	41
2.4 Luterilaisen reformaation kasteteologia	44
2.5 Suomalaisten herätysliikkeiden tulkintalinjoja.....	47
2.6 Kirkollisen kasteteologian suuntia	51
2.7 Kohti rikkaampaa kasteteologiaa	56
Kirjallisuus	63
3 Ristiäiset, nimiäiset ja tunteet - tunteiden ilmaiseminen nimiäisiä ja ristiäisiä käsittelevissä blogikirjoituksissa 📖	70
Helena Kauppila	
3.1 Johdanto	70
3.2 Tutkimuksen tausta ja teoreettinen viitekehys	71
3.3 Aineisto, tutkimuksen etiikka ja menetelmä	78
3.4 Tulokset emotionaalisen intensiteetin valossa	97
3.5 Johtopäätökset	101
Kirjallisuus	103

4	Kirkon alan opiskelijoiden käsityksiä kasteesta ja kummiudesta 	108
	Päivi Sutinen & Minna Valtonen	
4.1	Johdanto	108
4.2	Diakin kirkon alan opiskelijat	111
4.3	Tutkimuksen tarkoitus, toteuttaminen ja tutkimukseen vastanneet	112
4.4	Kasteen merkitys	116
4.5	Kastamiseen ja kastamatta jättämiseen vaikuttavia syitä	120
4.6	Kummius, kristilliset arvot ja kristillisen kasvatuksen tukeminen	125
4.7	Kristillisten toimitusten merkitys elämäntapahtumissa	130
4.8	Tutkimustulosten yhteenveto ja pohdinta	131
	Kirjallisuus	133
5	Kasteen ja kummiuden kehityshankkeet seurakunnissa vuosina 2010–2020	140
	Jussi Laine, Eeva Salonen, Anna Äystö, Heikki Lehti & Merja Halivaara	
5.1	Pienelle parasta -hanke	141
5.2	Kyselyt ja palautejärjestelmät	142
5.3	Aamukasteet ja Kastepäivät	143
5.4	Jäsen360 ja Vantaan etnografinen tutkimus	145
5.5	2020-luvun kastemateriaalit ja vuorovaikutus kastamattomien lasten perheiden kanssa	145
5.6	Kummiuden tukeminen ja brändääminen	146
5.7	Kokonaiskirkolliseen Kaste ja kummius -hankkeeseen liittyminen	147
5.8	Johtopäätökset: mitä seuraavaksi?	148
	Lähteet	149
6	Loppukatsaus: Kirkollisen kehittämistyön ihanuudesta ja kurjuudesta	150
	Jarmo Kokkonen & Katri Vappula	
6.1	Ihmislähtöisten toimintamallien etsiminen ja jalostaminen	151
6.2	Luovan teologisen työskentelyn tärkeys	156
6.3	Johtamisen kehittäminen	158
	Lähteet ja kirjallisuus	160
	Kirjoittajat	162

JOHDANTO

Pohjoismaisen kastewebinaarin (*Baptism in times of change*) alustuksessaan toukokuussa 2021 professori Harald Hegstad kuvasi, että Pohjoismaissa on meneillään kasteen kriisi, joka ilmenee kolmella eri tavalla: kriisinä numeroissa, kriisinä kommunikaatiossa ja merkityksen kriisinä. 2000-luvulla kastettujen osuudet ovat laskeneet merkittävästi kaikissa Pohjoismaissa, eivätkä kirkkoon kuuluvat vanhemmatkaan välttämättä valitse lapsilleen kastamista. Kriisi kytkeytyy viestintään: kirkko ei aina kykene sanoittamaan kasteen merkitystä ymmärrettävästi. Kolmanneksi kriisi kytkeytyy kasteen merkitykseen. Vanhemmilla ei aina ole käsitystä siitä, mitä katse merkitsee, ja myös kirkon työntekijät voivat olla epävarmoja kasteen merkityksestä.

Kaikista näistä teemoista on keskusteltu myös Suomessa muutamien viime vuosien aikana. Kastamisessa tapahtuvat muutokset kytkeytyvät laajaan, meneillään olevaan uskonnollisuuden muutokseen. Erityisesti nuoremmat sukupolvet pohtivat omakohtaisen kirkkosuhteensa tai sen puutteen valossa sitä, missä määrin haluavat sitoutua juuri uskonnollisiin juhlaperinteisiin elämänkaaren juhlissa. Muuttuvassa tilanteessa on myös pohdittu sitä, millainen toimintatapa viestittäisi kirkon kutsuvuutta ja perheiden todellisuuden, esimerkiksi vanhempien erilaisten katsomusten, huomioon ottamista juhlatilanteessa. Tämä artikkelikokoelma pureutuu kysymykseen kasteesta ja sen muutoksesta suomalaisessa kansankirkollisuudessa. Kirja kokoaa yhteen sekä eri tahoilla tehtyä tieteellistä tutkimusta että tietoa aiheeseen liittyvistä kokeiluista seurakunnissa.

Tutkimus kytkeytyy Kirkkohallituksessa vuosina 2018–2020 toteutettuun Kaste ja kummius -hankkeeseen, jonka yleistavoite oli kasteen aseman turvaaminen suomalaisten perheiden elämässä. Hanke sai kirkolliskokouksen erillisrahoituksen. Kaste ja kummius -hanke pyrki tavoitteeseensa herättämällä aiheesta keskustelua kirkon sisällä, kokoamalla ja kehittämällä erilaisia kasteeseen ja kummiuteen liittyviä uusia toimintamalleja sekä kohderyhmälähtöistä viestintää. Hankkeessa luotiin myös pitkäjänteinen malli kristillisen identiteetin ja seurakuntayhteyden vahvistamiseksi (Polku. Vauvasta aikuiseksi seurakunnan yhteydessä).

Hankkeelle perustettiin ohjausryhmä, jonka puheenjohtajana toimi piispa Teemu Laajasalo. Ryhmään nimettiin Heli Heikkilä (varhaiskasvatuksen työalajohtaja, Heinolan seurakunta) Eeva-Kaisa Heikura (viestintäpäällikkö, Kirkon viestintä), Jarmo Kokkonen (vs. johtaja, Kirkon kasvatusta ja perheasiat), Jussi Laine (vs. kehitysjohtaja, Tampereen seurakunnat), Stefan Myrskog (ledande sakkunnig, Kyrkans central för det svenska arbete), Sami Ojala (johtaja, Nuori kirkko ry), Niilo Pesonen (kirkkoherra, Tuiran seurakunta) Hanna Salomäki (johtaja, Kirkon tutkimuskeskus) sekä Katri Vappula (johdettava asiantuntija, Kirkon kasvatusta ja perheasiat, sihteeri).

Käytännössä hankkeen osa-alueita vei eteenpäin työryhmä. Sen kokoonpano eli hankkeen aikana, ja siihen kuului suurimmillaan hankkeen lopussa kahdeksan kirkkohallituksen työntekijää eli Henna Ahlfors, Vilppu Huomo, Titti Kallio, Jarmo Kokkonen, Jari Pulkkinen, Terhi Paananen, Tuulikki Terhemaa ja Rebecka Stråhlman. Hanketta ja työryhmää johti Katri Vappula.

Verkostoja ja yhteiskehittämistä

Kaste ja kummius - hankkeeseen muotoutui kuusi eri toiminta-alueita: tutkimus, kaste ja kummiusviestintä, jäsenviestintä, kaste ja monikulttuurisuus, kummiuden tukeminen sekä kasvun polku, ja myöhemmin se täydentyi vielä ruotsinkielisellä osa-alueella. Eri teemoihin koottiin toimintaverkostoja tai työryhmiä, joihin osallistui kymmeniä kirkon keskushallinnon, seurakuntayhtymien ja seurakuntien työntekijöitä. Hankkeen toimijat valitsivat itse käynnistettävät kehittämisprosessit, ja ryhmät tai verkostot vastasivat niiden muotoilusta ja etenemisestä.

Hanke pyrki nostamaan esiin tutkimus- ja tilastotietoja, herättämään keskustelua ja aktivoimaan kirkollisia toimijoita yhdessä vaikuttamaan kasteen merkityksen vahvistumiseen. Tätä toteutettiin sekä viestinnän keinoin kirkollisissa sosiaalisen median ryhmissä että kohtaamalla ihmisiä erilaisissa työkokouksissa, seminaareissa ja työpajoissa. Hankkeen työryhmän jäsenet vierailivat hiippakuntien ja suurten seurakuntien työntekijöiden kokouksissa. Hanke järjesti seurakuntien toimijoille suunnattuja työpajoja ja webinaareja muun muassa kummiuden tukemiseen kasteteologian ja kasvun polun kehittämisen aihepiireistä.

Hankkeessa toteutettiin erilaisia tuotoksia ja mallinnuksia. Seurakunnille suunnatun palautekyselyn mukaan (vastaajia 154) hankkeen tunnetuimpia tuotoksia olivat ensimmäistä kertaa äidiksi tuleville kaupunkilaisille suunnatut

kaste.fi-nettisivusto ja *Vauvan ensimmäinen juhla – opas omannäköisiin ristiäisiin*. Opas toteutettiin yhdessä Vauva-lehden ja Vauva.fi-sivuston kanssa, ja sen printtiversiota painettiin ja jaettiin yhteensä 68 000 kappaletta. Molemmissa painottuivat viestinnällisesti vertaistarinat, elämyksellisyys ja kohderyhmälle ymmärrettävät ilmaiset. Noin puolet kyselyyn vastanneista seurakuntien työntekijöistä tunsivat myös Kummipäivä-materiaalit sekä kumminkaa.fi-sivuston. Sosiaalisen median sisältö tunsivat 44,1 prosenttia vastanneista. Näitä kaikkia materiaaleja oli myös hyödynnetty seurakunnissa. Kyselyn alla juuri valmistuneen Polku. Vauvasta aikuiseksi seurakunnan yhteydessä -mallin tunsivat hieman alle puolet vastaajista. Polku-mallin tuntemus ja hyödyntäminen seurakunnissa on koko ajan lisääntynyt, ja se tulee todennäköisesti olemaan hankkeen vaikuttavin ja pitkäkestoisin tuotos. Polku on kokonaisvaltainen ja pitkäjänteinen työväline ja toimintamalli, jonka perusajatuksena on ohjata seurakuntaa toimimaan niin, että lapsi, nuori ja hänen perheensä voivat löytää luontevan tapansa elää kristittyinä ja tuntea yhteyttä seurakuntaan.

Hankkeessa tuotetun Kasteen lahja -videon tiesi kolmannes (35 %) ja sosiaalisen median vaikuttajakampanjaan oli tutustunut vajaa viidennes (18 %) vastaajista. Vähäiseen tunnettuuteen työntekijöillä saattoivat vaikuttaa käytetyt mediat sekä kohderyhmä (18–30-vuotiaat). Toisaalta myös hankkeen aikana tehdyn Kirkon tutkimuskeskuksen toteuttaman kastetutkimuksen tunsivat vain neljännes (25 %) prosenttia vastaajista.

Osa hankkeen tuotoksista valmistui vasta hankkeen päätyttyä, muun muassa nuoren kasteesta kertova video. Sen kohderyhmänä ovat ne kastamatomat nuoret, jotka pohtivat rippikouluun menoa ja kastetta. Hankkeessa valmistui myös *Lapsi on lahja* -ohjeistus tilanteisiin, joissa lasta ei voida kastaa. Se ei saavuttanut piispojen yksimielistä hyväksyntää, ja sen käyttäminen jäi hiippakunnalliseen harkintaan valtakunnallisen julkistamisen sijaan.

Tutkimuksesta tukea kehittämiseen

Kaste ja kummius -hankkeeseen muodostettiin jo alkuvaiheessa tutkimusverkosto, jossa on sekä toteutettu uutta tutkimusta että koottu yhteen eri tahoilla tehtyä tiedonkeruuta. Kirkon tutkimuskeskus keräsi kasteeseen ja kummiuteen liittyvää tietoa kyselyn ja kirjoituspyyntöjen avulla suomalaisilta sekä nelivuotiskertomuksen (*Uskonto arjessa ja juhlassa*) yhteydessä myös seurakunnilta ja kirkon työntekijöiltä ja luottamushenkilöiltä. Tuloksia on

raportoitu jo aiemmin Hytösen julkaisussa *Maailman tärkein tapahtuma. Suomalaisten käsityksiä kasteesta ja kummiudesta* (2020). Tutkimustuloksia on esitelty lukuisissa työryhmissä ja alustuksissa kirkon eri tahoilla.

Tutkimusverkostossa ovat olleet mukana Maarit Hytönen, Hanna Salomäki ja Jyri Komulainen (Kirkon tutkimuskeskus), Helena Kauppila, Mikko Malkavaara ja Minna Valtonen (Diakonia-ammattikorkeakoulu) sekä Johanna Pohjantaival ja Anna Äystö (Vantaan srky), Eeva Salonen (Helsingin srky), Jussi Laine (Tampereen srky), Heikki Lehti (Espoon srky) sekä Jarmo Kokkonen (Kasvatus ja perheasiat, KKH). Tutkimusverkosto on kytkeytynyt pohjoismaisten luterilaisten kirkkojen yhteiseen **Baptism in times of change -hankkeeseen**, jossa koottiin yhteen eri maissa tehtyä kasteeseen liittyvää tutkimusta sekä käytiin yhteistä keskustelua kirkkojen muuttuvasta tilanteesta ja reagoinnista siihen.

Tämä artikkelikokoelma antaa kirkon toimijoille monipuolisesti taustatietoa sekä toteutetuista kehityshankkeista että tutkimusten kautta nousseista havainnoista, jotka liittyvät kasteeseen ja kummiuteen ja niihin liittyviin valintoihin erityisesti nuorten aikuisten ikäryhmässä. Kirjan alkuosan artikkelit ovat vertaisarvioituja tieteellisiä tekstejä ja loppuosassa siirrytään käytännön sovelluksiin ja kehityshankkeisiin.

Hanna Salomäen artikkeli esittelee kastetilanteen muutosta Pohjoismaissa 2000-luvulla sekä analysoi Kirkon tutkimuskeskuksen keräämän kyselyaineiston pohjalta sitä, mitkä tekijät vaikuttavat suomalaisten päätöksiin kastaa tai jättää lapsi kastamatta sekä miten eri ikäryhmien ja sukupuolten näkemykset poikkeavat toisistaan. Tuloksia peilataan uusiin uskonnollisuuden muutosta käsitteleviin tutkimuksiin. **Jyri Komulaisen** artikkeli avaa uskontotieteen näkökulmasta kasteeseen liittyvää symboliikkaa sekä varhaisten kristittyjen toimintamalleja, jotka kytkeytyvät juutalaisuuden ohella myös muuhun uskonnollisuuteen. Artikkelin luo pitkän historiallisen kaaren kirkon kasteologian kehityksestä ja pohtii, miten nykyisessä keskustelussa voitaisiin hyödyntää symboliikkaa nykyistä enemmän ja näin tehdä myös kastetta ymmärrettävämmäksi suomalaisille.

Helena Kauppila lähestyy artikkelissaan kaste- ja kummiustematiikkaa ajankohtaisen media-aineiston kautta, jossa ääneen pääsevät blogereita kirjoittavat äidit. Artikkelin analysoi tunteiden ilmaisemista kasteita ja nimiäisiä koskevissa blogikirjoituksissa. Aineiston kautta voidaan tarkastella sitä, mikä tämän päivän äideille on merkityksellistä lapsen syntymään liittyvässä siirtymäriitissä, ja millaiseksi uudet siirtymäriitit ovat muotoutumassa. Seurakunnissa kasteeseen liittyvää kirkon traditiota välittävät työntekijöistä ennen muuta papit

sekä kasvatuksen ja diakonian työntekijät. **Minna Valtosen ja Päivi Sutisen** artikkeli käsittelee sitä, miten Diakonia-ammattikorkeakoulun kirkon alan opiskelijat tulkitsevat kasteen ja kummiuden merkitystä. Kyselyaineiston pohjalle rakentuva artikkeli käsittelee myös uskonnollisten seremonioiden tärkeyttä opiskelijoiden ajatusmaailmassa.

Seurakuntayhtymissä kasteeseen ja kummiuteen liittyvää kehitystyötä on tehty jo pitkään. **Jussi Laine, Eeva Salonen, Anna Äystö, Heikki Lehti ja Merja Halivaara** esittelevät kasteeseen ja kummiuteen liittyviä kehityshankkeita pääkaupunkiseudulla ja Tampereella. Artikkelit esittelee monipuolisesti niin viestinnällisiä materiaaleja, palautteen keruuta kuin tapahtumiakin sekä haastaa kokonaiskirkolliseen työskentelyyn. Loppukatsauksessaan **Jarmo Kokkonen ja Katri Vappula** kokoavat yhteen kirkollisen kehittämistyön keskeisiä havaintoja ihmiskeskeisestä toimintamallista, kehittämisprosessien koordinoinnista ja johtamisesta sekä luovan teologisen työskentelyn merkityksestä.

Tämän kirjan toimittajana oli tutkija Maarit Hytönen, joka oli ollut mukana kasteen ja kummiuden tutkimusverkostossa alusta saakka. Työ jäi kesken Maaritin menehdyttyä äkillisesti sairauskohtauksen seurauksena. Monografiassaan, artikkeleissaan ja esitelmissään hän toi monesti esiin ajatuksiaan kristillisen kasvatuksen merkityksestä ja erityisesti siitä, että kummius on kirkon voimavara, jota voitaisiin käyttää paljon nykyistä monipuolisemmin. Toimitusprosessia jatkoi loppuun tutkimussihteeri Satu Ikonen, joka on myös vastannut kirjan oikoluvusta ja julkaisukuntoon saattamisesta. Lämmin kiitos heille!

Hanna Salomäki ja Katri Vappula

1 USKONNOLLISET RITUAALIT JA NUORET AIKUISET: KASTEeseen LIITTYVÄT VALINNAT

Hanna Salomäki



1.1 Johdanto

Suomalaisten perhe-elämä on monin tavoin muuttunut 2000-luvulla: avioliitto solmitaan nykyään myöhemmässä iässä, ja sitä edeltää usein avoliitto tai -liittoa. Liitot päättyvät eroon aiempaa yleisemmin, ja lastensaanti on myöhentynyt niin Suomessa kuin muissakin teollistuneissa maissa.¹ Vaikka perhe-elämässä on tapahtunut paljon muutoksia, perheen arvostus on säilynyt varsin korkealla. *European Values Study* -kyselyn mukaan yli neljä viidestä suomalaisesta pitää perhettä erittäin tärkeänä, eikä eri sukupolvien välillä ole eroja perheen arvostamisessa. Eroja kuitenkin on siinä, mitä asioita eri sukupolvet pitävät onnistuneen parisuhteen edellytyksenä: nuoremmat korostivat yksilöllisten päämäärien toteuttamista ja tasa-arvoisuutta kotitöissä, kun vanhemmat sukupolvet pitivät tärkeänä aineellista elintasoa ja lasten saamista.²

Vauraimmissa länsimaissa lapsia syntyy yhä vähemmän. Koko Euroopassa on vuodesta 2008 syntynyt vähemmän lapsia naista kohti 20–29-vuotiaiden ryhmässä ja enemmän lapsia 30–39-vuotiaiden ryhmässä. Kaikissa Pohjoismaissa on havaittavissa syntyvyyden lasku 2010-luvulla.³ Suomessa lapsia

1 Vuonna 1990 avioliitossa oli kolmannes (31 %) 20–29-vuotiaista, vuonna 2015 vajaa neljännes (23 %). Ks. Miettinen 2017, 178–183.

2 [Ketola 2020, 17–24 \(sivusto\)](#).

3 [Rotkirch & Berg & Finnäs 2018, 13–17 \(pdf\)](#); [Suomen virallinen tilasto \(SVT\): Syntyneet 2019 \(sivusto\)](#).

syntyi vuonna 2010 lähes 61 000 ja vuonna 2019 vain 45 600. Keskeinen syy on lapsensaannin myöhentyminen, josta seuraa lapsiluvun jääminen aiempaa pienemmäksi. Avioliittoa edeltää avoliitto tai -liittoja, ja avioliitto solmitaan nykyään myöhemmässä iässä. Myös työelämän muutoksilla on vaikutusta lastensaannin viivästymiseen. Työelämän epävarmuus ja työttömyyden uhka tuovat epävarmuutta perheen perustamiseen.⁴

Lapsia siis syntyi 2010-luvulla aiempaa vähemmän, ja lisäksi syntyneistä lapsista kastettiin aiempaa pienempi osuus. Uskonnollisessa rituaalissa tapahtunut muutos kytkeytyy laajempaan kysymykseen nuorten sukupolvien uskonnollisuudesta. Suuri osa perhettä perustavista kuuluu millenniaalien ryhmään (synt. 1980–1989).⁵ Erityisesti tässä ikäryhmässä (30–39-vuotiaat) uskonnollisen sitoutumisen tavat ovat entistä moninaisemmat. Enemmistö millenniaaleista (52 % miehistä, 54 % naisista) pitää itseään ei-uskonnollisena. Myös vakaumuksellisia ateisteina itseään pitävien osuus on huomattavan korkea (19 % miehistä, 12 % naisista). Erityisesti ei-uskonnollisiksi identifioituvien nuorten naisten osuus ja naisten uskonnollisuuden erot eri ikäryhmissä olivat Suomessa poikkeuksellisen suuret eurooppalaisessa mitatakaavassa.⁶ Voasin ja Crockettin mukaan epäonnistuminen uskonnollisessa sosialisatiossa on johtanut siihen, että uudet sukupolvet ovat vähemmän aktiivisia ja heikommin sitoutuneita uskomuksiin.⁷ Uusi sukupolvi ei ole sosiaalistunut oman uskontonsa arjen tapoihin, kristillisten juhlapyhien sisältöön tai niiden viettämiseen, eikä sillä ole yhteyttä uskoa harjoittavaan yhteisöön. Nuorten aikuisten itse saama uskonnollinen kasvatus on myös selvästi vähentynyt. Stolzin mukaan uusien sukupolvien vähäinen uskonnollisuus vaikuttaa uskonnollisen perinteen siirtoon, joka muuttuu yhä haastavammaksi myös uskonnollisilla vanhemmilla.⁸

Lasten kastamiseen liittyen juuri millenniaalien ryhmä on merkittävä myös siksi, että luterilaiseen kirkkoon kuuluvien jäsenosuus on muita alhaisempi: vuoden 2019 lopussa 30–39-vuotiaista miehistä alle puolet (48 %) kuului luterilaiseen kirkkoon ja naisista kolme viidestä (59 %).⁹ Helsingissä 30–39-vuotiaista miehistä vain kolmannes (33 %) ja naisista 44 prosenttia on

4 Rotkirch & Berg & Finnäs 2018, 13–14, 18–19; Miettinen 2015, 2017.

5 Joissakin tutkimuksissa millenniaaleina pidetään vuosina 1980–1995 syntyneitä.

6 [Ketola 2020, 38–39 \(sivusto\)](#).

7 Voas & Crockett 2005.

8 Stolz 2020, 17–19.

9 Suomalaisista luterilaiseen kirkkoon kuului 69 prosenttia.

luterilaisen kirkon jäseniä.¹⁰ Tästä seuraa, että huomattavan suurella määrällä perheistä lapsella on ainakin yksi kirkkoon kuulumaton vanhempi. Vähintään toisen vanhemman tulee kuulua kirkkoon, jotta lapsi voidaan kastaa luterilaisen kirkon jäseneksi Suomessa.

Millenniaalit ovat aiempia sukupolvia kriittisempiä institutionaalista uskonnollisuutta, kuten kulttuurikristillisyyttä, kohtaan. Tällä tarkoitetaan uskonnollisuutta, jossa sitoudutaan kirkkoon ja sen moniin toimintamuotoihin uskomatta kuitenkaan itse välttämättä uskon sisältöihin. Suomessa se on merkinnyt myös osallistumista enemmistökirkon tarjoamiin rituaaleihin elämän eri käännekohtissa. Juuri millenniaalien ryhmässä kulttuurikristillisyyden on romahtanut ja sen sijaan etsijyys korostunut. Millenniaalit ovat myös muita ikäryhmiä kriittisempiä kirkollisia toimituksia kohtaan.¹¹ Millenniaalien varauksellinen suhtautuminen kirkollisiin toimituksiin ilmenee selvästi kysyttäessä halukkuutta kirkolliseen hautaan siunaamiseen. Puolet suomalaisista (48 %) oli Gallup Ecclesiastica -kyselyssä täysin tai osittain samaa mieltä väittämästä ”Haluan kristillisen hautauksen”. Millenniaalien ryhmässä näin ajattelevia oli muita vähemmän, vain kolmannes (34 %). Kolmannes 30–39-naisista (33 %) ja miehistä (32 %) ei missään tapauksessa halunnut itselleen kristillistä hautausta.¹² Vaikka nuoremmat ikäryhmät eivät välttämättä ole tulleet miettineeksi omaan kuolemaan liittyviä yksittäisiä asioita, merkittävä ero ikäluokkien välillä kertoo kuitenkin siitä, että tavanomainenkaan rituaali ei automaattisesti siirry uusille sukupolville.

Uskonnollisuuden ja perhe-elämän mallien muuttuessa nuoret aikuiset tulkitsevat uudelleen myös perheeseen liittyviä uskonnollisia riittejä. Muuttuva tilanne on johtanut myös kirkossa tarpeeseen käydä keskustelua kasteen merkityksestä ja teologisesta sisällöstä sekä kummiudesta.¹³ Kun kastettujen lasten osuus on merkittävästi laskenut viimeisen kymmenen vuoden aikana, myös ennako-oletus lapsen kastamisesta on muuttunut. Asuinympäristöstä riippuen kastamatta jättäminen saattaa olla ratkaisu, joka edustaa omassa lähiympäristössä enemmistön valintaa. Tämän artikkelin tehtävänä on selvittää, mitkä tekijät vaikuttavat lapsen kastamiseen nuorilla aikuisilla.

10 [Sohlberg & Ketola 2020, 55–56 \(sivusto\)](#).

11 [Hytönen et al. 2020, 253–258 \(sivusto\)](#).

12 Kysymys oli ensimmäistä kertaa mukana Gallup Ecclesiastica -kyselyssä, joten vertailutietoa ei ole. [Salomäki 2020, 120 \(sivusto\)](#).

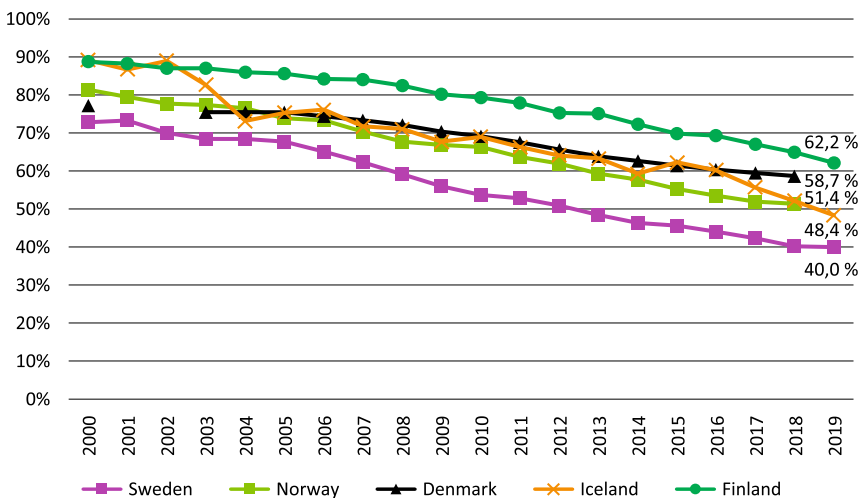
13 Ks. Vappula 2018; Aitlahti et al. 2020.

1.2 Kastettujen osuuden muutos Pohjoismaissa

Luterilaiseen kirkkoon kastettujen osuus on laskenut nopeasti kaikissa Pohjoismaissa 2000-luvulla. Kasteluvuot ovat alhaisimmat Ruotsissa, jossa kaste-prosentti laski alle 50:n jo vuonna 2013. Vuonna 2019 syntyneistä lapsista kastettiin Ruotsissa enää noin 40 prosenttia. Myös Islannissa kastetaan alle puolet syntyneistä. Kaikki Pohjoismaat ovat siis viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana päätyneet hyvin uudenlaiseen tilanteeseen, jossa enemmistövalinta on muuttunut tai muuttumassa vähemmistön valinnaksi.

Kuvio 1.1

Luterilaiseen kirkkoon kastettujen osuus eri Pohjoismaissa (%).¹⁴



Suomessa kastettujen osuus on muita Pohjoismaita korkeammalla. Muutos on kuitenkin tapahtunut hyvin samansuuntaisesti kuin naapurimaissa. Suomessa kastettiin 2000-luvun alussa vielä yhdeksän lasta kymmenestä. Kastettujen osuus laski 2010-luvulla nopeammin kuin koskaan aikaisemmin. Vuoden 2019 lopussa kastettiin 62 prosenttia vuoden aikana syntyneistä lapsista.

¹⁴ [Döpta, konfirmerade, vigda och begravda i Svenska kyrkan 1970-2019 \(pdf\)](#); [Statistics Iceland \(sivusto\)](#); [Kirkelige handlinger og gudstjenester \(sivusto\)](#); [Kirkeministeriet dåpstal \(sivusto\)](#).

Suomessa kastettujen osuudessa on isoja maantieteellisiä eroja. Vähiten lapsia kastetaan Helsingin hiippakunnassa: vuonna 2019 kaksi viidestä syntyneestä lapsesta kastettiin. Helsingin ja Espoon hiippakunnissa kastettujen osuus on vuosien 2010 ja 2019 välillä laskenut yli 20 prosenttiyksikköä. Pohjois-Suomessa kastettujen lasten osuus on edelleen korkea: vuonna 2019 neljä viidestä syntyneestä lapsesta kastettiin. Oulun hiippakunnan ohella Lapuan ja Kuopion hiippakunnissa kastettujen osuus on laskenut vähiten kuluneella vuosikymmenellä.

Taulukko 1.1

Kastettujen osuus eri hiippakunnissa vuosina 2010, 2015 ja 2019 (%). Kirkon tilastollinen vuosikirja 2010 ja 2015, Kirkon tilastot.

	Turku	Tam- pere	Oulu	Mik- keli	Por- voo	Kuo- pio	Lapua	Hel- sinki	Espoo
2010	82,1	82,8	88,8	83,6	84,1	83,6	85,6	62	73,8
2015	75	72,9	84,1	76,6	73,2	76,7	79,1	47,9	62,8
2019	66,0	66,3	78,8	69,9	66,6	72,4	74,6	40,1	52,1
Muutos %-yksikköä	-16,1	-16,5	-10	-13,7	-17,5	-11,2	-11	-21,9	-21,7

Vuonna 2020 kastettujen lukumäärä laski edelleen. Vuonna 2020 lapsia kastettiin 24 898 (28 352 vuonna 2019). Muutos selittyy osittain sillä, että vuonna 2020 koronapandemia siirsi kasteita myöhemmäksi, ja näin osa kastetuista rekisteröityi kirkon tilastoihin kirkkoon liittyneinä. Vuoden 2020 väestötilastojen mukaan vuonna 2020 syntyneistä lapsista kastettiin 53 prosenttia.

Syntyvyys- ja kastelukuihin vaikuttaa myös maahanmuutto. Vuonna 2019 ulkomaalaistaustaisia oli Suomen väestöstä noin kahdeksan prosenttia. Koko maan kokonaishedelmällisyysluku Suomessa vuonna 2010 oli 1,87 lasta naista kohden, mutta vuonna 2019 enää 1,35 naista kohden. Muutos kytkeytyi ennen muuta suomalaistaustaisten naisten ryhmään: heidän syntyvyyslukunsa oli 1,72 vuonna 2010, mutta vain 1,15 vuonna 2019.¹⁵ Ulkomaalaistaustaisten osuus koko maan syntyvyydestä on kasvanut hitaasti 1990-luvulta ja oli

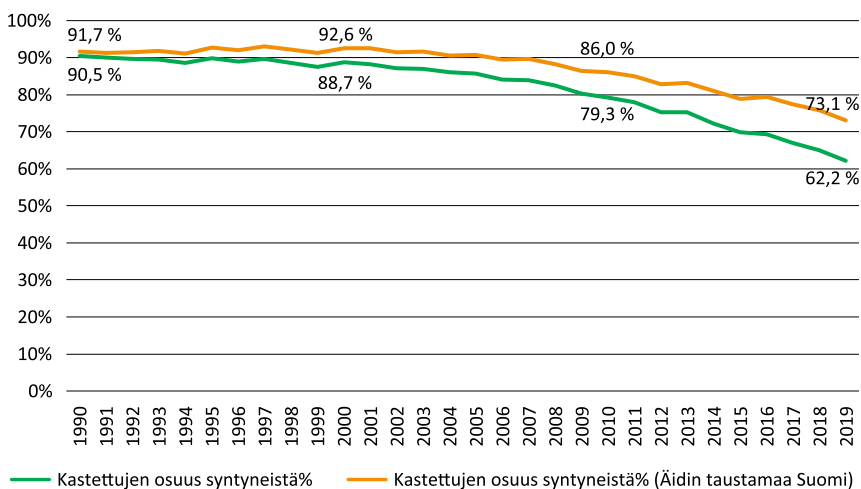
15 Tilastokeskuksen määritelmän mukaan suomalaistaustaisia ovat kaikki ne henkilöt, joilla vähintään toinen vanhemmista on syntynyt Suomessa. Ulkomaalaistaustaisia ovat ne henkilöt, joiden molemmat vanhemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla.

15 prosenttia vuonna 2019. Esimerkiksi Ruotsiin verrattuna maahanmuuton rooli syntyvyydessä on Suomessa merkittävästi pienempi. Ruotsissa viidennes väestöstä on syntynyt Ruotsin ulkopuolella. Vuonna 2015 syntyneistä lapsista lähes kolmella viidestä (37 %) ainakin toinen vanhempi on ulkomailla syntynyt.¹⁶

Kun tarkastellaan kastettujen osuutta äitien taustamaan mukaan, havaitaan että suomalaistaustaisten äitien lapsista kastetaan suurempi osa kuin kaikista lapsista. Vuodesta 1990 vuoteen 2000 näissä perheissä kastettujen lasten osuus jopa hieman kasvoi. Suomalaistaustaisten äitien lapsista kastetaan edelleen noin 73 prosenttia. Kuitenkin myös tällä ryhmällä kastaminen on lähtenyt selvään laskuun 2010-luvulla.

Kuvio 1.2

Lasten kastaminen äidin taustamaan mukaan 1990–2019 (%).



Sekä maahanmuutto että muuttoliike maan sisällä näyttävät näin ollen vähentävän kastettujen osuutta. Lisääntyvä ulkomaalaistaustaisen väestön määrä ja heidän suomalaistaustaisia korkeampi syntyvyytensä vähentää kastettujen lasten osuutta. Myös lisääntyvä suomalaistaustaisten perheiden muutto kaupunkialueille vähentää todennäköisyyttä kastaa lapsi.

16 Jonsson & Svensson & Sandberg 2020, 74.

1.3 Aiempi tutkimus, tutkimustehtävä ja tutkimuksen aineistot

Muissa Pohjoismaissa on jo valmistunut useita kasteeseen liittyviä tutkimuksia. Kastepäätöksen on havaittu kytkeytyvän enemmän traditioon kuin uskontoon, joskin maiden välillä on myös painotuseroja.¹⁷ Ruotsalaisen tutkimuksen mukaan vain kymmenesosa (12 %) vastaajista katsoi, että ”kristillinen uskoni” oli perustelu lapsen kastamiselle, kun taas Norjassa toteutetussa kyselyssä 37–51 prosenttia (asuinalueesta riippuen) valitsi kyseisen vaihtoehdon.¹⁸ Nuorten aikuisten kasteeseen liittyvissä valinnoissa tärkeään rooliin nousee se, pitävätkö he itseään kristittyinä ja onko heillä myönteinen mielikuva kirkosta. Mielikuva rakentuu usein aiempien kirkkokokemusten pohjalta, kuten osallistumisesta seurakunnan lastentoimintaan.¹⁹ Jonssonin, Svenssonin ja Sandbergin tutkimus osoitti, että vanhempien kirkkosuhde oli merkittävin lapsen kastamiseen vaikuttava tekijä, ja äidin suhde kirkkoon merkittävämpi kuin isän.²⁰

Nuorten aikuisten sitoutuminen kirkkoon ja sen toimintoihin on ollut vahvasti sukupuolittunutta. Nuorten miesten on todettu eroavan naisia useammin kirkosta. Naiset ovat myös perinteisesti osallistuneet enemmän erilaisiin kirkon toimintamuotoihin, vaikka uusissa tutkimuksissa tilanne näyttääkin muuttuneen erityisesti alle 30-vuotiailla.²¹ Uskonnollisen perinteen siirron on todettu olevan enemmän naisten kuin miesten vastuulla.²² Ruotsalaisissa tutkimuksissa on toisaalta todettu, että kirkkoon heikosti sitoutuneet miehet vähentävät kasteen todennäköisyyttä, toisaalta taas naisilla on arvioitu olevan enemmän äänivaltaa päätettäessä pyhistä toimituksista.²³

Sosioekonomisen aseman yhteyttä kastamiseen on käsitelty useissa tutkimuksissa. Norjalaisessa tutkimuksessa havaittiin, että vanhemman korkeampi koulutus heikentää todennäköisyyttä lapsen kastamiselle, mutta tanskalaisen tutkimuksen mukaan kastaminen korreloi positiivisesti vanhempien ikään

17 Høeg & Gresaker 2015; Witsø Rafoss 2016.

18 Sandberg & Sjölin & Skantz 2019, 42; Witsø Rafoss 2016.

19 Høeg & Gresaker 2015.

20 Jonsson & Svensson & Sandberg 2020.

21 Mm. Bromander & Jonsson 2018; [Ketola et al. 2016 \(sivusto\)](#); [Salomäki et al. 2020 \(sivusto\)](#).

22 Esim. Niemelä 2011, 54–57.

23 Sjölin 2002, 277; Jarnkvist 2011.

ja koulutukseen.²⁴ Ruotsalaisen tutkimuksen mukaan taas eri sukupuolten vaikutus on erilainen. Isän ikä korreloi kastamiseen positiivisesti ja äidin ikä negatiivisesti.²⁵ Myös siviilisäädyllä on yhteys kastamiseen. Ruotsalaisen tutkimuksen mukaan avioliitossa olevat vanhemmat kastavat lapsensa todennäköisemmin kuin avoliitossa olevat tai yksinhuoltajat.²⁶ Lisäksi asuinseudulla on havaittu olevan vaikutusta kastamiseen: maaseutualueilla asuvat kastavat lapsensa todennäköisemmin kuin pääkaupunkiseudulla ja muissa kaupungeissa asuvat.²⁷

Suomessa kastamiseen vaikuttavia tekijöitä ei ole aiemmin tutkittu. Kastamisen nopean vähenemisen vuoksi Kirkkohallituksessa aloitettiin vuonna 2018 kirkolliskokouksen hyväksymä Kaste ja kummius -erillishanke (2018–2020), jonka tavoitteena oli tukea, koordinoita ja koota kasteeseen ja kummiuteen liittyvää kehittämistyötä ja viestintää seurakuntien tueksi. Hanke pyrki turvaamaan kasteen aseman suomalaisten perheiden elämässä.²⁸ Hankkeen yhteydessä aloitettiin myös tutkimusprojekti, jonka tavoitteena oli analysoida kastepäätökseen vaikuttavien tekijöiden merkitystä sekä kummiuteen liittyviä muutoksia. Tutkimuksesta on aiemmin julkaistu osatutkimus, joka käsittelee suomalaisten käsityksiä kasteesta ja kummiudesta. Hytösen tutkimus toi esiin, että suomalaiset antoivat kasteelle varsin monenlaisia merkityksiä. Kasteeseen liittyvä yhteisöllisyys nähtiin hyvin tärkeänä. Suomalaiset kokivat kasteen kautta liittyvänsä suurempaan joukkoon: seurakuntaan, sukuun ja suomalaisuuteen. Kaste nähtiin kristityn matkan alkuna ja Jumalan varjelun ja siunauksen piiriin pääsemisenä. Myös kytkeytymistä perheen ja suvun tapoihin pidettiin tärkeänä.²⁹

Tämä artikkeli analysoi sitä, mitkä tekijät vaikuttavat lapsen kastamiseen suomalaisissa perheissä. Pääaineistona käytettiin Kirkon tutkimuskeskuksen kastekyselyä, joka toteutettiin helmikuussa 2019. Norstatt Oy:n toteuttamaan tutkimukseen osallistui 1 029 vanhempaa, joilla oli alle kouluikäisiä (0–6-vuotiaita) lapsia. Tutkimukseen vastaajien keski-ikä oli 35, ja heistä puolet oli miehiä ja puolet naisia. Vastaajista 65 prosenttia kuului luterilaiseen kirkkoon. Vastaajista 74 prosenttia oli sellaisia, joiden lapsi tai lapsia

24 Høeg & Gresaker 2015; Lüchau 2014.

25 Jonsson & Svensson & Sandberg 2020.

26 Jonsson & Svensson & Sandberg 2020.

27 [Salomäki 2014, 26–35 \(pdf\)](#); Lund & Jørgensen & Riis 2019; Høeg & Gresaker 2015; Lüchau 2014; Jonsson & Svensson & Sandberg 2020.

28 [Kaste ja kummius – hankkeen esittely \(sivusto\)](#).

29 [Hytönen 2020 \(pdf\)](#).

oli kastettu luterilaiseen kirkkoon. Kolmella prosentilla lapsi oli kastettu muuhun kristilliseen kirkkoon ja kahdella prosentilla oli sekä kastettuja että kastamattomia lapsia. Viidennes vastaajista (22 %) oli sellaisia, jotka eivät olleet kastaneet lapsiaan. Aineiston avulla oli siis mahdollisuus tutkia sekä kastamiseen että kastamattomuuteen vaikuttaneita tekijöitä. Kastekyselyn ohella artikkelissa hyödynnetään loppuvuonna 2019 kerätyn Gallup Ecclesiastica -kyselyaineiston (N=4 065) tuloksia sekä kirkon tilastoaineistoa.

1.4 Uskonnollisen seremonian tärkeys lapsen syntymän yhteydessä

Viime vuosiin asti erityisesti hautaan siunaaminen ja sen ohella myös lasten kastaminen ovat olleet melko itsestään selvinä pidettyjä toimintatapoja Suomessa. Kirkolliset toimitukset ovat olleet luterilaiselle kirkolle tärkeä kosketuspinta suomalaisten kohtaamiseen ja uskonnollisen perinteen siirtämiseen. Niiden kautta on kohdattu myös kirkosta etäännyneitä suomalaisia.³⁰ Toimitukset ovat olleet myös suomalaisille tärkeitä: he ovat halunneet kuulua kirkkoon juuri siksi, että voisivat osallistua kirkollisiin toimituksiin. Edelleen vuonna 2019 neljä viidestä luterilaiseen kirkkoon kuuluvasta katsoi, että mahdollisuus osallistua toimituksiin oli heille tärkeä kirkkoon kuulumisen syy.³¹ Viime vuosien muutokset uskonnollisuudessa ovat kuitenkin merkittävästi muuttaneet myös suhtautumista kirkon toimituksiin. Erityisesti Y-sukupolvi haastaa perinteiset uskonnolliset muodot. He eivät halua seurata tapauskonnollisuutta vaan arvioivat suhdettaan siihen omien tarpeidensa ja arvojensa pohjalta.³²

Eri sukupolvien muuttuneet ajatukset uskonnollisen seremonian merkityksestä kävivät selvästi esiin, kun *Gallup Ecclesiastica 2019*-kyselyssä tiedusteltiin, miten tärkeänä suomalaiset pitivät uskonnon roolia eri elämänkaaren käännekohtissa. Lähes 70 prosenttia suomalaisista (68 %) piti uskonnollista seremoniaa tärkeänä kuolemantapauksen yhteydessä (82 % luterilaisen kirkon jäsenistä). Kolme viidestä (60 %) piti uskonnollista juhlaa tärkeänä avioliittoa solmittaessa (73 % kirkon jäsenistä). Kolme viidestä (60 %) piti uskonnollista seremoniaa erittäin tärkeänä tai tärkeänä myös lapsen syntymän yhteydessä.³³

30 Kääriäinen & Niemelä & Ketola 2003, 259.

31 [Salomäki 2020, 103 \(sivusto\)](#).

32 Tervo-Niemelä 2018, 144–146.

33 [Salomäki 2020, 103 \(sivusto\)](#).

Uskonnollisen seremonian merkitystä lapsen syntyessä korostivat erityisesti vanhemmat ikäryhmät. Kolme neljästä yli 70-vuotiaasta miehestä ja naisesta piti uskonnollista seremoniaa erittäin tärkeänä tai tärkeänä. Miehistä vain neljä prosenttia ja naisista kuusi prosenttia katsoi, että uskonnollinen juhla ei ole lainkaan tärkeä. Millenniaalien ajatukset poikkesivat tästä huomattavasti: kaksi viidestä 30–39-vuotiaasta miehestä piti uskonnollista seremoniaa tärkeänä, ja neljäs oli sitä mieltä, ettei se ole lainkaan tärkeä. Millenniaalinalaisista alle puolet piti uskonnollista juhlaa tärkeänä lapsen syntyessä ja neljäs (23 %) katsoi, että se ei ole lainkaan tärkeä.³⁴ Kriittisimmin uskonnolliseen rituaaliin lapsen syntymän yhteydessä suhtautuivat siis ne, jotka ovat perheenperustamisässä.

Uskonnollisen seremonian roolin tärkeys liittyy myös siihen, millainen rooli rituaaleilla on oman elämänpiirin muilla ihmisillä. Stolz korostaa uskonnon sosiaalista luonnetta. Hän kuvaa uskontoa symbolisena kielenä, joka auttaa ihmisiä tulkitsemaan ja käsittelemään inhimillisen elämän ongelmia. Ryhmät ja kohortit ovat enemmän tai vähemmän uskonnollisia riippuen siitä, puhutaanko niiden keskuudessa uskonnollista kieltä.³⁵ Gallup Ecclesiastica -aineistossa sekä 1980- että 1990-luvulla syntyneet mielsivät itsensä selvästi muita suomalaisia harvemmin identiteetiltään uskonnollisiksi.³⁶ Myöskään uskonnolliset rituaalit, jotka vanhemmille ikäryhmille näyttäytyivät itsestään selvinä valintoina, eivät nuoremmille ikäryhmille olleet sellaisia.

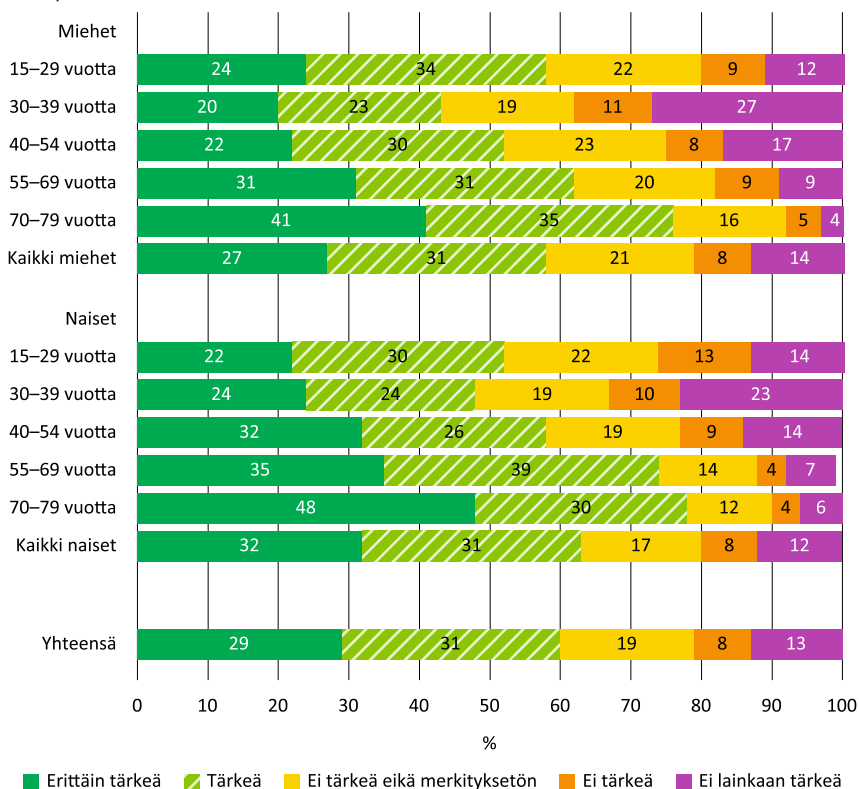
34 Kastekyselyssä vastanneista 56 % piti uskonnollista seremoniaa tärkeänä lapsen syntyessä (Helsingissä asuvista 46 %). Yli 40-vuotiaista naisista sitä piti erittäin tärkeänä 37 %, mutta alle 30-vuotiaista vain 25 %. Miesten näkemykset poikkesivat tästä: yli 40-vuotiaista miehistä uskonnollista rituaalia piti erittäin tärkeänä 27 %, mutta alle 30-vuotiaista 37 %.

35 Stolz 2020, 18.

36 Ketola 2020, 38–39 (sivusto).

Kuvio 1.3

Uskonnollisen seremonian tärkeys lapsen syntymän yhteydessä (%). Gallup Ecclesiastica 2019, N= 4 065.



Sukupolvien ero suhtautumisessa kirkollisiin toimituksiin tuli ilmi myös, kun suomalaisilta kysyttiin, millaisten uskonnollisten perinteiden eteenpäin siirtymistä he pitivät tärkeänä. Kun yli 70-vuotiaista puolet (48 %) piti lasten kastamisen perinteen siirtymistä erittäin tärkeänä, millenniaaleissa näin ajattelevia oli vain viidennes (22 %). Enemmän (24 %) oli heitä, jotka eivät pitäneet sitä lainkaan tärkeänä. Myös nuorten ikäryhmässä ajatukset saattoivat muuttua nopeasti, kuten Niemelän rippikoululaisia koskeva pitkittäistutkimus osoitti. Hänen tutkimuksensa 20-vuotiaista vastaajista kolme neljästä (77 %) aikoi kastaa lapsensa, mutta viisi vuotta myöhemmin samoista nuorista enää kolme viidestä (64 %).³⁷

37 Niemelä 2012.

Kastekyselyssä selvitettiin, missä vaiheessa vanhemmat olivat päättäneet ensimmäisen lapsensa kastamisesta. Kaksi vastaajaa viidestä (43 %) oli tehnyt päätöksen jo ennen parisuhteen muodostamista, naisista jopa puolet (48 %). Vain pieni osa vastaajia oli päättänyt mahdollisen tulevan lapsen kastamisesta tutustuessaan kumppaniinsa (3 %) tai parisuhteen vakiinnuttua (11 %). Kastamista pohdittiin myös raskausaikana: tuolloin kastepäätöksen oli tehnyt neljännes vastaajista (25 %). Yksi kymmenestä (9 %) oli päättänyt kastamisesta lapsen syntymän jälkeen. Tapa päättää lapsen kastamisesta jo varhain koski sekä kastettujen että kastamattomien lasten vanhempia. Niistä, joiden lapsi oli kastettu, lähes puolet (46 %) ilmoitti tehneensä päätöksen jo ennen parisuhteen muodostamista ja yksi kymmenestä (9 %) lapsen syntymän jälkeen. Niistä, joiden lasta ei ollut kastettu, kaksi viidestä (40 %) oli tehnyt päätöksen ennen parisuhteen muodostamista ja vain kuusi prosenttia lapsen syntymän jälkeen.

Kastepäätös on näin ollen pitkäkestoinen ja vuosien aikana syntynyt ratkaisu. Luterilaisessa kirkossa seurakunta on tavallisesti lähestynyt perhettä vasta lapsen syntymän jälkeen, jolloin kuitenkin hyvin pieni osa vanhemmista päättää kastamisesta. Tämä korostuu nuorilla ikäryhmillä: alle 30-vuotiaista vain kuusi prosenttia ilmoitti päättäneensä lapsen kastamisesta syntymän jälkeen. Tulokset haastavatkin seurakuntia miettimään uudella tavalla kontaktiaan nuoriin aikuisiin. Olennaista on, että seurakunnalla on yhteys tuleviin vanhempiin vuosien ajan, minkä pohjalta myös päätös kastamisesta voidaan tehdä. Syntymän jälkeen tapahtuvan yhteydenoton ei voida olettaa kovin paljon vaikuttavan vanhempien kastepäätökseen.

1.5 Kastamiseen vaikuttavat tekijät

Kuten edellä kuvattiin, muun muassa vanhempien kirkkosuhde, sukupuoli, koulutus ja asuinpaikka vaikuttavat siihen, päätetäänkö lapsi kastaa. Tässä tutkimuksessa selvitettiin, missä määrin eri tekijöillä oli vaikutusta siihen, kastettiinkö lapsi. Tätä tutkittiin logistisella regressioanalyysillä, jossa voitiin tutkia yhtä aikaa monen selittävän muuttujan vaikutusta selitettävään muuttajaan. Analyysissä selvitettiin, mitkä tekijät vaikuttivat kastamisen todennäköisyyteen luterilaiseen kirkkoon kuuluvilla. Analyysi osoitti, että kastepäätöstä vahvimmin ennustava tekijä oli asuinpaikka. Helsingissä asuvilla todennäköisyys kastaa lapsi on pienempi kuin muualla asuvilla. Muissa suurissa kaupungeissa asumisella ei ollut samankaltaista vaikutusta. Kastaminen oli todennäköisintä pikkukaupungeissa asuvilla. Muuttoliikkeen myötä Suomen väestö kasautuu kasvukeskuksiin, ja muuttajia ovat erityisesti nuoret

ikäryhmät.³⁸ Muuttovirrat siis kasaavat ihmisiä suuriin kasvukeskuksiin, joissa kastaminen on epätodennäköisempää kuin pienissä yhteisöissä. Aiempi tutkimus on osoittanut, että kirkkoon kiinnittymistä, siis myös kastamista tai omaa kirkkoon kuulumista, voivat tukea alueella toimivat uskonnolliset yhteisöt. Niiden tarjoama sosiaalinen tuki voi myös tukea kirkkoon kiinnittymistä.³⁹

Kuten myös aiempi tutkimus osoitti, seurakuntayhteydellä oli vaikutusta kastamiseen. Seurakunnan toimintaan osallistuminen oli toiseksi vahvin ennustaja kastamiselle. Toisinaan tai aktiivisesti seurakunnan toimintaan osallistuvat kastoivat lapsen todennäköisemmin kuin ne, jotka osallistuivat seurakunnan toimintaan vain harvoin. Myös kokemuksella yhteenkuuluvuudesta seurakunnan kanssa sekä jumalauksella oli vaikutusta kastamiseen. Ne, jotka kokivat yhteenkuuluvuutta kotiseurakuntansa kanssa, kastoivat lapsen todennäköisemmin kuin ne, jotka eivät kokeneet. Jumalaan uskovat kastoivat lapsensa todennäköisemmin kuin ne, jotka eivät uskoneet Jumalan olemassaoloon tai epäilivät sitä. Merkittävimpien ennustajien osalta tulokset vahvistivat aiemmassa tutkimuksessa esiin tulleita havaintoja. Asuinseudun ohella vanhempien suhteella kirkkoon on vaikutusta siihen, päätyvätkö he kastamaan lapsensa.

Myös koulutuksen merkityksen suhteen tulokset olivat samankaltaisia kuin aiemmassa pohjoismaisessa tutkimuksessa.⁴⁰ Mitä korkeampi vanhempien koulutus oli, sitä todennäköisemmin he kastoivat lapsensa. Iän vaikutus ei ollut suoraviivainen: muita todennäköisemmin kastoivat 35–39-vuotiaat vanhemmat, muita epätodennäköisemmin 31–34-vuotiaat sekä yli 40-vuotiaat. Naiset kastoivat lapsen epätodennäköisemmin kuin miehet, mikä poikkeaa aiemmista tutkimushavainnoista naisista uskonnollisesti aktiivisempänä sukupuolena.

Kyselyssä selvitettiin myös, miten tärkeinä vanhemmat itse kokivat erilaiset perustelut kastaa tai jättää lapsi kastamatta. Vanhemmat, joiden lapsista ainakin joku oli kastettu, pitivät tavallisimmin perusteluina perinteeseen liittyviä syitä. Lapsikasteen pitäminen hienona perinteenä sekä perheen tapa kastaa lapset olivat tärkeitä neljälle viidestä vanhemmasta. Samat tekijät nousivat myös Norjassa tehdyssä tutkimuksessa tärkeimpien kastesyiden joukkoon.⁴¹ Myös itse juhlatilanteeseen liittyvä kokemus nousi tärkeäksi tekijäksi: neljä viidestä katsoi, että tärkeä kastamisen syy oli, että ”haluan kauniin juhlahetken”.

38 Vuonna 2000 maaseutualueiden 15–49-vuotiaiden osuus koko maan saman ikäisestä väestöstä oli kolmannes (30 %), mutta vuonna 2019 enää viidennes (22 %). [Suomen virallinen tilasto \(SVT\): Syntyneet 2019 \(sivusto\)](#).

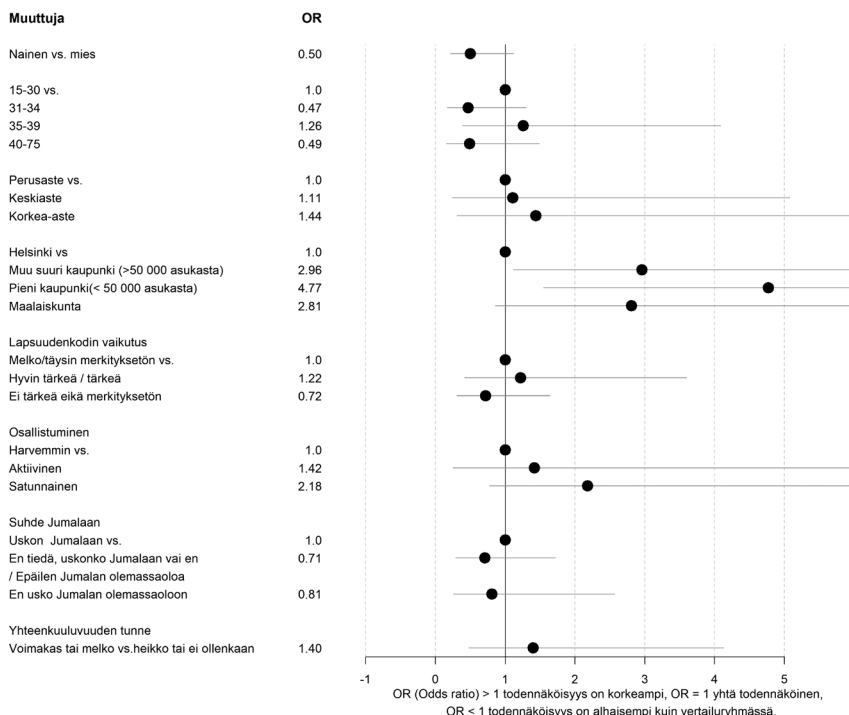
39 [Salomäki 2014 \(pdf\)](#).

40 Lüchau 2015.

41 Høeg & Gresaker 2015; Witsø Rafoss 2016.

Kuvio 1.4

Logistinen regressiomalli lapsen kastamiseen vaikuttavista tekijöistä.



Neljä viidestä nosti myös kummit tärkeäksi syyksi sille, että oma lapsi kasteetaan. Kummien saaminen korostui Suomessa huomattavasti enemmän kuin Norjassa.⁴² Vaikka kastaminen on huomattavasti vähentynyt, kuitenkin kolme neljästä katsoi, että kastaminen on heille itsestäänselvyys.⁴³

Pääasiallinen kastamisen perustelu liittyy siis Suomessa perinteisiin ja perheen tapoihin. Erilaiset kristilliseen uskoon liittyvät väittämät olivat toinen vastausten kokonaisuus, jonka koki väittämästä riippuen tärkeäksi 34–49 prosenttia vastaajista. Näistä tärkeimpinä pidettiin sitä, että lapsi voi kasvaa kristittyinä tai että hän voi olla osa kirkkoa. Vanhempien oma kristillinen usko oli tärkeä kastamisen syynä kahdelle viidestä vastaajasta.

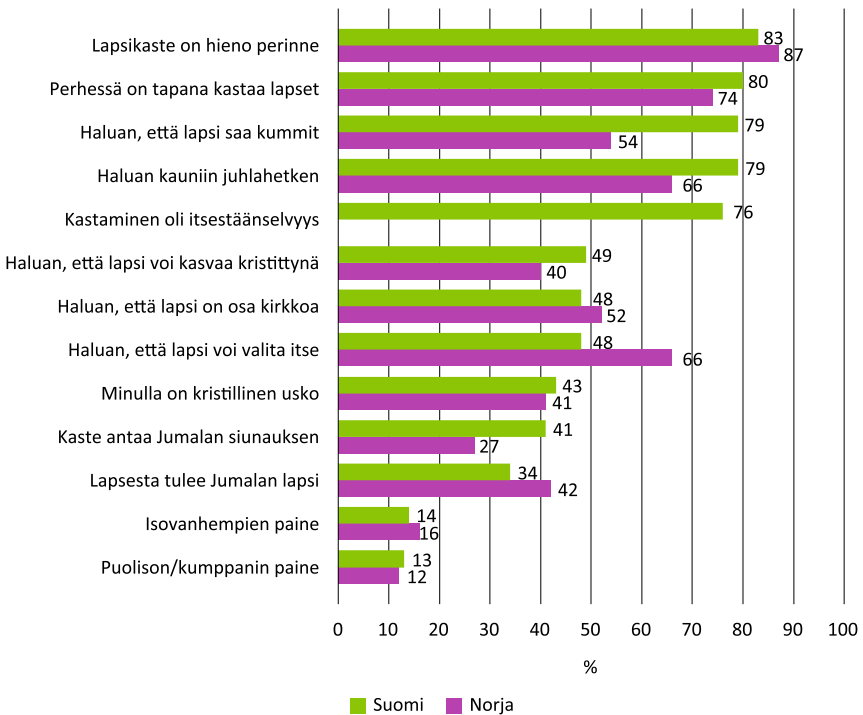
42 Witsø Rafoss 2016.

43 Norjalaisessa kyselyssä väittämää ei ollut.

Suomessa on viime vuosien keskustelussa noussut esiin se perustelu, että lasta ei haluta kastaa ilman että hän on voinut vaikuttaa itse päätökseen. Lapsen omaa valintaa voidaan käyttää myös perusteluna kastamiselle. Puolet vastaajista oli samaa mieltä väittämästä ”Kaste antaa mahdollisuuden tehdä päätös uskonnollisesta vakaumuksesta myöhemmin itse”. Norjalaisessa kyselyssä tämä nousi selvästi Suomea tärkeämmäksi tekijäksi.

Kuvio 1.5

Syyt kastaa perheissä, joissa ainakin yksi lapsi on kastettu (%). Kastekysely 2019; Witso Raføss 2016.



Myös lähipiirin toiveilla oli joissakin tapauksissa vaikutusta kastamiseen. Reilu kymmenesosa vastaajista piti tärkeänä syynä isovanhempien tai puolison tai kumppanin painetta sille, että lapsi kastetaan.

1.6 Kastamattomuuden perusteet

Kastekyselyssä selvitettiin myös syitä olla kastamatta lasta. Yleisin syy oli se, että ei itse kuulu kirkkoon. Lähes yhtä tärkeäksi syyksi kuitenkin nousi se, että lapset voivat itse päättää kastamisesta. Kaksi viidestä piti tätä erittäin tärkeänä ja neljännes tärkeänä syynä olla kastamatta lapsi. Vastanneissa saattaa olla mukana myös sellaisia vastaajia, jotka kannattavat lapsikasteen sijaan tietoisista kasteratkaisua, kuten vapaiden kirkkokuntien edustajia. Naisten ja miesten perustelut olla kastamatta lasta poikkesivat toisistaan. Tämä korostui erityisesti lapsen omaa päätösvaltaa koskevassa perustelussa. Miehistä neljännes (28 %), mutta naisista jopa puolet (53 %) piti sitä erittäin tärkeänä syynä olla kastamatta lapsi.

Toisaalta valinnanvapauden korostaminen saattaa heijastaa individualistista lähestymistä uskonnollisiin rituaaleihin. Lapselle voitiin haluta antaa sama mahdollisuus kuin vanhemmilla itsellään on valintojen tekemisessä omassa elämässään.⁴⁴ Lapsen oma päätös oikeus nousi tärkeimmäksi syyksi myös Helsingin seurakuntayhtymässä toteutetussa tutkimuksessa kastamattomuudesta. Sen mukaan tärkein syy jättää lapsi kastamatta oli se, että hän voi itse myöhemmin päättää kuulumisestaan kirkkoon. Näin ajatteli kaksi viidestä vastaajasta.⁴⁵

Erilaiset omaan uskonnäkemykseen ja kirkkosuhteeseen liittyvät tekijät nousivat myös yleisimpien kastamattomuuden syiden joukkoon. Lähes 70 prosenttia vastaajista piti tärkeänä syynä lapsen kastamattomuuteen sitä, etteivät he pitäneet itseään uskovaisena. Hieman vähemmän oli niitä, jotka pitivät ohutta suhdetta luterilaiseen kirkkoon merkittävänä syynä olla kastamatta oma lapsi. Erityisesti naisille oma suhde kirkkoon näyttäytyi merkittävänä tekijänä. Lähes puolet naisista (47 %) piti erittäin tärkeänä syynä sitä, että ei pidä itseään uskovaisena (miehistä 38 %). Kaksi viidestä naisesta (42 %) piti erittäin tärkeänä kastamattomuuden syynä heikkoa suhdetta kirkkoon, kun miehistä vain neljännes (27 %) vastasi näin. Myös aiemmassa pohjoismaisessa tutkimuksessa havaittiin samoja perusteluja kastamattomuudelle.⁴⁶

Kuten aiemmin tuli ilmi, perheitä perustavassa ikäluokassa on paljon niitä perheitä, joissa vain toinen vanhemmista kuuluu kirkkoon. Tämä voi

44 Høeg & Gresaker 2015.

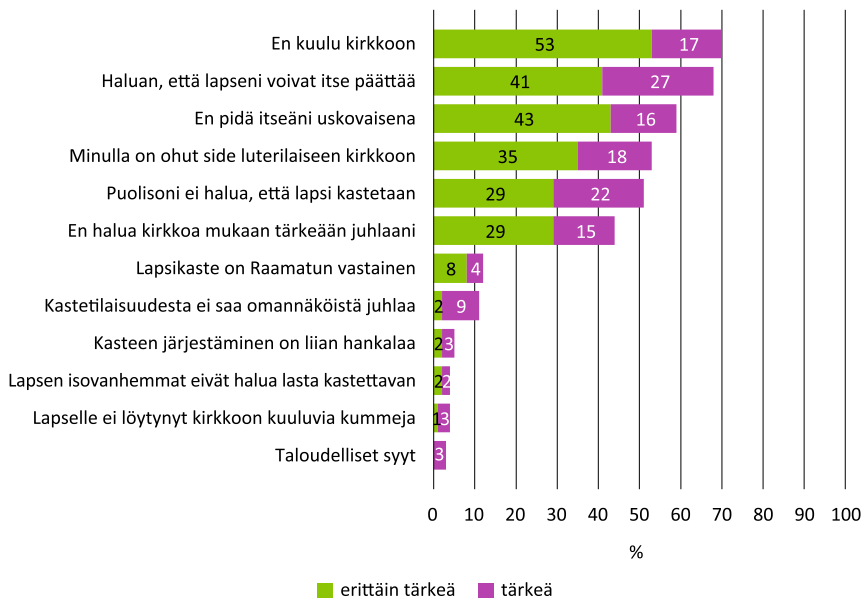
45 Rönnqvist 2012.

46 Høeg & Gresaker 2015.

heijastua kastepäätökseen monin tavoin. Puolet vastaajista katsoi, että puolison haluttomuus lapsen kastamiseen on ollut erittäin tärkeä tai tärkeä syy sille, että lasta ei ole kastettu.

Kuvio 1.6

Syyt olla kastamatta lapsi niiden vanhempien mukaan, joilla on kastamaton lapsi/lapsia (%). Kastekysely 2019, N=223.



Vanhemmat pitivät hyvin harvoin kasteen järjestelyjä syynä olla kastamatta. Vain muutama prosentti piti niitä hankalina tai liian kalliina. Hyvin harvoin vanhemmat myöskään kokivat kummien puutetta esteenä lapsen kastamiselle, vaikka tämä perustelu tulee jossain määrin esiin kirkollisessa keskustelussa. Vain neljä prosenttia vastaajista katsoi, että hankaluus löytää kirkkoon kuuluvia kummeja olisi heille merkittävä syy olla kastamatta lapsi.

Nimiäiset olivat varsin monessa perheessä kastetilaisuutta korvaava juhla: niistä, joiden lasta ei kastettu, kolme neljästä (72 %) oli järjestänyt nimiäiset tai jotkut muut juhlat. Myös nimiäisten perustelussa naisilla korostui oman uskontosuhteen rooli. Naisista puolet (48 %) piti erittäin tärkeänä perusteluna nimiäisten järjestämiselle sitä, että ei ole itse uskonnollinen (miehistä 40 %). Kaksi viidestä naisesta (37 %) halusi juhlan, jossa uskonto ei tule

eesiin (miehistä 30 %). Myös omalla mahdollisuudella valita oli merkitystä: naisista neljännes (28 %) piti erittäin tärkeänä sitä, että voi itse päättää juhlan sisällön (miehistä 18 %).

1.7 Johtopäätökset

Tässä artikkelissa on selvitetty, mitkä tekijät vaikuttavat päätökseen kastaa ja olla kastamatta lapsia. 2010-luvulla tapahtunut kasteiden osuuden voimakas lasku koskee Suomen ohella myös muita Pohjoismaita. Niin sanotun kulttuurikristillisyyden murtuminen nuoremmilla sukupolvilla vaikuttaa suoraan viivaisesti kirkollisiin toimituksiin. Erityisesti Y-sukupolvelle on leimallista, että siihen kuuluvat eivät näe kirkkoon kuulumista ja perinteisiä uskonnollisia muotoja itsestään selvänä osana identiteettiään eivätkä myöskään osana kansallista identiteettiä. Tämän sijaan uskonto näyttäytyy yhä laajemmin henkilökohtaisena valintana.⁴⁷

Tämä henkilökohtaisen valinnan rooli tuli selvästi ilmi, kun vanhemmilta, jotka eivät olleet kastaneet lapsiaan, tiedusteltiin syytä kastamattomuuteen. Tärkeimpänä kastamattomuuden syynä näyttäytyi se, ettei itse kuulu kirkkoon. Lähes yhtä tärkeäksi syyksi nousi se, että ei halua tehdä lapsen puolesta päätöstä. Perustelu korostui naisilla. Tämän ohella omaan identiteettiin kytkeytyvät tekijät, kuten se, ettei pidä itseään uskovaisena eikä ole suhdetta kirkkoon, nousivat tärkeimpien syiden joukkoon. Näiden tekijöiden voidaan katsoa heijastavan Paul Heelasin esiin tuomaa subjektiivista käännettä, jossa ihmiset yhä vähemmän määrittävät itseään yhteisön jäsenenä ja osana tradition jatkumoa. Tämän sijaan he määrittelevät itseään omista subjektiivisista tarpeistaan käsin.⁴⁸ Subjektin roolia korostaa sekin, että vanhemmat ovat varovaisia tekemään myös oman lapsensa puolesta kastepäätöstä. Oman kirkkosuhteen roolia koskevat tulokset ovat samansuuntaisia kuin muissakin Pohjoismaissa.⁴⁹

Myös suomalaisessa tutkimuksessa äidit arvioivat oman kirkkosuhteensa ohuuden erittäin tärkeäksi kastamattomuuden syyksi selvästi yleisemmin kuin miehet. Tulokset tukevat Jonssonin, Svenssonin ja Sandbergin havaintoja, joiden mukaan äidin suhde kirkkoon oli isän kirkkosuhdetta voimakkaammin

47 Tervo-Niemelä 2018, 144.

48 Heelas 2005, 2–4.

49 Ks. esim. Jonsson & Svensson & Sandberg 2020.

vaikuttava tekijä.⁵⁰ Kun tuoreimpien suomalaisaineistojen mukaan juuri naisten uskonnollisuus on merkittävässä murroksessa ja naiset etääntyvät kirkon toiminnoista, voidaan ennakoida, että kasteiden määrässä on odotettavissa vielä nykyistäkin suurempia muutoksia lähivuosina.

Lapsen kastaneilla vanhemmilla tärkeimmäksi tekijäksi nousivat erilaiset perinteeseen ja suvun tapoihin liittyvät syyt niin Suomessa kuin Norjassakin. Oman perheen tavat ja lapsikasteen perinne sekä kasteeseen liittyvä kaunis juhlahetki näyttäytyivät merkityksellisimpinä tekijöinä. Perinteeseen ja tapoihin liittyvät merkitykset näkyivät voimakkaasti myös Hytösen tutkimuksessa suomalaisten kastekäsityksistä.⁵¹

Sukupuolvittainen murros muuttaa nopeasti suomalaisten kirkkoon kiinnittymistä. Kirkkoon voimakkaasti sitoutuneet sukupolvet vaihtuvat kirkkoon ohuesti kiinnittyneisiin, joilla ei usein itsellään ole uskonnollista kotikasvatusta eikä välttämättä halukkuutta liittää omia lapsiaan kirkon jäsenyyteen. Muuttoliikkeen myötä yhä useampi nuori aikuinen myös perustaa perheen kaupunkiympäristössä, jossa sosiaalinen ympäristö antaa heikosti tukea kasteen valinnalle.

Kirjallisuus

Aitlahti, Kaisa & Kahenvirta, Jenni & Mäkelä, Sini & Reinikainen, Kimmo 2020 Kaste. Helsinki: Kirjapaja.

Bromander, Jonas & Jonsson, Pernilla 2018 Medlemmar i rörelse. En studie av förändringar i Svenska kyrkans medlemskår. Uppsala: Svenska kyrkan.

Dåbstal

Dåbstal. Kirkeministeriet: Danmark. <https://www.km.dk/folkekirken/kirkestatistik/daabstal/> (viitattu 10.5.2021).

50 Jonsson & Svensson & Sandberg 2020.

51 [Hytönen 2020, 270–271 \(pdf\)](#).

Döpta, konfirmerade, vigda och begravda enligt Svenska kyrkans ordning år 1970–2019

Döpta, konfirmerade, vigda och begravda enligt Svenska kyrkans ordning år 1970–2019. Svenska kyrkan. **Döpta, konfirmerade, vigda och begravda i Svenska kyrkan 1970-2019.pdf** (viitattu 10.5.2021).

Heelas, Paul & Woodhead, Linda

2005 The spiritual revolution. Why religion is giving way to spirituality. Oxford: Blackwell.

Hytönen, Maarit

2020 ”Maailman tärkein tapahtuma” – suomalaisten käsityksiä kasteesta ja kummiudesta. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 63. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. **https://evl.fi/documents/1327140/45386794/31402178_KTK_verkkojulkaisuja_63_Maailman_tarkein_tapahtuma_20_04_29.pdf/697af03a-0550-04d4-8b92-079f05f378f1?t=1589544529784** (viitattu 3.5.2021).

Hytönen, Maarit & Ketola, Kimmo & Salminen, Veli-Matti & Salomäki, Hanna & Solberg, Jussi

2020 Johtopäätökset. – Hanna Salomäki & Maarit Hytönen & Kimmo Ketola & Veli-Matti Salminen & Jussi Solberg: Uskonto arjessa ja juhlassa. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2016–2019. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 134. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 251–266. **<https://julkaisut.evl.fi/catalog/Tutkimukset%20ja%20julkaisut/r/4238/viewmode=previewview>** (viitattu 1.6.2021).

Høeg, Ida Marie & Gresaker, Ann Kristin

2015 Når det rokkes ved tradisjon och tilhørighet. KIFO Rapport 2/2015. Oslo: KIFO.

Jarnkvist, Karin

2011 När jag gifter mig ska jag göra det på riktigt. Berättelser om barn, brudar och bröllop. Umeå: Umeå Universitet.

Jonsson, Pernilla & Svensson, Patrik & Sandberg, Andreas

2020 Who is baptized? A study of socioeconomic, regional and gender differences in child baptism in the Church of Sweden, 2005 and 2015. – Nordic Journal of Religion and Society 33/2, 72–86.

Kaste ja kummius

Kaste ja kummius -hanke. Kirkkohallitus. Kaste ja kummius - evl.fi (viitattu 10.5.2021).

Ketola, Kimmo

2020 Uskonto ja kulttuurin murros. – Hanna Salomäki & Maarit Hytönen & Kimmo Ketola & Veli-Matti Salminen & Jussi Solberg: Uskonto arjessa ja juhlassa. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2016–2019. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 134. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 12–44. <https://julkaisut.evl.fi/catalog/Tutkimukset%20ja%20julkaisut/r/4238/viewmode=previewview> (viitattu 1.6.2021).

Ketola, Kimmo & Hytönen, Maarit & Salminen, Veli-Matti & Sohlberg, Jussi & Sorsa, Leena

2016 Osallistuva luterilaisuus. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2012–2015. Tutkimus kirkosta ja suomalaista. Tampere: Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 125. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. <https://julkaisut.evl.fi/catalog/Tutkimukset%20ja%20julkaisut/r/1529/viewmode=previewview/qsr=osallistuva%20luterilaisuus> (viitattu 25.8.2021).

Kirkelige handlingar og gudstjenester

Kirkelige handlingar og gudstjenester. Den norske kirke. kirkelige handlinger og gudstjenester - Den norske kirke (kirken.no) (viitattu 10.5.2021).

Kääriäinen, Kimmo & Niemelä, Kati & Ketola, Kimmo

2003 Moderni kirkkokansa. Suomalaisten uskonnollisuus uudella vuosituuhannella. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 82. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Lund, Rolf Lyneborg & Jørgensen, Anja & Riis, Ole

2019 Social geographical patterns in membership of the established Church in Denmark. – Nordic Journal of Religion and Society 32/1, 55–70.

Lüchau, Peter

2014 Indmeldelse og dåb i Den danske Folkekirke. – Tal om kirken. Undersøgelser af Folkekirkens aktivitets- og deltagerstatistik. Red. Marie Vejrup Nielsen & Hans Raun Iversen. Publikationer fra Det Teologiske Fakultet 57. København: Københavns Universitet. 151–178.

Miettinen, Anneli

- 2015 Miksi syntyvyys laskee? Suomalaisten lastensaantiin liittyviä toiveita ja ajatuksia. Perhebarometri 2015. Katsauksia E49. Helsinki: Väestöliitto.
- 2017 Perhemuodon ja perheellistymisen muutoksia Suomessa. – Perhe ja avioliitto muutoksessa. Toim. Maarit Hytönen. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 127. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 171–187.

Niemelä, Kati

- 2011 Heikkeneekö uskonnollisuus ikäryhmissä? Uskonnollinen kasvatusta ja sen merkitys uskonnollisuuden selittäjänä. – Uskonto suomalaisten elämässä. Uskonnollinen kasvatusta, moraali, onnellisuus ja suvaitsevaisuus kansainvälisessä vertailussa. Toim. Kimmo Ketola, Kati Niemelä, Harri Palmu & Hanna Salomäki. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. 40–59.
- 2012 Ten years after confirmation – what has changed and what is still left? Julkaisematon esitelmä.
- 2015 No longer believing in belonging. A longitudinal study of generation Y from confirmation experience to church leaving. – Social Compass 62/2, 172–186.

Rotkirch, Anna & Berg, Venla & Finnäs, Fjalar

- 2018 Suomenruotsalaisten hedelmällisyys. Onko kieliryhmien välillä eroja? [Finlandsvensknavitivet_fin.indd \(agenda.fi\)](#) (viitattu 18.12.2020).

Rönnqvist, Katariina

- 2012 Lapsiperhe ja seurakunta – kysely kastamattomien lasten vanhemmille. Painamaton raportti: Aspectum Consulting Oy.

Salomäki, Hanna

- 2014 Kirkkoon sitoutumisen alueelliset erot. – Maarit Hytönen & Kimmo Ketola & Veli-Matti Salminen & Hanna Salomäki: Leikkauspintoja kirkon jäsenyyteen. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 35. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 5–39. <https://evl.fi/documents/1327140/45386794/Ktk+-+Leikkauspintoja+kirkon+j%C3%A4senyyteen/a8bc3277-bf3a-7667-f9b1-abc60c66abf8> (viitattu 5.5.2021).

- 2020 Jumalanpalvelus, kirkolliset toimitukset ja kristilliset juhlapyhät. – Hanna Salomäki & Maarit Hytönen & Kimmo Ketola & Veli-Matti Salminen & Jussi Solberg: Uskonto arjessa ja juhlassa. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2016–2019. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 134. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 90–132. <https://julkaisut.evl.fi/catalog/Tutkimukset%20ja%20julkaisut/r/4238/viewmode=previewview> (viitattu 1.6.2021).
- Salomäki, Hanna & Hytönen, Maarit & Ketola, Kimmo & Salminen, Veli-Matti & Solberg, Jussi
- 2020 Uskonto arjessa ja juhlassa. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2016–2019. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 134. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. <https://julkaisut.evl.fi/catalog/Tutkimukset%20ja%20julkaisut/r/4238/viewmode=previewview> (viitattu 1.6.2021).
- Sandberg, Andreas & Sjölin, Ingegard & Skantz, Josephine Ganebo
- 2019 Dop i förändring. Uppsala: Svenska kyrkan.
- Sjölin, Ingegerd
- 2002 Av födsel och ohejdad vana. De odöpta och kyrkotillhöriga barnen. – Religion och sociologi. Ett fruktbart möte. Festskrift till Göran Gustafsson. Red. Curt Dahlgren, Eva M. Hamburg & Thorleif Pettersson. Religio 55. Skrifter utgivna av Theologiska institutionen i Lund. Lund: Lund University.
- Sohlberg, Jussi & Ketola, Kimmo
- 2020 Uskonnolliset yhteisöt Suomessa. – Hanna Salomäki & Maarit Hytönen & Kimmo Ketola & Veli-Matti Salminen & Jussi Solberg: Uskonto arjessa ja juhlassa. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2016–2019. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 134. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 45–66. <https://julkaisut.evl.fi/catalog/Tutkimukset%20ja%20julkaisut/r/4238/viewmode=previewview> (viitattu 1.6.2021).
- Stolz, Jörg
- 2020 Secularization theories in the twenty-first century. Ideas, evidence, and problems. Presidential address. Karel Dobbelaere Conference. – Social Compass 67/2, 282–308.

Suomen virallinen tilasto (SVT) Syntyneet [verkkójulkaisu]. ISSN=1798-2391. 2019. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 22.5.2020].
Saantitapa: https://www.stat.fi/til/synt/2019/synt_2019_2020-04-24_tie_001.fi.html

Tervo-Niemelä, Kati

2018 Ikä- ja sukupolvivaikutteet uskonnollisuudessa. –
Uskontososiologia. Toim. Kimmo Ketola, Tuomas Martikainen &
Teemu Taira. Helsinki: Eetos.

Vappula, Katri

2018 Kasteesta kasvuun. – Kirkon kasvatus vuonna 2030. Kristillisen
uskon välittämisen haasteita ja mahdollisuuksia. 25–35.

Witsø Rafoss, Tore

2016 Et religiøst landskap i endring. KIFO Rapport 2/2016. Oslo:
KIFO.

Voas, David & Crockett, Alasdair

2005 Religion in Britain: Neither believing nor belonging. – Sociology
39/1, 11–28.

2 VALAISTUMISEN KYLPY: KASTEEN TEOLOGISIA KEHITYSLINJOJA

Jyri Komulainen



VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

2.1 Kaste uskontohistorian valossa

Kaste on kristinuskon pyhä toimitus. Sellaisena sitä voi tarkastella ainakin kolmesta eri näkökulmasta: uskontotieteellisesti eli millaista yleisinhimillistä symboliikkaa kasteeseen liittyy, dogmaattisesti eli miten kaste perustellaan kirkon opetuksessa ja pastoraalisesti eli mitä kaste merkitsee vanhemmille, jotka haluavat tuoda lapsensa kasteelle. Viimeksi mainittu kysymys muuttuu toki toisenlaiseksi, jos kastettava ei ole pikkulapsi, mutta silloinkin kasteeseen liittyy inhimillinen kokemusolottuvuus.

Tässä artikkelissa tarkastelen kastetta kahdesta ensin mainitusta näkökulmasta. Alussa pyrin lyhyesti asettamaan kasteen laajempiin uskontotieteellisiin kehyksiin. Tämän jälkeen pohdin kristillisen kasteen merkitysisältöjä ja luterilaisen dogmatiikan haasteita fokusoiden lopussa pohdintani suomalaiseen nykykontekstiin.

Kristillisen kasteen voi tunnistaa jo uskontotieteen perustiedoilla niin sanotuksi siirtymäriitiksi, jonka myötä henkilö saa uuden aseman sosiaalisessa ympäristössään. Tässä tapauksessa hänelle annetaan uusi rooli Jeesuksen opilaana Matteuksen lähetyuskäskyn (28:18–20) mukaisesti. Muodoltaan kaste näyttääytyy seremoniallisena pesutoimituksena eli abluutiona, jonka tarkoitus on rituaalinen puhdistaminen.

Uskonnolliset abluutiot ovat yleensä toistuvia, kuten islamilaista rukoustoimitusta edeltävä käsien, kasvojen ja jalkojen pesu. Kristillinen kaste ymmärretään kertaluonteiseksi, joten siinä symboliseen pesutoimitukseen yhdistyy

siirtymäriitin ainutkertaisuus. Peseytymisen symboliikka saattaa silti jäädä varsin heikosti havaittavaksi, jos lapsikaste toimitetaan valelemalla kauniiseen kastemekkoon puetun lapsen päätä vedellä. Toisin on upotuskastekäytännön kohdalla, etenkin jos tämä toteutetaan vanhaa perinnettä noudattaen juoksevassa vedessä.

Uudessa testamentissa kasteen yhteydessä käytetään kreikan verbiä *baptizoo*. Sanalla tarkoitetaan kreikkalaisessa kirjallisuudessa veden alle joutumista tai kastumista. Rajatummassa merkityksessä sana viittaa seremonialliseen puhdistukseen tai veden käyttämiseen riittävästi.¹

Uskontohistoriassa veteen liittyvä rikas symbolinen kieli, sillä vesi ymmärretään olemassaolon alkulähteeksi. Veteen liitetään uudistumisen merkitys, koska se hävittää ja huuhtoo pois olemassa olevat muodot ja järjestykset avaten mahdollisuuden jonkin uuden syntymiselle. Erityisen vahvasti tätä symboloivat erilaiset upotusrituaalit.² Mircea Eliaden sanoin ”upotus on kuoleman vastine inhimillisellä tasolla, ja kosmisella tasolla sitä vastaa suuri tulva, joka aika ajoin hajottaa maailman alkumereen”.³

Myös Raamatussa kaste yhdistyy vedenpaisumukseen: 1. Pietarin kirje (3:19–22) vertaa kastetta pelastuksen välineenä Nooan arkkiin, jossa pelastui muutama ihminen ”veden kannattamana”. Toinen vesien tulvimiseen liittyvä vertauskuva on Punaisen meren ylitys, jossa isät saivat ”kasteen Mooseksen seuraajiksi” (1 Kor. 10:2). Upotusrituaaleihin liittyvä kuoleman teema esiintyy sekin kristillisessä kasteteologiassa, kuten tuonnempana havaitaan. Tässä vaiheessa on olennaista ymmärtää, että vesikasteen symboliikka ei ole ainutlaatuisesti kristillistä kuvastoa. Päinvastoin kristillinen sakramenttikäsitys on omaksunut monia merkityksiä, jotka kumpuavat uskonnollisen kuvaston arkkityypeistä.⁴

Elämän lähteeksi ymmärretyllä vedellä oli symboliarvoa Raamatun syntyympäristössä: esimerkiksi Egyptin kirjallisista lähteistä löytyy mainintoja kasterituaaleista, joiden tarkoitus oli vastasyntyneen puhdistaminen kohdussa saaduista tahroista.⁵ Syntyympäristö huomioiden ei ole yllättävää, että Vanhassa testamentissakin (esim. Hes. 36:25; Sak. 13:1) ilmenee ajatus veden uudistavasta voimasta.

1 Danker & Bauer 2000, 164. Ks. myös Richardson 1958, 338–341.

2 Ks. Eliade 1996, 188–212.

3 Eliade 1996, 194.

4 Eliade 1996, 197.

5 Ks. Meslin 2005, 779–780.

Vastaavasti Uuden testamentin kastekäsitys avautuu paremmin, jos sitä tarkastellaan ajan uskontohistoriaa vasten. Tällöin huomio kiinnittyy ensimmäisenä myöhäisantiikin aikana suosittuihin mysteeriuskontoihin, joista tunnetuimpia olivat Isiksen ja Mitran kultit. Mysteereille oli tyypillistä sulkeutuneisuus ja ritualistisuus: valitut kokivat salaisten riittien välityksellä uskonnon myyttiset kertomukset omakohtaisesti.⁶

Mysteereihin kuului usein pesurituaaleja, mutta näiden merkitys kokonaisuudessa vaihteli. Esimerkiksi Eleusiin mysteereissä mereen kastautuminen ymmärrettiin valmistautumisena varsinaiseen initiaatioon. Toisaalta Isiksen mysteereissä kylpy symboloi kuolemaa muistaen Osirista, joka hukkuu Niiliin. Kybelen kultin *taurobolium*-riitissä suoritettiin puolestaan kastetoimitus, jossa jäseneksi vihittävä kylpi teurastetun härän veressä ja johon yhdistyi uudestisyntymisen ajatus.⁷

Kristinusko oli aikalaisnäkökulmasta arvioituna yksi monista mysteeriuskonnoista: sillä oli oma initiaatoriittinsä, joka piirsi jäsenyyden rajat ja joka yhdisti kastettavan uskon peruskertomukseen. Ilmeinen samankaltaisuus antiikin mysteeriuskontojen kanssa herätti jo varhaisten kristillisten ajattelijoiden huomion. He tulkitsivat yhtäläisyydet kielteisesti osoituksena siitä, että demonit yrittävät matkia oikeaa uskoa. Modernin uskonnontutkimuksen alkuvaiheissa näkökulma kääntyi toisin päin ja varhaisimpien kristittyjen käytänteitä tarkasteltiin kopioina mysteeriuskontojen ideoista.⁸

Mysteeriuskontojen huomioiminen varhaiskristillisen mission kontekstina on tärkeää, mutta nykytutkimuksen mukaan yhteyttä ei tule ylikorostaa. Yhtäläisyyksissä on kyse siitä, että mysteeriuskonnot ja kristinusko vastasivat molemmat myöhäisantiikin uskonnollisiin tarpeisiin tarjoten yksilölliseen valintaan perustuvia rituaaleja ja uudistumisen kokemuksia.⁹ Toisin kuin elitistiset mysteeriuskonnot, kristinusko oli kaikille avoin ylittäen sosiaaliset ja etniset rajat: tämä ilmeni myös kristillisessä mysteerissä eli kasteessa, joka toimitettiin niin miehille kuin naisille kansallisuudesta ja sosiaalisesta asemasta riippumatta (Gal. 3:27–28).¹⁰

6 Mysteeriuskonnoista ks. esim. Hänninen & Kahlos & Lehtonen 2012, 89–116.

7 Meslin 2005, 780; Ferguson 1987, 218–220, 228–229.

8 Ferguson 1987, 237–238.

9 Räisänen 2011, 34–36. Ks. myös Dunn 1998, 93–95; Francis 1997, 40.

10 Ferguson 1987, 239–240; Richardson 1958, 354. Ks. myös Bosch 1991, 167–168. Roomalaisen polyteismin näkökulmasta kristinusko näyttäytyi kuitenkin eksklusiivisena torjuessaan lukuisat jumalat ja niiden palvonnan. Hänninen & Kahlos & Lehtonen 2012, 115–116.

Kristillisen kasteen tausta näyttäisikin olevan enemmän juutalaisuuden sisäisessä kehityksessä, joka perustui Vanhan testamentin puhdistusrituaaleihin. Vaikka juutalaisuus ei ole varsinainen lähetyuskonto, sen piirissä kehittyi erityinen käännyttämisille tarkoitettu puhdistusriitti – proselyyttikaste, joka vaadittiin myös naisilta toisin kuin yksinomaan miehiä koskenut ympärileikkaus. Käännyttäminen toimitti riitin itse itselleen upottautumalla veteen kahden todistajan läsnä ollessa.¹¹ Juutalaisuuden piirissä oli muitakin kasteita, kuten Qumranin yhteisön kasteet, jotka olivat ilmeisesti upottautumalla suoritettavia päivittäisiä puhdistusrituaaleja.¹²

Uskontohistorian tutkiminen auttaa näkemään kasteeseen sisältyvää yleisinhimillistä symboliikkaa. Varhaisimpien kristittyjen toimintamallit kytkeytyivät paitsi juutalaiseen perinteeseen myös myöhäisantiikin muuhun uskonnollisuuteen. Kirkko ei puhunut vierasta kieltä vaan hyödynsi samoja symboleita kuin uskonnollisuus yleisemminkin. Eikä kyse ole vain menneisyydestä, sillä yhä tänään veden rituaalista puhdistusvoimaa pidetään arvossa – ajatellaan vaikkapa Gangesissa kylpeviä hinduja tai shintolaisten pyhäkköjen altaista vettä ammentavia japanilaisia.

Teologian näkökulmasta voidaan esittää, että Jumalan pelastava toiminta tapahtuu ihmiskunnan uskontohistorian positiivisessa jatkumossa: kristilliset armovälitteet heijastelevat niitä rituaalisia ajattelumalleja, joiden varassa ihmiskunta on vuosituhansien ajan toiminut.¹³ Yhtäläisyyksien etsimisen lisäksi on syytä kiinnittää huomio myös Uuden testamentin erityispiirteisiin ja kysyä, ”mihin perustuu se täysin uudenlainen ajatus, että kaste liittyy ristiinnaulitun Messiaan ylösnousemusruumiiseen”.¹⁴

2.2 Kaste Uudessa testamentissa

Kaikki neljä evankeliumia mainitsevat Johannes Kastajan. Hänet kuvataan askeettiseksi profeettahahmoksi, joka vaati kääntymystä ja jonka kerrotaan kastaneen ihmisiä (Matt. 3:1–12; Mark. 1:4–8; Luuk. 3: 1–17; Joh. 1:15–28). Tutkimuksessa on keskusteltu Johannes Kastajan yhteyksistä askeettiseen

11 Ks. Ferguson 1987, 433–437.

12 Ferguson 1987, 417; Meslin 2005, 780.

13 Ks. Dupuis 1991, 143; Francis 1997, 40.

14 Richardson 1958, 339.

Qumranin yhteisöön, mutta mahdolliset kontaktit jäävät historian hämärään.¹⁵

Uuden testamentin valossa Johanneksen Kastajan toiminta näyttäytyy itsenäisenä: Johannes kastoi vapaana virtaavassa Jordan-virrassa eikä kasterituaaleja varten suunnitelluissa erityisissä altaissa. Hän myös antoi kertaluonteiselle kastetapahtumalle lopunajallisia merkityksiä syntien anteeksiantamisen kasteena. Huomionarvoinen on Johanneksen rooli kasteen toimittajana, mikä poikkeaa juutalaisista puhdistustoimenpiteistä, jotka kastettava suoritti itselleen. Johannes Kastajan uudistusmielisyydestä kertonee se, että juutalainen historioitsija Josefus mainitsee hänen saaneen osakseen uskonnollisten johtajien vihan.¹⁶

Johannes Kastaja piiryy Jeesus Nasaretilaisen kannalta keskeiseksi taustahahmoksi. Ensinnäkin Jeesuksen ja Johannes Kastajan mainitaan olleen sukulaisia (Luuk. 1:36). Toiseksi Johanneksen julistustoiminta näyttäisi tähänneen tien valmistamiseen hänen jälkeensä tulevalle, joka kastaa veden sijasta Pyhällä Hengellä (Mark. 1:7–8). Kolmanneksi Jeesuksen kerrotaan ottaneen kasteen Johannekselta, vaikka Johannes vastusteli tätä sanoen, että hänen tulisi päinvastoin saada kaste Jeesukselta (Matt. 3:13–17).¹⁷

Jeesuksen kastetta kuvataan varsin samanlaisin sanakääntein Matteuksen, Markuksen ja Luukkaan evankeliumeissa (Matt. 3:13–17; Mark. 1:9–11; Luuk. 3:21–22). Kertomus Jeesuksen kasteesta kuuluu niihin Uuden testamentin teksteihin, jotka antavat aineksia myöhemmin kehittyvälle kolminaisuusopille: kaikki kolme synoptista evankeliumia kuvaavat, miten kasteen hetkellä taivaasta kuului ääni, joka vahvasti Jeesuksen ”pojaksi”, johon ”minä olen mieltynyt”, samalla kun Henki laskeutui kyyhkysen muodossa Jeesuksen ylle. Muista evankeliumeista poikkeaa Johanneksen evankeliumi: siinä tyydytään vain viittaamaan siihen, että Johannes Kastaja näki Hengen laskeutuvan Jeesuksen päälle (Joh. 1:29–34).

Kasteen ja kolminaisuusopin yhteys ilmenee vahvana myös Matteuksen evankeliumin lähetyksessä (Matt. 28:18–20), jossa Jeesus käskää tekemään kaikki kansat hänen oppilaikseen kastamalla heitä ”Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen”. Kaste liittyykin keskeisesti kirkon missioon. Apostolien teoissa mainitaan useita (joukko)kasteita, joiden myötä Jeesuksen seuraajien joukko vahvistui ulkonaisesti.

15 Johannes Kastajasta esim. Ladd 1974, 34–44.

16 Ks. Ferguson 1987, 387–388, 416–417; Uro 2013, 398. Ks. myös Prenter 1967, 464.

17 Ks. esim. Dunn 1998, 85–90.

Voidaan pitää kiistattomana, että kaste oli hyvin varhain keskeinen tekijä Jeesus-liikkeessä, josta muotoutui kristinusko. Esimerkiksi Paavali saattoi roomalaisille kirjoittaessaan vedota näiden olevan Kristukseen kastettuja, vaikka Paavali ei ollut Roomassa vielä käynyt.¹⁸

Myöhempi traditio on Matteuksen kastekäskyn pohjalta pitänyt tärkeänä kasteen suorittamista kolmiyhteisen Jumalan nimeen, mutta Uudessa testamentissa näkyy vielä horjuvuutta sanamuodon suhteen: Matteuksen evankeliumista poiketen Apostolien teoissa puhutaan vain kasteesta ”Jeesuksen Kristuksen nimeen” tai ”Herran Jeesuksen nimeen” (Ap.t. 2:38, 10:48, 19:5). Jälkimmäinen sanamuoto on lainattu kaupankäynnin piiristä ja viittaa omistajuuden siirtämiseen, minkä takia Paavali yhdistää Jeesuksen Kristuksen nimen alla olemiseen myös eettisiä vaatimuksia (esim. 1 Kor. 1: 10–17).¹⁹

Toisella vuosisadalla kasteen toimittaminen kolmiyhteisen Jumalan nimeen oli kuitenkin jo vakiintunut, ja kasteesta oli tullut myös ehtoolliseen osallistumisen edellytys.²⁰ Varhaisessa kristillisessä opetuksessa kasteeseen ladataan monia symbolisia merkityksiä, joista suurin osa kytkeytyy Jeesuksen ylösnousemukseen.²¹ Tässä mielessä kasteteologia on pääsiäisen jälkeistä ylösnousemuksen teologiaa. Toisaalta jatkumo Johannes Kastajan toimintaan ja sitä kautta varhaisempaan uskontohistoriaan on sekin olemassa: Jeesuksen oppilaiden kerrotaan toimittaneen kasteita jo Jeesuksen julkisen toiminnan aikana (Joh. 4:1–2).

Kristillinen kaste eroaa varhaisemmasta Johanneksen kasteesta siinä, että ensin mainittuun yhdistetään Pyhän Hengen antaminen. Johanneksen kaste oli sitä vastoin vain vesikaste (Mark. 1:5; Ap.t. 1:5, 19:1–7). Kasteen ja Pyhän Hengen välinen yhteys tulee keskeiseksi opetuksesi myöhemmässä dogmatiikassa, kuten tuonnempana havaitaan. Siksi myös Hengen kuvaaminen ”sinettinä” (2 Kor. 1:22; Ef. 1:13, 4:30) on tulkittu usein viittaukseksi kasteeseen.²²

Näyttäisi kuitenkin siltä, että aivan aluksi Pyhän Hengen vastaanottaminen nähtiin olennaisempänä kuin vesikaste ja tapahtumana tästä erilliseksi: Apostolien teoissa (10:47) kuvataan tilanne, jossa varsinainen henkikaste oli jo tapahtunut, joten vesikasteen suorittamiselle ei nähty enää estettä. Toisaalta

18 Richardson 1958, 337.

19 Dunn 1998, 91, 97.

20 Kelly 1978, 193–194.

21 Ladd 1974, 349–350.

22 Näin esim. Richardson 1958, 350–355. Vrt. silti Dunn 1998, 98.

vesikaste yksin ei vielä taannut Henkeä, joka laskeutui vasta käten päälle panemisen kautta (Ap.t. 8:16–17, 19:1–6). Nämä vesikasteen ja henkikasteen eroa alleviivaavat kohdat implikoivat, että Hengen saaminen ymmärrettiin jopa empiirisesti havaittavaksi ilmiöksi.²³

Paavalin kirjeissä tulee esiin toinen näkökulma, jonka pääsiäisusko kasteeseen liittyy: kastetoimitus tekee kastettavan osalliseksi Jeesuksen kuolemasta ja ylösnousemuksesta (Room. 6:3–5; Kol. 2:12). Upotuskaste sisältää ikivanhaa symboliikkaa, kun veden alle painuminen rinnastuu hautaamiseen ja vedestä nouseminen ylösnousemukseen. Mutta kristinusko antaa tälle yleisinhimilliselle kuolemisen ja uudistumisen symboliikalle uuden merkityksen, joka liittyy Jeesus Nasaretilaisen pelastushistorialliseen merkitykseen.²⁴ Huomionarvoista on, että Jeesus itse viittasi tuleviin kärsimyksiinsä puhumalla ”kasteesta” (kr. baptisma, ks. esim. Mark. 10:38–39).²⁵

Uudessa testamentissa kasteelle annetaan myös puhtaaksi pesemisen (1 Kor. 6:11; Tit. 3:5) ja Kristukseen pukeutumisen (Gal. 3:27) merkityksiä.²⁶ Toisaalta Paavali käyttää jälkimmäistä metaforaa myös eettisenä kehotuksena ilman yhteyttä vedellä kastamisen aktiin (esim. Room. 13:14).²⁷

Verrattuna kasteen teologiseen painoarvoon Uudessa testamentissa kuvattut kastetoimitukset piirtyvät yllättävänkin yksinkertaisiksi. Niistä puuttuu kaikki seremoniallisuus ja myöhemmässä kirkon historiassa välttämättömäksi ymmärretty valmistautuminen.²⁸ Havainnollinen esimerkki on Apostolien tekojen (8:26–40) kertomus, jossa Filippos kastaa tiellä kohtaamansa etiopialaisen hoviherran. Kun hoviherra ymmärtää apostolin opastamana Jeesuksen olevan kirjoituksissa luvattu messias, hän toteaa Filippokselle: ”Tässä on vettä. Estääkö mikään kastamasta minua?” Kaste toimitetaan, jonka jälkeen Henki tempaa Filippoksen pois ja hoviherra jatkaa matkaansa.

23 Dunn 1998, 82–85.

24 Ks. Richardson 1958, 339–341; Prenter 1967, 462–465; Eliade 1996, 196–197, 212; Meslin 2005, 781.

25 Dunn 1998, 96–97.

26 Richardson 1958, 340, 344–347; Meslin 2005, 781.

27 Dunn 1998, 99. Ks. myös Ladd 1974, 548.

28 Dunn 1998, 93–94.

2.3 Kasteteologian historiallisia kehityslinjoja

Apostolien teot kertovat kristinuskon varhaisimmasta vaiheesta, joten kirkollisten rakenteiden ja traditioiden muotoutuminen oli vasta idullaan. Monia myöhempiä itsestäänselvyksiä on siksi sen sivuilta turha etsiä. Kristinuskon ensimmäiset vuosisadat tulivat merkitsemään apostolien kirjoituksissa olevien aiheiden teologista ja hallinnollista kypsymistä selväpiirteisempään muotoon. Kehitys koski myös kastetta: siitä tuli sakramentti (lat. *sacramentum*, kr. *mysterion*), johon valmistauduttiin katekumenaatiksi kutsutun ajanjakson aikana.²⁹

Vaikka kaikissa kristillisissä suuntauksissa ei käytetä termejä 'kirkko' tai 'sakramentti', kaste on saanut aseman lähes universaalina kirkkoon liittämisen riittinä.³⁰ Historian kuluessa kasteteologia on saanut monenlaisia painotuksia, mutta uusimmassa ekumeenisessa teologiassa on löydetty uudelleen uusitamentillinen ajatus kasteen eskatologisesta luonteesta initiaationa ja orientaationa kohti Jumalan valtakuntaa.³¹ Tämän myötä on löydetty myös muita merkityksiä, jotka varhaiskristillisyydessä annettiin kasteelle, mutta jotka jäivät historian kuluessa katveeseen.³²

Yksi kiinnostava ajatuskulku on se, että varhaiset kristilliset kirjoittajat liittivät kasteen valaistumiseen. Johanneksen evankeliumin alussa (1:9) Kristus kuvataan ”todelliseksi valoksi, joka valaisee jokaisen ihmisen”. Alkutekstissä esiintyy aktiivimuodossa kreikan verbi *phootizoo*, joka tarkoittaa ’valaisemista’.³³ Heprealaiskirjeessä (6:4) kutsutaan saman verbin passiivimuotoa hyödyntäen kristittyjä sellaisiksi, jotka ovat ”valaistuneet”.³⁴

29 Ks. esim. Francis 1997, 41–42.

30 Tunnettu poikkeus on Pelastusarmeija. Pelastusarmeijan opin käsikirjan (2016, 318) mukaan sotilaaksi vihkiminen nähdään ”julkisena vastauksena ja todistuksena jo tapahtuneesta elämän muuttavasta kohtaamisesta Kristuksen kanssa aivan samalla tavalla kuin joittenkin muitten kristittyjen toimittama uskovien vesikaste.” Ks. myös Pelastusarmeijan opin käsikirja 2016, 286–287: ”Pelastusarmeija on kirkolle pysyvä todistus siitä, että on käytännössä mahdollista pyhittyä ilman muodollisia sakramenteja. [...] Jo Pelastusarmeijan alkuaikoina Jumala johti Armeijaa olemaan viettämättä mitään erityisiä sakramenteja, toisin sanoen kastetta ja Herran ehtoollista tai pyhää ehtoollista säädettyinä jumalanpalvelusmenoina.”

31 Ks. esim. Codina 1996, 226–227; Francis 1997, 43.

32 Ks. esim. Bosch 1991, 56–83, jossa avataan Matteuksen kaste- ja lähetyksäkän sosaalieettisiä ulottuvuuksia evankeliumin kokonaisuutta vasten.

33 Kreikan sanan yksi merkitys on ”tunnetuksi tekeminen suhteessa sisäiseen elämään tai transsendenteihin asioihin”. Ks. Danker & Bauer 2000, 1074.

34 Vuoden 1992 raamatunkäännöksessä Hepr. 6:4 puhuu ”niistä, jotka ovat kerran päässeet valoon”.

Varhainen kristillinen kirjallisuus jatkoi vielä tällaista kielenkäyttöä: Justinos Marttyyri (n. 100–165) puhui kasteesta ”valaistumisen kylpynä” ja Klemens Aleksandrialainen (n. 150–215) kutsui kastettuja ”valaistuneiksi”.³⁵ Valon puolella olemisesta seurasi velvollisuus taistella pimeyttä vastaan, joten kasteeseen sisältyi missionaarinen ulottuvuus.³⁶

Myös upotuskasteessa tapahtuva vedestä ylösnouseminen symboloi sitä, että kasteessa ajateltiin uuden ihmisen saavan syntynsä ja tämän silmien aukenevan valolle. Uuden alun korostamiseksi toimitukseen lisättiin ajan myötä elementtejä, joista monet ovat yhä kirkkojen käytäntöjä: tällaisiin kuuluvat muun muassa valkoisen vaateen päälle pukeminen, käten päälle paneminen, saatanasta irti sanoutuminen ja vastasyntyneen kristityn voitelemisen mirhalla.³⁷

Kuten edellä jo todettiin, Apostolien teoissa on nähtävissä vielä horjuvuutta sen suhteen, saadaanko Pyhä Henki kastetoimituksessa vai vasta erillisen käten päälle panemisen kautta. Tämän takia vesikasteelle annettava merkitys oheni ensimmäisinä vuosisatoina: sen nähtiin pesevän pois synnit, mutta Pyhä Henki saatiin muiden riittien välityksellä.³⁸ Tässä on selitys sille, että kasteesta eriytyi erillinen konfirmaation sakramentti 400-luvulle tultaessa.³⁹

Varhaisessa kirkossa syntyi harhaoppiseksi tuomittu ajatuskulku, jonka mukaan sakramentin toimittavan papin usko olisi edellytys kasteen pätevyydelle. Asia nousi esille, kun Pohjois-Afrikassa puhkesi 300-luvulla kiista donatolaisten torjuessa sen, että vainojen aikaan uskonsa kieltänyt piispa saisi enää toimittaa kirkollisia toimituksia. Valtakirkko kiisti lopulta sen, että kasteen toimittajan usko vaikuttaisi kasteen pätevyteen: sakramentti on Jumalan lahja eikä näin ollen riippuvainen sen toimittavan papin ominaisuuksista.⁴⁰ Ajatus kasteesta Jumalan lahjana toimi argumenttina myös lapsikasteen puolesta, sillä lapsikasteet olivat yleistyneet 200-luvulle tultaessa.⁴¹

Kasteteologian keskeiset ainekset olivat näin koossa jo kirkon varhaisimmilla vuosisadoilla. Keskiajan kehitys oli lähinnä siinä, että kaste asemoitui kirkon dogmatiikkaan yhtenä kirkon seitsemästä sakramentista. Uutta

35 Meslin 2005, 782; Richardson 1958, 338.

36 Moffett 1998, 55.

37 Meslin 2005, 781–782; Kelly 1978, 207.

38 Kelly 1978, 207–211.

39 Kelly 1978, 423, 432–436; Francis 1997, 41.

40 Kelly 1978, 424–428.

41 Kelly 1978, 207; Räisänen 2011, 171. Siitä ei ole varmaa tietoa, kastettiinko lapsia jo tätä aikaisemmin, mutta sitä voidaan pitää todennäköisenä. Ks. esim. Richardson 1958, 358–363.

oli myös se, että kasteen opetettiin painavan – pappisvihkimyksen lailla – sakramentin vastaanottajaan ”lähtemättömän jäljen” (*character indelebilis*). Läntisessä sakramenttiopissa alettiin siksi ajatella, että sakramentit välittävät Jumalan armon riippumatta vastaanottajan uskosta, kunhan ne asianmukaisesti toimitetaan (*ex opere operato*).⁴²

Kasteen henkilökohtainen luonne painui kirkon institutionalisoitumisen myötä toissijaiseksi, ja kasteessa tultiin kirkollisen hallintavallan alaiseksi: kastettu on lähtemättömästi kristitty, vaikka hän olisi vastustanut kastetta. Tästä seurasi ajan kuluessa käytäntö, että kristikunnan kuninkaat saattoivat pakottaa valloitetujen alueiden asukkaat ottamaan vastaan kasteen. Näin, vaikka läntisen kristikunnan merkittävin kirkkoisä Augustinus (354–430) oli vielä suhtautunut kielteisesti pakkokäännäyttämiseen.⁴³

Keskiajan loppupuolella kasteeseen liittyvät teologiset kysymykset nousivat uudella voimalla esiin kahdesta syystä. Ensinnäkin löytöretket toivat eurooppalaisen kristikunnan tietoisuuteen sen, että evankeliumi ei ollutkaan tavoittanut kaikkia maailman kansoja.⁴⁴ Tästä seurasi kysymys kasteen välttämättömyydestä pelastuksen kannalta. Teologinen työskentely sai näkökulmia Tuomas Akvinolaiselta (1225–1274), jonka mukaan uskosta voi olla tietämätön siten, ettei kasteen puuttumista voida lukea henkilön syyksi. Tällöin pelastukselle välttämättömät kasteen elementit ovat vaikuttavia jo ”toivottuina”, kun henkilö suuntautuu implisiittisesti kohti Kristuksen kirkkoa, vaikka ei tätä eksplisiittisesti tuntsikaan. Tällöin riittää usko siihen, että ”Jumala on olemassa ja että hän kerran palkitsee ne, jotka etsivät häntä” (Hepr. 11:6).⁴⁵

Tuomas Akvinolaiselle kysymys oli vielä ilmeisen teoreettinen, mutta hänen vanavedessään katolinen traditio on pitänyt johdonmukaisesti kiinni siitä, että kasteen armo voi välittyä myös ilman vesikastetta. Trenton kirkolliskokous (1545–1563) linjasi, että siirtyminen armon tilaan tapahtuu ”uudelleen syntymisen pesun tai sen toivomisen kautta”.⁴⁶

Läntisen kristikunnan pirstonut reformaatio oli toinen tekijä, jonka takia kaste palasi teologiselle agendalle. Olivathan kirkkoa ja sakramenteja koskevat

42 Ks. esim. Hägglund 1968, 192–195.

43 Ks. Bosch 1991, 217–226.

44 Dupuis 1997, 110–111. Keskiäikana oli vielä ajateltu, että juutalaiset ja muslimit tunsivat evankeliumin mutta olivat sen torjuneet. Ks. Sullivan 1992, 52–58.

45 Sullivan 1992, 49, 58–60, 62; Dupuis 1997, 114–116.

46 Dupuis 1997, 120–121. Vatikaanin II konsiili (1962–1965) jätti pois ajatuksen ”kasteen toivomisesta” tapana, jolla kirkon ulkopuolelta käsin voi liittyä pelastukseen. Tilalle tuli laaja-alaisempi korostus, jonka mukaan kastamattomat voivat jäsentä ”Jumalan tuntemalla tavalla” kirkkoon, joka on ”universaali pelastuksen sakramentti”. Ks. Sullivan 1992, 145–161.

opinkohdat reformaation ajan kiistojen keskiössä: esimerkiksi Ulrich Zwingli (1484–1531) ja Martti Luther (1483–1546) kävivät tunnetusti väittelyn koskien sitä, ovatko sakramentit vain merkkejä viitaten itsensä ulkopuolelle vai välittävätkö ne itsessään osallisuuden jumalalliseen todellisuuteen. Luther edusti jälkimmäistä kantaa, joten luterilainen teologia päätyi painottamaan sakramenttien reaalista luonnetta ja vaalimaan jatkuvuutta keskiajan teologiaan toisin kuin reformoitu teologia.⁴⁷

Reformaation aikana nousi esiin myös ajatuslinja, jonka mukaan Raamattu ei tunne lapsikastetta ja kasteessa on siksi kyse uskovaisen tunnustautumisesta. Anabaptistit alkoivat kastaa lapsena kastettuja uudelleen uskovien kasteella. Tämä johti siihen, että vallalla olevan lapsikastekäytännön hyväksyvät reformaattorit joutuivat etsimään perusteluja lapsikasteelle: Luther löysi tällaisen ajatuksesta, että Jumala voi antaa lapsellekin lahjaksi uskon, vaikka tällä ei olisikaan vielä tietoista uskoa. Zwingli puolestaan perusteli lasten kastamista sillä, että liittäessään lapsen kristilliseen yhteisöön kaste rinnastuu juutalaisen ympärileikkaukseen, joka toimitetaan poikalapselle pian syntymän jälkeen.⁴⁸

Aikakauden henkeä kuvaa se, että Zwinglin mukaan kaste ei liittänyt lasta vain kirkkoon vaan myös Zürichin kaupunkiyhteisöön: lapsen kastamatta jättäminen rinnastui siksi maanpetokseen. Ei ihme, että poliittisesta vallasta vapaata kristillisyyttä vaatineet anabaptistit joutuivat ahtaalle, kun reformaatio piirsi uudet jakolinjat Euroopan kartalle ja kunkin alueen väestön oletettiin omaksuvan hallitsijan uskonnon oikeaoppisen muodon. Vapaan kristillisyyden historia muotoutui hyvin pirstaleiseksi, mutta yksinkertaistaen voidaan todeta reformaation ajan anabaptistisen liikkeen muodostavan historiallisen perustan niille nykyisille kristinuskon suuntauksille, joissa torjutaan lapsikaste ja kastetaan vain uskonsa tunnustavia nuoria tai aikuisia.⁴⁹

2.4 Luterilaisen reformaation kasteteologia

Kasteen keskeisen aseman takia sitä koskevat teologiset erimielisyydet osuvat uskonkäsityksen ytimeen. Toisaalta käytännössä kasteeseen liittyvät teologiset tulkintaerot eivät heijastu kirkkojen yhteistyöhön. Nämä ovat usein

47 Ks. McGrath 1993, 159–187.

48 McGrath 1993, 177–178; Huovinen 2001b, 265.

49 Vapaan kristillisyyden historiasta ks. esim. Westin 1975.

yllättävänkin valmiita tunnustamaan toistensa kasteen silloinkin, kun opillista yksimielisyyttä ja virallista ehtoollisyhteyttä ei ole – poikkeuksena tosin se, että useimmat uskovien kastetta opettavat kirkot kastavat uudelleen sellaisen henkilön, joka on kastettu lapsena. Kastetta koskevan ekumeenisen keskustelun sijasta keskityn artikkelini loppupuolella sellaisiin luterilaisen kasteteologian sisäisiin jännitteisiin, jotka näkyvät Suomen evankelis-luterilaisen kirkossa.⁵⁰ Ennen suomalaisen teologian tutkimista on pysähdyttävä vielä tarkastelemaan reformaation kasteteologiaa.

Perusavaimena luterilaisen reformaation ymmärtämiseen voi pitää sitä, että siinä pyrittiin säilyttämään keskiajan katolisuudesta kaikki se, minkä ei nähty olevan vastoin Raamatun ja varhaisen kirkon opetusta. Sakramenttiopissa tämä merkitsi sitä, että sakramentit supistettiin niihin kahteen, jotka nähtiin Jeesuksen itsensä asettamiksi: kasteeseen ja ehtoolliseen.⁵¹ Sakramenttien ymmärtämisessä luterilaisuus omaksui katolisen opetuksen, joskin skolastiikan spekulatiot torjuttiin epäraamatullisina. Luther piti kiinni sakramenttien vaikuttavuudesta siinä määrin, että hänen ajattelunsa voidaan väittää olleen jopa vahvemmin sakramentaalista kuin keskiajan katolisuuden. Hän myös omaksui Paavalin opetuksen kasteesta osallisuutena Kristuksen kuolemaan ja ylösnousemukseen.⁵²

Luterilaiset tunnustuskirjat opettavat läntistä sakramenttiteologiaa, jonka mukaan sakramentti syntyy sanan liittyessä aineeseen. Kasteen vesi on näin ollen ”täynnä pelkkää pelastusta ja elämää, ei kuitenkaan sinänsä, vaan sen vuoksi, että vesi on yhdistynyt Jumalan sanaan ja asetukseen ja että Jumalan nimi on liittynyt veteen” (Iso katekismus IV, 29). Vaikka vettä pidetään välttämättömänä aineellisena ulottuvuutena, vaikuttavuus perustuu Jumalan asetukseen: vesi itsessään näyttää ”oljenkortakin vähäpätöisemmältä”, mutta ”Jumalan sanan ja käskyn” tähden se on mitä kallisarvoisin asia (Iso katekismus IV, 8–9).⁵³

Korostaessaan veden mitättömyyttä reformaattorit tulevat hylänneeksi sellaisen veteen itseensä liittyvän uskonnollisen symboliikan, johon olen artikkelin alkupuolella viitannut. Tunnustuskirjoista puuttuvat Edmund Schlinkin

50 Ekumeenisesta keskustelusta ks. esim. Root & Saarinen 1998; Saarinen 1998, erityisesti s. 18–59, jossa Kirkkojen maailmanneuvoston Faith and Order -komission Kaste, ehtoollinen ja virka -asiakirjan (1982) suomennos.

51 Reformaattorien kesken esiintyi vielä horjuvuutta siinä, katsotaanko rippi kolmanneksi sakramentiksi. Ks. Gassmann & Hendrix 1999, 100–108.

52 Ks. Huovinen 2001b, 262–264.

53 Ks. Evankelis-luterilaisen kirkon tunnustuskirjat 1990 (sivusto).

mukaan ”kaikki lausumat veden symbolisista ominaisuuksista tai mahdollisuuksista, kuten myös keskustelu sellaisesta symbolis-kuvaannollisesta merkityksestä, jonka upottaminen luonnollisena prosessina voisi omata jo itsessään”. Päinvastoin veden itsensä ”sisäistä olemattomuutta” painotetaan niin, että kastevesi saa merkityksensä vain Jumalan sanan kautta.⁵⁴ Näin kasteenkin kohdalla tulee esille se, miten luterilaiset tunnustuskirjat torjuvat luonnollisen teologian ja tulkitsevat ihmiskunnan luontaisen uskonnollisuuden taipuvan kohti epäjumalanpalvelusta.⁵⁵

Luterilaisuudessa kaste on nimenomaan Jumalan teko, jossa lahjoitetaan Jumalan armo. Sen arvoa ei heikennä edes kasteen halveksiminen, sillä ”pysyhyhän kultakin kultana, vaikka sitä kantaisi synnin häpäisemä katutyttö” (Iso katekismus IV, 59). Toisaalta painoa laitetaan kasteen omakohtaiselle vastaanottamiselle, joten ”sakramentteja tulee käyttää niin, että uskoen luotetaan niihin lupauksiin, jotka sakramenttien välityksellä tarjotaan ja osoitetaan meille” (Augsburgin tunnustus, XIII, 2).⁵⁶

Kaste pysyy itsevoimaisena pelastuksen sakramenttina, vaikkakin se tulee ottaa uskolla vastaan. Tästä jännitekentästä avautuu luterilaisen kaste-teologian erityispainotus: kaste pistemäisenä tapahtumana asettuu laajemman prosessin kehyksiin. Lutherin mukaan ”sakramentaalinen kaste” tapahtuu kertaluonteisena, mutta ”uskolla kastetuksi” tuleminen on jatkuva prosessi.⁵⁷ Iso katekismuksen mukaan (IV, 65) kasteessa ”vanha ihminen surmataaan ja sen jälkeen nousee ylös uusi ihminen”, minkä myötä kristillinen elämä on ”jokapäiväistä kastetta” itsekkään minän poisjuurimiseksi ja uuden ihmisyyden esiintuomiseksi. Näin luterilaisuus soveltaa uusitamentillista ajatusta kasteesta osallisuutena Kristuksen kuolemaan ja ylösnousemukseen.⁵⁸

Luterilaisessa kastekäsityksessä voidaankin nähdä tietty sisäänrakennettu jännite. Yhtäältä kastetta painotetaan reaalisen armon välittämisenä. Siten ”pelastus annetaan kasteen yhteydessä”, jonka takia Jumala ”antaa Pyhän Hengen” myös pikkulapsina kastetuille (Apol. IX, 2). Toisaalta tunnustuskirjat torjuvat sen, että sakramentit välittäisivät ”armon sille, joka ei pane vastaan, pelkästään sen nojalla, että ne toimitetaan, ilman niiden hyväksikäyttäjän

54 Schlink 1975, 146–147.

55 Ks. Schlink 1975, 51–52.

56 Ks. Schlink 1975, 150–155.

57 Huovinen 2001b, 267.

58 Ks. Schlink 1975, 143–145.

oikeaa mielentilaa” (Apol. XIII, 18).⁵⁹ Molemmat ajatukset pysyvät kuitenkin yhdessä, koska kasteen vaikuttavuuden takaamana oikeana mielentilana nähdään nimenomaan *paluu kasteeseen*. Ison katekismuksen mukaan (IV, 74–79) kasteeseen sisältyy näin ollen jopa kolmas sakramentti eli ”katumus” (lat. *poenitentia*), joka on ”paluuta takaisin kasteeseen, jotta siinä jo alkanut uusi elämä, josta on luovuttu, parantuisi entiselleen ja menestyisi”.

2.5 Suomalaisen herätysliikkeiden tulkintalinjoja

Edellä tarkastellun valossa näyttää perustellulta esittää, että luterilainen reformaatio tuli kaventaneeksi kasteteologian mahdollisuuksia sivuuttamalla veteen itseensä sisältyvän symboliikan. Taustalla oli luterilaiseen luomisteologiaan liittyvä periaate, jonka mukaan Jumalan luomisessa lahjoittaman hyvyyden tunnustaminen on mahdollista vain evankeliumin synnyttämän uskon kautta.⁶⁰

Olisi anakronistista moittaa luterilaisia reformaattoreita siitä, että he eivät artikuloineet kasteteologiaa vuoropuhelussa sellaisten uskontotieteellisten näkökulmien kanssa, joilla artikkelini aloitin. Luterilaiset reformaattorit elivät eurooppalaisen kristikunnan keskellä, joten uskontoteologinen reflektio ei ollut heille ajankohtaista. Myös heidän tietämyksensä erilaisista uskontopeirinteistä oli hyvin rajallista.⁶¹ Reformaation ajan teologia on joka tapauksessa vaikuttanut siihen, että luterilaisessa dogmatiikassa kastetta on tarkasteltuna pääsääntöisesti omalakisena ilmiönään ilman sanallistettua yhteyttä uskontohistoriaan. Palaan artikkelin lopussa siihen, mitä tämä merkitsee.

Sitä ennen on kiinnitettävä huomio reformaation jälkeiseen kehitykseen, joka johti luterilaisen kasteopin pirstoutumiseen: puhdasoppisuuden aikana vanhurskauttamisopin painopiste siirtyi siihen, miten Jumala uudistaa itsensä hengellisesti kuolleen ihmisen sielunkyvyt, jotta tämä pystyy ottamaan

59 Luterilaiset tunnustuskirjat näyttäisivät torjuvan katolisen opetuksen implisiittisestä kasteesta, joka voi tapahtua toiveen kautta kirkon ulkopuolella (Apol. IX, 2): ”Mutta eihän [pelastuksen lupaus] koske niitä, jotka ovat Kristuksen kirkon ulkopuolella, missä ei ole sanaa eikä sakramenteja, koska Kristus synnyttää uudesti juuri sanalla ja sakramenteilla.” Ks. myös Evankelis-luterilaisen kirkon tunnustuskirjat 1990, Schmalkaldenin opinkohdat III, 8, 10.

60 Ks. Schlink 1975, 56–58.

61 Ks. Komulainen 2016, jossa pohdin reformaation teologiaa uskontoteologian näkökulmasta.

vastaan sovituksen. Tästä oli vain lyhyt matka siihen, että pietismissä alettiin korostaa omakohtaisen uskon aktiivista merkitystä pelastuksessa.⁶²

Reformaattorit olivat vielä painottaneet Jumalan toimintaa ja torjuneet ajatuksen, että ihmisellä olisi mahdollisuus tuoda mitään ansioita pelastukseen: Lutherin mukaan ihminen on vain juhta, jota ohjaa joko Jumala tai saatana. Yksimielisyyden ohje (2, 24) taasen luonnehtii ihmisen kykyä kääntyä Jumalan puoleen yhtä vähäiseksi kuin ”kiven, pölkyn tai saven”.⁶³ Luterilaiset tunnustuskirjat asettivat painon sakramenttien objektiiviselle luonteelle, vaikka katolinen *opus operatum* -käsitys hylättiinkin messuoppiin liittyvistä syistä.⁶⁴

Myös Luther varoi asettamasta sakramentin vaikutusta vastakkain uskon kanssa, sillä hänen mukaansa uskon vastakohtana ovat teot. On siksi virheelistä ajatella, että Luther olisi tuonut ulkoisten sakramenttien tilalle sisäisen uskon. Päinvastoin hän piti tiukasti kiinni siitä, että Jumala antaa pienellekin lapselle sakramentin vaikutuksesta ”vuodatetun uskon”. Jumalan lahjoittama usko ja sakramenttien pelastusvoima kuuluvat yhteen hänen ajattelussaan.⁶⁵

Pietismin myötä luterilaiseen teologiaan iskeytyi kiila, joka irrotti toisistaan objektiiviseksi ymmärretyn vanhurskauttamistapahtuman ja tämän omakohtaisen soveltamisen. Kasteteologiassa syntyi kilpailuasetelma objektiiviseksi ymmärretyn vesikasteen – vieläpä lapsikasteen muodossa toimitetun – ja subjektiiviseksi ymmärretyn uskon välille. Kun pietismi sai tämän lisäksi vaikutteita anglosaksisesta kristillisyydestä, on ymmärrettävissä, miksi luterilainen herätyskristillisyyttä päätyi reformaattoreista poiketen korostamaan kääntymistä jopa kastetta merkittävämpänä tekijänä.⁶⁶

Luterilaisille reformaattoreille kasteessa tapahtuva uudestisyntyminen ja siihen perustuva omakohtainen usko olivat yhden ja saman prosessin kaksi erottamatonta ulottuvuutta.⁶⁷ Heidän dialektinen ajattelumuotonsa hajosi kuitenkin yksipuolisempiin näkemyksiin, mikä heijastuu myös suomalaisiin luterilaisen teologian tulkintoihin. Yksinkertaistamisen uhalla voi väittää, että Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa vaikuttaa ainakin kolme keskenään

62 Ks. McGrath 1998, 236–240.

63 Gassmann & Hendrix 1999, 151, 157–158.

64 Näin Teinonen 1991, 111.

65 Huovinen 2001b, 260, 262–263, 265.

66 Ks. Prenter 1967, 468–469; Väisänen 2001, 337; Kakkuri 2014, 44, 188–192. Anglosaksisessa kristillisyydessä erityisesti metodismi on opettanut, että uudestisyntyminen tapahtuu kasteen sijaan kääntymyksessä. Hägglund 1968, 343.

67 Ks. Prenter 1967, 466–468, jossa kiteytetään erinomaisesti luterilainen ajattelumalli.

jännitteistä kasteteologista mallia. Paikannan näiden mallien tihentymät seuraavassa tiettyihin herätysliikkeisiin.⁶⁸

Ensimmäisenä on syytä mainita kasteen merkitystä korostava evankelinen teologia, joka nojaa reformaation vahvaan sakramenttiteologiaan ja suhtautuu sen pohjalta kriittisesti pietismin subjektiivisiin piirteisiin. Suuntauksen oppi-isänä voi pitää Fredrik Gabriel Hedbergiä (1811–1893), joka oli alun perin pietistinen pastori. Hedberg kuitenkin paneutui Lutherin kirjoitukseen ja halusi niiden innoittamana palauttaa sakramenttien takaaman pelastusvarmuuden uskonopin keskukseen. Siksi hän kritikoiki kaikkia sellaisia ajatuslinjoja, jotka pyrkivät asettamaan kasteen armon edellytykseksi minkä tahansa ihmisessä itsessään tapahtuvan prosessin. Kristillisessä uskossa on kyse Kristuksen sovitustyön tuomasta ”vieraasta vanhurskaudesta”, johon kaste kastettavan liittyy.⁶⁹

Hedbergin toiminnasta syntynyt evankelinen herätysliike on pitänyt aktiivisesti esillä Lutherin kirjoituksia ja myös luterilaista tunnustusta.⁷⁰ Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys on julkaissut useampana suomenkielisenä painoksena Franz Pieperin *Kristillisen dogmatiikan* (alkup. 1946), jota pidetään amerikkalaisen Missouri-synodin standardidogmatiikkana. Pieper käy teoksessaan luterilaisten tunnustuskirjojen pohjalta kriittistä rajanvetoa niin katoliseen kuin reformoituun teologiaan päin. Kirjaa pidetään suuressa arvossa Suomessakin sellaisissa piireissä, joissa halutaan korostaa uskollisuutta luterilaiselle tunnustukselle.

Pieperin dogmatiikka edustaa luterilaisen puhtasoppisuuden perintöä: siinä alleviivataan kasteen merkitystä suhtautuen kriittisesti ”herätyksenpuhustelijoihin”, jotka opettavat Jumalan saavan aikaan ”uudestisyntymän ilman armonvälineitä”. Toisaalta kaste on ”uudestisyntymisen väline ainoastaan sen perusteella, että se tarjoaa syntien anteeksiantamuksen ja näin tarjoamalla sitä herättää uskoa tai vastaavasti vahvistaa sitä”.⁷¹ Pieper on nimennyt yhden dogmatiikkansa alaluvun kuvaavalla otsikolla ”Kasteen käyttö”.⁷²

Toinen kasteteologinen malli esiintyy uuspietistisessä herätyskristillisyydessä, jossa korostetaan omakohtaista uskoon tuleamista. Lapsikaste uhkaa kaventua tässä katsantokannassa ulkoiseksi toimitukseksi, joka liittyy

68 Suomalaisista herätysliikkeistä ks. esim. Ketola 2008, 63–80; Kakkuri 2014.

69 Ks. Väisänen 2001, 222–229; Kakkuri 2014, 133–136.

70 Väisänen 2001, 186.

71 Pieper 1961, 495, 498.

72 Pieper 1961, 499–500.

laitoskirkon jäsenyyteen. Jännite esimerkiksi evankelisen teologian suuntaan on ilmeinen. Tosin niin sanotun viidennen herätysliikkeen piirissä on viime aikoina esiintynyt merkittäviä suunnantarkistuksia kohti luterilaisen kasteopin päälinjaa, mutta Suomen Raamattuopiston perustajan, pastori Urho Muroman (1890–1966) perintö on yhä vaikutusvaltainen.⁷³

Anglosaksisia vaikutteita saanut Muroma päätyi pysymään luterilaisessa lapsikasteperinteessä mutta opetti vesikasteen synnyttävän vain ”nimikristittyjä”. Muroman mukaan uudestisyntyminen edellyttää sellaista omakohtaista pelastuskokemusta, jota lapsella ei voi vielä olla. Siksi uudestisyntyminen ei tapahdu kasteessa vaan vaatii lisäksi omakohtaisen uskon, joka omistaa Kristuksen vapahtajana.⁷⁴ Vaikka Muroma ilmaisi pitävänsä Lutheria suuressa arvossa, hän korosti tästä poiketen Jumalan vapauttavan etsikkoajan hetkellä ihmisen tahdon niin, että ihminen voi valita pelastuksen vapaaehtoisesti.⁷⁵

Kasteteologia heijastelee teologiseen ihmiskuvaan liittyvää erimielisyyttä, joka vallitsee evankelisen ja uuspietistisen perinteen välillä: evankeliset näkevät ihmisen roolin pelastuksen vastaanottamisessa paljon vähäisempänä kuin anglosaksisesta herätyskristillisyydestä vaikutteita saanut viidesläinen uuspietismi.⁷⁶ Evankelisen ja uuspietistisen kasteteologian välinen jännite säteilee monin tavoin kirkollisiin keskusteluihin kasteesta, mutta kolmas merkittävä malli on näihin nähden enemmän taka-alalla. Silti sillä on vaikutusvaltaa, sillä kyse on kirkon suurimman herätysliikkeen eli vanhoillislestadiolaisuuden kastekäsityksestä.

Vanhoillislestadiolaisuuden keskeinen opetus on, että pelastuksen tuo yksin Jeesuksen sovintoveri. Lapset ovat jo autuaita heissä olevan ”lapsenuskon” kautta, jolloin kasteen merkitykseksi jää liittää heidät Jumalan valtakuntaan – ja tämä samastetaan vanhoillislestadiolaiseen liikkeeseen. Kaste on lopultakin vain merkki liitosta Jumalan ja uskovaisen välillä.⁷⁷

73 Viidesläistä itsekritiikkiä esittää esim. Junkkaala 2016, 128: ”Evankeliset korostavat kastetta tavalla, jota emme koskaan osanneet tehdä. Olemme Muromasta alkaen pitäneet liiallista kasteeseen tukeutumista vääränä, ettei siitä tulisi tyyny suruttomuuden uneen nukuttamiselle. Ylipäätään opetuksemme sakramenteista on aika ohutta. Pietistinen sisäisen uskonelämän korostus painottuu ulkonaisia merkkejä enemmän.” Muroman asemasta liikkeen perustajaisän ks. Junkkaala 1990, 242–250; Kakkuri 2014, 190.

74 Ks. Junkkaala 1990, 132–141, 243; Kakkuri 2014, 191.

75 Junkkaala 1990, 273–274.

76 Kakkuri 2014, 206. Uuspietistisestä kasteteologiasta ja sen tunnustuksellisesta kritiikistä laajemmin, ks. Väisänen 2001, 262–343.

77 Ks. Ruokanen 1980, 27–28, 149–152, 175–179; Väisänen 2001, 253–254. Ks. myös Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys ry (SRK) 2020.

Vanhoillislestadiolaisuudessa kastetta ei pidetä lahjana, jossa annettaisiin jotain sellaista, jota ihmisellä ei jo olisi. Kaste on pikemminkin tehtävä, joka velvoittaa uskovaista olemaan kuuliainen ja pitämään hyvän omantunnon.⁷⁸ Kaste kuuluu ulkoisena toimituksena kirkkoregimentin piiriin, eikä siksi välitä pelastusta, sillä tämä merkitsisi pelastuksen ulottumista myös liikkeen ulkopuolelle.⁷⁹

Vaikka vanhoillislestadiolainen kastekäsitys poikkeaa olennaisissa kohdissa reformaation kasteopista, liikkeessä esiintyy silti vahva itseymmärrys, että juuri sen piirissä edustetaan aitoa Lutherin uskonoppia. Kriittisenkin analyysin pohjalta voi silti todeta, että lestadiolainen kasteopetus kiinnittyy Lutheriin kahdessa kohdassa: siinä, että lapsetkin tulee kastaa ja että kasteeseen kuuluu ajatus jokapäiväisestä parannuksesta.⁸⁰

2.6 Kirkollisen kasteteologian suuntia

Kolmen kasteteologian liittäminen kolmeen herätysliikkeeseen on ymmärrettävä likimääräiseksi, sillä erilaisten kastenäkemyksien välillä tapahtuu rajankäyntiä ja vuorovaikutusta.⁸¹ Kaikkinsa suomalaisen herätysliikekenttään luetaan muitakin suuntauksia, joita en nyt tässä mainitse, koska niiden kasteologia versioi edellä mainittuja tai heijastelee kirkon virallista linjaa. Viimeksi mainitun arvovaltaisain kuvaus löytyy katekismuksesta, kirkkokäsikirjasta

78 Ruokanen 1980, 152–153.

79 Ruokanen 1980, 159, 174; Väisänen 2001, 255. Miikka Ruokasen mukaan ”kasteen sakramenttiluonne häviää vanhoillislestadiolaisessa opetuksessa”, joka ”palvelee loppujen lopuksi SRK:n perusdogmia eli seurakuntaoppia”.

80 Ks. Ruokanen 1980, 53–59, 157–159; Väisänen 2001, 261–262.

81 Kastetulkintojen leikkauspinta tulee esille esim. herätysliiketeologian vahvan vaikuttajan Uuras Saarnivaaran (1908–1998) teologisessa kehityksessä. Ks. Väisänen 2007. Saarnivaaran kasteteologiasta väitellyt ja Lähetysshiippakunnan ensimmäisenä piispana toiminut Matti Väisänen on tutkinut seikkaperäisesti kastetta tunnustuksellisen luterilaisuuden näkökulmasta. Ks. Väisänen 2001, 415–419, jossa omakohtaista pohdintaa ”uuspietistisen ja raamatullis-tunnustuksellisen [...] kasteteologian jännitteestä”.

ja virsikirjasta.⁸² Jos kirkon nykyistä opetusta verrataan edellä mainittuihin herätysliiketeologioihin, arvioisin sen olevan lähimpänä evankelista mallia.⁸³

Kirkon virallista kastenäkemystä jäljitettäessä ei tule tyytyä tarkastelemaan vain kirkolliskokouksen hyväksymiä asiakirjoja, sillä kasteopetus rakentuu myös piispojen opetuspuheissa ja erilaisissa ekumeenisissa kannanotoissa. Tässä yhteydessä en voi esittää seikkaperäistä diskurssianalyysia. Esitän kuitenkin näkökulmia, jotka mielestäni avaavat Suomen evankelis-luterilaisen kirkon nykyisen kasteopetuksen teologista syvärakennetta. Näyttää nimittäin ilmeiseltä, että kirkollinen kasteteologia on tehnyt merkittävän suunnanmuutoksen viimeisen sadan vuoden aikana.

On huomionarvoista, että vaikutusvaltaiset dogmatiikan professorit Gustaf Johansson (1844–1930), Antti J. Pietilä (1878–1932) ja Osmo Tiililä (1904–1972) torjuivat ajatuksen ”lapsen uskosta”, vaikka kannattivatkin lapsikastetta.⁸⁴ Jokainen heistä kirjoitti dogmatiikan yleisesityksen, ja jokaisessa näistä sakramenttioppi heijastelee pietististä ajattelutapaa: henkilökohtainen usko saa keskeisemmän merkityksen kuin sakramentti sinänsä.⁸⁵ Tiililä myöntää avoimesti asettuneensa dogmatiikassaan ”lähinnä Ruotsissa edustettuna ollutta, kirkko-oppiin solutettua sakramentalismia vastaan”.⁸⁶ Myös Luther-tutkijana tunnettu professori Lennart Pinomaa (1901–1996) tulkitsi reformaation sakramenttiteologian vastakohtana katolisuudelle.⁸⁷

Kun siirrytään ajassa eteenpäin, voidaan nähdä, että Tiililän kammoama ”sakramentalismi” on saanut vahvan jalansijan Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa. Lutherin käsitys lapselle kasteessa annettavasta uskosta on sekini

82 Kirkolliskokouksen 12.11.1999 hyväksymän katekismuksen luvut 34–36 käsittelevät kastetta kehystettynä Lutherin Vähän katekismuksen lainauksilla. Ks. Katekismus 2000.

83 Uuspietistisessä ja vanhoillislestadiolaisessa kasteteologiassa on kummassakin piirteitä, jotka sopivat huonosti yhteen katekismuksen § 35:n kanssa: ”Kasteen arvo ei riipu meidän asenteestamme, sillä kaste ja usko ovat Jumalan teko meissä. [...] Kaste tekee meistä Kristuksen opetuslapsia ja kristillisen kirkon jäseniä. Vaikka olemme syntymästämme saakka ihmiskunnan yhteisen syyllisyyden alaisia, kasteessa meille annetaan kaikki anteeksi ja meidät puetaan Kristuksen puhtauteen.” Olisi liian uskaliaasta väittää, että kirkolliskokous olisi pyrkinyt tietoisesti vetämään rajaa edellä kuvattuihin herätysliikekäsityksiin, mutta *de facto* katekismus asettuu oman arvioni mukaan lähimmäksi evankelista kasteteologiaa sulkiessaan pois muita malleja.

84 Ks. Johansson 1925, 149; Pietilä 1932, 338; Tiililä 1954, 154. Johanssonin kirja on julkaistu siinä vaiheessa, kun hän toimi arkkipiispana. Väisänen (2001, 180–186, 336–338) näkee suomalaisen kasteteologian saaneen vaikutteita saksalaisen Johann Tobias Beckin (1804–1878) pietistissävytteisestä ja siksi ”tunnustukselliselle luterilaisuudelle vieraasta” teologiasta.

85 Johansson 1925, 150: ”Kasteessa otetaan lapsi Jumalan armon osallisuuteen, mutta kastetun tulee uskolla omistaa evankeliumin sana, ennenkuin hän voi itsekohtaisesti uudestisyntyä.”

86 Tiililä 1973, 70.

87 Huovinen 1994, 358.

laajalti hyväksytty. Viimeksi mainitun kohdalla oma vaikutuksensa lienee ollut dogmatiikan professorinakin toimineen piispa Eero Huovisen tutkimuksella *Fides Infantium*, joka käsittelee Martti Lutherin käsitystä lapsen uskosta: sitä, miten lapseen vuodatetaan kasteessa usko, joka yhdistää hänet Jumalan kanssa.⁸⁸

Sakramenttiopin vahvistuminen osoittaa, miten kirkollinen teologia on muotoutunut ekumeenisessa vuorovaikutuksessa korkeakirkollisten traditioiden kanssa. Inspiraatiota on saatu etenkin Vatikaanin II konsiilin jälkeisestä katolisesta teologiasta, jota dogmatiikan professori Seppo A. Teinosen (1924–1995) johdolla alettiin tutkia.⁸⁹ Katolisen teologian lisäksi myös oppikeskustelut ortodoksien kanssa ja Porvoon sopimuksen vahvistamat anglikaaniyhteydetyt ovat lujittaneet sakramenttiteologista kehityskulkua.⁹⁰

Vaikutusta on ollut myös suomalaisella Luther-tutkimuksella, jonka merkittävin uranuurtaja oli professori Tuomo Mannermaa (1937–2015). Tämä tutkimuslinja sai ratkaisevia sysäyksiä Lutherin lukemisesta ekumeenisissa oppikeskusteluissa Venäjän ortodoksisen kirkon kanssa.⁹¹

Keskeinen metodinen oivallus oli tulkita Lutherin ajattelua keskiajan teologiasta käsin eikä lukea reformaattoria myöhemmän puhdasoppisuuden teologian tai Immanuel Kantin valistusfilosofian läpi, kuten usein on ollut tapana. Näin tarkasteltuna Lutherin ajattelu näyttyy huomattavasti ontologisempaa ja sakramentaalisempaa ja siten myös ”katolisempaa” kuin protestanttinen itseymmärrys on sallinut ajatella.⁹²

Uusi Luther-tutkimus merkitsi kasteteologian kohdalla sitä, että painotus siirtyi kasteen vahvaan sakramentaaliseen luonteeseen. Esimerkiksi Tuomo Mannermaan mukaan ”Kristuksen reaalio-onttisen läsnäolon ajatus” ilmenee siinä, miten Lutherin mukaan ”uskova on saanut kasteessa perustavasti Pyhän Hengen, joka on juuri Kristuksen Henki”. Koska sakramentti on

88 Ks. Huovinen 1991. Lutherin käsitystä lapsen uskosta käsittelee myös Lorenz Grönvikin vuonna 1968 julkaistu väitöskirja. Ks. Huovinen 1991, 24–26.

89 Sakramenttien merkityksestä Teinosen teologiassa ks. Huovinen 2001a, 193, ja hänen katoliseen kirkkoon suuntautuneesta kehityskaarestaan ks. Haikarainen 2018; Huovinen 1994.

90 Ks. myös Zitting 2020, jossa osoitetaan ekumenian vaikuttaneen voimakkaasti Suomen evankelisluterilaisen kirkon virkateologiaan. Risto Saarisen (1999, 111–114) mukaan myös ’klassisen kristinuskon’ nouseminen ideaaliksi selittyy ekumeenisilla vaikutteilla. Avainhahmoja tässä olivat Seppo A. Teinonen, Eero Huovinen, Tuomo Mannermaa, Jouko Martikainen ja herätysliikkeiden puolella Simo Kiviranta. Viimeksi mainittua pidetään yleisesti Luther-säätiön syntyyn keskeisesti vaikuttaneena teologina, joskin Kiviranta kuoli vuonna 2004 eikä nähnyt näin ollen säätiön myrskyisimpiä vaiheita.

91 Ks. Mannermaa 1980, 9–18.

92 Ks. esim. Saarinen 2001.

”olemuksellinen merkki”, sen myötä on vastaanotettu koko Jumalan olemus.⁹³

Uudenlaisesta sakramenttipainotuksesta huolimatta yksi asia näyttäisi pysyneen vakiona suomalaisen luterilaisuuden kastekäsityksessä: ajatus, että kastevesi ja kasteen ulkoinen olemus ovat dogmaattisesti arvioiden marginaalisia.

Gustaf Johanssonin mukaan sakramenttien aineellisessa puolessa ei ole ”ulkonaisuudessa mitään erinomaista, mutta erityisen arvonsa ne saavat Herran sanasta ja sen sisäisestä voimasta, joka tulee uskovan omaksi”.⁹⁴ Antti J. Pietilä edusti suurta vapaamielisyyttä kasteen ulkoisten muotojen suhteen ja piti kastetta ”omituisen kaksinaisena, joka sai ulkonaisen tarkkailijan ehkä pitämään sitä halpana, samalla kuin kasteen armon kokenut kristitty tunsi siitä suorastaan elävänsä”. Ulkoisen rituaalin sijasta merkitystä on lähinnä sisäisellä kokemuksella. Pietilä piti jopa öljyllä kastamista mahdollisena ja näki selityksenä kastevedelle lähinnä sen, että vettä ”oli aina saatavissa ja mikään muu ei johtunut kenenkään mieleenkään”.⁹⁵ Myös Osmo Tiililä ilmaisi pitävänsä kasteen ulkoista symboliikkaa toisarvoisena: ”Jos Jumala näkee hyväksi antaa lapselle sisäisen elämän uudistuksen ulkonaisesti vähäpätöisessä kastetoimituksessa, jonka välittömistä seurauksista meillä ei ole mitään havaintoja (ei puoleen eikä toiseen!), hän todella voi sen tehdä”.⁹⁶

Eero Huovisen ajattelu poikkeaa monin tavoin mainituista edeltäjistään, mutta hänkin näyttäisi oletavan lähtökohtaisen epäsuhdan kristillisen sakramentin ja sen ulkoisen muodon välillä. Huovinen kuvaa, miten kastepappi toimii perustavanlaatuisen jännitteen keskellä: yhtäältä ilmassa on ”lapsen kohdistuvia maallisia toiveita”, mutta toisaalta papin pitäisi osata tuoda esiin ”sakramentin idea”. Tämä merkitsee, että ”pappi tuo nähtäväksi jotakin selaista, minkä vain uskon silmät kykenevät näkemään”. Huovisen mukaan kasteen ymmärtäminen on ihmiselle ”ylivoimainen juttu”: se näyttää ”vain tilkalta vettä”.⁹⁷

On kiinnostava peilata tätä dogmaattista kehityslinjaa seurakuntatyön tueksi kirjoitettua uutta julkaisua vasten. Kaisa Aitlahden, Jenni Kahenvirran, Sini Mäkelän ja Kimmo Reinikaisen kirjassa *Kaste* (2020) voi havaita

93 Mannermaa 1980, 66.

94 Johansson 1925, 130–131.

95 Pietilä 1932, 315, 332.

96 Tiililä 1954, 154.

97 Huovinen 2001a, 189–190. Samassa yhteydessä Huovinen kutsuu kastetta ”elämän alun riitiksi”, jollaisia kuuluu ”kaikkiin inhimillisiin kulttuureihin”.

luterilaisen dogmatiikan jatkumon, mutta samalla myös pyrkimystä uudenaikaiseen ymmärrykseen kasteesta.

Kirjan alussa puhutaan Eero Huovisen tavoin kahden ”aika erilaisen näkökulman” törmäämisestä kasteen kohdalla: nämä ovat kirkon ”vuosituhantinen perinne” ja ”ihmisten henkilökohtaiset kokemukset”. Vaikka kirjoittajat kysyvätkin, voisiko näkökulmien välille ”löytää sillan”, he näyttäsivät päätyvän kuitenkin siihen, että tarvitaan ”kaksi tapaa puhua kasteesta”. Toinen näistä tavoista on työntekijöiden tarvitsema teologinen näkemys ja toinen liittyy niihin merkityksiin, joita perheet kasteelle antavat.⁹⁸ Kirjoittajat ottavat näin lopultakin annettuna sen luterilaisen lähtökohdan, että sakramenttina kaste jää väistämättä ihmisjärjelle käsittämättömäksi ja että kasteakaava sisältää siksi sellaistaakin, joka ”ei tunnu kohtaavan ihmisten kokemus- ja ajatusmaailmaa”.⁹⁹

Toisaalta *Kaste*-kirjan kirjoittajat pyrkivät antamaan langanpäitä sen pohittimiseksi, miten kasteteologia asetetaan vuoropuheluun ihmisten elämistöllisyyden kanssa ja kaste voisi olla nykyihmiselle ”ymmärrettävämpi”.¹⁰⁰ Kirjassa esitetään suomalaisessa keskustelussa vähemmän kuultuja tulkintoja, jotka syventävät perinteistä luterilaista kasteteologiaa inklusiivisuuden ja oikeudenmukaisuuden korostuksin.¹⁰¹

On huomionarvoista, että esittäessään uusia tulkintoja kirjoittajat näyttäsivät aina heti perään tarkistavan kurssia perinteisen luterilaisuuden suuntaan. Esimerkiksi todetaan ensin jokaisen vesipisaran olevan pyhää, ja heti tämän jälkeen perustellaan kasteveden erityisyys Jumalan sanalla.¹⁰² Vastaava tasapainoilu näkyy siinä, miten todetaan, että toimituskeskustelun lähtökohtana ovat ”seurakuntalaisen kokemukset ja todellisuus, ei pappi tai kirkon oppi”. Seuraavalla sivulla kuitenkin muistutetaan, että ”meidän on pidettävä kirkkaana mielessä kirkon oppi”.¹⁰³ Luonnollisestikaan kahteen suuntaan menevät painotukset eivät sinänsä merkitse ristiriitaa, vaan niiden voi myös nähdä muodostavan luovan jännitekentän. Tulkitseen *Kaste*-kirjan ambivalenssin kertovan silti myös siitä, miten vahva on sellainen luterilainen perintö, jossa kaste perustuu Jumalan sanaan eikä rituaalin itsensä sisältämiin ominaisuuksiin.

98 Ks. Aitlahti et al. 2020, 11–13.

99 Ks. Aitlahti et al. 2020, 30, 36.

100 Aitlahti et al. 2020, 27–30.

101 Aitlahti et al. 2020, 19–26.

102 Aitlahti et al. 2020, 34.

103 Aitlahti et al. 2020, 39–40.

2.7 Kohti rikkaampaa kasteteologiaa

Katsaus viime vuosikymmenten kehitykseen osoittaa, että kirkollisen kaste-teologian painopiste on siirtynyt pietistisestä katsantokannasta kohti sakramentaalista ajattelua – itse asiassa palaten näin historialliseen Lutheriin. Tämän lisäksi herätysliikkeiden piirissä esiintyy näiden omia historiallisia painotuksia. Pysyvyyttä muutoksen ja moninaisuuden keskellä näyttäisi edustavan reformaattoreiden ajatus, että kasteen merkitys nousee jostain aivan muusta kuin veteen liittyvästä puhdistumisen ja uudistumisen symboliikasta: kastevesi itsessään on vähäpätöistä, eikä uuden liiton kasteessa inhimillisillä symboleilla ole juurikaan merkitystä vaan yksinomaan Jumalan sanalla.¹⁰⁴

Tietynlainen huipentuma veden vähämerkityksellisyyden suhteen lienee kirkolliskokouksen vuonna 1948 hyväksymä katekismus: sen kastetta koskevassa osiossa (§ 57–61) ei mainita vettä ollenkaan! Sana tosin esiintyy yhdessä tekstiä kehystävistä Raamatun kohdista (Joh. 3:5).¹⁰⁵

Kun tutkitaan nykyään voimassa olevia, kirkolliskokouksen hyväksymiä tekstejä, veteen liittyvä symboliikka on niissäkin varsin niukkaa ja sattumanvaraista. Esimerkiksi virsikirjan kastevirsi (214–219) osasto on varsin lyhyt. Sen aloittaa Lutherin kirjoittama virsi (214:2), jossa alleviivataan kasteen ulkoista vähäpätöisyyttä: ”Silmämme näkee kasteessa vain vettä paljaaltansa, vaan sana Hengen voimassa on siinä veden kanssa.” Virsissä 216–218 ei edes viitata veteen. Toisaalta kahdessa virressä kasteveteen itseensä assosioidaan jonkin verran symbolista arvoa, mikä on tietenkin varsin vähän ottaen huomioon kokonaisuuden. Ensinnäkin Benjamin Schmolckin virsi (215:1) puhuu ”armon merestä ihmeellisestä”, jonka ”vesi voimallinen on” ja ”synnin vallan hukuttaa, kuin Nooan minut pelastaa”. Anna-Maija Raittilan kynästä (219:1) on toinen virsiteksti, jossa veteen liitetään aineena myönteinen mielikuva: ”Kasteen kirkas vesi on niin kuin lähde pohjaton, siinä virtaa siunaten armo Herran Jeesuksen.”

Virsi- ja katekismuksen jumalanpalvelusliitteen kastetoimitukseen tarkoitettujen laulujen (806–810) eivät laajenna kasteen tematiikkaa tarkasteltavasta näkökulmasta. Fred Kaanin sanoittamassa laulussa (807:4) tosin todetaan veden olevan ”merkki rakkauden, Jumalan armon suuruuden”. Vuonna 2015 hyväksytty virsikirjan lisävihko ei sisällä erityisesti kasteeseen liittyvää ainesta.

104 Ks. Schlink 1975, 146–147.

105 Ks. Katekismus 1948.

Vuoden 1999 katekismus mainitsee veden useammankin kerran kastetta koskevassa osiossa (§ 34–36), mikä edustaa merkittävää muutosta edelliseen katekismukseen verrattuna. Toisaalta veden tavallisuutta korostetaan ja paino asetetaan Jumalan sanalle: ”Kastevesi on tavallista, puhdasta vettä. Jumalan sanaan liitettynä se on pelastavaa vettä, sillä se pesee meidät puhtaaksi kaikesta synnistä.”

Myös vuonna 2003 hyväksytyt Kirkollisten toimitusten kirjan kastekaavat ovat yllättävän niukkoja mitä tulee veden mainitsemiseen, saati sen sisältämän symboliikan sanallistamiseen. Kastekäskyn kohdalla toiseen ja kolmanteen vaihtoehtoon sisältyvät vanhakirkollista aineistoa hyödyntävät niin sanotut vedenpaisumusrukoukset. Näissä viitataan yleisluontoisesti siihen, miten vesi on Jumalan lahja, joka ”ravitsee ja pitää yllä luomakuntaa” tai miten Jumala loi ”veden antamaan maalle kasvun ja virkistämään ja puhdistamaan meitä”. Tämän jälkeen viitataan raamatulliseen aineistoon, esimerkiksi Nooan arkiin, Punaisen meren ylitykseen ja Jeesuksen kasteeseen. Näitä symbolisesti runsaampia tekstivaihtoehtoja edeltää kuitenkin riisuttu ensimmäinen vaihtoehto, joka sisältää vain Matteuksen evankeliumin kastekäskyn.¹⁰⁶

Yhteenvetona voisi todeta, että Suomen evankelis-luterilainen kirkko ei ilmaise normatiivisissa teksteissään juurikaan sellaista veteen itseensä liittyvää symboliikkaa, jota artikkelin alkupuolella olen esitellyt ja joka voisi avata kasteen merkitystä konkreettisella tavalla.¹⁰⁷ On itse asiassa varsin erikoista, että kastetta koskevissa teksteissä ei heijastu yleinen pyrkimys monipuolistaa symbolien käyttöä kirkollisissa toimituksissa.¹⁰⁸

Symboleja hyödyntäviä tekstejä tarvittaisiin enemmän, jotta kaste tulisi ymmärrettävämmäksi tavallisille seurakuntalaisille ja myös kastetoimitukseen yhä useammin osallistuville muiden uskontojen edustajille tai uskonnottomille. Kasteen merkitystä on entistä tietoisemmin sanallistettava siten, että kastetoimituksen liittymäkohdat yleiseen uskonnolliseen symboliikkaan tulevat näkyviksi. Vilkaisu uskontohistoriaan näet osoittaa, että vesi on kautta historian näyttäytynyt ihmiselle jonain muuna kuin ”oljenkortta vähäpätöisempänä” (Iso katekismus IV, 9). Vanhojen kirkkojen kasteliturgiat antavat ekumeenisen mallin siitä, miten kristillinen kaste voi jäsentyä myönteisesti

106 Ks. Kirkollisten toimitusten kirja 2005, ”Lapsen kaste”, s. 27–28.

107 Kasteliturgioiden ja kastekäytäntöjen kehityksestä ks. Lempiäinen 2004, 20–95; Hytönen 2005.

108 Ks. Hytönen 2005, 244, 253–254.

ikiaikaiseen veden symboliikkaan.¹⁰⁹ Esimerkiksi ortodoksisessa teologiassa veden symbolinen arvo huomioidaan myönteisesti.¹¹⁰

Myös Lutherin Vähän katekismuksen liitteenä olevasta kasteakaavasta löytyy runsaampaa veden symboliikkaa kuin olisi edellä sanotun valossa odotettavissa. Kaavassaan Luther kehottaa kastajaa muun muassa rukoilemaan sanoin, joiden mukaan ”meidän Herramme Jeesuksen Kristuksen kasteella sinä pyhitit ja määräsit Jordanin ja kaikki vedet pelastavaksi tulvaksi, joka puhdistaa kaikista synneistä”. Vaikka Luther väheksyy toisaalla vettä itsessään lähinnä teologisista syistä, niin Jumalan sanaan liitettyyn veteen hän liittää vahvaakin symboliikkaa: ”Ilman Jumalan sanaa vesi ei ole mikään kaste, vaan pelkkää vettä. Jumalan sanaan liittyessään se kuitenkin on kaste, armoa tulviva elämän vesi ja ’uudestisyntymisen pesu Pyhässä Hengessä’.”¹¹¹

Olen tietoisesti lähtenyt kastetta koskevassa teologisessa katsauksessani liikkeelle uskontotieteen näkökulmista veteen ja sen puhdistavaan voimaan. Tarkastelemalla dogmatiikkaa yleisen uskontohistorian viitekehyksessä voidaan ymmärtää paremmin, miten kristinusko on olemukseltaan kontekstuaalista: Yhtäältä kristillisten ilmausten tulee aina upottautua inhimillisen kulttuurin kokonaisuuteen, jotta ne ovat merkityksellisiä ja ymmärrettäviä. Toisaalta kristillinen ilmoitus myös ”ylittää” nämä tuoden jotain uutta. Maailmalla onkin valtavirtaistumassa sellainen lähestymistapa, jossa dogmatiikka käy vuoropuhelua uskontotieteen kanssa.¹¹² Tällainen metodi olisi erityisen hyödyllinen sakramenttiopin kohdalla, sillä sakramenttihan palvelevat niin selvästi ihmisen tarvetta erilaisiin rituaaleihin!

109 Ks. esim. *The order of baptism of children 2020*, jossa kasteveden siunaamisen yhteydessä rukoillaan seuraavin sanoin: “O God, who by invisible power accomplish a wondrous effect through sacramental signs and who in many ways have prepared water, your creation, to show forth the grace of Baptism; O God, whose Spirit in the first moments of the world’s creation hovered over the waters, so that the very substance of water would even then take to itself the power to sanctify; O God, who by the outpouring of the flood foreshadowed regeneration, so that from the mystery of one and the same element of water would come an end to vice and a beginning of virtue.”

110 Esim. Malinowski 1921, 602–603: ”Kastamiseen käytetään tavallista, puhdasta, erityisen papillisen toimituksen kautta pyhitettyä vettä, joka on synnin saastasta puhdistavan Pyhän Hengen armon lähin vertauskuva. [...] Vesi on uudestisyntyvälle vuodatettavan armon parhain tunnuskuvana, johon koko ihmiskunta jo ammoisista ajoista on tottunut yhdistämään käsitteen eläväksitekevästä, uudestisyntyvästä voimasta ja jolla itse luonnossa on puhdistamisen ja elävöittämisen ominaisuus.” Ks. *Pyhän kasteen mysteeri 2020*, jossa on varsin monia viittauksia veteen ja siihen, miten Jumala sitä käyttää. Ks. myös Lempiäinen 2004, 56–59. Jenson (1984, 323–324) selittää eroa ortodoksisen teologian syvärakenteella.

111 Evankelis-luterilaisen kirkon tunnustuskirjat 1990, Vähä katekismus, Pyhän kasteen sakramentti, 10.

112 Ks. Kärkkäinen 2020.

Sakramenttiopista voisi ideaalitapauksessa rakentua silta ihmisyysden rituaaliseen ulottuvuuteen. Protestanttisessa teologiassa viimeksi mainittua ei ole aina kyetty näkemään myönteisenä mahdollisuutena, jonka kautta usko voisi juurtua syvemmin inhimilliseen kokemusmaailmaan.¹¹³ Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa on pikemminkin nähty vaaroja liiallisessa symboliikassa. Esimerkiksi piispainkokous on kiinnittänyt käsikirjauudistusten yhteydessä huomiota siihen, ettei symboliikka vain edistäisi ritualismia. Liturgiset symbolit on haluttu nähdä toiminnallisena sanana, ja esillä on pidetty sitäkin, että jotkut symbolit voivat olla jopa ”kielteisiä, varoittavia ja siksi poistettavia”.¹¹⁴ Rajanvetoa on nähtävissä myös käsikirjakomitean lausunnossa vuodelta 1992, jonka mukaan kirkossa ei pitäisi ottaa käyttöön sellaisia symboleja, jotka ovat vieraita seurakunnan uskontajulle ja joiden merkitys ei avaudu. Vastaavasti piispainkokous korosti vuonna 2002 sitä, että ”symbolin tulee ankkuroitua kirkon traditioon ja nousta Raamatun maailmasta ja siihen kytkeytyvästä kristillisestä uskosta”.¹¹⁵

Symbolien suhteen on luonnollisestikin olennaista, että ne ovat vähintään intuitiivisesti ymmärrettäviä osallistujille. Toisaalta ei ole syytä ajatella, etteikö kristillisiin toimituksiin voisi kytkeä kulloisestakin kulttuuriympäristöstä myös sellaista uutta symboliikkaa, joka ei pohjaudu Raamattuun. Kuten olen osoittanut, Raamattu itsessään viittaa implisiittisesti yleisempään uskonto-historiaan eikä ole syntynyt tyhjiössä. Ekumeenisessa vuorovaikutuksessa voidaan oppia siitä, miten liturgiseen elämään on omaksuttu innovatiivisesti paikallisen kulttuurin tapoja – sellaisiakin, joiden alkuperä on toisessa uskontoperinteessä.¹¹⁶

Tärkeää on pohtia sitäkin, missä määrin symbolien ja rituaalien vaikutavuutta tulisi ”arvioida” sillä perusteella, miten ne onnistuvat koskettamaan ihmisiä. Jos kirkolliset toimitukset ilmaisevat vain ennalta määrättyjä dogmaattisia sisältöjä, ne eivät ehkä pysty puhuttelemaan samalla lailla kuin jos niiden koettaisiin todella muuttavan maailmaa ja voimaannuttavan yksilöä.¹¹⁷ Kaikki kirkolliset projektit, jotka tähtäävät kasteiden määrän kääntämiseen

113 Esim. Uro 2013 soveltaa rituaalitutkimuksen näkökulmia Johannes Kastajan toimintaan. Uro (2013, 402) toteaa näin pyrkivänsä täydentämään tekstissä eksplisiittisesti esiintyviä symbolisia merkityksiä: ”Rituaalin muodon analyysi [...] ei kohdistu symboliseen merkitykseen tai teologiseen sanomaan, vaan pikemmin osallistujien intuitiiviseen rituaalien tajuun.”

114 Ks. Hytönen 2005, 93, 169, 171, jossa esimerkit 1984 ja 2003 käsikirjauudistusten valmistelusta.

115 Hytönen 2005, 251–252.

116 Inkulturaation periaatteista ks. esim. Bosch 1991, 452–455. Ks. myös Mannermaa 1996, 206.

117 Ks. Ketola 2008, 347–353.

nousuun, hyötyisivät sen tunnistamisesta, että kristillinen kaste perustuu yleisinhimilliseen vesipesun symboliikkaan ja täyttää initiaatioriitin sosiaalisen funktion. Nämä uskontoantropologiset syvärakenteet ovat alusta, johon kristillisten toimitusten tulee juurtua ikään kuin inkarnatorisessa prosessissa.¹¹⁸

Kasteen luonteeseen initiaatioriittinä liittyy kuitenkin sisäänrakennettu dilemma. Luterilaisessa yhtenäiskulttuurissa kaste toimi siirtymäriittinä, joka kytki vastasyntyneen sukupolvien ketjuun. Tämä takasi sen suosion: kasterituaalin avulla vastasyntynyt tunnustettiin yhteisön jäseneksi näkyvällä tavalla. Aikoinaan kokonaisuuteen kuului muitakin riittejä, kuten synnyttäneen äidin kirkottaminen.¹¹⁹ Kun luterilaisuus on nyt irtautumassa suomalaisesta identiteetistä, kaste muuttuu tämän myötä entistä selväpiirteisimmän uskonnolliseksi valinnaksi. Ja kun uskonto mielletään pluralistisessa yhteiskunnassa entistä enemmän henkilökohtaiseksi asiaksi, seurauksena on, että yhä useammat vanhemmat haluavat lapsen itse päättävän vakaumuksestaan tämän kasvettua riittävän omavaltaiseksi ja jättävät näin ollen lapsensa kastamatta.¹²⁰

Tilanteessa, jossa kastetta koskevat luvut ovat laskusuhdanteessa, tarvitaan rohkeaa otetta myös dogmatiikassa. Kasteen uudenlainen sanallistaminen tai symbolien syventäminen ei tietenkään ratkaise kirkon ongelmia yksistään. Kirkon missio hyötyisi kuitenkin sellaisesta kasteteologiasta, joka pystyisi asettamaan kristillisen kasteen inhimillisten odotusten horisonttia vasten ja tuomaan siten evankeliumin tämänhetkiseen historialliseen kontekstiin.¹²¹

Uudenlaisen kasteteologisen ajattelun tulisi säteillä kirkon praksikseen, esimerkiksi kastekaavassa voitaisiin ekumeenisten esimerkkien valossa avata vahvemmin veden symbolista merkitystä. Vaikka sekularisaatio on heikentänyt uskonnollisten symbolien ymmärtämistä, uskoisin oman aikamme ihmisen pystyvän hahmottamaan varsin helposti veteen liittyvän symboliikan. Ajattomilta vaikuttavat esimerkiksi sanat, joilla intialaisissa pyhissä kirjoituksissa ylistetään vettä: ”Vesi, sinä olet kaikkien asioiden ja kaiken olemisen lähde”. Tai muinaisen intialaisen papin rukous ”tuokoot vedet meille hyvinvoinnin”.¹²²

118 Ks. myös Hytönen 2005, 246.

119 Ks. Lempiäinen 2004, 95–97; Hytönen 2005, 277–278.

120 Kiitän dosentti Kimmo Ketolaa huomioni kiinnittämisestä yllä mainittuun dilemmaan. Kastetta koskevista muutoksista, ks. Salomäki et al. 2020, 105–111, 256–257.

121 Itse asiassa Mannermaan (1996, 206–207) mukaan Lutherin rakkauden kriteeri vaatii, että ”kasualian riitissä olisi huomioitu mahdollisuus asettaa ihmisiä koskevaan laajempaan historialliseen tilanteeseen ja näin kantaa heidän konkreettista, tosiasiallista taakkaansa entistä paremmin”.

122 Eliade 1996, 188.

Tietenkään en esitä, että kirkon kasteliturgiassa puhuteltaisiin vettä itsessään jumalallisena voimana, kuten edellä lainatuissa hindulaisissa teksteissä. Kristillisessä uskossa vesi kuuluu luotuun todellisuuteen, mutta Raamatussa vesi ei piirry vähäpätöiseksi: Jo luomiskertomuksessa vedellä on ainutlaatuisen asema, sillä Jumalan henki liikkui alussa ”vetten päällä” (1 Moos. 1: 2). Vastaavasti vedellä on erittäin vahva symbolinen arvo myöhemmissäkin teksteissä (esim. Job 38: 8–11, 16). Tähän symbolimaailman jatkumoon asettuu myös Uuden testamentin kaste. Vesi ei ole kristillisessä katsantokannassa ”vähäpätöistä” eikä uskonnollisin silmin katsottuna koskaan ”tavallista”.

Edellä olen nostanut esiin sen, miten luterilainen reformaatio tuli Jumalan sanaa korostaessaan vähätelleeksi vettä. Ehkä veden pitämisen vähäisenä voi lukea ristien teologian valossa, sillä yksi Lutherille keskeinen ajatus oli nimenomaan Jumalan sitoutuminen meidän silmissämme mitättömiin asioihin ja niiden käyttäminen: vastaava näkyy reformaattorin mariologiasa, jossa korostuu Marian olevan ”köyhä, halveksittu, mitätön tyttönen”.¹²³ Toisaalta Lutherin teologia avaa mahdollisuuksia myös toiseen suuntaan. Tuomo Mannermaan mukaan Luther näki luodun todellisuuden sisältävän sellaista kuvallisuutta, joka perustuu kristologiaan, siihen, että Sana itse on osallinen luomisessa. Tämän takia ”luotu aineellinen ilmiö voi toimia itse Sanan inkarnaation sakramentaalisena komponenttina”.¹²⁴

Veteen itseensä liittyvän symboliikan elvyttäminen on vain yksi korjausliike, joka voisi rikastuttaa suomalaista kasteteologiaa. Tällöin voitaisiin palata myös kristillisen tradition omiin unohdettuihin kielikuviiin: artikkelin alussa esittelemäni varhaiskristillinen tapa puhua kasteen yhteydessä valosta ja valaistumisesta voisi resonoida myönteisesti oman aikamme uushenkisessä miljöössä.¹²⁵ Myös ajatus Jeesuksen seuraajien osallistumisesta taisteluun paremman maailman puolesta kuvaa kutsumusta, johon useimmat vanhemmat varmasti haluaisivat lapsensa liittää.¹²⁶

Kasteen ymmärrettäväksi ja jopa vetoavaksi vaihtoehdoksi tekemisen lisäksi Suomen evankelis-luterilaisella kirkolla on edessään muitakin kysymyksiä. Kasteteologia vaatii monitahoista työskentelyä, johon on syytä ryhtyä tiedostaen luterilaisen tradition vajaukset mutta myös mahdollisuudet, joita olen tässä artikkelissa yrittänyt osoittaa.

123 Ghiselli 2001, 197.

124 Mannermaa 1996, 205.

125 'Valaistumisen' käsitteen merkityksestä nykyisessä uskonnollisuudessa ks. Komulainen 2020.

126 Ks. Codina 1996, 223.

Keskustelussa on noussut esiin kysymys, miten kirkossa tulisi suhtautua sellaisiin vanhempien valitsemiin kummeihin, jotka eivät kuuluu mihinkään kristilliseen kirkkoon eivätkä siksi täytä kirkkojärjestyksen kelpoisuusehtoja kummille. Ajankohtaista on myös kysyä, miten tulisi reagoida silloin, kun kirkkoon kuuluvat vanhemmat toivovat kastamisen sijasta vastasyntyneen siunaamista.¹²⁷ Moniuskontoisten perheiden lasten kastaminen kristilliseen uskoon mahdollisesti jonkun muun uskonnon rituaalin rinnalla nostaa vuorostaan pohdittavaksi kysymyksiä esimerkiksi uskonnolliseen hybriditeettiin liittyen.¹²⁸

Vaikka luterilainen teologia vaatii joiltain osilta tarkistamista, sillä on myös pysyvä arvonsa. Luterilaisen opin kirkkain helmi on vahva käsitys Jumalan armovaikutuksesta, joka tulee hienosti ilmi tanskalaisen teologin Regin Prenterin (1907–1990) kirjoittaman luterilaisen dogmatiikan kastetta ja lapsen uskoa koskevasta katkelmasta:

Kun seurakunta kastaessaan lapsia tottelee käskyä, jonka mukaan pienten lasten tulee saada tulla Jeesuksen luokse, se antaa todistuksen näin myös aikuisten uskon luonteesta siinä Jumalan valtakunnassa, jonka Jeesus perustaa (Mark. 10:15; Matt. 18:3). Jeesuksen opetuksen mukaan lapset kuuluvat yhteen köyhien, veronkerääjien ja syntisten, sairaiden ja demonien valtaamien kanssa; he kuuluvat yhteen kaikkien niiden kanssa, jotka tavanomaisen käsityksen mukaan eivät voisi mitenkään omata uskoa, mutta jotka Jeesus juuri tästä syystä päästää hänen kirkkoonsa. Jos uskon olemus myös aikuisten kohdalla on olla tällä tavalla lapsen kaltainen, [...] alamme ymmärtää – täysin linjassa Jeesuksen pieniä lapsia koskevien sanojen kanssa –, että tähän uskoon tunnustautumisen kautta aikuinen hyväksyy pikkuvauvan avuttomuuden kaltaisen osallisuuden Jumalan valtakuntaan.¹²⁹

Juuri tämän armokeskeisen ajatuslinjan tulee säilyä kasteteologian ytimessä, kun luterilaisessa kirkossa pohditaan kasteen mysteeriä työskennellen teeman parissa kuin ”isäntä, joka runsaasta varastostaan ottaa esiin sekä uutta että vanhaa” (Matt. 13:52).

127 Ks. esim. Vappula 2018, jossa vaaditaan kasteteologian uudistamista: esim. kirkkoon kuulumattomat kummit ja pyyntö siunata lapsi kasteen sijasta tulkitaan artikkelissa missiologiseksi mahdollisuudeksi kirkolle. Artikkelit on osa Kirkon tulevaisuusselontekoa, joka on kirkkohallituksen esitys kirkolliskokoukselle 6/2018.

128 Ks. esim. Komulainen 2011.

129 Prenter 1967, 471–472.

Kirjallisuus

Aitlahti, Kaisa & Kahenvirta, Jenni & Mäkelä, Sini & Reinikainen, Kimmo
2020 Kaste. Helsinki: Kirjapaja.

Bosch, David J.

1991 Transforming mission: paradigm changes in theology of mission.
Maryknoll, New York: Orbis Books.

Codina, Victor

1996 Sacraments. – Systematic theology: perspectives from liberation
theology. Ed. by Jon Sobrino & Ignacio Ellacuría. London: SCM.
216–232.

Danker, Frederick William & Bauer, Walter

2000 A Greek-English lexicon of the New Testament and other early
Christian literature. 3rd ed. Chicago & London: The University of
Chicago Press.

Dunn, James D.G.

1998 Baptism and the unity of the Church in the New Testament. –
Baptism and the unity of the Church. Ed. by Michael Root &
Risto Saarinen. Grand Rapids, MI: Eerdmans & Geneva: WCC
Publications. 78–103.

Dupuis, Jacques, S.J.

1991 Jesus Christ at the encounter of world religions. Transl. from the
French by Robert R. Barr. Maryknoll, NY: Orbis Books.

1997 Toward a Christian theology of religious pluralism. Maryknoll,
NY: Orbis Books.

Eliade, Mircea

1996 Patterns in comparative religion. Transl. by Rosemary Sheed.
Lincoln and London: University of Nebraska Press.

Evankelis-luterilaisen kirkon tunnustuskirjat

1990 Evankelis-luterilaisen kirkon tunnustuskirjat. Helsinki: Kirkon
keskusrahasto & SLEY-kirjat. <https://tunnustuskirjat.fi/> (viitattu
7.6.2021).

Ferguson, Everett

1987 Backgrounds of early Christianity. Grand Rapids, MI: William B.
Eerdmans.

Francis, Mark R., CSV

1997 Baptism. – Dictionary of mission: theology, history, perspectives. Ed. by Karl Müller, Theo Sundermaier, Stephen B. Bevans & Richard H. Bliese. Maryknoll, NY: Orbis Books. 39–44.

Gassmann, Günther & Hendrix, Scott

1999 Fortress introduction to the Lutheran Confessions. Minneapolis: Fortress Press.

Ghiselli, Anja

2001 Neitsyt Maria. – Johdatus Lutherin teologiaan. Toim. Pekka Kärkkäinen. Helsinki: Kirjapaja. 196–206.

Haikarainen, Raine

2018 Mystinen maestro. Seppo A. Teinosen pitkä pyhiinvaellus. Suomalaisen Teologisen Kirjallisuusseuran julkaisuja 286. Helsinki: Kirjapaja & Suomalainen Teologinen Kirjallisuusseura.

Huovinen, Eero

1991 Fides Infantium. Martti Lutherin käsitys lapsen uskosta. Suomalaisen Teologisen Kirjallisuusseuran julkaisuja 175. Helsinki: Suomalainen Teologinen Kirjallisuusseura.

1994 ”... Confirma fratres tuos”. Teinonen ja luterilaisen sakramenttiteologian kriisi. – Teologinen Aikakauskirja 99/4, 357–363.

2001a Pappi? Helsinki: WSOY.

2001b Sakramentin vaikutus. – Johdatus Lutherin teologiaan. Toim. Pekka Kärkkäinen. Helsinki: Kirjapaja. 252–268.

Hytönen, Maarit

2005 Kirkollisten toimitusten teologia. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 91. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Hägglund, Bengt

1968 History of theology. Transl. by Gene J. Lund. Saint Louis, MO: Concordia Publishing House.

Hänninen, Marja-Leena & Kahlos, Maijastina & Lehtonen, Ulla

2012 Uskonnot antiikin Roomassa. Helsinki: Teos.

Jenson, Robert W.

1984 Means of grace. Part two: The sacraments. – Christian dogmatics, Vol. 2. Ed. by Carl E. Braaten & Robert W. Jenson. Philadelphia: Fortress Press. 289–389.

Johansson, Gustaf

1925 Kristillinen siveysoppi. Helsinki: Suomen Lähetysseura.

Junkkaala, Eero

2016 Viides herätysliike. Näin minä sen näen. Helsinki: Kirjapaja.

Junkkaala, Timo

1990 Urho Muroma – Herätysaarnaja. Kauniainen: Perussanoma.

Kakkuri, Teemu

2014 Suomalainen herätys. Herätyskristillisyyden historia nälkävuosista Nokia-missioon. Helsinki: Kirjapaja.

Katekismus

1948 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon katekismus. Hyväksytty Suomen kuudennessatoista varsinaisessa kirkolliskokouksessa vuonna 1948. Exodus Hamina yhdistys.

2000 Katekismus. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kristinoppi. Hyväksytty kirkolliskokouksessa vuonna 1999. Helsinki: Edita.

Kelly, J.N.D.

1978 Early Christian doctrines. Rev. ed. San Francisco: Harper & Row.

Ketola, Kimmo

2008 Uskonnot Suomessa 2008. Käsikirja uskontoihin ja uskonnollistaustaisiin liikkeisiin. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 102. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Kirkollisten toimitusten kirja

2005 Kirkollisten toimitusten kirja. 1. osa. Kasuaalitoimitukset. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkokäsikirja III. Hyväksytty kirkolliskokouksessa 8. marraskuuta 2003. <https://kirkkokasikirja.fi/toim/kaste.html> (viitattu 6.5.2021).

Komulainen, Jyri

2011 Theological reflections on multi-religious identity. – Approaching Religion. Vol 1 No 1: Interreligious dialogue: contemporary challenges in research, public discourse and practice. Turku: Åbo Akademi. 50–58. <https://www.doria.fi/handle/10024/134337> (viitattu 4.2.2021).

2016 Onko kirkon ulkopuolella armoa? Luterilaisena uskontojen maailmassa. – Armon horisontit: Huomisen luterilaisuus. Toim. Anna-Kaisa Inkala & Jyri Komulainen. Helsinki: Kirjapaja. 169–185.

2020 Valaistuminen aikamme uskonnollisena kielenä. – Henkisyyttä ja mielenrauhaa. Aasian uskonnollisuus länsimaissa. Toim. Elina Hellqvist & Jyri Komulainen. Helsinki: Gaudeamus. 108–137.

Kärkkäinen, Veli-Matti

2020 Komparatiivinen teologia ja kirkon missio. – Näkökulmia ekumeeniseen missiologiaan. Toim. Mari-Anna Auvinen & Jyri Komulainen. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 133. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus & Helsinki: Suomen Ekumeeninen Neuvosto. 212–230. <https://julkaisut.evl.fi/catalog/Tutkimukset%20ja%20julkaisut/r/4150/viewmode=previewview> (viitattu 9.8.2021).

Ladd, George Eldon

1974 A theology of the New Testament. Grand Rapids, MI: Eerdmans.

Lempiäinen, Pentti

2004 Pyhät toimitukset. 4. uud. p. Helsinki: Kirjapaja.

Malinovski, N.

1921 Ortodoksinen dogmaattinen jumaluusoppi. Suomentanut toisesta painoksesta Suomen kreikkalaiskatolisen kirkon jumalanpalvelus- ja oppikirjain suomennos- ja toimitus-komitea. Sortavala: Suomen Kirkon Sisälähetysseuran Kirjapaino.

Mannermaa, Tuomo

1980 In ipsa fide Christus adest. Luterilaisen ja ortodoksisen kristinuskonkäsityksen leikkauspiste. Missiologian ja ekumeniikan seuran julkaisuja XXX. Helsinki: Missiologian ja ekumeniikan seura.

1996 Sana ja kuva, eleet ja riitti. Kasualiat julistavina toimituksina. – Teologinen Aikakauskirja 101/3, 204–207.

McGrath, Alister

1993 Reformation thought. An introduction. 2. ed. Oxford, UK & Cambridge, Massachusetts, USA: Baker.

1998 Iustitia Dei. A history of the Christian doctrine of justification. 2. ed. Cambridge: Cambridge University Press.

Meslin, Michel

2005 Baptism. – Encyclopedia of religion. 2nd ed. Editor in chief Lindsay Jones. Vol. 2. Detroit: Thomson Gale. 779–783.

Moffett, Samuel Hugh

1998 A History of Christianity in Asia. Vol. I: Beginnings to 1500. Maryknoll, New York: Orbis Books.

The order of baptism of children

2020 The order of baptism of children. For use in the dioceses of the United States of America. The Roman ritual. Approved by the United States Conference of Catholic Bishops and confirmed by the Apostolic See. <https://litpress.org/Products/GetSample/6509/9780814665091> (viitattu 18.12.2010).

Pelastusarmeijan opin käsikirja

2016 Pelastusarmeijan opin käsikirja. Suom. Antero Puotiniemi. Helsinki: Suomen Pelastusarmeijan Säätiö. https://www.pelastusarmeija.fi/pelastusarmeija/pelastusarmeijan-opin-kasikirja/Pelastusarmeijan_opin_kasikirja-rumpu.pdf (viitattu 10.8.2020).

Pieper, Franz

1961 Kristillinen dogmatiikka. Lyh. laitos laat. J.T. Müller. Suom. Heikki Koskeniemi. Helsinki: Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys.

Pietilä, Antti J.

1932 Kristillinen dogmatiikka III. Helsinki: Osakeyhtiö Valistus.

Prenter, Regin

1967 Creation and redemption. Philadelphia, PA: Fortress.

Pyhän kasteen mysteerio

2020 Pyhän kasteen mysteerio. https://www.ortodoksi.net/index.php/Pyh%C3%A4n_kasteen_mysteerio (viitattu 18.12.2010).

Richardson, Alan

1958 An introduction to the theology of the New Testament. London: SCM.

Root, Michael & Saarinen, Risto (eds.)

1998 Baptism and the unity of the Church. Grand Rapids, MI: Erdmans & Geneva: WCC Publications.

Ruokanen, Miikka

1980 Jumalan valtakunta ja syntien anteeksiantamus: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen opilliset korostukset 1977–1979. Kirkon tutkimuslaitos Sarja A N:o 36. Tampere: Kirkon tutkimuslaitos.

Räisänen, Heikki

2011 Mitä varhaiset kristityt uskoivat. Helsinki: WSOY.

Saarinen, Risto

1999 Sosiaalietiikka ja uskonnon eetos. Teologisia tutkielmia. Suomalaisen Teologisen Kirjallisuusseuran julkaisuja 222. Helsinki: Suomalainen Teologinen Kirjallisuusseura.

2001 Lutherin teologian tulkintahistoria. – Johdatus Lutherin teologiaan. Toim. Pekka Kärkkäinen. Helsinki: Kirjapaja. 11–24.

Saarinen, Risto (toim.)

1998 Ekumeeninen työkirja: Kirkkojen tekstejä 1973–1997. *Studia missiologica et oecumenica Fennica* 59. Helsinki: Luther-Agricola-Seura.

Salomäki, Hanna & Hytönen, Maarit & Ketola, Kimmo & Salminen, Veli-Matti & Sohlberg, Jussi

2020 Uskonto arjessa ja juhlassa. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2016–2019. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 134. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. <https://julkaisut.evl.fi/catalog/Tutkimukset%20ja%20julkaisut/r/4238/viewmode=previewview> (viitattu 7.6.2021).

Schlink, Edmund

1975 [1948] *Theology of the Lutheran Confessions*. Transl. by Paul F. Koehneke & Herbert J. A. Bouman. Philadelphia: Fortress Press.

Sullivan, Francis A., S.J.

1992 *Salvation outside the Church? Tracing the history of the Catholic response*. London: Geoffrey Chapman.

Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys ry (SRK)

2020 Näin me uskomme. <https://www.srk.fi/fi/nain-me-uskomme/nain-me-uskomme/> (viitattu: 14.12.2020).

Teinonen, Seppo A.

1991 *Kirkkojen tunnustukset. Johdatus symboliikkaan*. Helsinki: Yliopistopaino.

Tiililä, Osmo

1954 *Systemaattinen teologia II*. Porvoo & Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

1973 Elämäni ja kirjani. Toim. Simo S. Salo. Suomalaisen Teologisen Kirjallisuusseuran julkaisuja 91. Helsinki: Suomalainen Teologinen Kirjallisuusseura.

Uro, Risto

2013 Johannes Kastaja rituaalitutkimuksen valossa. – Johdatus sosiaalitieteelliseen raamatuntutkimukseen. Toim. Petri Luomanen, Jutta Jokiranta & Outi Lehtipuu. Suomen Eksegeettisen Seuran julkaisuja 105. Helsinki: Suomen Eksegeettinen Seura. 393–409.

Vappula, Katri

2018 Kasteesta kasvuun. – Kirkon kasvatus vuonna 2030. Kristillisen uskon välittymisen haasteita ja mahdollisuuksia. Kirkon tulevaisuusselonteko 2018. Toim. Jarmo Kokkonen. Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 74, Kirkko ja toiminta. Helsinki: Kirkkohallitus. 25–35.

Westin, Gunnar

1975 Vapaan kristillisyyden historia. Suom. Toivo Koilo. Tikkurila: Ristin Voitto.

Väisänen, Matti

2001 Pyhä kaste kirkossa. II Kirkkohistoriallinen osa. Suomen Luthersäätiö.

2007 Vedestä vai hengestä? Uuras Saarnivaaran kasteteologia. Helsinki: Arkki.

Zitting, Heidi

2020 The Episcopal Office in transition. Finnish Lutheranism and the Lutheran World Federation discussions on episkopé, 1945–2015. Diss. University of Helsinki.

3 RISTIÄISET, NIMIÄISET JA TUNTEET - TUNTEIDEN ILMAISEMINEN NIMIÄISIÄ JA RISTIÄISIÄ KÄSITTELEVISSÄ BLOGIKIRJOITUKSISSA

Helena Kauppila



3.1 Johdanto

Lapsen syntymään liittyvät siirtymäriitit nostavat pintaan tunteita, joita käsitellään ja ilmaistaan eri tavoin. Rituaalissa koetuilla tunteilla on suuri merkitys osallistujien keskinäisen yhteyden kokemuksen kannalta. Tässä artikkelissa tarkoituksena on selvittää, millaisia tunnekokemuksia ilmaistaan teksteissä, jotka käsittelevät lapsen syntymään liittyvää siirtymäriittä. Lisäksi tutkin, onko tunneilmalsujen määrässä ja intensiteetissä eroja riippuen siitä, kerrotaanko tekstissä ristiäisistä vai nimiäisistä. Aineistona käytän nimiäisistä ja ristiäisistä kertovia blogikirjoituksia. Aineisto sisältää 117 kirjoitusta, jotka käsittelevät sataa eri juhlaa. Analysoin tekstissä esiintyviä tunneilmalsuksia sekä sitä, millä tavalla näiden tunneilmalsusten kautta avautuu lapsen syntymään liittyvän rituaalin merkitys.

Yhteisesti jaettu tunnekokemus on rituaaliin osallistumisen kenties merkityksellisin vaikutus. Durkheim on esittänyt klassikkoteoksessaan *Uskontoelämän alkeismuodot*, että yhteisö synnyttää uskonnollisen kokemuksen. Rituaaliin osallistuessaan yksilöt voivat nousta oman yksilöllisen kokemusmaailmansa yläpuolelle, ja syntyy kokemus yhteydestä. Tätä kokemusta kuvataan termillä *collective effervescence*, joka voidaan suomentaa *kollektiiviseksi kuohunnaksi*, hetkelliseksi yhteyden kokemuksen tiivistymiseksi.

Osallistuminen riittiin aiheuttaa ”iloa, sisäistä rauhaa, tyyneyttä ja innostusta”. Kokemus erottaa pyhän profaanista ja arkipäiväisestä.¹

Vaikuttaa siltä, että jälkimodernina aikana jaottelu pyhään ja arkipäiväiseen on vaikeasti jäsennettävissä. Tähän saattavat olla syynä yhteisten kertomusten pirstaloituminen ja yksilölliset uskonnonharjoitukseen liittyvät valinnat. Selkeät rajat pyhän ja profaanin välillä hälvenevät, kun pyhinä pidetyt asiat kumpuavat yksilön omasta kokemusmaailmasta eivätkä yhteisön määrittelemästä pyhästä. Jos ihminen kokee etäännyvänsä kirkollisesta perinteestä, siihen liittyvät rituaalit saattavat tuntua väkinäisiltä ja epäaidoilta. Yksilön oma käsitys siitä, mikä on aitoa ja mikä epäaitoa, on keskeistä jälkimodernin ajan rituaaleissa. Kaste- ja nimiäisjuhlien tutkiminen liittyy siis hyvin kiinteästi niihin syviin kulttuurillisiin virtauksiin, jotka jälkimodernissa ajassa ovat muutoksessa.

3.2 Tutkimuksen tausta ja teoreettinen viitekehys

Kaste ja kasvatustieteellinen kentän muutospyörteissä

Suomalaisessa uskonnollisessa kentässä tapahtuneet muutokset ovat osittain pitkäaikaisen kehityksen seurausta. Kulttuurin moninaistuminen on haastanut yhteiset uskonnolliset kertomukset, joihin ennen on liitytty muun muassa siirtymäriittien kautta. Luterilaisten perinteiden rinnalle on tullut yhä enemmän muita perinteitä. Uskonnollisuus moninaistuu ja saa uusia muotoja. Tämä koskee sekä kristinuskoa että muita uskontoja. Myös uskonnottomuus on noussut merkittäväksi tavaksi mieltää omaa katsomuksellista viitekehystä. Vuoden 2019 lopussa uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomien osuus Suomessa oli 28,5 prosenttia väestöstä. Uskontokuntaan kuulumattomuus ei välttämättä merkitse uskonnottomuutta, mutta se on silti merkittävä indikaattori suhtautumisessa uskontoihin. Muutoksen myötä myös suomalaisten suhtautuminen kirkollisiin toimituksiin on muuttunut. Kun ihmiset eivät enää koe suuria yhteisiä kertomuksia omikseen, he rakentavat oman uskonnon harjoittamisensa sisältöä yhä enemmän yksilöllisistä lähtökohdista käsin. Kirkon jäsenyys ei automaattisesti merkitse sitä, että elämänkaarijuhlia

1 Durkheim 1980, 369–371, 374; Gabriel et al. 2020.

haluttaisiin viettää juuri kirkollisessa yhteydessä. Usein silloinkin, kun näin tapahtuu, ratkaisua on edeltänyt henkilökohtainen pohdinta.²

Yksi muutoksista on Suomen evankelis-luterilaisen kirkon jäseneksi kastettavien määrän väheneminen. Viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana erityisesti nuoret aikuiset ovat halunneet erota kirkon jäsenyydestä, mikä vaikuttaa myös kasteperinteen muutokseen. Vuonna 2000 yhdeksän kymmenestä (89 %) lapsesta kastettiin Suomen evankelis-luterilaisen kirkon jäseneksi ja vuonna 2010 kahdeksan kymmenestä (79 %). Vuonna 2019 määrä oli laskenut niin, että enää kolme viidestä (62 %) kastettiin. Samana ajanjaksona kirkon jäsenmäärä oli laskenut 85 prosentista 69,7 prosenttiin Suomen väestöstä.³

Vaikka Suomessa alueelliset erot ovat merkittäviä, pääkaupunkiseudulla tapahtuvat muutokset ennakoivat yleensä ennen pitkää laajempaakin muutosta. Helsinkiläisistä 29–34-vuotiaista miehistä alle 40 prosenttia on kirkon jäseniä. Päätökset lapsen syntymään liittyvästä siirtymäriitistä edellyttävät siis todennäköisesti ainakin jonkinlaista neuvottelua ja pohdintaa varsin monissa helsinkiläisissä lapsiperheissä silloin, kun toinen vanhemmista ei ole kirkon jäsen. Kastaminen on yksi vaihtoehto, mutta muitakin on. Lapsen kastaminen edellyttää toisen vanhemman kuulumista kirkkoon sekä vähintään yhtä kastettua ja konfirmoitua kirkon jäsentä kummiksi. Näiden edellytysten täyttyminen ei ole enää itsestään selvää.⁴

Myös uskonnollisen seremonian merkitys on muuttunut. *Gallup Ecclesiastica 2019* -kyselyn mukaan uskonnollinen seremonia lapsen syntymän yhteydessä on naisille tärkeämpää kuin miehille. Eri-ikäisten naisten välillä on kuitenkin suuria eroja siinä, pitävätkö he sitä tärkeänä vai eivät. 30–39-vuotiaista naisista uskonnollinen seremonia oli tärkeä alle puolelle vastaajista, kun yli 70-vuotiaista sitä piti tärkeänä neljä viidestä. Uskonnolliseen rituaaliin lapsen syntymän yhteydessä suhtautuivat kriittisimmin sekä miesten että naisten joukossa 30–39-vuotiaat.⁵

Vuonna 2016 julkaistussa kirkon nelivuotiskertomuksessa nostettiin esille naisten keskeinen osuus kodin uskontokasvatuksessa. Tutkimusten mukaan uskonnollisen kasvatuksen päävastuu kodeissa oli äidillä. Lapsi oppi

2 Ketola 2020b, 15 (sivusto); Sohlberg & Ketola 2020, 52, 58 (sivusto); Salomäki 2020, 102 (sivusto).

3 Hytönen 2016, 113–115 (pdf); Salomäki 2019 (pdf).

4 Salomäki 2020, 102–103.

5 Ketola 2020b, 30; Salomäki 2020, 105–106.

iltarukouksen useimmiten äidiltä tai isoäidiltä, ja lasten arviointien mukaan äidit olivat uskonnollisempia kuin isät. Uskonnollisen tradition katsottiin siirtyvän varmemmin ja luontevammin tytöille kuin pojille. Samalla kuitenkin kiinnitettiin jo huomiota siihen, että kastettujen osuus syntyvistä lapsista on pienenemässä ja nuorissa on yhä enemmän niitä, jotka saavat kotoaan tukea kristilliselle kasvulle vähän tai ei ollenkaan. Vuonna 2020 julkaistussa kirkon nelivuotiskertomuksessa nousi esiin selkeämpi muutos. Sen mukaan myös nuorten naisten kohdalla on nähtävissä voimistuva kirkosta ja jumalauksesta irtautumisen muutostrendi. Vaikka naiset ovat kyselyiden perusteella yleensä taipuvaisempia uskomaan Jumalaan, uusimman nelivuotiskertomuksen mukaan naisten nuorimmassa ikäryhmässä eli 15–29-vuotiaissa oli kaikkein vähiten Jumalaan uskovia. Toisin sanoen vain neljäsosa niin kutsuttuun Z-sukupolveen kuuluvista naisista ilmoitti uskovansa Jumalaan, mikä on lähes puolet vähemmän kuin keskimäärin väestössä. Lähes kolmasosa (32 %) ilmoitti, ettei usko Jumalaan, ja epävarmoja jumalauksestaan oli 27 prosenttia ikäryhmän naisista.⁶

Tulevaisuudessa uskonnolliset traditiot periytyvät yhä harvemmin myöskään äidiltä lapsille. Koska muutos on merkittävä, tutkimuksen näkökulmasta on kiinnostavaa paneutua siihen, millä tavalla naiset nykyään suhtautuvat uskonnollisiin rituaaleihin. Blogiaineisto tarjoaa ikkunan kahden teeman tarkasteluun: mikä tämän päivän äideille on merkityksellistä lapsen syntymään liittyvässä siirtymäriitissä, ja millaiseksi uudet rituaalit ovat muotoutumassa.

Lapsen syntymään liittyvä juhlinta on selvästi muuttanut muotoaan, mutta millaisia muutokset ovat olleet? Kirkon tutkimuskeskuksen helmikuussa 2019 tekemän kyselyn (N=1029) mukaan valtaosa niistä, jotka eivät kastaneet lastaan, halusivat järjestää juhlan lapsen syntymän jälkeen. Kyselyyn vastanneista 72 prosenttia halusi järjestää nimiäiset ja 2,2 prosenttia jonkun muun juhlan. Noin viidennes (21 %) kyselyyn vastanneista ei juhlinut lainkaan. Viime vuosien aikana nimiäiset ovatkin yleistyneet syntymän yhteydessä pidettävänä juhlan.⁷

Kasteiden määrän vähentyessä ja nimiäisten lisääntyessä on tapahtunut käänne, jossa keskeinen kysymys koskee siirtymäriitin merkitystä sekä uusien siirtymäriittien luonnetta. Kirkollisen tradition murtuessa moni kokee vapauttavana suunnitella lapsen syntymään liittyvän juhlan sellaiseksi kuin itse haluaa. Toisaalta uskonnottoman siirtymäriitin perinteiden puuttuminen

6 [Hytönen 2016, 123 \(pdf\)](#); [Sohlberg & Ketola 2020, 66 \(sivusto\)](#); [Ketola 2020a, 77 \(sivusto\)](#).

7 [Salomäki 2019 \(pdf\)](#); [Salomäki 2020, 103–104 \(sivusto\)](#).

herättää myös kysymyksiä. Perinteisen ja uuden käytännön sekoittuminen näkyy konkreettisten tekojen tasolla: kastemekko lapsen yllä ei ole harvinainen näky nimiäisjuhlissa, ja samoja lauluja lauletaan niin kaste- kuin nimiäisjuhlissakin. Juhlien samankaltaisuus saa kysymään, mikä lopulta erottaa kaste- ja nimiäisjuhlan rituaalina toisistaan.

Kaste ja nimiäiset siirtymäriittinä sekä tunteiden kokemisen juhlanä

Siirtymäriittien kautta dramatisoidaan tapahtumia ja saatetaan sekä yksilö että yhteisö eteenpäin suurten elämäntapahtumien kuten syntymän, murrosikään tulemisen, avioliiton ja kuoleman yhteydessä. Kulttuurillisesta näkökulmasta katsottuna siirtymäriittien myötä henkilöt siirtyvät yhdestä sosiaalisesta statuksesta toiseen.⁸

Turnerin mukaan siirtymäriiteissä kyse on ”hetkestä ajassa ja ajan tuolla puolella”. Sosiaalinen sitoumus on olemassa, mutta rituaalin ajaksi se on lakannut olemasta, kunnes se jälleen jakautuu ”moninaisten rakenteellisten siteiden joukoksi”⁹. Lapsen syntymä suistaa perheen, suvun ja ystäväpiirin roolit hetkeksi raiteiltaan, kunnes siirtymäriitin kautta ne solmitaan uudelleen.

Antropologisesta ja sosiologisesta näkökulmasta kasteella on siirtymäriittinä merkityksensä sekä yksilön että yhteisön elämässä. Kaste palvelee kolmea tärkeää tarkoitusta. Ensinnäkin kastejuhlassa vastasyntynyt lapsi liitetään jo olemassa olevaan sosiaaliseen ryhmään. Toiseksi vastasyntyneen vanhemmille on lapsen myötä syntynyt uusi sosiaalinen status, vanhemmuus, joka riitin yhteydessä tunnustetaan ja tunnustetaan. Kolmanneksi kaste tarjoaa vanhemmille, isovanhemmille sekä muille läheisille seremoniallisen kokoontumispaikan, jossa he tunnustavat vastasyntyneen ja hänen vanhempansa sekä hyväksyvät oman osuutensa lapsen kasvattamisen vastuusta. Tunnetasolla kastetoimitus puolestaan saa aikaan yhteisen uskonnollisen kokemuksen perheen ja ystävien kanssa. Riitti toimitetaan onnistuneesti ja esteet ylitetään. Tämä synnyttää yhteisestä osallistumisesta kumpuavan tunnekokemuksen.¹⁰

Mikäli lähtökohtana pidetään edellä mainittua käsitystä kasteen merkityksestä, kastetoimitus tai nimiäisjuhlat eivät funktionsa puolesta eroa toisistaan

8 Bell 1997, 94.

9 Turner 2007, 108.

10 Kennedy Neville 1994, 13 (sivusto).

välttämättä millään tavalla. Turnerin ajatusta mukailleen voi pelkistään sanoa molempien tarkoituksena olevan sosiaalisen struktuurin uudelleen rakentaminen, kun uusi ihminen on syntynyt sen osaksi. Nimiäisjuhlat saattavat vapaan sisältönsä puolesta myös mukailla pitkälti perinteistä kastetoimituksen kaavaa lauluineen, puheineen ja kummitodistuksineen. Toisinaan käytössä on myös uskonnollisesta perinteestä nousevia merkittäviäkin symboleita, kuten kastemekko sekä mahdollisesti siunaaminen. Juhlien ero ei siis synny siitä, millaisia tarkoituksia sen on mahdollisesti määrä täyttää, vaan ennemminkin juhlassa tapahtuvasta toiminnasta ja toiminnan kehyksistä.

Høeg korostaa rituaalia nimenomaan toiminnallisena tapahtumana. Hän on tutkinut syntymään liittyviä riittejä Norjassa ja nostanut tutkimuksessaan esiin rituaalin toiminnallisen ja ruumiillisen merkityksen. Teorianmuodostuksensa taustalla hän on käyttänyt Humphreyn ja Laidlaw'n käsityksiä siitä, mihin rituaalinen toiminta perustuu. Heidän mukaansa rituaalilla ei ole määrättyä merkitystä tai olemusta vaan rituaalisen tapahtuman merkitys syntyy kokijan tulkinnasta. Tulkinta saattaa vaihdella kokijan mukaan. Høeg käyttää *rituaalin* sijasta käsitettä *ritualisaatio*, sillä se on sanana aktiivisempi ja viittaa selkeämmin rituaalin ruumiilliseen ja toiminnalliseen ulottuvuuteen. Ritualisaatio on osa yhteiskunnan sosiaalista ja kulttuurillista rakennetta, ja sen keskiössä ovat rituaalinen toiminta, toimijat sekä heidän kokemuksensa. Rituaaliseen toimintaan osallistumisesta syntyvä kokemus on muuttuva ja dynaaminen ilmiö, sillä sen juuret ovat sosiaalisessa yhteisössä, joka niin ikään on muuttuva. Ihminen varastoi omaa sosiaalista ja kulttuurillista todellisuuttaan ruumiiseensa ja yhtä aikaa tuntee sen ruumiillaan. Tästä syystä myös rituaalinen kokemus on aina ruumiillinen.¹¹

Ruumiillisuuden ulottuvuus tuo mukaan väistämättä kysymyksen siitä, mitkä tekijät vaikuttavat ruumiin kokemuksiin ja tunteisiin. Riis ja Woodhead ovat hahmotelleet käsitteen *emotionaalinen järjestelmä* (*emotional regime*). Tällä he kuvaavat sitä monitahoista kenttää, jolla tunteet syntyvät, koetaan, ilmaistaan ja lopulta varastoidaan sekä yksilön että yhteisön kokemusten joukkoon. Käsitteen tarkoituksena on selvittää, kuinka tunteet ovat kytkeytyneet sosiaalisiin ja materiaalsiin suhteisiin. Emotionaalisissa järjestelmissä vaikuttavat hierarkkiset suhteet (johtaja, opettaja, vanhemmat jne.), joissa opitaan millaiset tunteet, keneltä ja millä tavalla ilmaistuna ovat sopivia.

11 Høeg 2009, 29–30.

Tämän lisäksi niissä vaikuttavat myös kulttuurilliset symbolit, perinteiset tavat ja traditiot.¹²

Käsitteen vahvuutena on, että se ottaa huomioon ihmisen intersubjektii-visena olentona sekä todellisuuden hahmottumisen erilaisina vuorovaikutus-suhteina ja vuorovaikutussuhteiden kenttinä, jotka siirtyvät kokemuksellisesti tapoina ja totumuksina sukupolvelta toiselle sekä yhdestä sosiaalisesta kontekstista toiseen.¹³ Tunteet eivät synny yksilön mieleen sosiaalisista, kulttuurillisista ja symbolisista suhteista irrallaan olevissa tyhjiissä tiloissa, vaan ne ovat dynaamisesti ja monikerroksisesti kytköksissä sekä menneisyyden että nykyisyyden sosiaaliin ja materiaaliin vuorovaikutussuhteisiin. Emotionaaliset järjestelmät vaikuttavat myös hyvin moninaisilla tavoilla siihen, miten juhlaa käytännössä vietetään. Rituaalin toimijoiden ja heidän vaikutuksensa lisäksi juhlaan liittyvillä puitteilla, tilalla ja esineistöllä on oma tärkeä merkityksensä, ja ne edustavat osaltaan vuorovaikutussuhteita emotionaalisisa järjestelmissä.¹⁴ Esimerkiksi kastepuku ei ole pelkkä vaate, vaan uskonnollisen symboliikan lisäksi se saattaa kantaa mukanaan suvun historiaa ja voi herättää voimakkaitakin tunteita ollessaan käytössä uuden sukupolven syntyessä. Esineistön, tilojen tai muiden puitteiden kytkytyminen suvun kertomukseen lisää tapahtuman draamallista merkitystä.

Durkheimin mukaan rituaalisen prosessin täytyy olla dramatisoitu.¹⁵ Performanssi antaa osallistujilleen esteettistä arvoa, joka luodaan rituaaliin symboleihin liittyvällä kunnioituksella. Siihen liittyy riitin toimittajan, yleisön sekä esteettisten kulttuuristen tuotteiden keskinäinen suhde.¹⁶ Durkheimin mukaan koko rituaali on luonteeltaan esteettinen, ja siihen liittyvät esineet sekä performanssi itsessään ovat osa tätä estetiikkaa.¹⁷ Esineet, tila ja puitteet, joissa rituaali tapahtuu, ovat siis osa rituaalin dramatiikkaa. Vaikka nykyisessä tutkimuksessa riitin toimittajaa ja yleisöä ei eroteta näin jyrkästi toisistaan, Durkheimin teoria selittää silti hyvin sekä rituaalin performatiivista että ruumiillista puolta. Esineet, tilat ja puitteet ovat osa performanssia samalla tavalla kuin teatterin lavasteet ovat osa esitystä. Osallistujat puolestaan osallistuvat

12 Riis & Woodhead 2010, 10, 48.

13 Riis & Woodhead 2010, 51.

14 Riis & Woodhead 2010, 49.

15 Durkheim 1980, 334.

16 Cossu 2010.

17 Durkheim 1980, 338.

performatiiviseen tapahtumaan omalla ruumiillaan, kuten näyttelijät tekevät teatterissa.

Høeg viittaa tutkimuksessaan Humphreyn ja Laidlaw'n ajatukseen siitä, että ritualisaatiossa ihminen muokkaa arkisen inhimillisen toiminnan tarkoitusta siten, että sen tarkoituksen (*intention*) ja merkityksen (*meaning*) suhde muuttuu. Ajatuksessa on yhtymäkohtia Erving Goffmanin kehysanalyysiin, jonka mukaan ihmiset kehystävät toimintaansa eri tavoin ja kehys vaikuttaa sekä toimintaan että vuorovaikutussuhteisiin. Vuorovaikutustilanteiden merkitykset aukeavat sen kautta, miten ne on kehystetty. Goffman käyttää termiä *performanssi* viitattaessaan yksilön toimintaan, joka ilmenee tietyllä tavalla kehystetyssä tilanteessa tiettyjen ihmisten läsnä ollessa. Toiminta on malli, josta voidaan työstää erilaisia muunnoksia moniin tarkoituksiin – myös rituaaleihin osallistumiseksi. Yleensä ihmiset ovat taipuvaisia käsittelemään arkipäivän toimintaa alkuperäisenä mallina, johon kopiot suhteutetaan.¹⁸

Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi lapsen kastaminen ymmärretään symbolisella tasolla erilaiseksi toiminnaksi kuin lapsen pään peseminen kylvyssä, vaikka toiminnallisesti tapahtumassa ei olisi suurtakaan eroa. Tilanne on kuitenkin sillä tavalla kehystetty, että symbolinen pesemisen akti erottuisi jokapäiväisessä elämässä tapahtuvasta peseytymisestä. Sama toiminta on toisenlaisissa kehyksissä peseytymistä, toisenlaisissa initiaatio. Rituaalin dramatiikka muodostetaan kehyksillä, jotka muuttavat jokapäiväisen toiminnan tarkoituksen ja merkityksen suhdetta. Samalla muuttuu toimijoiden emotionaalinen suhde toimintaan.

Mitä on toiminta, joka vaikuttaa toimijoiden emootioihin? Sosiologi David Knottnerus on tutkinut, millainen toiminta vaikuttaa rituaalissa koettuun emotionaaliseen intensiteettiin. Emotionaalista intensiteettiä käsittelevässä teoriassa hänen huomionsa kohdistuu siihen, millä alueilla rituaaliin osallistuvien toimijoiden välinen vuorovaikutus tapahtuu ja millä tavalla osallistujat toimivat yhdessä. Se, miten osallistujat sitoutuvat yhteiseen rituaaliin, vaikuttaa rituaalissa koettuun emotionaaliseen intensiteettiin, jolla tarkoitetaan tilaisuuden tunnepitoisuutta, tunteiden tiivyyden kokemusta.¹⁹

Avaintekijöitä emotionaalisen intensiteetin kasvuun on neljä. Ensimmäisenä on huomion yhtäaikainen *keskittyminen yhteen objektiin*. Objekti voi olla fyysinen esine mutta myös vaikkapa toiminnallinen jakso, henkilö tai symboli. Mitä tiiviimpää yhteinen keskittyminen on, sitä intensiivisemmin

18 Høeg 2009, 20–21; Goffman 2012, 239, 241; Goffman 1959, 32.

19 Knottnerus 2010.

yhteisestä kokemuksesta syntynyt tunnekokemus jaetaan. Toinen vaikuttava tekijä on *vuorovaikutuksellinen rytmi*. Rytmii syntyy paitsi vuorovaikutuksen frekvenssistä myös siitä, onko mukana rytmäinen liike. Jälkimmäinen voi viitata esimerkiksi rituaalissa olevaan marssiin, tanssiin tai musiikkiin. Kolmas tunnepitoisuuteen vaikuttava tekijä on osallistujien *keskinäinen riippuvuus (interdependence)*. Keskinäinen riippuvuus syntyy siitä, millä tavalla rituaaliin liittyviä toimia jaetaan osallistujien kesken. Mitä enemmän tapahtuman toteuttamiseen osallistuu toimijoita ja mitä monimutkaisempia tehtävät ovat, sitä suurempi on emotionaalinen vaikutus heihin. Neljäntenä tunteiden intensiteettiin vaikuttavat *resurssit*. Jotta tapahtuma voidaan toteuttaa, siihen tarvitaan erilaisia resursseja. Inhimillisillä resursseilla viitataan ryhmän jäsenten kykyihin ja taitoihin. Ei-inhimilliset resurssit puolestaan viittaavat rituaalissa tarvittavaan materiaaliin. Tärkein inhimillinen resurssi on ryhmän jäsenten tapa olla läsnä toisilleen. Kun osallistujat ovat toisilleen näkyviä ja tietoisia toistensa läsnäolosta, kokemus osallisuudesta yhteiseen tapahtumaan kasvaa. Lisäksi rituaalin suorittamiseen useimmiten tarvitaan erilaisia ei-inhimillisiä resursseja, kuten ruokaa, soittimia, vaatteita, kuvia ja koristeita. Fyysiset puitteet saattavat olla erittäin tärkeitä ja vaikuttaa emotionaaliseen intensiteettiin.²⁰

Edellä esitetyn pohjalta tässä artikkelissa lähdetään oletuksesta, että rituaalin tunnekokemukseen vaikuttavat useat tekijät, joita yhdistävät vuorovaikutukselliset suhteet. Emotionaaliset järjestelmät määrittävät sitä, millä tavalla toimijoiden sosiaaliset ja materiaaliset suhteet kytkeytyvät tunteiden ilmaisuun. Yhteinen toiminta puolestaan tekee rituaalista dynaamisen ja ruumiillisen kokemuksen. Toiminnan kehykset, dramaturgia sekä se, mitä käytännössä tehdään, vaikuttavat tunteisiin ja niiden intensiteettiin.

3.3 Aineisto, tutkimuksen etiikka ja menetelmä

Aineisto

Tutkimuksen aineistona ovat ristiäisiä ja nimiäisiä käsittelevät blogikirjoitukset ajanjaksolta 2015–2019. Aineisto on haettu hakupalvelinten kautta hakusanoilla ”nimiäiset”, ”nimiäisjuhlat”, ”ristiäiset”, ”kaste” ja ”kastejuhla”. Mukana ovat sellaiset kirjoitukset, joiden pääsisältö on käsitellyt juhlaa.

²⁰ Knottnerus 2014.

Aineistosta on jätetty pois sellaiset blogimerkinnät, joissa juhlasta on kerrottu ainoastaan valokuvoin tai joissa juhla on ollut sivuroolissa pienenä mainintana. Kuitenkin sellaiset nimiäisjuhlat, joiden yhteydessä on vietetty esimerkiksi vanhemman sisaruksen syntymäpäivää, ovat mukana aineistossa. Muutoin mukana on hyvin moninainen kirjo tekstejä. Niiden ilmaisu vaihtelee erittäin paljon lyhyistä tekstimerkinnöistä pitkiin ja yksityiskohtaisiin kirjoituksiin. Pääsääntöisesti blogeissa käytetään runsaasti kuvallista ilmaisua.

Ajanjaksolta 2016–2019 ristiäisiä käsitteleviä blogimerkintöjä on koottu 57 ja ajanjaksolta 2015–2019 nimiäisiä käsitteleviä merkintöjä 60. Nimiäisiä käsitteleviä blogikirjoituksia on kerätty pidemmältä ajanjaksolta siksi, että nimiäisiä käsitteleviä blogeja on vähemmän saatavilla, ja näin rajaamalla aineistoa löytyi enemmän. Aineistossa on mukana yhteensä 50 eri ristiäisjuhlaa, 50 eri nimiäisjuhlaa sekä 98 eri kirjoittajaa. Yhteensä blogimerkintöjä on aineistossa 117. Osa merkinnöistä käsittelee samaa juhlaa eri näkökulmista.

Koska suurimmassa osassa aineiston blogeista ei ole avattu kirjoittajan taustaa, tutkimuksessa ei voi antaa suoraa vastausta siihen, millaisia ovat kirjoittajien varallisuus, koulutus, kotipaikka, ikä, perhesuhteet ja niin edelleen. Aineiston tyyllilajina ovat äiti- ja lifestyle-blogit, joissa enemmistö kirjoittajista on naisia. Isien blogimerkintöjä aiheeseen liittyen oli aineiston keruun aikana saatavilla vain yksi. Sen käyttö tässä tutkimuksessa vaarantaisi kirjoittajan anonymiteetin. Tästä tutkimuseettisistä syistä kaikki aineistossa olevat tekstit ovat äitien kirjoittamia. Kaikki kastetut on kastettu Suomen evankelis-luterilaisen kirkon jäseneksi. Kaksi kirjoittajista oli ehtinyt järjestää kahdet ristiäiset tai nimiäiset aineiston aikajaksolla.

Blogiaineistojen voima on siinä, että aineisto on helposti saatavilla, ja se vie tutkijan tarkastelemaan ilmiötä sellaisista näkökulmista, joita millään muulla aineistolla ei voi esittää. Kirjoittaja määrittelee itse sisällön merkityksellisyys ja tuottaa samalla arvokasta tietoa siitä, mikä hänelle on tärkeää. Tutkija ei päättä, mistä puhutaan, vaan blogin pitäjä valitsee itse aiheensa, näkökulmansa, tyylinsä ja ne asiat, joita pitää merkityksellisinä. Toisaalta on myös hyväksyttävä se, että kirjoittajien taustoista on saatavilla vain vähän tietoja ja että blogien avulla ei voida tavoittaa kaikkia.²¹

Blogitekstit tarjoavat tunneilmaisun tutkimiseen erinomaisen aineiston erityisesti siksi, että tunteet tulevat niissä ilmaistuksi tai jäävät ilmaisematta muun tapahtumaa koskevaa kuvauksen lomassa. Blogin kirjoittaja ei ole kirjoittanut tekstiään tutkijan antamalla kysymyksenasettelulla (esim. ”Millaisia

21 Snee 2010 (pdf).

tunteita koin lapseni ristiäisissä/nimiäisissä?”), vaan tunteita joko ilmaistaan tai jätetään ilmaisematta sen mukaisesti, mitä blogisti itse kokee tärkeäksi tuoda esille. Erilaiset tunneilmaukset esiintyvät tekstissä monissa eri muodoissa. Niin ikään ristiäisiä ja nimiäisiä kuvaavien blogikirjoitusten erot ja yhtäläisyydet voivat nousta esille vasta silloin, kun tarkastelun kohteeksi otetaan suurempi joukko tekstejä. Valta kertomiseen ja kertomatta jättämiseen ovat tässä tutkimusaineistossa merkittävä tekijä tutkimustulosten kannalta. Kirjoittamisen syynä ei ole tutkijan esittämä kysymys vaan kirjoittajan henkilökohtainen motiivi ilmaista itseään blogin kautta.

Bloggaamisen motiiveina voivat olla halu ilmaista itseään ja tallentaa omia kokemuksia. Oman minätarinan kertominen ja sen muovaaminen vuorovaikutuksessa toisten kanssa ovat blogikirjoittamisen ydintä. Omasta itsestä ja elämästä myös muokataan esityksiä muiden katsottavaksi. Bloggaajat muodostavat keskenään yhteisöjä, joissa jaetaan kokemuksia ja tietoa. Blogeista saadut tiedot ja taidot puolestaan muokkaavat yksilöiden omia tietoja, taitoja, asenteita ja toimintaa.²²

Aineiston muodostaneiden blogien pääpaino on juhlien yleisten puitteiden esittelyssä. Pääsääntöisesti etusijalla ovat lapsen lisäksi kakut ja tarjoilut, koristeet, juhlavaatteet sekä muut puitteet. Näiden tiimoilta jaetaan myös blogiyhteisössä ideoita ja kiitetään muilta saaduista ideoista. Blogitekstien käyttämistä tutkimuksen lähteenä voi kritisoida samasta syystä kuin omaelämäkerrallisten julkaisujen käyttämistä: omasta elämästä voi olla kiusaus esittää todellisuutta silotellumpi näkymä. Blogimaailmassa idealisointi voi olla vielä korostetumpaa, sillä useimmiten blogien kirjoittajilla ei ole tarkoitustakaan esitellä elämäänsä täysin kattavasti. Blogit ilmentävät omaa kulttuuriaan, ja kertomukset kehystetään omalla tyylillä. Tämä vaikuttaa siihen, mitä tunteita ilmaistaan ja millä tavalla. Osittain juuri blogiyhteisölle tarjottujen ihanteellisten ja valikoitujen kuvien sekä kertomusten keskeltä on kiinnostavaa tehdä tunneilmaisuun liittyviä löytöjä. Tekstiin rakentuu monenlaisia tunneilmauksia huolimatta siitä, että säännönmukaisesti valtaosan blogimerkinnän tilasta vievät hyvin otetut ja valaistut valokuvat kauniista juhlapuitteista. Aineistoon perehtyminen osoitti, että myös epätoivottuja tunteita tuodaan teksteissä esille.

22 Sirkkunen 2006, 148; Noppiari & Hautakangas 2012 (pdf).

Tutkimuksen etiikka

Sosiaalisen median käyttäminen tutkimusaineistona on lisääntynyt viime vuosina huomattavasti. Julkaistujen mutta yksityisistä asioista kertovien blogiaineistojen käyttäminen tutkimuksen lähteenä ei ole eettisesti yksiselitteistä, vaan jokaista tapausta tulee arvioida erikseen. Blogit sisältävät yksityisiä asioita, vaikka ovatkin julkaistua materiaalia²³. Kososen mukaan ”sosiaalisen median julkisen aineiston käyttämistä varten tutkimuksessa ei usein ole tarvetta pyytää aineiston tuottajan suostumusta”.²⁴

Ihmistieteissä eettiset periaatteet kiteytyvät tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittamiseen, vahingon välttämiseen sekä tietosuojan säilyttämiseen. Laaksonen tuo esiin, että ”verkkoaineistojen kohdalla tyypillistä on kuitenkin ihmisen, datan ja tekstin rajan hämärtyminen”. Hänen mukaansa keskeisempää kuin tarkastella ihmisyttä eettisessä pohdinnassa on pohtia laajemmin tutkimuksen mahdollisesti aiheuttamaa haittaa sekä tutkittavien haavoittuvuutta ja yksityisyyttä.²⁵

Tässä artikkelissa tarkoituksena ei ole perehtyä blogisteihin yksilöinä vaan hahmottaa blogeissa esitettyjä, ristiäisiin ja nimiäisiin liittyviä tunnesanoja ja -ilmaisuja. Tutkimuksen kohteena on ilmaisu, eivät tekstit kokonaisuudessaan. Tekstejä käsitellään ensisijaisesti tekstimassana eikä tiettyjen henkilöiden kokemuksien esittelynä. Tutkimuksen tarkoituksena on tuoda esille useista eri teksteistä koostettua laajempaa kuvaa tunneilmaisusta nimiäisten ja ristiäisten yhteydessä. Lainausten kohdalla on pyritty häivyttämään henkilökohtaista kontekstia ja tuotu esiin ensisijaisesti sitä, miten tunnetta ilmaistaan. Blogistit ovat myös yleisesti tietoisia blogiensa julkisuudesta tai yksityisyydestä ja huolehtivat itse omasta anonymitietistään.

Menetelmä

Tunteiden tutkimisessa on omat metodiset haasteensa, sillä tunteet eivät muodosta selkeärajaisia kategorioita. Tunneteoreetikot hyväksyvät laajalti ajatuksen siitä, että jotkut tunteet ovat ”enemmän perustunteita” kuin jotkut toiset, mutta perustunteiden lista vaihtelee.²⁶ Kemperin mukaan fysiologiaan

23 [Terkamo-Moisio 2017 \(sivusto\)](#).

24 Kosonen et al. 2018.

25 [Laaksonen 2018 \(sivusto\)](#).

26 Kowalska & Wrobel 2017.

perustuvia perustunteita ovat pelko, viha, depressio ja tyytyväisyys. Näiden lisäksi sekundaariset tunteet – kuten syyllisyys, häpeä, ylpeys, kiitollisuus, rakkaus, haikeus – opitaan sosiaalisten toimijoiden kautta²⁷. Ekman on tutkinut kasvojen ilmeitä ja tunnistanut niiden pohjalta seitsemän perustunnetta: pelko, yllätys, suru, halveksunta, inho, viha ja ilo.²⁸ Erilaisia perustunteisiin perustuvia tunnepyöriä sekä muita tunnelistauksia on lukuisia. Tästä voidaan päätellä, että tunteet ymmärretään merkityksellisiksi mutta ilmiönä ne taipuvat huonosti luokiteltaviksi.

Kirjoitetussa tekstissä tunteet eivät ole tunnistettavissa kasvojen ilmeistä ja usein ne on kätkeyty tekstiin sisälle ilman tunteen nimeämistä. Helputuksen tunne saatetaan ilmaista esimerkiksi toteamalla: ”Huhhuh mikä päivä! Ihana, mutta väsyttävä!” Tunneilmaukset saattavat olla päinvastaisia kuin tekstissä käytetty sana antaa ymmärtää. Puuskahtuksenomainen ”Onnistuin pilaamaan kaiken!” ei kuvaa onnistumisen tunnetta vaan epäonnistumista. Tunteet saattavat olla myös ambivalentteja: ”Äidin apu oli korvaamaton, mutta en enää koskaan halua valmistella juhlia äidin kanssa.” Tämä pitää sisällään kiitollisuuden mutta myös jonkinasteisen pettymyksen tai mielipahan yhteiseen tekemiseen liittyen. Kerroksellisuus tekee tunteiden kategorisoinnista tavallistakin hankalampaa, mutta yhtä aikaa se myös tuo esille tunteiden kirjon, päällekkäisyyden ja monimuotoisuuden. Ihmisellä on harvoin yksiselitteistä vastausta kysymykseen: ”Miltä sinusta tuntuu?” Tunteita tutkittaessa on tyydyttävä siihen, että jotakin jää aina sanojen ulottumattomiin ja tulkinnanvaraiseksi.

Tunnekokemusten näkyväksi tekemiseen on kuitenkin kehitetty erilaisia menetelmiä, joiden kautta tunteiden ilmaisua voidaan tuoda esille. Tässä tutkimuksessa aineiston analysoinnin työvälineenä on käytetty Geneven tunnepyörää (*Geneva Emotion Wheel, GEW*). GEW on Schererin ja hänen kumppaneidensa kehittämä väline tunteiden tunnistamiseen. Se koostuu 20 erillisestä tunnetta kuvaavasta termistä, jotka puolestaan edustavat laajempia tunneperheitä. Kaksi akselia jakaa tunnepyörän neljään eri osaan. Horisontaalinen akseli kuvaa tunteen valenssia eli toivottavuutta, ja vertikaalinen akseli kuvaa kontrollia eli vaikuttamisen mahdollisuuksia tunteita herättäneessä tilanteessa. Pyörän neljä osaa ovat siis negatiivinen/matala kontrolli, negatiivinen/korkea kontrolli, myönteinen/matala kontrolli sekä myönteinen/korkea kontrolli. Tunteen intensiteettiä kuvataan säteittäisillä ympyröillä.

27 Kemper 1987.

28 Ekman & Cordaro 2011; Hadnagy 2014, 105.

Mitä ulompana ympyrä on pyörän keskustasta, sitä intensiivisemmästä tunteilmauksesta puhutaan. Tunnepyörän keskustassa ovat sektorit ”Ei tunnetta” sekä ”Jokin muu tunne”.²⁹

Tunnepyörän pyöreä muoto ei välttämättä erityisen selkeästi kuvaa sitä, minkä tunteiden kohdalla kontrolli on heikkoa ja missä puolestaan vahvaa, sillä empiirisen datan perusteella positiivisen valenssin tunteista valtaosa sijoittuu korkean kontrollin akselille ja loputkin vain hieman heikon kontrollin puolelle³⁰. Tässä artikkelissa ei käytetä kontrolliakselia aineiston analyysissä.

GEW:n etu aineiston tulkitsemisessä on se, että se ottaa huomioon tunteen intensiteetin. Tunneilmauksien intensiivisyys vaihtelee teksteissä huomattavasti. ”Päivä oli oikein onnistunut” ilmaisee tyytyväisyyttä ja mielihyvää mutta ei erityisen intensiivisesti. ”Koko ihana päivä oli täydellisen onnistunut enkä voi kuin olla kiitollinen kaikesta! <3” puolestaan ilmaisee tunteen syvää intensiteettiä. Vaikuttaa myös siltä, että mitä syvemmästä intensiteetistä on kysymys, sitä enemmän tunteet sekoittuvat toisiinsa: tyytyväisyys, ilo, onnellisuus ja rakkauden tunteet esiintyvät intensiivisenä tunteiden vyyhtenä. Tunneilmaukset eivät ole selväpiirteisiä, ja näin ollen niiden tulkinnessa on myös väistämättä häilyvyyttä. Analyysi kuitenkin osoittaa suhteellisen hyvin suuntaviivoja sille, kuinka paljon ja intensiivisesti tunteita ilmaistaan eri teksteissä.

”Ei tunnetta” -sektorille on sijoitettu ne blogitekstit, joista ei ole löydettävissä mitään tunteilmaisua. ”Jokin muu tunne” -sektoria ei ole käytetty lainkaan. GEW on suunniteltu ensisijaisesti oman tunnekokemuksen tunnistamiseen eikä tekstissä ilmaistujen tunteiden tulkitsemiseen. Jotta tulkitseminen tapahtuisi mahdollisimman täsmällisesti, tutkimuksessa on otettu huomioon vain sellaisen tunteiden ilmaisu, joka on sijoitettavissa tunnepyörän repertuaariin.

Tekstistä on koottu sellaisia lauseita, virkkeitä tai tapahtumien kuvauksia, joiden taustalta nousee esille tunneilmaus. Tekstiaineisto on koodattu siten, että A-alkuiset lainaukset ovat peräisin ristiäisistä ja B-alkuiset nimiäisiä käsittelevistä kirjoituksista. Suorista lainauksista on poistettu nimet, ja niihin on tehty pieniä muokkauksia anonymiteetin suojaamiseksi. Tekstejä analysoitaessa on huomattava, että sana liittyy aina lauseeseen, lause kappaleeseen

29 Sacharin & Schlegel & Scherer 2012 (sivusto).

30 Sacharin & Schlegel & Scherer 2012; Scherer 2005.

ja kappale koko tekstin kokonaisuuteen. Yksi virke yhteydestään irrotettuna ei välttämättä tuo ilmi koko kirjoituksen ”henkeä”. Jokin lause tai sanapari saattaa kuitenkin tiivistää tekstistä oleellisen, ja aineistosta on etsitty juuri tällaisia tiivistymiä. Jotkut blogimerkinnät ovat kokonaisuudessaan hyvin tunnepitoisia ja toisissa tunnepitoisuus on hyvin vähäistä. Korkean tunnepitoisuuden kontekstissa yksittäinen lause saattaa olla tunnepitoisuudeltaan intensiivisempi kuin matalan tunnepitoisuuden kontekstissa esiintyvä samankaltainen lause. Siksi osa samantyyppisistä lauseista saattaa tunnepyörällä sijoittua eri intensiteettitasolle.

Kuten aiemmin olen tuonut esille, tunteet eivät ole selkeärajaisia, ja siksi niiden sijoittaminen intensiteettitasoille 1–5 on nähtävä ennemminkin liukumana tasolta toiselle kuin selkeärajaisena kategoriointina. Matalaa intensiteettitasoa kuvaavat ilmaukset on kategorioitu tasolle 1–2 ja korkeampaa intensiteettitasoa kuvaavat tunteet tasolle 3–5. Näiden välillä on väistämättä kuitenkin jonkin verran häilyvyyttä siten, että jokin intensiteetiltään tasolle 3 sijoitettu tunneilmaus saattaisi perustellusti olla myös tasolla 2 tai tasolla 4. Samoin on otettava huomioon, että tunteet saattavat olla ambivalentteja ja päällekkäisiä. Siksi jotkut tunneilmaukset on saatettu sijoittaa kahteen tai jopa kolmeen tunnekategoriaan. Esimerkiksi samassa yhteydessä olevat huolen ja helpotuksen tunteet on sijoitettu sekä kategoriaan ”huoli” että kategoriaan ”helpotus”.

Aamu oli suhteellisen kiireinen ja hermoja raastava, koska kuten osasin odottaa niin vauva huusi ihan viime metreille saakka. Tilanteen pelasti toinen kummeista, kun pitkäaikainen ystäväni saapui meille minun kihartaessa hiuksiani tuskanhikiniskassa samalla kuin vauva räähkyi sätterissä. Virallisen osuuden ajan hän onneksi nuokkui puoliuunessa, eikä vedenkään kosketus pieneen päähän haitannut. (A32)

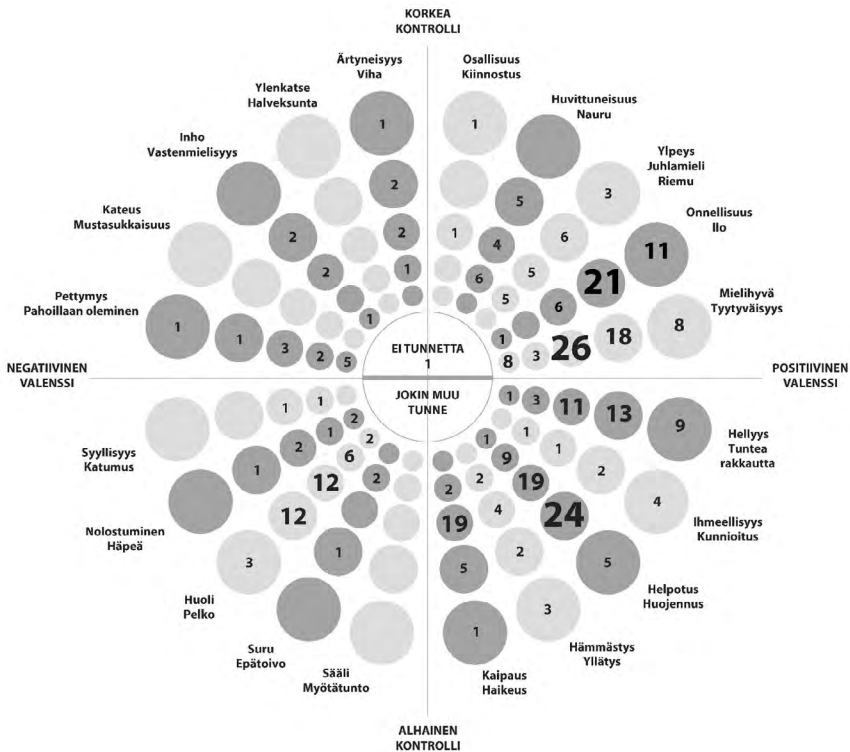
Viimeisenä tunteiden tulkitsemisen pulmana ovatkin saman tunnekokemuksen monet ilmiäiset. Tunteet voivat olla ambivalentteja ja sisältää yhtä aikaa vaikkapa surua, haikeutta ja rakkautta. Tämän lisäksi jotkut tunteet saattavat olla samankaltaisia jopa siinä määrin, ettei ihminen itsekään osaa sanoa, onko kyseessä onnellisuus, hellyys, rakkaus vai ilo. Useimmiten kyse onkin kaikkien näiden päällekkäisestä yhdistelmästä, joka tuottaa ”kuplivan olon”, kuten eräs blogisti omaa tunnettaan juhlapäivän iltana kuvasi. Osittain siksi onnellisuuden ja ilon tunteista osa saattaisi yhtä hyvin kuvata rakkauden ja hellyyden tunteita tai päinvastoin. Näissä tapauksissa olen ottanut huomioon myös eksplisiittiset sanat, joita käytetään, ja kategorioinut

onnellisuuden ja ilon tunteisiin ne, joissa puhutaan ilosta ja onnellisuudesta liittyen päivän tapahtumiin sekä hellyyden ja rakkauden kategorioihin ne, joissa selkeästi ilmaistaan hellyyttä tai kiintymystä ihmisiin. Laadullisen tutkimuksen metodisena pulmana on aina kysymys siitä, tekeekö tulkinta oikeutta aineistolle. Tästä ongelmasta huolimatta tutkijoiden on astuttava myös tulkinnanvaraiseen maastoon, jotta uutta tietoa ja näkökulmia erilaisiin ilmiöihin voidaan saada.

Ensimmäisessä tunnepyörässä ovat koko ristiäisiä käsittelevän blogiaineiston tunnekuvaukset sijoitettuna intensiteetin mukaisesti. Jälkimmäisessä tunnepyörässä ovat koko nimiäisiä käsittelevän blogiaineiston tunnekuvaukset intensiteetin mukaan.

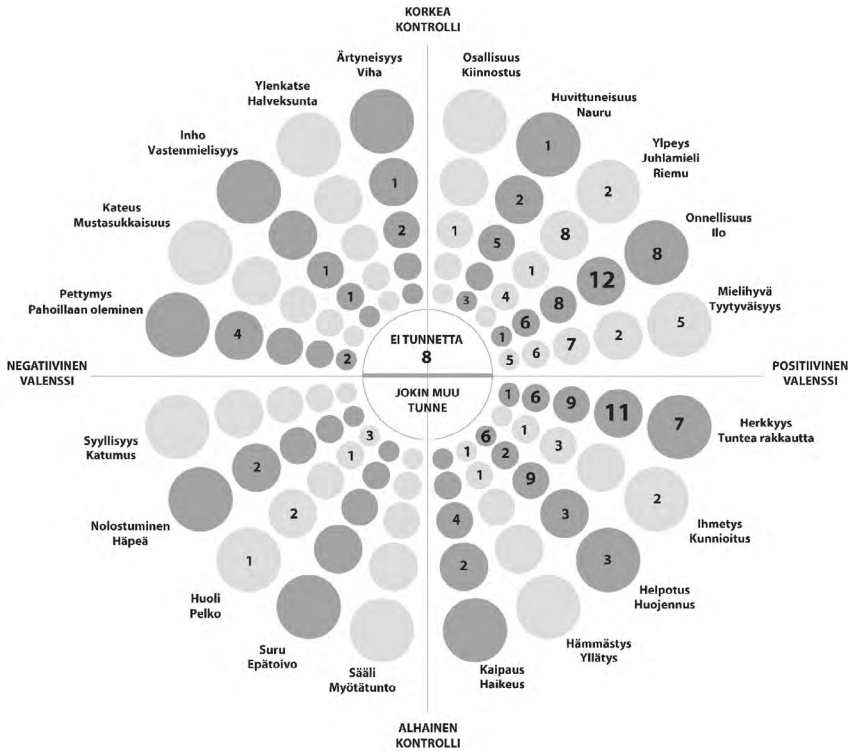
Kuvio 3.1

Ristiäisistä kertovien blogikirjoitusten tunneilmaus sijoitettuna GEW:lle.



Kuvio 3.2

Nimiäisistä kertovien blogien tunneilmaisut sijoittuna GEW:lle.



Ristiäisistä kertovissa blogeissa kuvataan runsaasti ja intensiivisesti helpotusta ja huojennusta, herkkyyden ja rakkauden tuntemuksia, mielihyvän, tyytyväisyyden sekä onnellisuuden ja ilon tunteita. Negatiivisen valenssin osalta merkittäväksi nousevat huoleen ja pelkoon liittyvät tunneilmaukset. Tunneilmaisua ei ollut ollenkaan yhdessä blogitekstissä. Nimiäisistä kertovissa blogeissa kuvataan erityisesti helpotuksen ja huojennuksen, herkkyyden ja rakkauden, mielihyvän ja tyytyväisyyden sekä onnellisuuden ja ilon tunteita. Negatiivisen valenssin osalta vähäisissä määrin esille nousevat huoli ja pelko. Tunneilmaisua ei ollut ollenkaan kahdeksassa blogitekstissä. Syvempi silmäys tunneilmausten kategorisointiin GEW:lle tuo esiin sen, millaisista tunneilmauksista puhutaan ja miten ne sijoittuvat eri intensiteettitasoille. Käsittelen tunteiden kategoriat myötäpäivään siinä järjestyksessä kuin ne on kuvattu GEW:llä alkaen osallisuudesta ja kiinnostuksesta päättyen ärtyneisyyteen ja vihaan.

Blogitekstien tunneilmaukset

Ne ilmaukset, jotka tuovat esiin osallisuuden kokemusta tai joissa todetaan ilman vahvaa intensiteettiä myönteisiä kokemuksia juhlaan liittyen, on kirjattu *osallisuuden* ja *kiinnostuksen* ilmauksiin. Ne saattavat olla enemmänkin toteamuksia kuin vahvoja tunteita esiin tuovia ilmauksia eivätkä siksi sellaisenaan istu ilmiselvästi esimerkiksi tyytyväisyyden tunneperheeseen. Silti niissä tuodaan esille jonkinlaista kiinnostumisen tai osallisuuden kokemusta, joka on merkille pantavaa. Tässä kategoriassa on vähäisesti ilmauksia sekä ristiäisten että nimiäisten kohdalla.

Esirukouksiin osallistuivat isä, kummi ja isovanhempi ja lasten evankeliumin luki vauvan sisko (A51)

On ollut kiva miettiä lasten nimiä käyttämällä suvussa olevia nimiä (B21)

Kirjoittajat pohtivat kastejuhlaan liittyviä erilaisia vaihtoehtoja (A51) tai lapsen nimen valintaa (B21). Teksteissä eivät nouse esille vahvasti tunnekokemukset, mutta niissä tuodaan esille kiinnostus juhlaa kohtaan sekä osallistujien toimintaa rituaalin toimittamisessa.

Huvittuneisuuden ja *naurun* ilmaukset liittyvät useimmiten kommelluksiin, joita päivän aikana on yllättäen tapahtunut. Ilmauksia on jonkin verran enemmän ristiäisistä kertovissa teksteissä, mutta ero on melko vähäinen. Huvittuneisuus esiintyy usein suhteessa oletuksiin siitä, miten asioiden tulisi juhlatilanteessa korrekstisti olla ja miten ne todellisuudessa ovat.

Jälkikäteen ajateltuna päivän kommellukset tuntuvat pieniltä: sukkahousut rikki, huulipunat mekolla, aikataulusta myöhästyminen (A12)

Hauskalta ei voinut välttyä, kun vauva piereskeli äänekkäästi tilaisuuden aikana. Liekö hänen mielipiteensä tilaisuuden sanomaan. :D (A15)

Sukkahousujen tulisi olla ehjät, mekon puhdas ja aikatauluissa olisi hyvä pysyä, mutta todellisuudessa näin ei ole käynyt (A12). Vauvan äänekkäät ilmavaivat kirkollisen toimituksen aikana rikkovat sosiaalisten tapojen normistoa, mutta vastasyntynyt lapsi ei vielä tunne kulttuurillisia konventioita (A15). Huvittuneisuudessa on usein annos ambivalenttia tunneilmausta, jossa jonkinasteinen nolostuminen yhdistyy huvittuneisuuteen. Joskus blogistin koko kirjoitustyyli tuo esille asioiden humoristisen kulman, jolloin täsmällistä

tunneilmausta on tekstistä vaikea tiivistää analysoitavaksi. Hymioillä saatetaan korostaa huvittuneisuutta.

GEW:ssa *ylpeys, riemu ja juhلاميeli* on yhdistetty samaan tunneperheeseen. Tunneilmauksilla on kuitenkin sävyeroja. Ylpeys liittyy useimmiten lapseen tai lapsen sisaruksiin, jotka ovat tehneet jonkin juhlaan liittyvän tehtävän, kuten alla olevissa esimerkeissä. Ensimmäisessä esimerkissä (B9) vanhempi ilmaisee ylpeyttä sekä lapsesta että hänen saamastaan nimestä. Lainauksesta välittyy myös juhلاميeli. Jälkimmäisessä lainauksessa (A8) vanhempi on ylpeä kastettavan isosiskosta, joka on osallistunut kastetoimituksen toteuttamiseen kuivaamalla vauvan pään.

Tänään juhlittiin uskomattoman pikkutyypin nimiäisiä, saatte vielä paljon kuvia moneen otteeseen, mutta en voi olla paljastamatta nimeä jo heti täälläkin! (B9)

Isosisko sai olla mukana kasteessa kuivaamassa vauvan pään, kun pappi oli kastanut hänet! <3 (A8)

Juhلاميeli puolestaan ilmenee yleisesti suhteessa juhlaan. Lyhyissä ja tiiviissä kommentteissa ilmaistaan juhلاميeltä kokonaisuudessaan.

Lauantaina juhlittiin pienimmän ristiäisiä! <3 (A8)

Lystiä oli! Huippuvieraat – huippujuhlat! (B26)

Juhlat on pidetty ja niistä on jäänyt kirjoittajille hyvä mieli, joka ilmaistaan yleisellä tasolla. Kirjoittajan A8 kommentissa huutoimerkki ja sydänhymio ilmaisevat enemmän kuin sanat. Ne muuttavat tekstin merkitystä tapahtuneen toteamisesta dynaamisemmaksi ilmaukseksi, johon sisältyy riemua ja rakkautta. Kirjoittaja B26 tiivistää neljään sanaan juhلاميelen, joka on koostunut ”lystistä” ja ”huippuvieraista”.

Yhdessä koettu juhlahetki herättää *onnellisuuden* ja *ilon* kategoriaan merkittyjä tunteita. Onnellisuus saattaa ilmetä eräänlaisena ”kokonaistunteena” juhlan jälkeen, liikituksen kokemuksena, jota on koettu juhlan aikana tai kiitollisuutena läheisistä, jotka ovat auttaneet, tukeneet tai lupautuneet lapselle kummiksi. Tunnepyörässä ei ole erikseen kiitollisuuden tunnetta, joten kiitollisuutta ilmaisevat sanat on sijoitettu eri kategorioihin kontekstinsa mukaan. Useimmiten kiitollisuuden taustalla ovat onnellisuus ja ilo siitä, että läheiset ovat osallistuneet tavalla tai toisella juhlaan. Onnellisuus ja kiitollisuus

saattavat olla myös synonyymeja toisilleen. Iloa ilmaistaan erityisesti suhteessa läheisiin ja mahdollisesti erilaisiin puheisiin, lauluihin tai muihin henkilökohtaisiin muistamisiin, joille blogisti antaa erityistä arvoa. Onnellisuuden ja ilon ilmauksia on ristiäisistä kertovissa blogeissa hieman enemmän kuin nimiäisistä kertovissa, ja niiden intensiteettitaso on korkeampi.

Saimme kuulla vieraiden ihania ja koskettavia puheita! (B31)

Koko päivä oli niin täydellinen jokaista yksityiskohtaa myöten, etten voinut olla kuin äärimmäisen onnellinen. (A13)

olen ihan onnellinen, että myös yllätyksiä tuli vastaan (A16)

En voi kuin olla onnellinen siitä kuinka ihania ystäviä ja sukulaisia minulla on. (A25)

Esimerkkinä olevat ilmaukset ovat korkean emotionaalisen intensiteetin ilmauksia lukuun ottamatta kirjoittajan A16 toteamusta siitä, että hän on ”ihan onnellinen” myös vastaan tulleista yllätyksistä. Ilmauksessa on ripaus ambivalenssia: juhla järjestelyiden keskelle ilmaantuvat yllätykset eivät välttämättä juuri siinä hetkessä tunnu ”onnellisilta” tapahtumilta, mutta jälkikäteen myös ne voivat saada uudenlaisen merkityksen ja olla osa onnellisuutta tuottavaa tunnetta. Kirjoittajien B31 ja A25 onnellisuuden tunne kumpuaa läheisten merkityksestä ja siitä, mitä nämä ovat tuoneet juhlaan. Kirjoittaja A13 puolestaan ilmaisee hyvin intensiivisesti onnellisuutta juhlapäivästä, jossa ”jokainen yksityiskohta” on ollut ”täydellinen”.

Tyytyväisyyden ja mielihyvän ilmaukset esiintyvät enimmäkseen suhteessa siihen, kuinka juhlat sujuivat ikään kuin ulkopuolelta arvioiden, kuten kirjoittajalla A36.

Oli tiivis, mutta lämminhenkinen tunnelma ja kaikilla oli kivaa. Alkuun nostettiin malja pienelle ja toivotettiin vieraat tervetulleeksi, jonka jälkeen syötiin ja kahviteltiin. Juhlat saivat paljon kehuja, ja itsekin olin tosi tyytyväinen siihen miten kaikki meni. (A36)

Arvioinnin kohteena ovat juhlat kokonaisuudessaan, tarjoilut, juhlien erilaiset ohjelmanumerot sekä ristiäisissä usein myös papin läsnäolo ja puhe. Matalan intensiteetin tunneilmauksissa todetaan yksinkertaisesti juhlien olleen

onnistuneet. Korkeamman tunneilmauksen kategorioissa juhlaa arvioidaan monisanaisemmin (A36) tai intiimimmin (B44). Yhdeksän kastejuhlasta kirjoittanutta blogistia mainitsee myös erikseen tyytyväisyytensä pappiin (esim. A36).

Juhlat olivat ihanan lämminhenkiset, kauniit ja meidän näköiset. (B44)

Pappi oli aivan mahtava, sympaattinen, huumorintajuinen ja ihan meidän näköinen (A36)

Ristiäisiin liittyvissä blogikirjoituksissa tyytyväisyyden ja mielihyvän ilmauksia on runsaasti enemmän kuin nimiäisiin liittyvissä teksteissä. Se, että juhlista on tullut ”meidän näköiset” on synnyttänyt tyytyväisyyttä sekä nimiäisissä että ristiäisissä. Jälkimmäisissä papin persoonassa on ollut sellaisia piirteitä, joihin vanhemmat ovat olleet tyytyväisiä.

Hellyyden ja rakkauden ilmaukset kohdistuvat lapseen, hänen sisaruksiinsa tai muihin juhlassa olleisiin lapsiin sekä perheisiin ja läheisiin. Hellyyttä saatetaan ilmaista julkistamalla lapsen nimi lukuisten sydänmerkkien saattamana. Nämä kuvaukset on asetettu intensiteettiasteikolle 1–3 riippuen siitä, kuinka tunnepitoinen blogiteksti muuten on. Korkean tunneintensiteetin hellyyden ja rakkauden ilmaisut saattavat olla vuolaita (B46) tai vähäsanaisen elegantteja (B42).

Nimijuhla oli aivan ihana, ja tunnen, että ihana tukiverkkomme otti vauvan nyt osaksi yhteisöä ja kaikki tietävät miten tulevat vauvaa kutsumaan, toivottavasti hellällä rakkauden äänellä mutta tarvittaessa myös ohjaten ja auttaen pienintä kasvamaan upeaksi ihmiseksi. (B46)

Täällä on hyvä. Tervetuloa rakas Pikkuveli. (B42)

Molemmissa yllä olevissa ilmauksissa korostuu myös lapsen suhde yhteisöön, jonka osaksi hän on syntynyt. B46 viittaa yhteisöön ja yhteisön tukeen suoraan, B42 epäsuorasti käyttämällä hellittelynimeä ”Pikkuveli”, joka viittaa lapsen ja hänen sisaruksensa väliseen suhteeseen.

Hellyyden ja rakkauden tunteet saattavat tulla esiin myös kyöneleinä. Kiitollisuus liittyy vahvasti näihin tunnekokemuksiin samoin kuin ilon ja onnellisuudenkin tunteisiin. Lapsen nimen kertominen (A48), virret ja laulut

sekä puheet ovat herättäneet intensiivisiä tunteita, jotka ovat tulleet kyyneleinä näkyviksi (A5).

Ristiäisten itkuberkin kohta oli itselleni, kun X kertoi vauvan nimen. (A48)

Kastejuhlassa laulettiin suojelusenkeli ja ystävä sä lapsien. Voi sitä kyynelten määrää. Ei meinannut tämän äidin laulusta tulla mitään. (A5)

Hellyyden ja rakkauden ilmauksia on sekä nimiäisten että ristiäisten yhteydessä melko runsaasti. Ristiäisten osalta niitä on hieman enemmän ja ne ovat luonteeltaan intensiivisempiä, mutta merkittävää eroa ei ole.

Ihmeellisyyden ja kunnioituksen (engl. *awe*) tunteet ilmenevät kolmella tavalla. Ensinnäkin lapsen nimi voi pitää sisällään sellaisia yhteyksiä, joita kohtaan kirjoittaja ilmaisee kunnioitusta (B10). Kunnioitukseen liittyvät kuvaukset, joissa kirjoittaja kertoo lapsen nimen liittymisestä suvun historiaan tai joissa otetaan huomioon lapsen linkittyminen muuten sukupolvien ketjuun.

Toinen nimi on rakkaan jo keskuudestamme poistuneen mummoni nimi. Halusin kunnioittaa hänen muistoaan tavalla joka kulkee mukanani koko elämäni. (B10)

Toiseksi nimen valinta jo itsessään saatetaan kokea kunniatehtäväksi tai nimeen liittyy sellaisia arvoja, joita kirjoittaja kunnioittaa (A24a).

Mikä minusta on hienoa on se, että kaikki nämä nimet kuvastavat vahvoja, rehellisiä, rohkeita ja omaa tietään kulkevia naisia. Minusta nimen valinnassa riittää hyvin se, että se on omasta mielestään kaunis, mutta ihanaa myös, että näillä nimillä on sen lisäksi vähän isompi merkitys meillä. (A24a)

Kolmanneksi erittäin korkealla intensiteetillä ihmeellisyyden ja kunnioituksen kokemukset liittyvät hetkeen pysähtymiseen ja sen ymmärtämiseen, kuinka ihmeellinen lapsi on ja kuinka ihmeellinen hetki juuri nyt on käsillä, kuten blogisteilla A41 ja A43.

Jotenkin vasta juhlassa, kauniita sanoja kuunnellussa ja kahden suvun ihmisten ihastellessa uusinta tulokasta se iskeytyi tajuntaan: tässä on meidän tytär, meidän perhe, me. Hän syntyi sittenkin ja nyt hän on tässä, meidän käsivarsilla kasvamassa ja monen tärkeän ihmisen tukemana. (A41)

Seistessämme siinä kaiken väen edessä, me, pappi-ystävämme sekä kolme kummeiksi lupautunutta ystäväämme yhdellä sylissään kastemekkoon puettu tyttäreemme tajusin taas tilanteen ihmeellisyyden. Todellako! Onko se todella meidän tyttäreemme, kenen ristiäisiä saamme nyt viettää?! (A43)

Tässä tunnekategoriassa on melko vähän ilmauksia niin ristiäisten kuin nimiäistenkin osalta. Ristiäisissä ilmaukset ovat emotionaalisesti intensiivisiä ja liittyvät keskeisesti toimituksen rituaaliseen osioon.

Helpotuksen ja huojennuksen tunteet kulkevat usein käsi kädessä huolen tunteen kanssa. Useimmiten helpotusta ilmaistaan siitä, että läheiset ovat auttamassa valmisteluissa ja että ainakin lopulta juhla on saatu puitteidensa puolesta hoidettua kirjoittajaa tyydyttävällä tavalla. Juhlien järjestämisessä on aina omat ponnistelunsa, ja niissä onnistuminen tuottaa huojennusta. Matalan intensiteetin ilmauksissa helpotus voi olla pieni maininta avusta, joka on helpottanut valmisteluissa (B21).

Sain onneks kivasti apua tarjottavien tekemiseen, enkä tehnytäkään ite kun vaan juustokakut ja keksejä. (B21)

Korkean intensiteetin tunneilmauksissa tuodaan esiin stressin, jännityksen ja mahdollisesti yllättävienkin tapahtumien asettamien esteiden ylittäminen (esim. A51). Pääsääntöisesti helpotusta on tuonut se, että suvun ja ystäväpiirin läheiset ovat auttaneet juhlien valmisteluissa (B40).

Nyt voi kyllä sanoa, että HUUHUUH! Viime viikko meni ihan usvassa sillä painoin aamusta iltaan ristiäisten parissa. (A51)

Oli aivan ihanaa järjestää meidän äidin kanssa. Ja kun sanon ”äidin kanssa”, tarkoitan, että oli ihanaa, kun äiti teki kaiken. Itse ostin vaan kukat ja tulin vauvan kanssa paikalle. Kiitos äiti. (B40)

Ero helpotuksen ja huojennuksen tunteiden ilmaisuissa on hyvin selkeä ristiäisten ja nimiäisten välillä. Ristiäisten yhteydessä helpotusta ja huojennusta ilmaistaan selvästi enemmän ja intensiivisemmin kuin nimiäisten yhteydessä.

Hämmästyksen ja yllätyksen tunteet liittyvät hyvin monenlaisiin tapahtumiin juhlapäivänä. Matalan intensiteetin hämmästystä on saattanut aiheuttaa lapsen nukahtaminen juhlavieraan syliin tai se, että juhlapäivän sää on ollut odotettua hienempi. Yllätykset puolestaan eivät useimmiten ole kirjoittajalle

yllätyksiä, vaan hän itse on ollut järjestämässä vieraille yllätyksiä (A17). Nämä aiheuttavat korkean intensiteetin yllätysreaktioita. Lapsen nimen julkistaminen on vanhempien yllätys juhlavieraille samoin kuin se, että ristiäiset muuttuvatkin ennalta arvaamatta häjäjuhlaiksi.

Juhlittiin ristiäiset aluksi ja sen jälkeen alkoi soimaan häämarssi. Kukaan ei ollut tietoinen asiasta! [...] Ei nähty ihmisten ilmeitä, koska oltiin selkä heihin, mutta olisi ollut kuulemma näkemisen arvoiset. (A17)

Yksi kirjoittajista oli kokenut yllätyksen, kun häntä oli kosittu juuri ennen ristiäisiä. Yllätysten järjestäminen palautuu kuitenkin myös yllättäjälle itselleen takaisin juhlaäen reaktioiden muodossa. Myönteisenä koetut yllätykset tuovat jännitystä ja iloa juhlaan. Ristiäisissä hämmästyksen ja yllätyksen ilmauksia on enemmän kuin nimiäisten yhteydessä, mutta molemmissa ilmauksia on melko vähän.

Hetkessä syntynyt ymmärrys ohikiitävästä ajasta herättää *haikeuden ja nostalgian* tunneperheeseen liittyviä tunteita. Erityisesti nostalgia kiteytyy esineisiin, jotka liittyvät perheen ja suvun kertomukseen. Kastepuku on saattanut kulkea suvussa jo usean sukupolven ajan. Siinä on kastettu mahdollisesti monia suvun jäseniä, ja puku kietoutuu osaksi suvun yhteisen kertomuksen kudelman (A5).

Vauvalla oli päällään kastemekko, joka on kiertänyt suvussamme yli 60-vuotta. Ensimmäistä kertaa se on ollut isäni päälle hänen kastetilaisuudessa. Puvun on tehnyt isäni kummi. Myös minut on kastettu samassa mekossa. (A5)

Myös kastepaikka (A14), kastemalja, pään kuivaamiseen tarkoitettu liina (A43) ja jopa kastepappi ovat osa nostalgiaan liittyvää tunnekokemuksen ilmaisuja.

Kaste pidettiin samassa kirkossa, missä isosiskonkin. Nyt tytöt voivat tuntea kirkon omakseen. Kastetta muistellaan nyt aina, kun ajamme kirkon ohi. (A14)

Minä sain kuivata pään äitini aikanaan minun ristiäisiäni varten tekemällä ristiäisliinalla. Huimaa. Oman tyttäreni. (A43)

Merkille pantavaa on, että neljä nimiäisjuhlat järjestänyttä blogistia kertoo, kuinka juhlassa vauva on puettu suvun kastemekkoon (esim. B7). Yksi

nimiäisiä kuvannut blogisti kertoo eräänlaisesta ”kastepöydästä”, jonka päälle on aseteltu suvussa käytetty kastemalja, kukkia, kynttilä ja valokuva perheestä.

Pojalle puettiin ylleen äärettömän kaunis ristiäismekko, joka on ollut käytössä suvun vauvoilla jo vuodesta 1905 saakka. (B7)

Haikeuden ja nostalgian ilmauksia on ristiäisten yhteydessä ilmaistu merkittävästi enemmän kuin nimiäisten. Kysymys on enimmäkseen juhlaan liittyvistä esineistä. Kastejuhlassa on usein käytössä esineitä, joilla on suvussa erityinen merkitys, ja ne myös mainitaan teksteissä erikseen.

Negatiivisen valenssin tunneilmaisuja aineistossa on vähäisesti. Tämä selittyy sillä, että nimiäiset ja ristiäiset ovat ensisijaisesti iloisia juhlia, joissa panostetaan myönteisen juhlatunnelman luomiseen. Tunneilmaisuja ei ollut lainkaan säälin ja myötätunnon, kateuden ja mustasukkaisuuden tai ylenkatseen ja halveksunnan tunneperheissä. Surun tunteita on ilmaissut yksi blogisti, joka oli kokenut odotusaikana erokriisin ja ristiäiset herättivät siihen liittyviä tunteita. Kertomukseen sisältyi surun, pettymyksen ja jopa vihan sävyjä yhtä aikaa hellyyden ja rakkauden tunteiden kanssa.

GEW:ssa ei ole erikseen jännityksen tunnetta, joten jännittämiseen liittyvät ilmaukset on sijoitettu *huolen* kategoriaan. Huoleen liittyviä tunneilmaisuja löytyy merkittävästi enemmän ristiäisten yhteydessä. Intensiteetiltään matalimmat merkinnät kertovat pienestä jännityksestä tai ”perhosista vatsanpohjassa”, ja intensiteetiltään korkeimmat kuvaavat kirjoittajan olevan jopa rasituksen äärirajoilla pienen lapsen kanssa juhla valmisteluiden tiimelyksessä (A4).

Rasituksen rajoilla ennen ristiäisiä (A4, blogimerkinnän otsikko)

Mua jännitti eilen ihan superisti ennen kastejuhlaa ja meillä oli hurja härdelli päällä kun yritettiin saada kaikki vaan ajoissa valmiiksi. Päästiin kuitenkin aloittamaan kastejuhla melkein ihan ajallaan, ja melkein kaikki vieraatkin pääsivät paikalle mikä oli ihana yllätys. (A46)

Huoli ja helpotus liittyvät toisiinsa: blogisti jännittää, ehtiikö saada kaiken valmiiksi ajoissa, odottamattomia esteitä tulee eteen, ja väsymys sekä stressi painavat mieltä (A46). Kun esteet ylitetään – usein jonkun läheisen avulla –, huoli väistyy ja kirjoittaja kokee helpotuksen tunteita. Kastejuhlassa yleinen huolenaihe on myös se, onko lapsi itkuinen toimituksen aikana.

Nolostumisen ja häpeän kategoriaan sijoitetut tunneilmaukset ovat kaikki nolouden tunteiden ilmaisuja. Jokin on mennyt kirjoittajan mielestä pieleen tai jokin asia ei ole sillä tavalla kuin hän toivoisi olevan, ja häntä nolostuttaa tilanne (A16). Nolouden tunteesta selviydytään huumorilla.

Hän [pappi] pelasti huumorillaan toimituksen aikana, koska kun kaste oli ta-pahtumassa kävi ilmi ettei kukaan ollut täyttänyt kastemaljaa, se oli tyhjä. (A16)

Kokonaisuudessaan nolostumisen ja häpeän ilmauksia on teksteissä vain vähän ja ne ovat intensiteetiltään matalalla tasolla. Kyse on pienistä kom-melluksista, jotka juhlan yhteydessä saattavat saada aikaan nolostumista.

Syällisyyden tai *katumuksen* tunteiden ilmauksia teksteissä ei juuri ole, eivätkä niihin liittyvät ilmaukset ole erityisen selkeitä. Eräs blogisti purkaa tekstissä harmillista asiaa ja samalla tuntee syällisyyttä ”valittaessaan” asiasta. Toinen blogisti ilmaisee ambivalenttia tunnerepertuaaria. Hän on liittynyt suvun paineesta takaisin kirkkoon, jotta lapsi voidaan kastaa. Toisaalta hän vaikuttaa ilmaisevan syällisyyttä siitä, ettei ole pysynyt rehellenä omalle vakaumukselleen, mutta toisaalta hellyyttä, koska on nähnyt suvun jäsenen kasvoilla helpotusta asian vuoksi.

Pahoillaan olemisen ja *pettymysten* syyt vaihtelevat runsaasti. Matalan in-tensiteetin tunneilmauksissa pahoillaan oleminen liittyy siihen, että joku tärkeä henkilö ei ole päässyt juhlaan, juhlaa ei ole muistettu videoida tai jokin valmisteluihin liittyvä asia on mennyt pikkuisen pieleen. Korkeamman intensiteetin tunneilmauksissa kirjoittaja on kohdannut runsaasti ulkopuo-lelta tulevia esteitä (A18).

Mielestäni kun varasin ristiäistilaisuuden oli tarkoitus pitää kaste ja kahvit eri ti-loissa, mutta päällekkäin buukkausten jälkeen päädyimme samaan tilaan. Täytyy myöntää, että jo valmiiksi stressipäissäni tilanne kismitti suunnattomasti. (A18)

Pahoillaan olemista tai pettymystä saattaa aiheuttaa myös yhteistyö äidin tai anopin kanssa. Näihin tunteisiin liittyy ambivalenssia, koska saadusta avusta ollaan yhtä aikaa kiitollisia mutta toisaalta näkemykset siitä, millainen juhlan tulisi olla, ovat saattaneet poiketa kirjoittajan näkemyksistä.

Vastenmielisyyden ilmauksia teksteissä oli vähän. Ne liittyvät ensisijaisesti siihen, ettei kirjoittaja ylipäätään pidä juhlista, tai siihen, että kirjoittaja tuntee vastenmielisyyttä kirkollisia traditioita kohtaan. Yksi kirjoittajista

ilmaisi matalan intensiteetin tunneilmauksena vastenmielisyyttään mahdollisia juhlatiloja kohtaan.

Ristiäiset olisivat olleet perinteinen juhla, mutta jokin esti tarttumasta tuumasta toimeen (osasyinä lienevät seurakunnan ei-niin-innostava ohjekirje, kahden kirkkokokouksen pakko, ristiäisten virsivollisuus ja kirkkoon liittyneet negatiiviset uutiset). (B32)

Blogisti B32 ilmaisee hyvin maanläheisesti syitä sille, miksi perinteinen ristiäisjuhla tuntui vastenmieliseltä ja lapsen syntymää päätettiin lopulta juhlistaa nimiäisten merkeissä.

Ärsyyntyneisyyden ja vihan kategorioihin sijoittuvat tunneilmaukset liittyvät joko ongelmiin juhla järjestelyissä (A4) tai sukulaisten kanssa käytyihin kinasteluihin siitä, millaiset juhlien tulisi olla.

Isimiehen vanhemmillekin asia lopulta pienen pureskelun jälkeen meni jakeluun, vaikka sanaa ristiäiset ja kirkko yritettiinkin tuputtaa useampaan otteeseen. (B38)

Catering – viimeinen ja suurin murheenkryynimme [...] Tosiaan. Henkilöstön muutoksen vuoksi sitten tällainen tilanne. Tässä vaiheessa olikin oma jaksamiseni todella kortilla. Lapsen isän yrittäessä tiedustella, että mitä nyt tekisimme, en toviin voinut ärtymykseltäni sanoa yhtään mitään. (A4)

Ärtymyksen tunteita ilmaistiin jonkin verran enemmän ristiäisiin liittyvisissä teksteissä. Suurten ja tärkeiden juhlien järjestäminen käy voimille, eikä energiaa tahdo riittää erilaisten vastaan tulevien ongelmien ratkaisuun. Tällöin ärtymys nostaa päätään. Moni nimiäisiä järjestävä joutuu kohtaamaan vanhempiensa tai isovanhempiensa pettymyksen, kun lasta ei kasteta (B38). Kokemus siitä, että päätöstä ei kunnioiteta tai sitä joutuu perustelemaan muille, herättää ärtymystä. Toisaalta yllä olevassa esimerkissä mainittu blogisti B38 myös hoysti kertomustaan hymiöillä ja mainitsi erikseen kaikesta huolimatta tulevana hyvin toimeen puolisonsa suvun kanssa.

Nimiäisistä ja ristiäisistä kertovissa blogiteksteissä ilmaistaan kokonaisuudessaan runsaasti ja rikkaalla tavalla rituaaliin liittyviä tunteita. Vaikka blogeissa pääpaino on ensisijaisesti puitteiden esittelyssä, myös moninainen tunteiden kirjo tulee esille. Se, kuinka paljon ja intensiivisesti tunteita ilmaistaan, vaihtelee eri kirjoittajien välillä, mutta isommasta otoksesta on löydettävissä mielenkiintoisia tuloksia analysoitavaksi.

3.4 Tulokset emotionaalisen intensiteetin valossa

Molemmissa tunnepyörissä nousevat esiin samojen tunneperheiden ilmaukset. Onnelliisuuden ja ilon, herkkyyden ja rakkauden sekä helpotuksen ja huojennuksen tunneperheisiin liittyviä ilmauksia on molempien juhlien osalta ilmaistu runsaasti. Ristiäisiin liittyen huolen ja pelon tunneperheeseen liittyvää tunneilmaisua on selkeästi runsaammin kuin nimiäisiin liittyen. Myös positiivisen valenssin tunteita on ristiäisiin liittyen ilmaistu runsaammin ja intensiivisemmin kuin nimiäisiä käsittelevissä teksteissä. Nimiäisiä koskevissa blogiteksteissä oli kahdeksan kirjoitusta, joissa tunneilmaisua ei ilmene lainkaan. Ristiäisiä koskevissa blogiteksteissä tällaisia kirjoituksia oli vain yksi. Miksi ristiäisistä ollaan enemmän huolissaan ja toisaalta myös ilmaistaan positiivisen valenssin tunteita runsaammin ja intensiivisemmin kuin nimiäisistä kertovissa teksteissä? Pyrin vastaamaan tähän emotionaalista intensiteettiä lisäävien tai sitä vähentävien tekijöiden valossa.

Knottneruksen mukaan emotionaalista intensiteettiä lisää ensinnäkin yhteinen huomion kohde. Yhteisestä kokemuksesta syntynyt tunnekokemus jaetaan sitä intensiivisemmin, mitä keskittyneempää osallistujien huomion kohdistuminen objektiin on.³¹ Kokemuksen intensiteettiä syventää se, että osallistujat ovat tietoisia toisistaan ja yhteisestä osallisuudestaan toimintaan.³² Kaste on lähtökohtaisesti tilaisuus, jossa lapsi ja perheen uudenlainen vaihe ovat jaetun huomion keskiössä. Nimiäisten suhteen tällaista jakamista ei välttämättä tapahdu, sillä ohjelmallista osiota ei juhlassa ole välttämättä lainkaan. Blogiteksteistä nousee selkeästi esiin, että myös nimiäisissä liikutuksen tunteet liittyvät nimenomaan tilanteeseen, jossa osallistujat ovat kohdistaneet yhdessä huomionsa tiettyyn objektiin esimerkiksi puheen, laulun tai runon yhteydessä.

Lisäksi tunteiden intensiteettiin vaikuttavat myös keskinäinen riippuvuus (*interdependence*) sekä vuorovaikutuksellinen rytmi. Mitä enemmän yhteiseen tapahtumaan osallistuu toimijoita ja mitä moninaisempia tehtäviä toimijoiden kesken jaetaan, sitä suurempi on tapahtuman emotionaalinen vaikutus. Yhteisten tehtävien hoitaminen synnyttää mahdollisten muiden tunteiden lisäksi ylpeyttä, kunnioitusta, riemua saavutuksesta, juhliamieltä, onnelliisuutta

31 Collins 2004, 48.

32 Knottnerus 2014.

ja tyytyväisyyttä. Tyytyväisyys syntyy siitä, että osallistujat tuntevat olevansa enemmän yhtä ryhmän kanssa.³³

Ristiäiset sisältävät yleensä juhlan puitteiden valmistelemisen lisäksi aina jonkin verran erilaisia jaettuja tehtäviä. Niiden kautta osallistujien monipuolinen keskinäinen riippuvuus tulee näkyväksi. Toimitukseen liittyvät vähintään laulut, yhdessä lausutut rukoukset ja kastetun siunaaminen, jossa ainakin kummit ja vanhemmat ovat papin lisäksi mukana. Voi olla, että esimerkiksi kastettavan vanhempi sisarus kuivaa vauvan pään kasteen jälkeen, perheenjäsenet, kummit ja isovanhemmat osallistuvat esirukouksen toteuttamiseen ja niin edelleen. Toimitukseen liittyvät tehtävät vaikuttavat myös vuorovaiikutukselliseen rytmiiin. Osallistujat osallistuvat vuorotellen ja välillä yhdessä rituaalin läpiviemiseen. Nimiäiset saattavat sisältää yhteisesti jaettuja tehtäviä, mikäli juhlan järjestäjät ovat niin toivoneet. Nimiäisten ohjelmallinen osuus voi sisältää yhteislaulua tai lauluesityksen, puheita, runonlausuntaa sekä mahdollisesti vauvan nimen julkistamisen, jolloin vuorovaikutuksellinen rytmi toteutuu. Tämä näkyy yleensä myös blogiteksteissä emotionaalisesti intensiivisempinä ilmauksina. Kaikissa nimiäisissä ei kuitenkaan ole yhteisesti valmisteltua ohjelmaa, jolloin tehtävien jakamista ei tapahdu eikä vuorovaiikutuksessa ole strukturoitua rytmiä.

Viimeinen Knottneruksen mainitsemista emotionaaliseen intensiteettiin vaikuttavista tekijöistä ovat käytössä olevat inhimilliset ja ei-inhimilliset resurssit.³⁴ Siirtymäriitit edellyttävät yleensä valmisteluita, joita hoidetaan yhteisöllisesti.³⁵ Erityisesti naisten osuus juhlien valmisteluissa tuntuu korostuvan blogiteksteissä, vaikka jonkin verran mainitaan erikseen myös lapsen isän, isoisän tai miespuolisten kummien osallisuus. Lähipiiri mahdollistaa juhlan onnistumisen osallistumalla sen ”lavastamiseen” leipomalla, koristelemalla, siivoamalla ja järjestämällä. Useissa blogikirjoituksissa ilmaistaan lämpöä, joka liittyy yhteisen tekemisen tuomaan mielihyvään. Oman panoksen antaminen leipomusten tai siivoamisen muodossa synnyttää yhteenkuuluvuuden tunnetta suhteessa ryhmään ja toisaalta kiitollisuus avusta lisää kiinnittymistä ryhmään. Yhteisö toimii vastavuoroisuuden myönteisessä kehässä. Resurssija jaetaan, ja rituaalin osallistujat tulevat tietoiseksi omasta ja toisten merkityksellisyydestä tapahtuman onnistumiseksi.

33 Knottnerus 2014.

34 Knottnerus 2014.

35 Turner 2007, 39–43.

Sekä nimiäiset että ristiäiset syntyvät perheen, ystävien ja/tai läheisten yhteisen toiminnan tuloksena. Tästä valmisteluun liittyvästä avusta molemmista juhlista kertovat blogistit kiittävät läheisiään runsaasti. Kiitosta ja kiitollisuutta ilmaistaan määrällisesti melko runsaasti niin ristiäisiä kuin nimiäisiäkin käsittelevissä teksteissä. Verrattaessa keskenään nimiäisiä ja ristiäisiä käsitteleviä blogeja on jonkin verran eroa siinä, mihin kiitollisuus kohdistuu ja mikä sen intensiteetti on. Kiitollisuuden intensiteetti vaihtelee rennosta ja lyhyestä ilmaisusta runsaisiin ja intensiivisiin kiitollisuuden ilmauksiin. Ristiäisistä kertovissa blogimerkinnöissä lapseen, perheeseen, sukuun, kummeihin ja muihin läheisiin liittyvää kiitollisuutta ilmaistaan intensiivisemmin kuin nimiäisten yhteydessä. Myös kiitollisuuden intensiteetti on todennäköisesti yhteydessä tehtävien monipuoliseen jakamiseen. Juhlaan osallistuminen sekä mahdollisesti valmisteluissa auttaminen herättävät kiitollisuutta, mutta näiden lisäksi osallistuminen rituaaliin yhdessä erilaisia tehtäviä hoitaen syventää kiitollisuuden kokemusta ilon, onnellisuuden ja rakkauden tunteisiin.

Knottneruksen esittämien näkökulmien lisäksi emotionaalista intensiteettiä voidaan tarkastella myös ritualisaation ja kehystämisen kautta. Tämän artikkelin alussa on mainittu, kuinka Høegin mukaan ritualisaatiossa arkista toimintaa muokataan niin, että tarkoituksen ja merkityksen suhde muuttuu. Goffman toteaa ihmisten mieltävän yleensä arkisen toiminnan aitona ja muun toiminnan sen kopiona. Tässä yhteydessä on merkityksellistä huomioida käsitys rentoudesta ja se, millaisista elementeistä rennon tunnelman katsotaan muodostuvan. Tämä liittyy Høegin ja Goffmanin ajatuksiin ritualisaatiosta ja toiminnan kehystämisestä.

Blogitekstien perusteella nimiäisissä panostetaan usein rennon tunnelman luomiseen. Vaikuttaa myös siltä, että mitä rennommaksi juhlan tunnelman halutaan muodostuvan, sitä vähemmän tapahtuma pyritään erottamaan tavanomaisesta sosiaalisesta toiminnasta. Esimerkiksi kehoitus pukeutua rennosti tai kokoontuminen yhteen ilman erityistä ohjelmaa luovat tapahtumaan matalan kynnyksen ja lievittävät mahdollista jännitystä siitä, meneekö kaikki oikein. Tapahtumassa koettu rentous näyttäisi olevan yhteydessä siihen, että joku tai jotkut Knottneruksen mainitsemista neljästä emotionaaliseen intensiteettiin vaikuttavasta aspektista jäävät pois. Juhlaa ei kehystetä runsain rituaalisin elementein vaan ennemminkin riisutaan niistä.

Vaikuttaa siltä, että kirkollinen toimitus ei lähtökohtaisesti synnytä mielikuvaa rennosta juhlasta. Ihmisten kokemus on kuitenkin saattanut muodostua odotusten vastaisesti rennoksi. Eräs blogisti kirjoitti: ”Tilaisuus oli *kirkollisista menoistaan huolimatta* rento ja lämmin. Tästä kiitos menee

papille.” (kursivointi artikkelin kirjoittajan). Merkittävä ero rentouteen liittyvästä puheesta ristiäisten ja nimiäisten välillä on siinä, että ristiäisten yhteydessä rentouden tunteen kokeminen liittyy usein papin toimintaan. Ristiäisiin liittyvää jännitystä on blogiteksteissä ilmaistu huomattavasti enemmän kuin nimiäisten yhteydessä, ja jännityksen vastatunteena on helpotus. Ne vaikuttavat vastavuoroisesti emotionaaliseen intensiteettiin, kun taas rennon juhlan tiimoilta jännitystä ja siitä seuraavaa helpotusta ei samalla tavalla synny. Rennossa juhlassa arkisen toiminnan tarkoituksen ja merkityksen suhde ei välttämättä muutu niin, että se synnyttäisi ritualisaation kokemuksen. Toiminnan kehykset pysyvät lähellä aitoa arjen tilannetta. Toiminta, jota Goffman voisi kutsua *performanssiksi*, saa uudenlaisen symbolisen merkityksen silloin, kun kehyksiä muutetaan käyttämällä esimerkiksi epätavanomaisia tiloja, esineitä, puhetapaa tai pukeutumista³⁶.

Lopuksi on aiheellista kiinnittää huomiota myös niihin tunteisiin, jotka liittyvät emotionaalisiin järjestelmiin eli siihen sosiaaliseen ja materiaaliseen vuorovaikutussuhteiden kenttään, jossa juhlia järjestetään. Aineisto sisältää erittäin runsaasti tietoa siitä, millä tavalla emotionaaliset järjestelmät määrittävät syntymään liittyviä siirtymäriittejä. Tässä artikkelissa ei ole mahdollista käsitellä ja analysoida sitä monimuotoista vuorovaikutussuhteiden kenttää, jonka keskellä nimiäisiä ja ristiäisiä järjestetään, sillä se vaatisi tutkimuksen rajauksen laajentamista merkittävästi.

Aihepiirin tarkempi tutkimus olisi silti merkityksellistä, sillä meneillään olevaa syntymään liittyvien siirtymäriittien muutostrendiä voitaisiin ymmärtää entistä paremmin perehtymällä vuorovaikutussuhteiden eri kentillä vaikuttaviin tunteisiin. Aineistosta nousee selvästi esiin esimerkiksi se, että joissakin perheissä nimiäisten viettäminen ristiäisten sijaan on ollut isovanhemmille vaikea pala nieltäväksi.

Emotionaaliset järjestelmät kytkevät yhteen eri sukupolvien tavat ”*tuntea* tiensä läpi elämän”³⁷. Koska ne ovat muuttuvia ja suhteista riippuvia, on loogista, että myös rituaalin muoto muuttuu. Yhden blogistin kertomuksessa nimiäisjuhlat päätettiin pitää isovanhempien kritiikistä huolimatta, ja toinen blogisti päätti lapsen syntymän myötä liittyä kirkkoon ”perinteiden” vuoksi ja ”[vauvan] isomummun sydänkohtauksen välttämiseksi”. Molemmissa tapauksissa päätöstä puntaroitiin suhteessa suvun tapoihin ja sen jäsenten näkemyksiin, jotka ovat osa emotionaalisia järjestelmiä.

36 Goffman 1959, 32.

37 Riis & Woodhead 2010, 53.

Muutos voi synnyttää hyvinkin ristiriitaisia tunteita yhteisön keskuudessa, ja niitä ilmaistiin joissakin blogikirjoituksissa intensiivisellä tavalla. Nuorempi polvi arvioi uudelleen omaa suhdettaan aiempiin tapoihin ja voi rakentaa uudenlaisia tapoja sekä symboleita, joiden kautta tunteet koetaan. Esimerkiksi suvun kastepuvun käyttäminen nimiäisjuhlassa rakentaa symbolisella tavalla siltaa vanhasta perinteestä uuteen. Kokemuksien kautta uudetkin tavat muodostuvat osaksi yhteisön sosiaalista kulttuuria.

Aineiston pohjalta voi todeta, että yhteinen rituaalin toteuttaminen synnyttää emotionaalista vahvistumista ja voimaantumista, joista lukuisat rituaalien tutkijat mainitsevat.³⁸ Juhla jättää jälkeensä hyvän olon tunteita. Rituaali liittyy yksilön suurempaan kokonaisuuteen ja tuo sitä kautta tyytyväisyyttä, iloa ja onnellisuutta. Rituaalin jälkeen voidaan kokea, että sosiaalisten suhteiden verkostoa on vahvistettu ja siihen kuuluvat ihmiset ovat osoittaneet sitoutumistaan yhteiseen kasvatustehtävään. Uuden lapsen vanhemmat voivat jatkaa tehtäväänsä vanhempina vahvistuneina siitä kokemuksesta, että sosiaalisten suhteiden verkko kannattelee vaikeissakin tilanteissa.

3.5 Johtopäätökset

Sekä nimiäisiin että ristiäisiin liittyvissä blogiteksteissä nousevat keskeisiksi myönteiset tunneilmaisut. Vältettävistä tunteista esille tulevat pääsääntöisesti ristiäisistä kertovissa blogiteksteissä stressin, jännityksen ja kiireen tunteet. Näiden lisäksi blogeissa ilmaistiin yksittäisissä tapauksissa surun, häpeän, pahoillaan olemisen, ärtymyksen tai vastenmielisyyden tuntemuksia.

Tunneilmaisuiden sijoittaminen Geneven tunnepyörään osoittaa, että ristiäisistä kirjoittavat blogistit ilmaisevat tunteita runsaammin ja intensiivisemmin kuin nimiäisistä kertovat kirjoittajat. Tunteet sijoittuvat ajallisesti tapahtumaan siten, että jännityksen ja stressin tunteet koetaan ennen juhlaa, liikutuksen ja koskettavuuden tunteet juhlan aikana sekä onnistumisen, onnellisuuden ja ilon tunteet juhlan jälkeen.

Sosiaalisena tapahtumana ristiäiset ja nimiäiset eivät juuri eroa toisistaan. Sosiologisesta ja antropologisesta näkökulmasta ne täyttävät saman funktion, joka siirtymäritille on annettu: sen kautta siirrytään sosiaalisesta statuksesta toiseen ja vahvistetaan se. Yhteinen toiminta synnyttää myönteisiä

38 Durkheim 1980, 369; Collins 2004, 108; Turner 2007, 145; Ketola 2008, 88; Davies 2011, 37; Knottnerus 2014; Peterson 2016.

tuntemuksia. Tunneilmausten intensiteetin ja runsauden ero liittyy siihen, millä tavalla niihin liittyvän toiminnan sisältö on kehystetty. Suhteessa Knottneruksen määrittämiin tunteiden intensiteettiin vaikuttaviin tekijöihin nimiäisten lähtökohta on usein jossain määrin arkipäiväisempi ja juhlassa tavoitteena on rennon tunnelman luominen. Arkipäiväisyys ei tässä yhteydessä merkitse sitä, etteikö juhla itsessään olisi juhlallinen. Juhlaan liittyvät tapahtumat on kuitenkin kehystetty lähemmäksi sitä maailmaa, jota ihmiset nimittävät arkipäiväiseksi.

Lapsen syntymään liittyvien siirtymäriittien yhteydessä selvitetään samalla sekä itselle että toisille, missä kulkevat aidon ja epäaidon rajat. Rajoja etsitään sieltä, missä juhla tuntuisi ”ihan meidän näköiseltämme” ja ”pönöttäminen” voitaisiin välttää. Tämä tapahtuu jättämällä pois joitakin niistä tekijöistä, jotka syventävät emotionaalista intensiteettiä. Ristiäisiin liittyy kuitenkin aina arkipäiväiseksi mielletystä maailmasta poikkeava tapahtumien periodi, kastetoimitus, jonka aikana tapahtuu tavanomaisesta selvästi poikkeavia asioita. Vaikuttaa siltä, että virallinen ”pönöttäminen” lisää jännitystä, mutta myös sen aikana koetut tunteet ovat intensiivisempiä ja virallisen osuuden jälkeinen helpotus on intensiivistä ja myönteistä.

Aineiston perusteella ristiäisiin liittyvä tunnepaletti on siis runsaampi ja intensiivisempi. Se vahvistaa Knottneruksen teoriaa, jonka mukaan osallistujien keskittyminen yhteen objektiin, tapahtuman vuorovaikutuksellinen rytmi, osallistujien keskinäinen riippuvuus sekä tapahtumassa käytössä olevat resurssit vaikuttavat osallistujien emotionaaliseen intensiteettiin. Myös nimiäisissä saattavat toteutua kaikki emotionaalista intensiteettiä syventävät elementit, jolloin myös tunteiden ilmaisu on blogitekstissäkin tunnepitoisempaa. Nimiäisjuhla voi kuitenkin olla myös hyvin vapaamuotoinen ihmisten kokoontuminen ilman minkäänlaista rituaalista osuutta.

Silloin, kun nimiäisissä on ollut yhteinen ohjelma, joka on sisältänyt jaettuja tehtäviä, myös juhlasta kertovissa blogiteksteissä tunneilmaisu on intensiivisempää. Ristiäisissä on kirkollisen toimituksen muodossa aina ohjelmallinen hetki, jossa kaikki emotionaalista intensiteettiä syventävät elementit ovat läsnä. On todennäköistä, että mikäli myös nimiäisiin liittyisi aina rituaalinen osio kuten ristiäisiin, emotionaalista intensiteettiä sisältävät ilmaisut tuskin eroaisivat suurestikaan riippuen siitä, onko syntymään liittyvä riitti uskonnollinen vai sekulaari. Erot syntyvät ennen kaikkea siitä, että nimiäisjuhlat järjestetään usein ilman erityistä ohjelmaa. Tällöin emotionaalista intensiteettiä lisäävät tekijät jäävät juhlasta pois ja juhlan kehukset ovat

lähempänä arjen kokemusta, eikä ritualisaation edellyttämää tarkoituksen ja merkityksen muutosta synny.

Tulevaisuudessa olisi hyödyllistä saada lisää tietoa siitä, millaisia juhlia nimiäiset ovat ja millä tavalla kastejuhlia nykyisin vietetään. Edellä mainittu emotionaalisten järjestelmien tarkempi tutkiminen kartuttaisi tietoa tapojen muutoksesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Tässä tutkimuksessa tehtyjä johtopäätöksiä voitaisiin tarkentaa tutkimalla ohjelmallisten nimiäisten lisäksi esimerkiksi uushenkisten yhteisöjen syntymään liittyviä riittejä. Samalla rakentuisi ymmärrys postmodernin ajan juhlista ja kertomuksista, joiden avulla siirtymäriitit onnistuneesti vietetään.

Tämän artikkelin yhteydessä ei ollut mahdollisuutta paneutua riittävän perusteellisesti syntymään liittyvien riittien aineellisiin ja materiaalisiin ulottuvuuksiin. Juhlatiloilla, tarjoiluilla, koristeluilla, pukeutumisella sekä rituaaliin liittyvällä esineistöllä on suuri merkitys rituaalin ruumiilliselle kokemiselle ja tunteille. Sen osalta lisätutkimus valaisisi myös emotionaalisten järjestelmien materiaalisia suhteita sekä sitä, millä tavalla ne ovat muuttuneet ja muuttuvat uusien rituaalien tultua perinteisten rinnalle. Lisäksi rituaalien emotionaalisen intensiteetin osalta kiinnostavia kysymyksiä ovat, miten osallistujat integroituvat toistensa emotionaaliseen maailmaan ja mitkä tilanteet ovat sellaisia, jotka syventävät yhteisesti jaettua tunnekokemusta. Jälkmodernin maailman pirstaleisten kertomusten keskellä jaettu tunnekokemus synnyttää uusia kertomuksia ja uusia tapoja kokea yhteyttä toisten kanssa.

Kirjallisuus

Bell, Catherine

1997 *Ritual. Perspectives and dimensions*. New York: Oxford University Press.

Collins, Randall

2004 *Interaction ritual chains*. Princeton: Princeton University Press.

Cossu, Andrea

2010 Durkheim's argument on ritual, commemoration and aesthetic life: A classical legacy for contemporary performance theory? – *Journal of Classical Sociology* 10(1), 33–49. https://www.academia.edu/371227/Durkheims_Argument_on_Ritual_Commemoration_and_Aesthetic_Life_A_Classical_Legacy_for_Contemporary_Performance_Theory (viitattu 14.5.2021).

Davies, Douglas J.

2011 Emotion, identity, and religion. Hope, reciprocity, and otherness. Oxford: Oxford University Press.

Durkheim, Emil

1980 (1912) Uskontoelämän alkeismuodot. Australialainen toteemijärjestelmä. Suom. Seppo Randell. Helsinki: Tammi.

Ekman, Paul & Cordaro, Daniel

2011 What is meant by calling emotions basic. – *Emotion Review* 3/4, 364–370.

Gabriel, Shira & Naidu, Esha & Paravati, Elaine & Morrison, C. D. & Gainey, Kristin

2020 Creating the sacred from the profane: Collective effervescence and everyday activities. – *The Journal of Positive Psychology* 15/1, 129–154.

Goffman, Erving

1959 The presentation of self in everyday life. London: Penguin.

2012 (1974) Vuorovaikutuksen sosiologia. Tampere: Vastapaino.

Hadnagy, Christopher J.

2014 Unmasking the social engineer. The human element of security. Indianapolis: Wiley.

Hytönen, Maarit

2016 Kristillisen perinteen välittyminen. – Kimmo Ketola & Maarit Hytönen & Veli-Matti Salminen & Jussi Sohlberg & Leena Sorsa: Osallistuva Luterilaisuus. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2012–2015. Tutkimus kirkosta ja suomalaisista. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 125. Kirkon tutkimuskeskus. Tampere. 110–145. <https://evl.fi/documents/1327140/47692525/Kirkon+nelivuotiskertomus+II+osa+Osallistuva+luterilaisuus+netti.pdf/3dcadd52-154c-8693-2eb7-0920fe6a99b5> (viitattu 11.6.2021).

Høeg, Ida Marie

2009 “Velkommen til oss”. Ritualisering av livets begynnelse. Diss. Bergen: Universitetet i Bergen.

Kemper, Theodore D.

1987 How many emotions are there? Wedding the social and autonomic components. – *American Journal of Sociology* 93/2, 263.

Kennedy Neville, Gwen

1994 Baptism revisited. An anthropological perspective. – *Word & World*, 14/1, 12–20. https://wordandworld.luthersem.edu/issues.aspx?article_id=873 (viitattu 14.5.2021).

Ketola Kimmo

2008 Rituaalit. – *Uskonto ja ihmismieli. Johdatus kognitiiviseen uskontotieteeseen*. Toim. Kimmo Ketola, Ilkka Pyysiäinen & Tom Sjöblom. Helsinki: Gaudeamus. 78–91.

2020a Uskonnolliset identiteetit ja uskomusmaailma moninaistuvat. – Hanna Salomäki & Maarit Hytönen & Kimmo Ketola & Veli-Matti Salminen & Jussi Sohlberg: *Uskonto arjessa ja juhlassa*. Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2016–2019. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 134. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 67–89. <https://julkaisut.evl.fi/catalog/Tutkimukset%20ja%20julkaisut/r/4238/viewmode=previewview> (viitattu 11.6.2021).

2020b *Uskonto ja kulttuurin murros*. – Hanna Salomäki & Maarit Hytönen & Kimmo Ketola & Veli-Matti Salminen & Sohlberg, Jussi: *Uskonto arjessa ja juhlassa*. Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2016–2019. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 134. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 12–44. <https://julkaisut.evl.fi/catalog/Tutkimukset%20ja%20julkaisut/r/4238/viewmode=previewview> (viitattu 11.6.2021).

Knottnerus, David J.

2010 Collective events, rituals and emotions. – *Advances in Group Processes* 27, 39–61.

2014 Religion, ritual, and collective emotion. – *Collective emotions. Perspectives from psychology, philosophy, and sociology* Ed. by Christian von Cheve & Mikko Salmela. Oxford: Oxford University Press. 312–325.

Kosonen, Miia & Laaksonen, Sanna-Maaria & Rydenfelt, Henrik & Terkamo, Anja

2018 Sosiaalinen media ja tutkijan etiikka. – *Media & Viestintä* 41/1, 117–124.

Kowalska, Magda & Wrobel, Monica

2017 Basic emotions. – Encyclopedia of personality and individual differences. Ed. by Virgil Zeigler-Hill & Todd Cham Shackelford. Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-28099-8_495-1 (viitattu 14.5.2021).

Laaksonen, Salla-Maaria

2018 Taitavasti eettistä verkkotutkimusta. <https://www.vastuullinentiede.fi/fi/tutkimusty%C3%B6/taitavasti-eettist%C3%A4-verkkotutkimusta> (viitattu 14.5.2021).

Noppiari, Elina & Hautakangas, Mikko

2012 Kovaa työtä olla minä. Muotibloggaajat mediemarkkinoilla. Tampere: Tampereen yliopisto. kovaa.tyota.olla.mina.2012.pdf (tuni.fi) (viitattu 14.5.2021).

Peterson, William

2016 Places for happiness: Community, self, and performance in the Philippines. Honolulu: University of Hawai'i Press.

Riis, Ole & Woodhead, Linda

2010 A sociology of religious emotion. Oxford: Oxford University Press.

Sacharin, Vera & Schlegel, Katja & Scherer, Klaus R.

2012 Geneva emotion wheel rating study. <http://archive-ouverte.unige.ch/unige:97849> (viitattu 14.5.2021).

Salomäki, Hanna

2019 Kirkon jäsenkehitys ja kasteeseen liittyvät valinnat. Alustus Lapuan hiippakunnan starttipäivillä. [Kirkon jäsenkehitys ja kasteeseen liittyvät valinnat \(lapuanhiippakunta.fi\)](http://kirkon.jasenkehitys.ja.kasteeseen.liittyvat.valinnat.lapuanhiippakunta.fi) (viitattu 14.5.2021).

2020 Jumalanpalvelukset, kirkolliset toimitukset ja kristilliset juhlapyhät. – Hanna Salomäki & Maarit Hytönen & Kimmo Ketola & Veli-Matti Salminen & Jussi Sohlberg: Uskonto arjessa ja juhlassa. Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2016–2019. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 134. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 90–132. <https://julkaisut.evl.fi/catalog/Tutkimukset%20ja%20julkaisut/r/4238/viewmode=previewview> (viitattu 11.6.2021).

Scherer, Klaus R.

2005 What are emotions? And how can they be measured? – Social Science Information 44/4, 695–729.

Sirkkunen, Esa

2006 Vertaismedia haastaa perinteisen joukkoviestinnän. – Verkkoaviestintäkirja. Toim. Pekka Aula, Janne Matikainen & Mikko Villi. Helsinki: Yliopistopaino. 137–155.

Snee, Helene

2010 Using blog analysis. <http://eprints.ncrm.ac.uk/1321/2/10-toolkit-blog-analysis.pdf> (viitattu 14.5.2021).

Sohlberg, Jussi & Ketola, Kimmo

2020 Uskonnolliset yhteisöt Suomessa. – Hanna Salomäki & Maarit Hytönen & Kimmo Ketola & Veli-Matti Salminen & Jussi Sohlberg: Uskonto arjessa ja juhlassa. Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2016–2019. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 134. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 45–67. <https://julkaisut.evl.fi/catalog/Tutkimukset%20ja%20julkaisut/r/4238/viewmode=previewview> (viitattu 11.6.2021).

Terkamo-Moisio, Anja

2017 Mitä somesta on lupa poimia? <https://etiikka.fi/mita-somesta-on-lupa-poimia/> (viitattu 14.5.2021).

Turner, Victor

2007 (1969) Rituaali. (Alkuteos: The ritual process: structure and anti-structure.) Summa. Helsinki.

4 KIRKON ALAN OPISELIJOIDEN KÄSITYKSIÄ KASTEESTA JA KUMMIUDESTA

Päivi Sutinen & Minna Valtonen



VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

4.1 Johdanto

Suomen luterilaisen kirkon¹ jäseneksi tullaan kasteen kautta. Kaste on Kristuksen asettama sakramentti, joka perustuu hänen antamaansa käskyyn. Luterilaisen tradition mukaan kaste kuuluu yhtä lailla pienelle lapselle kuin kirkon jäseneksi liittyvälle aikuiselle. Katekismuksen sanoin ”Jumalan niemeen vetoaminen osoittaa, että kaste on Jumalan työ, jota meidän ei tarvitse ansaita”.² Kysymys on Jumalan teosta ja hänen antamastaan lahjasta, joka ei perustu vastaanottajan ominaisuuksiin tai tekoihin³. Kasteessa Jumala lahjoittaa pienelle lapselle uskon lahjan, jolla tämä voi tarttua kasteessa tarjottuihin lupauksiin pelastuksesta ja päivittäisestä johdatuksesta. Kasteen merkitys on elämänmittainen ja päivittäinen.⁴ Koska ihminen liitetään kasteessa seurakunnan jäseneksi, kasteeseen sisältyy myös yhteisöllinen ulottuvuus.

Kirkon tradition mukaisesti kastetulle nimitään myös vähintään kaksi kummiä. He ovat kirkkoon kuuluvia, konfirmoituja henkilöitä, joiden tehtävänä on paitsi todistaa kastetilaisuudessa, osallistua kastetun lapsen kristilliseen kasvatukseen yhdessä vanhempien kanssa. Kummius on seurakunnan antama

1 Jatkossa tässä artikkelissa käytetään sanaa ”kirkko”, kun tarkoitetaan Suomen evankelis-luterilaista kirkkoa.

2 Katekismus 1999, kohta 34 (sivusto).

3 Huovinen 2009, 27–30.

4 Katekismus 1999, kohta 35.

luottamustehtävä, ja sen toteuttamisessa monenlaiset kummin ja kummilapsen välistä suhdetta rakentavat toimintatavat ovat mahdollisia.⁵ Kummin tehtävä liittyy kasteopetukseen, joka tarkoittaa kastetta seuraavaa opetusta.

Kahden viime vuosikymmenen aikana kastettujen lasten määrä on laskenut Suomessa tasaisen jyrkästi.⁶ Enää ei ole lainkaan itsestään selvää, että nuoret vanhemmat haluavat kastaa lapsensa ja liittää hänet siten kirkon jäseneksi. Esimerkiksi Helsingin hiippakunnan alueella kastettujen lasten osuus on ollut reilusti alle 50 prosenttia jo useiden vuosien ajan.⁷ Kastettujen määrän väheneminen liittyy laajempaan länsimaita koskettavaan uskonnon ja kulttuurin murrokseen, joka ilmenee institutionaalisen uskonnon merkityksen vähene-
misenä ja subjektiivisten valintojen korostumisena.⁸ Kirkon nelivuotiskertomus *Uskonto arjessa ja juhlassa* toteaa, että Suomessa uskonnon merkitys on vähentynyt huomattavasti erityisesti nuorten sukupolvien keskuudessa.⁹ Uskonnolliseen yhteisöön kuuluminen nähdään yhä enemmän yksilön tietoiseksi valinnaksi, joka heijastelee myös hänen arvojaan. Jos kirkon jäsenyydellä ei ole henkilökohtaista merkitystä, siihen kuulumista ei pidetä mielekkäänä. Samaan aikaan kuitenkin kirkkoon liittymiseen näyttää vaikuttavan se, että jäsenyys merkitsee mahdollisuutta osallistua kirkollisiin toimituksiin.¹⁰

Lapsia jätetään kastamatta myös niissä perheissä, joissa molemmat tai toinen vanhempi kuuluu luterilaiseen kirkkoon.¹¹ Useimmiten vanhemmat perustelevat ratkaisuaan siten, että he tahtovat lapsen saavan itse päättää, mihin hän uskoo.¹² Myös suuri osa niistä vanhemmista, jotka ovat kastaneet lapsensa, näyttävät korostavan lapsen henkilökohtaisen valinnan merkitystä. Helsingin seurakuntayhtymässä vuonna 2018 toteutetun tutkimuksen tulokset kertovat, että vanhemmat ovat hyvin varovaisia ottamaan lapsensa kanssa esille kristilliseen uskoon liittyviä kysymyksiä tai opettamaan niistä. Sen sijaan he ovat valmiita välittämään lapsilleen yleisinhimillisiä arvoja. He pitävät myös tärkeänä, että lapsi oppii uskonnosta.¹³

5 [Hytönen 2020, 49–56 \(pdf\)](#).

6 [Kirkon tilastot 2021 \(sivusto\)](#).

7 [Salomäki 2020, 105–107 \(sivusto\)](#); ks. myös [Kirkon tutkimuskeskus 2019 \(pdf\)](#).

8 Heelas & Woodhead 2005; Lynch 2007; Voas & Doebler 2011, 9–19. Ks. myös Niemelä 2010 ja 2018.

9 [Ketola 2020, 38–39 \(sivusto\)](#).

10 [Sohlberg & Ketola 2020, 65–66 \(sivusto\)](#).

11 [Hytönen 2020, 45 \(pdf\)](#).

12 Salomäki 2019.

13 [Lattu & Kilpeläinen & Innanen 2020, 142–153 \(sivusto\)](#).

Samaan aikaan kun kirkon jäsenmäärä sekä kastetoimitusten määrä ovat vähentyneet, on käyty niin lehtien yleisöosastoilla kuin sosiaalisessa mediassakin keskustelua kummien lukumäärästä, kummin tehtävän sisällöstä ja merkityksestä.¹⁴ Vuonna 2019 kirkolliskokous teki päätöksen vähentää kummien lukumäärä kahdesta yhteen. Päätös astuu voimaan samaan aikaan kuin uudistettu kirkkolaki ja kirkkojärjestys.¹⁵

Kasteiden määrän vähenemisellä ja kirkon jäsenmäärän laskulla on suoria ja kauaskantoisia vaikutuksia kirkon ja seurakuntien talouteen ja toimintaan. Suuri seurakuntia koskeva haaste liittyy myös kristillisen tradition välittämiseen tuleville sukupolville, kun kotien uskontokasvatus heikkenee. Kaste sakramenttina on yksi kristillisen tradition ydinsisällöistä, ja sitä koskevan tiedon ja tradition välittäminen kuuluu koko seurakunnalle, mutta erityisesti papeille sekä kasvatuksen ja diakonian työntekijöille.

Kirkon hengellisen työn ammateissa tarvittavaa osaamista on kuvattu ydinosoamiskuvauksissa. Niissä kaikissa todetaan, että kirkon työn perustana on Jumalan Missio (missio Dei), jolla tarkoitetaan Jumalan pelastavaa työtä tässä maailmassa. Tämä perustehtävä toteutuu eri tavoin eri tehtävissä ja ammateissa. Yksi keskeisimmistä ammattien yhteisistä ydinosoamisen alueista on teologinen ja arvo-osaaminen, johon sisältyy sitoutuminen kirkon hengelliseen perustehtävään, uskoon ja elämään.¹⁶ Papin ydinosoamiskuvauksessa korostuvat tähän liittyvä teologinen asiantuntijuus ja kristillisen uskon tulkin-tataidot. Ydinosoamiskuvauksessa mainitaan kirkollisiin toimituksiin liittyvä osaaminen sekä kristilliseen kasvatukseen ja opetukseen liittyvä osaaminen.¹⁷ Lastenohjaajan, varhaiskasvatuksen ohjaajan ja nuorisotyönohjaajan ja ammatilliset ydinosoamiskuvaukset painottavat erillisessä lausekkeessa taitoa ”avata kasteen merkitystä sekä Jumalan lahjana että kutsuna elää kristittynä”.¹⁸ Diakonian viranhaltijan ydinosoamiskuvauksessa ei ole erillistä mainintaa kasteesta ja kasteopetuksesta. Voidaan ajatella, että näihin liittyvän osaamisen kuvaus sisältyy lausekkeeseen, jonka mukaan teologinen ja arvo-osaaminen edellyttävät taitoa sanoittaa kirkon uskoa ja oppia eri tilanteissa.¹⁹

14 Ks. esim. [Suomi24-keskusteluketju kummien valinta lapselle \(sivusto\)](#).

15 [Suomen evankelis-luterilainen kirkko 2019 \(sivusto\)](#).

16 [Kirkon ammattien yhteinen ydinosoamiskuvaus 2020, 2, 4 \(pdf\)](#).

17 [Papin ydinosoamiskuvaus 2020 \(pdf\)](#).

18 [Lastenohjaajan ammatillinen ydinosoaminen 2020, 10 \(pdf\)](#); [Varhaiskasvatuksen ohjaajan ydinosoamiskuvaus 2020, 10 \(pdf\)](#); [Nuorisotyönohjaajan ydinosoamiskuvaus 2020, 10 \(pdf\)](#).

19 [Diakonian viranhaltijan ydinosoamiskuvaus 2020, 12 \(pdf\)](#).

Kirkon ja seurakuntien hengellisen työn työntekijöiden kokonaismäärästä diakoniatyöntekijät, nuorisotyöntekijät ja varhaiskasvatuksen ohjaajat tai lapsityönohjaajat muodostavat noin kolmanneksen.²⁰ Koska huomattava osa kirkon ja seurakuntien työntekijöistä on suorittanut tutkintonsa Diakonia-ammattikorkeakoulussa (Diak), on kiinnostavaa tarkastella, millaisia näkemyksiä Diakin kirkon alan opiskelijoilla on keskeisistä kirkon uskoon ja oppiin liittyvistä teemoista. Tässä artikkelissa selvitetään, millaisia käsityksiä Diakissa kirkon alaa opiskelevilla on kasteesta ja millaisia ajatuksia ja kokemuksia heillä on kummin tehtävästä. Tutkimus liittyy Kirkkohallituksen Kaste ja kummius -hankkeeseen, ja sen toteuttamisen on mahdollistanut Kirkkohallituksen myöntämä tutkimusrahoitus.

4.2 Diakin kirkon alan opiskelijat

Diakissa koulutetaan diakonian ja kasvatuksen asiantuntijoita ja kehittäjiä seurakuntien, kirkon ja kristillisten järjestöjen palvelukseen. Vuosina 2018 ja 2019 Diakista valmistui noin 200 sosiaali- tai terveysalan ammattikorkeakoulututkinnon suorittanutta henkilöä, jolla on kelpoisuus kirkon diakonian, nuorisotyönohjaajan tai varhaiskasvatuksen ohjaajan virkaan.²¹

Koko Diakin opiskelijajoukosta kirkon alan opiskelijat muodostavat noin kolmanneksen: Vuoden 2019 alussa Diakissa opiskeli hieman yli 2 400 opiskelijaa ammattikorkeakoulututkintoon johtavassa koulutuksessa, ja heistä noin 800 suoritti kirkollista tutkintoa. Sosionomi (AMK), diakoniatyö -koulutuksessa opiskeli 414 henkilöä ja Sairaanhoidtaja (AMK) ja diakoninen hoitotyö -koulutuksessa 187 henkilöä. Sosionomi (AMK), kirkon nuorisotyö -koulutuksessa opiskelevia oli 194 ja Sosionomi (AMK), kirkon varhaiskasvatus -koulutuksessa 36.²²

Opetushallinnon tilastot osoittavat, että Diakista valmistuvat työllistyvät erinomaisesti.²³ Tarkkaa tietoa ei kuitenkaan ole siitä, kuinka moni Diakin kirkon alan opiskelijoista hakeutuu pian valmistumisen jälkeen seurakuntiin tai kristillisten järjestöjen palvelukseen. Eri tilastoja ja raportteja vertailemalla

20 [Kirkon tilastot 2020 \(sivusto\)](#).

21 Diakonia-ammattikorkeakoulun tilastoja: 2018 valmistuneet ja 2019 valmistuneet.

22 Diakonia-ammattikorkeakoulun tilastoja: Diakin tutkinto-opiskelijamäärät 20.1.2019; Läsnäolevat opiskelijat koulutuksittain 20.1.2019.

23 [Opetushallinnon tilastopalvelu \(sivusto\)](#).

voidaan kuitenkin päätellä, että viime vuosien aikana heistä suurin piirtein kolmannes on työllistynyt seurakuntien tai kristillisten järjestöjen palvelukseen noin vuoden sisällä valmistumisesta.²⁴ Näyttää siltä, että osa tutkinnon suorittaneista hakeutuu seurakuntaan työuran myöhemmässä vaiheessa.

Uskonnollisuuden muutos näkyy myös Diakin opiskelijoiden keskuudessa. Suurin osa heistä edustaa 1990-luvun jälkeen syntyneitä eli Z-sukupolvea. Tähän ikäryhmään kuuluville uskonnon merkitys on vähäisintä verrattuna muihin ikäryhmiin. European Values Study -kyselytutkimuksen Suomessa toteutetun osion mukaan vain alle viidennes heistä piti uskontoa tärkeänä.²⁵

Diakin kirkon alan opiskelijoiksi hakeutuvilla on monia vakaumuksia, eivätkä he välttämättä ole luterilaisen kirkon jäseniä. Viime vuosien aikana ammattikorkeakoulujen valintakoejärjestelmää on lisäksi uudistettu ja yhdenmukaistettu, eikä hakuprosessin aikana voida selvittää kirkollista motivaatiota.²⁶ Diakin kirkon alan opintojen polut on kuitenkin pyritty rakentamaan siten, että ne tarjoavat eri vaiheissa opiskelijalle useita mahdollisuuksia pohtia omaa suhdettaan luterilaiseen kirkkoon ja sen oppiin sekä muodostaa omaa teologiaansa.²⁷ Näitä kysymyksiä kirkon alan opiskelija joutuu miettimään syvällisemmin viimeistään siinä vaiheessa, kun on aika suorittaa seurakuntaharjoittelu, sillä se tulee suorittaa Suomen evankelis-luterilaisessa seurakunnassa. Seurakunnat edellyttävät harjoittelijoilta sitoutumista kirkon oppiin ja tunnustukseen. Kirkkoon kuulumattomat opiskelijat allekirjoittavat kirjallisen sitoumuksen kirkon oppiin ja tunnustukseen harjoittelun ajaksi.²⁸ Tämä edellyttää myös, että opiskelijalla on tieto kirkon opista ja tunnustuksen sisällöstä.

4.3 Tutkimuksen tarkoitus, toteuttaminen ja tutkimukseen vastanneet

Tutkimuksen tarkoituksena oli saada vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin: 1) Millaisia käsityksiä Diakin kirkon alan opiskelijoilla on kasteesta? 2) Millaisia käsityksiä Diakin kirkon alan opiskelijoilla on kummiudesta?

24 [Ammatillisen koulutuksen raportti 2019, 25, 28 \(pdf\)](#).

25 [Ketola 2020, 17–18, 38–41 \(sivusto\)](#).

26 [Ammatillisen koulutuksen raportti 2019, 13, 24 \(pdf\)](#).

27 [Valtonen 2016](#).

28 [Harjoittelu tai työelämässä oppiminen seurakunnan tehtävissä \(sivusto\)](#).

Tutkimuksen aineisto koottiin keväällä 2019 kaikille Diakin kirkon alan opiskelijoille lähetetyllä kyselyllä. Kyselylomakkeen laatimisen lähtökohtana oli katekismuksessa esitetty kirkon opetus kasteesta ja kummiudesta. Lomakkeen laatimisessa hyödynnettiin lisäksi kahta Kirkon tutkimuskeskuksen (KTK) hieman aiemmin toteuttamaa tutkimusta, jotta aineistojen välille saataisiin vertailtavuutta. Lähtökohtana oli ensinnäkin Kirkon tutkimuskeskuksen kastekysely, jonka aineisto kerättiin helmikuussa 2019. Tähän kyselyyn vastasi 1 029 vanhempaa, joilla oli 0–6-vuotias lapsi tai lapsia. Vastaajien keski-ikä oli 35 vuotta. Kyselyyn vastanneista 65 prosenttia kuului evankelis-luterilaiseen kirkkoon ja 30 prosenttia ei ollut minkään uskonnollisen yhteisön jäsen.²⁹ Tehdystä kastekyselystä otettiin joitakin strukturoituja kysymyksiä ja väittämiä tämän kyselyn pohjaksi. Lisäksi Diakin kyselylomakkeen laatimisessa käytettiin apuna Maarit Hytösen tutkimusta, joka tarkastelee suomalaisten käsityksiä kasteesta ja kummiudesta. Hytösen kaste ja kummius -tutkimuksen aineisto kerättiin kirjoituspyyntönä vuonna 2018 (N=855). Vastaajista miltei kaikki (95,8 %) kuuluivat evankelis-luterilaiseen kirkkoon.³⁰ Hytösen tutkimuksen raportti julkaistiin vuoden 2020 lopulla. Hytösen tutkimuksessa saatuja alustavia tuloksia käytettiin hyväksi laadittaessa käsillä olevan tutkimuksen kyselylomaketta sekä strukturoituja kysymyksiä ja väittämiä.

Kyselylomake muodostui 22 kysymyksestä, joista 13 liittyi vastaajan taustatietoihin, viisi kasteeseen, kolme kummiuteen ja yksi kristillisiin toimituksiin. Kyselylomakkeessa oli kolme avointa kysymystä. Yhdessä kysymyksessä vastaajaa pyydettiin kirjoittamaan perusteluja, jos hän oli tehnyt valinnan jättää oma lapsensa kastamatta. Kaksi muuta kysymystä liittyi vastaajan omiin ajatuksiin ja kokemuksiin kasteesta ja kummiudesta. Avovastauksilla kootun aineiston kokonaislaajuus oli seitsemän sivua (riviväli 1, fonttikoko 10), ja se analysoitiin aineistolähtöisesti teemoittelemalla.

Diakonia-ammattikorkeakoulun kirkon alan opiskelijoille lähetettiin 6.5.2019 (N=794) Webropol-kysely opiskelijasähköpostiin. Määräpäivään mennessä vastauksia tuli 166. Vastausprosentti oli 20,9. Vastaajista naisia oli 142 (86 %) ja miehiä 18 (11 %). Muunsukupuolisia oli kaksi, ja neljä ei halunnut vastata tähän kysymykseen. Nuorin vastaaja oli iältään 20-vuotias ja vanhin oli 58-vuotias. Eniten vastaajia oli ikäluokasta alle 30-vuotiaat (41 %). Joka neljäs kuului ikäluokkaan 30–39-vuotiaat ja niin ikään joka neljäs oli ikäluokassa 40–49-vuotiaat. 50-vuotiaita ja sitä vanhempia oli joka kymmenes.

29 [Kirkon tutkimuskeskus 2019 \(pdf\)](#).

30 [Hytönen 2019 \(pdf\)](#).

Puolet vastaajista opiskeli Sosionomi (AMK) -diakoniksi. Tämä selittyy sillä, että heitä on kirkon kelpoisuutta opiskelevissa opiskelijoissa eniten eli hieman yli 50 prosenttia. Tutkintonimikkeittäin vastausprosentit olivat seuraavat (suluissa lähetettyjen kyselylomakkeiden määrä / saadut vastaukset): Diakoniksi opiskelevista kyselyyn vastasi 22,6 prosenttia (402/91), diakonisaksiksi opiskelevista 14,8 prosenttia (176/26), nuorisotyönohjaajiksi opiskelevista 24,5 prosenttia (184/45) ja varhaiskasvatuksen ohjaajiksi opiskelevista 12,5 prosenttia (32/4). Opintonsa alkuvaiheessa oli 15 prosenttia vastanneista ja opintojensa loppuvaiheessa vähän yli puolet (57 %).

Vain vajaa puolet (43 %) kyselyyn vastanneista ajatteli opintojen päätyttyä hakeutua ensisijaisesti töihin joko seurakuntaan tai kristilliseen järjestöön. Vastanneista 37 prosenttia aikoi seurakuntaan (n=62) ja kristilliseen järjestöön 6 prosenttia (n=10). Näyttäisi siis siltä, että kyselyyn vastanneista opiskelijoista hieman suurempi määrä oli halukas sijoittumaan kirkon töihin kuin mikä viime vuosina on ollut kirkon, seurakuntien tai kristillisten järjestöjen palvelukseen päätyvien määrä kaikista Diakista valmistuvista kirkon alan opiskelijoista. Voi olla, että kyselyn teeman vuoksi siihen vastanneiden joukossa painottuu kirkollisesti motivoituneiden osuus.

Julkiselle sektorille töihin (valtio, kunnat, kuntayhtymät ym.) suuntasi vastanneista 27 prosenttia (n=45) ja kolmannelle sektorille 10 prosenttia (n=17). Kaikkiaan 14 vastaajaa (8 %) halusi opintojen päätyttyä jatkaa opintoja.

Joka kymmenes (11 %) ilmoitti ensisijaisesti haluavansa tehdä muita kuin edellä olevia asioita. Kolme ilmoitti jatkavansa jo olemassa olevassa työpaikassaan (lastensuojelu, kristillinen järjestö, seurakunta). Yksi halusi lähteä lähetystyöhön. Yhdeksällä ei ollut tarkkaa ensisijaista toivetta, vaan suunnitelmat olivat vielä auki. Avovastauksessa pohdittiin erilaisia työvaihtoehtoja ja lisäkoulutusta. Yksi aikoi jäädä valmistumisen jälkeen kotiäidiksi.

Kyselyvastausten perusteella näyttää siltä, että kirkkoon suuntautuvien opiskelijoiden määrä on laskenut reilun kymmenen vuoden sisällä. Stefan Djupsjöbacka tutki Diakista vuosina 1998–2004 valmistuneita opiskelijoita. Eniten kirkon työhön hakeutuivat nuorisotyönohjaajaksi valmistuneet (61 %), diakoneista kirkkoon hakeutui 55 prosenttia ja diakonisoista 40 prosenttia.³¹ Muutama vuosi myöhemmin Pekka Launosen *Kasvu kirkon työntekijäksi* -hankkeessa tekemän tutkimuksen tulokset ovat saman suuntaisia.³²

31 Djupsjöbacka 2006, 48; Launonen 2007.

32 Launonen 2007, 36–37.

Vastaajista suurin osa (90 %, n=149) kuului evankelis-luterilaiseen kirkkoon, yksi kuului ortodoksiseen kirkkoon, kolme helluntaiseurakuntaan ja kaksi vapaakirkkoon. Kaksi vastasi kuuluvansa Suomen Luterilaiseen Evankeliumiyhdistykseen, mikä on kiinnostavaa, sillä yhdistys on luterilaisen kirkon sisällä toimiva herätysliike. Yhdeksän vastasi, että ei kuulu mihinkään kirkkokuntaan tai uskonnolliseen yhteisöön.

Vastaajista kolmelle neljästä (n=121) ei mikään herätysliike ole läheinen. Läheiseksi herätysliikkeeksi 13 vastaajaa (8 %) ilmoitti evankelisuuden. Herännäisyyden ilmoitti läheiseksi 11, samoin kuin niin sanotun viidennen herätysliikkeen. Kahdeksan vastaajaa (5 %) ilmoitti läheiseksi lestadiolaisuuden ja kaksi rukoilevaisuuden. Kristillisten järjestöjen toiminnassa oli ollut tai oli yhä mukana 40 vastaajaa.

Kirkon alan opiskelijoista 69 prosenttia (n=114) uskoi Jumalaan ja oli aina uskonut. Niitä, jotka uskoivat Jumalaan nykyään, mutta eivät olleet uskoneet aiemmin, oli 11 prosenttia (n=18). Vastaajista viisi prosenttia (n=8) ilmoitti, että ei usko Jumalaan, eikä ole koskaan uskonutkaan. ”En osaa sanoa” -vaihtoehdon valitsi 15 prosenttia vastaajista (n=25). Tulos on samankaltainen vuosina 2004–2006 toteutetun *Kasvu kirkon työntekijäksi* -tutkimuksen tulosten kanssa³³. Tässä ei näytä tapahtuneen 10–15 vuoden aikana merkittävää muutosta. Verrattaessa tätä *Gallup Ecclesiastican* ja *Kirkkomonitorin* kyselyiden tuloksiin suomalaisten Jumala-uskosta yleisesti on nähtävissä kuitenkin selvä ero. Kyselyyn vastanneet Diakin kirkon alan opiskelijat uskovat Jumalaan keskimäärin suomalaisia enemmän. Kun vuonna 2007 suomalaisista uskoi Jumalaan 60 prosenttia, vuonna 2019 Jumalaan uskovia oli enää 43 prosenttia.³⁴

Kysyttäessä, millainen on oma suhde Jumalaan, lähes joka kolmas vastasi, että hänellä on aina ollut läheinen suhde Jumalaan. Lähestulkoon yhtä moni kertoi, että nykyisin suhde Jumalaan on läheinen, mutta on aiemmin ollut etäinen. Joka neljäs oli sitä mieltä, ettei hänellä ollut mitään suhdetta Jumalaan, tai oli valinnut vaihtoehdon ”en osaa sanoa”. Jumalaan siis uskoi 80 prosenttia vastanneista, mutta vain 58 prosenttia kuvasi suhdettaan Jumalaan läheiseksi. Vastaajista 92 prosenttia (n=153) oli kastettu lapsena ja aikuisena kastettuja oli seitsemän prosenttia (n=12). Yksi vastaaja ilmoitti, että häntä ei ole kastettu.

33 Launonen 2007, 24–25.

34 Ketola 2020, 74–75 (sivusto).

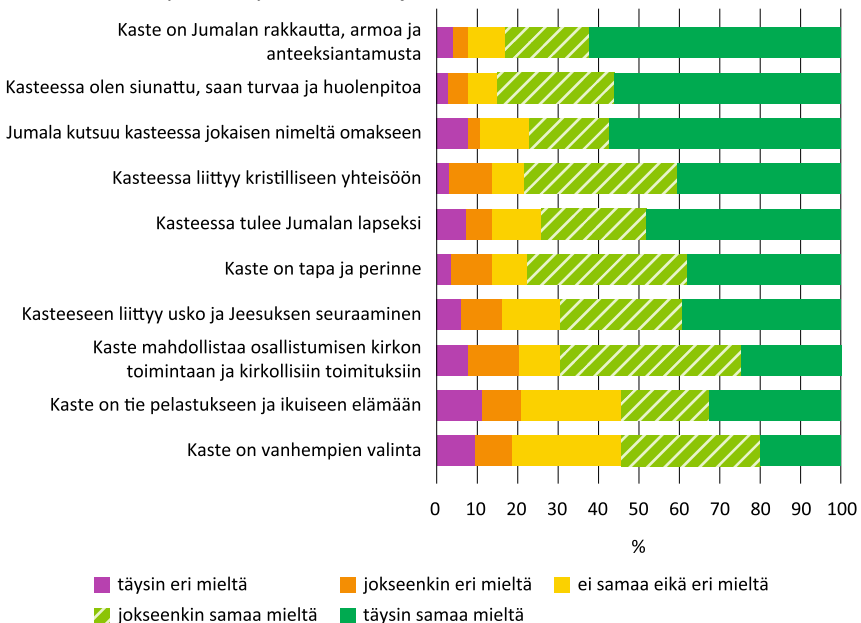
4.4 Kasteen merkitys

Kasteen merkitystä kartoitettiin käsillä olevassa tutkimuksessa kahdella kysymyspatteristolla sekä avovastauksilla. Ensimmäisessä kysymyskokonaisuudessa esitettiin väitteitä, jotka kuvasivat uskonnollisuuden kahta ulottuvuutta: henkilökohtaista suhdetta uskonnollisuuteen ja osallistumista ja suhdetta instituutioon. Aiempien tutkimusten mukaan uskonnollisuuden heikentyminen ilmenee erityisesti instituutioihin ja oppiin liittyvässä ulottuvuudessa, ei niinkään uskonnon merkitysulottuvuudessa.³⁵

Kuvio 4.1 osoittaa, että vastaajat olivat eniten samaa mieltä uskonnollisuuden merkitysulottuvuuksiin liittyvistä väittämistä. Suurin osa vastaajista (noin 85 %) oli joko täysin samaa mieltä tai samaa mieltä siitä, että kasteessa ihminen on siunattu ja saa turvaa sekä huolenpitoa. Suuren kannatuksen (83 % vastaajista, ka. 4,33). sai myös väite, jonka mukaan kaste on Jumalan rakkautta, armoa ja anteeksiantamusta.

Kuvio 4.1

Kasteeseen liitetyt näkemykset, % vastaajista, N=166.



35 Ks. mm. Niemelä 2004, 14; Lambert 2004; Ketola 2006.

Noin kolme neljästä vastaajasta piti tärkeänä sellaisia väittämiä, jotka painottivat kasteen merkitystä osana uskonnollista instituutiota. Tällaisia olivat väittämä ”kasteessa ihminen liittyy kristilliseen yhteisöön”, jota kannatti 78 prosenttia vastaajista, sekä väittämä ”kasteessa ihminen tulee Jumalan lapsiksi”, jota kannatti 74 prosenttia. Liki 70 prosenttia vastaajista piti lisäksi tärkeänä sitä, että kaste mahdollistaa osallistumisen kirkon toimintaan ja kirkollisiin toimituksiin. Mahdollisuudella kuulua yhteisöön ja osallistua kirkon toimintaan on siten vastaajille merkitystä.

Vastaajista 69 prosenttia oli sitä mieltä, että kasteeseen liittyy usko ja Jeesuksen seuraaminen. Hieman yli puolet (54 %) oli sitä mieltä, että kaste on tie pelastukseen ja ikuisen elämään. Samaan aikaan kuitenkin hieman yli 20 prosenttia vastaajista oli tästä väittämästä joko täysin tai jokseenkin eri mieltä ja vajaa neljännes ei ollut siitä samaa eikä eri mieltä. Näyttää siltä, että vastaajat näkevät henkilökohtaisen uskonelämän osaksi kastetta. Suhde kasteen pelastavaan merkitykseen on kuitenkin jonkin verran jännitteinen.

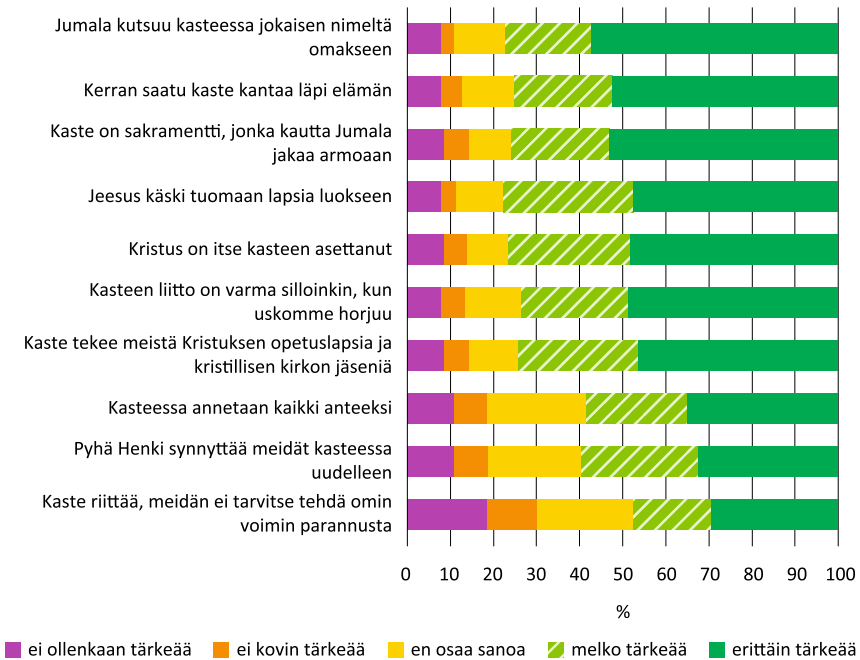
Eniten vastauksissa oli hajontaa väittämän ”Kaste on vanhempien valinta” kohdalla. Hieman yli puolet (54 %, ka. 3,46) vastaajista oli tästä samaa mieltä, mutta heistä vain 20 prosenttia oli täysin samaa mieltä. Yksi neljästä vastaajasta (27 %) ei osannut sanoa mielipidettään ja yksi viidestä vastaajasta (18 %) oli väittämästä eri mieltä.

Toinen kysymyspatteristo kartoitti kasteen opillista merkitystä. Sen sisältämät väittämät perustuivat Katekismuksen kastetta käsitteleviin kohtiin.³⁶ Väittämät ilmentävät kasteen sakramentaalista luonnetta ja kastetta kolmiyhteisen Jumalan työnä. Kuviosta 4.2 nähdään, että kyselyyn vastanneet pitivät tärkeimpinä sitä, että kaste perustuu Jeesuksen antamaan käskyyn tuoda lapset hänen luokseen (78 %). Lähes yhtä moni eli 77 prosenttia vastaajista piti tärkeänä väittämiä ”Kristus on itse asettanut kasteen” ja ”Jumala kutsuu kasteessa jokaisen nimellä omakseen” (77 %, ka. 4,16). 76 prosenttia vastaajista piti tärkeänä myös kastetta sakramenttina, jonka kautta Jumala jakaa armaan.

36 Katekismus 1999, kohdat 35 ja 36 (sivusto).

Kuvio 4.2

Kasteen opillinen merkitys, % vastaajista, N=166.



Vähiten tärkeänä vastaajat pitivät sen sijaan väittämiä, jotka liittyivät Pyhän Hengen työhön, anteeksiantoon ja parannuksen tekemiseen. Vastaajista 60 prosenttia piti tärkeänä väitettä, että Pyhä Henki synnyttää ihmisen kasteessa uudelleen. Hieman pienempi osa vastaajista (58 %) piti tärkeänä, että kasteessa annetaan kaikki anteeksi. Vähiten tärkeänä pidettiin ajatusta, jonka mukaan kaste riittää eikä ihmisen tarvitse tehdä omin voimin parannusta (48 %, ka. 3,8). Näihin väittämiin liitettiin myös eniten ”En osaa sanoa”-vastauksia. Noin joka viides vastaaja oli valinnut tämän vaihtoehdon. Niin ikään joka viides vastaaja oli sitä mieltä, että väite ”kaste riittää, meidän ei tarvitse tehdä omin voimin parannusta”, ei ole ollenkaan tärkeä.

Avovastauksiin (n=48) sisällyneistä pohdinnoista löydettiin analyysissä neljä teemaa: kirkon oppi, tapa ja perinne, yksilön vapaus sekä hengellinen merkitys. Kirkon oppia pohtivissa vastauksissa tuotiin vahvasti esille kasteeseen liittyvä usko (43 mainintaa), mutta samalla painotettiin, että pelkkä kaste ei riitä yksilön pelastukseen (13 mainintaa). Joillekin vastaajille kaste näytti olevan kiperä kysymys, jota tutkailtiin monista näkökulmista. Eniten

pohdintoja herätti lapsi- ja aikuiskasteen sekä uskon välinen suhde (18 vastaajaa), ja näissä vastauksissa ilmeni kriittisyyttä luterilaista kasteoppia kohtaan.

Kritiikki kohdistui erityisesti kasteen merkitykseen pelastavana sakramenttina ja ilmeni yksilön oman valinnan ja uskon merkityksen painottamisena. Aikuiskastetta perusteltiin Raamatulla ja henkilökohtaisella, ihmisen omaan ymmärrykseen ja tahtoon perustuvalla uskon ratkaisulla. Osassa vastauksista lapsikaste ja aikuiskaste nähtiin samanarvoisina:

Minut kastettiin, kun olin muutaman kuukauden ikäinen. Mielestäni on hyvä, että lapsia kastetaan. En kuitenkaan koe, että kaste olisi pelastava elementti taikka sakramentti vaan tärkein on usko. Aikuiskasteet ovat myös ok. Kuitenkin koen, koska minut on kerran kastettu niin ei tarvitse kastaa itseäni uudelleen.

Kasteoppia myös murrettiin ja muokattiin osassa vastauksista. Tuotiin esille, että Jumalan lapsi voi olla ilman kastettakin ja että kasteessa ihminen ei tule Jumalan lapseksi eikä liity kristilliseen järjestykseen, koska hän on jo sitä syntyessään. Vastauksissa ehdotettiin myös, että kirkkoon kuulumattomienkin lapset voisi kastaa, jos vanhemmat niin haluaisivat. Lisäksi todettiin, että olisi hyvä, jos lapsikasteen voisi vahvistaa myöhemmin. Nämä vastaajat eivät siis nähneet rippikoulua ja konfirmaatiota kasteen vahvistamiseen liittyvinä, vaan tarkastelivat kastetta pikemminkin yksittäisenä varhaislapsuuteen liittyvänä tapahtumana.

Tapa ja perinne -teemaan liittyivät pohdinnat nimen saamisesta, seurakunnan jäseneksi liittymisestä ja siitä, että kastejuhla on rituaalina kaunis ja tärkeä tilaisuus. Kaste nähtiin osaksi uskonnollisen instituution traditiota, tavaksi, jolla liitytään seurakunnan jäseneksi. Kastetapahtumalla ja seurakunnan jäsenyydellä ei kuitenkaan näytä olevan syvällistä merkitystä yksilön henkilökohtaiselle uskolle, kuten ilmenee seuraavissa lainauksissa:

Kaste merkitsee enemmän perinnettä, jolla liitytään seurakuntaan. En koe sillä olevan merkitystä oman uskon kanssa. Jos Jumala hyväksyy jokaisen sellaisena kuin on, onko merkitystä, onko kastettu vai ei.

Ajattellessani kastetta/ristiäisiä mieleeni ei tule kristillisyyttä vaan juurikin nimenanto ja perinteet/juhlat nimenannon yhteydessä. Suvussamme kaikki ovat kastettu sekä konfirmoitu, mutta uskonnollisuus ei tule juurikaan muuten esiin.

Yksilön vapaus -teemaan liitetyissä vastauksissa pohdittiin oikeutta päättää itse kasteesta. Vastauksissa tuotiin esille, että kaste on henkilökohtainen päätös ja oma valinta, joka mahdollisesti voisi toteutua rippikoulun yhteydessä, kun ihminen on siinä iässä, että kykenee itse päättämään.

Mielestäni jokaisen pitäisi saada valita kasteesta itse. On väärin, että vanhemmat saavat tehdä sen lapsensa puolesta, vaikka se suomalaiseseen kulttuuriin ja perinteeseen kuuluukin. En silti näe sitä reiluna ratkaisuna.

Hengellinen merkitys -teemaan liitettiin sellaisia uskonnollisia sisältöjä kuin kaste lahjana ja uskonelämän lähtökohtana, kasteen antama usko ja turva, yhteys Jumalaan ja näin saatu suojelus ja kannattelu. Vastauksissa todettiin myös, että kasteessa saa ottaa vastaan Kristuksen ja hänen sovitustyönsä.

Kaste on pyhä sakramentti. Jumala on kutsunut jokaisen nimeltä omakseen. Lapsikaste kertoo siitä, että kaste niin kuin uskokin ovat kokonaan Jumalan työtä, ei ihmisen valinta ja päätös. Kasteen merkitys ei milloinkaan lopu vaan Pyhä Henki jatkaa vaikuttamistaan läpi elämän.

Kasteen merkitys Jumalan lahjana, joka kantaa läpi koko elämän, ilmeni kuitenkin vain muutamissa vastauksissa. Vielä harvemmin vastaajat liittivät yhteen kasteen ja siihen liittyvän kasteopetuksen. Kasteen ja konfirmaation välisen yhteyden näkivät vain muutamat vastaajat.

4.5 Kastamiseen ja kastamatta jättämiseen vaikuttavia syitä

Omia lapsia oli lähes puolella vastaajista (49 %, n=81), ja he vastasivat kysymyksiin, jotka koskivat omien lasten kastamista tai kastamatta jättämisestä. Vastaajista 90 prosenttia (n=73) ilmoitti, että oma lapsi on kastettu. Vastaava luku *Kastekysely 2019*:ssä oli 74 prosenttia³⁷, joten Diakin kirkon alan opiskelijat näyttävät suhtautuvan keskimääräistä myönteisemmin lasten kastamiseen.

37 [Kirkon tutkimuskeskus 2019 \(pdf\)](#).

Kastamatta jättämistä vastaajat (n=8) perustelivat opillisilla eroilla. He eivät nähneet pienten lasten kastamista kristillisen opin mukaisena, vaan sitä pidettiin jopa Raamatun vastaisena. Lapsikasteen sijaan painotuksen tulisi heidän mukaansa olla uskovien kasteessa ja lapsen omassa valinnassa.

Perusteluina kastamatta jättämiselle oli myös kirkkoon kuulumattomuus. Lasta ei haluttu altistaa sellaisille uskonnollisille rituaaleille, joilla ei ollut vastaajalle itselleen merkitystä. Myös puolisoiden erilaiset näkemykset ja uskonnot mainittiin perusteluissa: ”Olen muslimin kanssa naimissa ja haluan jättää päätöksen uskosta lapselleni.”

Lapsen oman valinnan vapauden ja päätöksenteon merkitystä toivat esille sekä vastaajat, jotka korostivat oikeaa kristillistä oppia, että vastaajat, joille uskonnolla ei ollut henkilökohtaista merkitystä. Kastamatta jättämisen perustelut ovat yhdenmukaisia aiemmissa tutkimuksissa esille nousseiden perustelujen kanssa. Hytönen viittaa Helsingin seurakuntayhtymässä 2012 toteutettuun tutkimukseen, jonka mukaan tärkein syy kastamatta jättämiselle oli, että lapsi saa myöhemmin itse päättää kirkkoon kuulumisestaan. Toisena syynä oli, ettei puoliso halunnut lasta kastettavan.³⁸

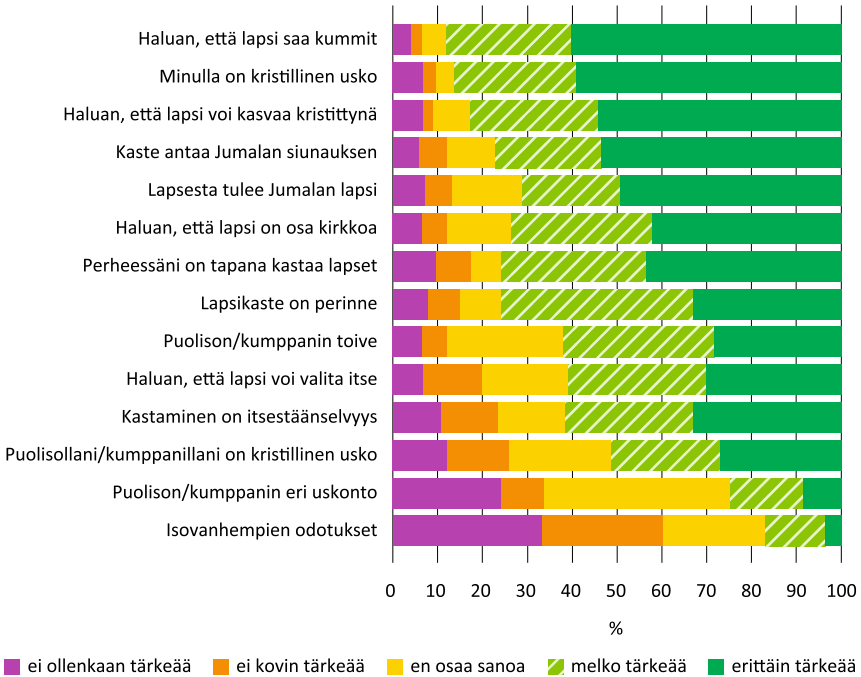
Kyselyllä kartoitettiin myös opiskelijoiden näkemyksiä kastepäätöksen tekemiseen vaikuttavista seikoista. Väittämät olivat yhdenmukaisia Kirkon tutkimuskeskuksen kastekyselyssä esitettyjen väittämien kanssa. Kuviossa 4.3 esitetään Diakin opiskelijoille tehdystä kyselyssä saadut tulokset, ja tekstissä verrataan tuloksia *Kastekysely 2019:n* tuloksiin. Tulosten esittelyssä ensimmäinen prosenttiluku perustuu käsillä olevan tutkimuksen aineistoon ja jälkimmäinen, kenoviivan jälkeen oleva prosenttiluku on *Kastekysely 2019:n* tulos. Se kertoo, kuinka moni suomalainen on pitänyt kyseistä asiaa tärkeänä tai erittäin tärkeänä.

Vastaajien mukaan kastepäätökseen (ka. 4,37) vaikutti eniten toive siitä, että lapsi saa kummit (88 %/79 %). Seuraavaksi tärkeimmiksi asioiksi osoittautuivat oma kristillinen usko (86 %/43 %) ja että lapsi voi kasvaa kristittyinä (83 %/49 %). Kumppanin/puolison kristillistä uskoa piti kuitenkin tärkeänä syynä vain puolet vastaajista (51 %). Tärkeäksi osoittautui myös kasteessa saatava Jumalan siunaus (77 %/41 %) ja ajatus siitä, että kasteessa lapsesta tulee Jumalan lapsi (71 %/42 %). Sama määrä vastaajista piti kastepäätöksen kannalta tärkeänä myös sitä, että lapsesta tulee osa kirkkoa (74 %/48 %).

38 Hytönen 2016, 117–119; *Kirkon tutkimuskeskus 2019* (pdf).

Kuvio 4.3

Kastepäätöksen tekemiseen vaikuttavat seikat, % vastaajista, N=166.



Perinteilläkin on merkitystä, sillä kolmelle neljästä vastaajasta (76 %/83 %) oli tärkeää se, että lapsikaste on perinne. Yhtä suuri joukko vastaajia piti tärkeänä, että heidän perheissään on tapana kastaa lapset (76 %/80 %). Kastaminen ei kuitenkaan ollut vastaajille itsestänselvyys, sillä perinteistä huolimatta hieman harvempi (61 %/76 %) piti kastetta itsestään selvänä asiana.

Tarkasteltaessa väittämiä ikäluokittain havaittiin, että ikäluokassa 35–39-vuotiaat muita ikäluokkia tärkeämmiksi nousivat väittämät: ”Lapsikaste on perinne” (85 %) ja ”Perheessäni on tapana kastaa lapset” (90 %). Tämä selittynee sillä, että tuossa ikäluokassa vastaajilla oli omia lapsia kolmella neljästä ja asia oli heille ajankohtaisempi.

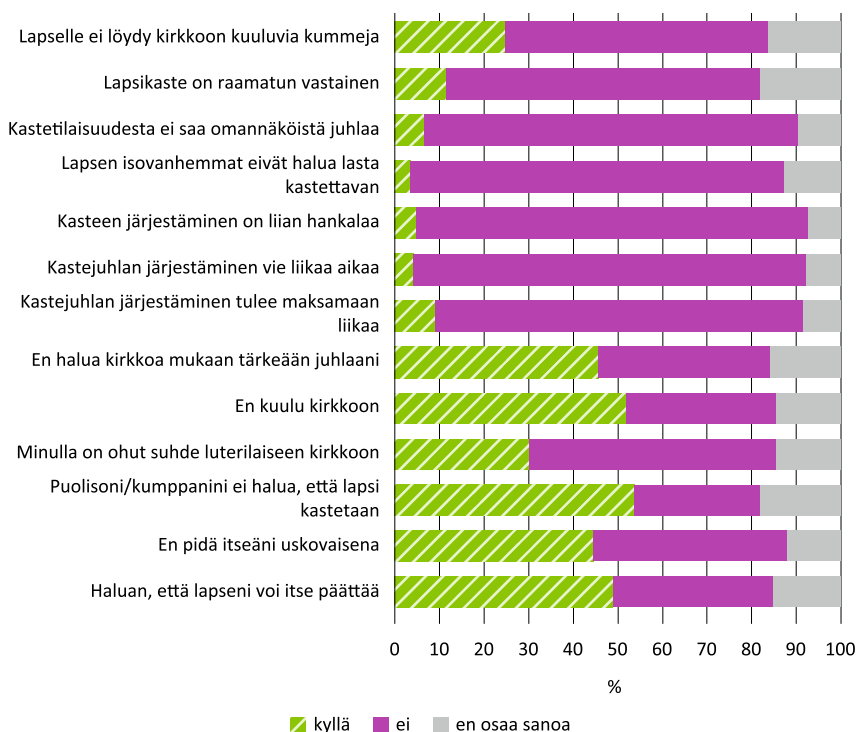
Vähiten kastamispäätökseen vaikuttivat isovanhempien odotukset (ka. 2,27), sillä joka kolmannen mielestä tämä ei ollut ollenkaan tärkeää. Vain 31 prosenttia vastaajista piti isovanhempien odotuksia erittäin tärkeänä tai melko tärkeänä asiana pohdittaessa kastepäätöstä. Joka kolmas oli sitä mieltä, että kumppanin/puolison eri uskonto ei ole tärkeä asia päätettäessä kasteesta, mutta 42 prosenttia vastaajista valitsi vaihtoehdon ”En osaa sanoa”.

Kastepäätöstä tehdessään noin kaksi kolmesta piti tärkeänä kumppanin tai puolison toivetta (62 %/13 %) tai sitä, että haluaa lapsen voivan itse valita (61 %/48 %). Näyttää siis siltä, että Diakin opiskelijat pitävät puolison mielipidettä ja lapsen valinnan vapautta tärkeämpinä kuin suomalaiset keskimäärin.

Kyselyssä esitettiin erilaisia syitä, joilla yleensä perustellaan kastamatta jättämistä. Vastaajia pyydettiin ottamaan kantaa siihen, olivatko nämä syyt heidän mielestään oleellisia. Vastausvaihtoehtoina olivat ”kyllä”, ”ei” ja ”en osaa sanoa”. Ongelmalliseksi kysymystä laadittaessa tuli jo itse kysymyksen sanamuoto, koska ei haluttu ottaa kantaa siihen, ovatko näihin perusteluihin vetoavan syyt riittävän hyviä. Vieläkin kysymykseen jäi arvottava sävy, vaikka sitä yritettiin välttää.

Kuvio 4.4

Seikat, joilla perustellaan päätöstä jättää lapsi kastamatta, % vastaajista, N=166.



Yli puolet vastaajista oli sitä mieltä (54 %), että puolison tai kumppanin halu jättää lapsi kastamatta on oleellinen perustelu. Tärkeä syy jättää lapsi kastamatta oli myös joka toisen vastaajan mielestä se, että lapsen vanhempi tai huoltaja ei itse kuulu kirkkoon (52 %). Myös melkein puolet vastaajista (49 %) piti tärkeänä perusteluna sitä, että lapsi voi itse päättää. Vastaajista 46 prosenttia oli sitä mieltä, että tärkeä syy jättää lapsi kastamatta on se, ettei halua kirkkoa mukaan tärkeään juhlaan.

Noin joka kolmas katsoi, että lapsen kastamatta jättämistä voi perustella sillä, että itsellä on ohut suhde kirkkoon. Joka neljännen mielestä se, että lapselle ei löydy kirkkoon kuuluvia kummeja, oli hyvä syy jättää kastamatta. Isovanhempien toive jättää lapsi kastamatta oli vain joka kymmenennen mielestä hyvä perustelu.

Kastejuhlan järjestämistä koskevista väittämistä vastaajat olivat pääosin sitä mieltä, että ne eivät ole oleellisia. Alle kymmenesosa vastaajista ajatteli, että oleellinen syy kastamatta jättämiselle oli se, että kastejuhla tulee mak samaan liikaa (9 %) tai että siitä ei saa omannäköistä juhlaa (7 %). Kasteen järjestämistä piti hankalana viisi prosenttia vastaajista ja neljä prosenttia katsoi kastejuhlan järjestämisen vievän liikaa aikaa.

Vastaajista hieman yli kymmenesosa (11 %) oli sitä mieltä, että lapsikas teen Raamatun vastaisuus on hyvä perustelu kastamatta jättämiselle. Eniten mielipiteet jakautuivat kohdassa, jossa otettiin kantaa väitteeseen ”En pidä itseäni uskovaiana”. Vastanneista 45 prosenttia piti tätä oleellisena syynä, mutta miltei yhtä moni (43 %) ajatteli, että tämä ei ole oleellinen syy.

Kun verrataan Diakin opiskelijoiden valitsemia perusteita lapsen kastamiselle *Kastekysely 2019*:ssä ilmenneisiin tuloksiin, voidaan havaita, että Diakin opiskelijat pitivät tärkeimpänä sitä, että lapsi saa kummit. Sen jälkeen kastetta perusteltiin uskoon liittyvillä teemoilla, kuten omalla uskolla ja halulla mahdollistaa lapsen kasvu kristittynä. Myös ajatusta kasteesta Jumalan siunauksena pidettiin tärkeänä sekä sitä, että lapsesta tulee Jumalan lapsi. Näin ajatteli yli kolme neljänestä vastanneista. Myös perinteeseen ja tapaan liittyviä perusteluja pidettiin tärkeänä. Kastekyselyyn 2019 vastanneilla puolestaan painottuivat käsitykset kasteesta hienona perinteenä ja tapana. Noin neljä viidesosaa heistä piti näitä seikkoja tärkeinä. Uskoon liittyviä seikkoja, kuten esimerkiksi lapsen kasvamista kristittynä, piti tärkeinä noin puolet vastanneista.³⁹

39 [Kirkon tutkimuskeskus 2019 \(pdf\)](#).

Kastamatta jättämisen perustelut näyttävät Diakin kirkon alan opiskelijoilla olevan samankaltaisia kuin *Kastekestely 2019*:een vastanneilla. Tärkeimmiksi syiksi kastamatta jättämiselle mainittiin siinäkin halu, että lapsi saa itse päättää kasteestaan (75 % *Kastekestely 2019*:n vastaajista), vastaaja ei pidä itseään uskonnollisena (55 %) ja puolison haluttomuus kastaa lapsi (51 %). Raamatun vastaisena lapsikastetta piti tässä kyselyssä noin 10 prosenttia.⁴⁰

4.6 Kummius, kristilliset arvot ja kristillisen kasvatuksen tukeminen

Maarit Hytösen tutkimuksessa ilmeni, että kolme neljäsosaa vastanneista liitti hengellisyyden jollain tavalla kummisuhteeseen. Yli 60 prosenttia kummeista muun muassa rukoili kummilasten puolesta. Samalla moni kyselyyn vastanneista poti huonoa omaatuntoa siitä, ettei jostain syystä voinut mielestään olla riittävän hyvä kummi. Vastaajat korostivat myös sitä, että tärkeintä kummilapsen ja kummin välisessä suhteessa ei ollut tekeminen vaan yhdessä vietetty aika ja läsnäolo. Hytösen tutkimuksen tulokset kertovat kuitenkin myös sitä, että kummin rooliin liittyy epäselvyyttä ja toisinaan jännitteisyyttä suhteessa esimerkiksi vanhempien odotuksiin. Näissä tilanteissa kirkolla voisi olla selkeämpi rooli.⁴¹

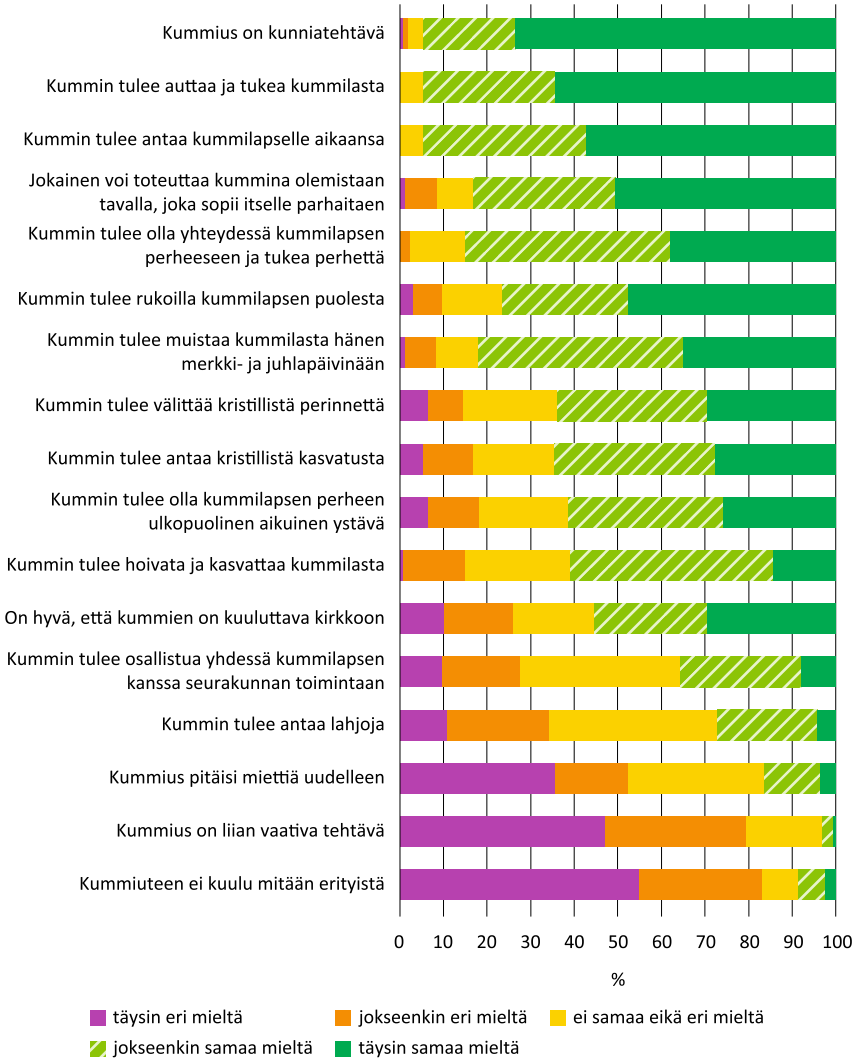
Diakin opiskelijoille suunnatussa kyselyssä lähes kaikki vastaajat (95 %, ka. 4,66) kokivat kummiuden kunniatehtäväksi kuten kuvio 4.5 osoittaa. Yhtä suuri joukko vastaajista ajatteli, että kummin tulee tukea kummilasta ja antaa hänelle aikaansa. Kummin tehtävänä on olla yhteydessä kummilapsen perheeseen ja tukea perhettä (85 %), ja kummiuden katsottiin olevan jotain erityistä (83 %). Vastaajista noin 60 prosenttia oli sitä mieltä, että kummin tuli hoitaa ja kasvattaa kummilasta ja että kummi oli kummilapsen perheen ulkopuolinen aikuinen ystävä. Tärkeäksi koettiin myös, että kummi muistaa kummilasta hänen merkki- ja juhlapäivinä (82 %). Muistaminen ei kuitenkaan tarkoittanut lahjojen antamista, sillä lahjojen antamisen kummin tehtäväksi näki vain joka neljäs vastaaja (27 %, ka 2,86) ja joka kolmas oli täysin tai jokseenkin eri mieltä siitä, että kummin tehtävänä on antaa lahjoja.

40 Kirkon tutkimuskeskus 2019.

41 Hytönen 2020, 272–273 (pdf).

Kuvio 4.5

Kummiuteen liittyvät ajatukset ja kummin tehtävät, % vastaajista, N=166.



Vastaajista 83 prosenttia katsoi, että jokainen voi toteuttaa kummin tehtävää tavalla, joka sopii itselle parhaiten. Esirukous ja kristillisen kasvatuksen antaminen nousivat tärkeiksi kummin tehtäviksi. Vastaajista 77 prosenttia oli sitä mieltä, että kummin tulee rukoilla kummilapsen puolesta, ja kaksi

kolmesta oli sillä kannalla, että kummin tulee antaa kristillistä kasvatusta ja välittää kristillistä perinnettä. Vastaajien mukaan kummin tehtävällä on siis selkeä hengellinen ulottuvuus, mutta samalla vain joka kolmas heistä piti tärkeänä seurakunnan toimintaan osallistumista yhdessä kummilapsen kanssa ja hieman yli puolet piti tärkeänä, että kummi oli kirkon jäsen. Lisäksi joka neljäs vastaaja oli eri mieltä siitä, että kummin on hyvä kuulua kirkkoon.

Avokysymyksillä saaduissa vastauksissa (n=54) opiskelijat pohtivat kummiutta kristillisen tradition välittämisenä sekä kasvatuksen tukemisen että huolenpidon tehtävän näkökulmasta. Lisäksi kummiuden tarkasteluun liittyi suhteiden ulottuvuus. Tähän teemaan liitetyissä vastauksissa käsiteltiin esimerkiksi kummin suhdetta lapseen ja hänen vanhempiinsa sekä kirkkoon. Vastauksiin sisältyi kuvauksia positiivisista tunnekokemuksista, mutta myös turhautumista ja harmia. Kummiuteen liittyvää jännitteisyyttä ilmensivät vastaukset, joissa kuvattiin kummiuteen sisältyviä ristiriitoja sekä kummiuden toteutumista kirkon jäsenyyden ulkopuolella.

Kristillisen kasvatuksen tukemisen tehtävään vastaajat liittivät kristillisen perinteen siirtämisen, henkisen ja hengellisen tuen, esirukoukset kummilapsen puolesta ja kristillisen lastenkirjallisuuden lahjoittamisen. Vastauksista ilmeni kuitenkin erittäin varovainen ote suhteessa kristillisen perinteen siirtämiseen. Niissä tuotiin usein esille, että kristillisen kasvatuksen tulisi olla ensisijaisesti vanhempien vastuulla. Kummi voi antaa kristillistä kasvatusta vain vanhempien luvalla tai pyynnöstä, kuten ilmenee seuraavassa vastauksessa:

Kristillinen kasvatusta on mielestäni enemmän vanhempien vastuulla, ja heidän valintansa kuinka haluavat sisällyttää uskonnon lapsensa kasvatukseen. Pyydetessä, voin tietysti olla apuna kummilapseni kristillisessä kasvussa.

Lisäksi muutamissa vastauksissa painotettiin lapsen valinnan vapautta. Seurakunnan toimintaan osallistumista ei esimerkiksi pidetty tärkeänä, sillä ”myös lapsella on sananvaltaa siinä, haluaako hän osallistua erityisesti kristilliseen toimintaan”. Vastauksissa olikin vain pari mainintaa kummin osallistumisesta seurakunnan toimintaan yhdessä kummilapsen kanssa. Vain yhdessä vastauksessa tuotiin esille, että sitten kun kummilapsi haluaa itse keskustella kristinuskosta, kummi on siihen halukas.

Useampi maininta liittyi rukoukseen, mutta siten, että vastaaja kertoi itse rukoilevansa oman kummilapsen puolesta, eikä niin, että kummi ja kummilapsi opettelisivat yhdessä rukoilemaan tai keskustelisivat rukouksesta. Omalla esimerkillään kummi voi kuitenkin välittää kristillisyyttä.

Avovastauksissa tuotiin esille myös kummin tehtävään sisältyvää arvokasvattajan roolia. Kummi on kummilapselle esimerkki, ja kummin tulee olla läsnä ja antaa aikaansa ja kuunnella:

Minulla on kolme kummilasta, joille saan olla esimerkillinen aikuinen.

[--] tärkeintä mielestäni on, että kummi antaa esimerkkiä kristillisistä arvoista (lähimmäisenrakkaus, muiden huomiointi, vastavoima yhteiskunnan ”koville” arvoille jne.).

Huolenpidon ulottuvuutta ilmensivät näkemykset, joiden mukaan kummi on turvallinen, tärkeä, läheinen, luotettava ja esimerkillinen aikuinen, rinnalla kulkija. Kummi tutustuu, tukee, kasvattaa, on läsnä, antaa aikaa, suojelee, kuuntelee, opettaa, välittää, rakastaa ja on läheinen. Kummi kuuluu perheen tukiverkostoon ja lisää yhteisöllisyyttä.

Minulla on kolme kummilasta, joille saan olla esimerkillinen aikuinen, opettaa, kasvattaa ja suojella heitä. Kummius on minulle kunniatehtävä.

Mielestäni kummin tehtävänä on olla turvallinen aikuinen lapsen elämässä ja tulisi sitoutua olemaan kiinnostunut lapsesta.

Huolenpidon toteutuminen edellyttää luottamuksellista ilmapiiriä ja mahdollisuutta tarjota kokemus turvallisesta ja rakastavasta Jumalasta. Kummin kannalta tämä merkitsee turvallisen aikuisen roolia suhteessa kummilapseen ja kummilapsen näkemistä arvokkaana. Useissa avovastauksissa oli mainittu halusta olla kummilapselle turvallinen ja luotettava aikuinen: ”Kummi tukee, on aikuinen kaveri.”

Kummiuden suhteisiin liittyvää ulottuvuutta ilmensivät puolestaan positiiviset kuvaukset siitä, että kummilapset ovat rakkaita ja tärkeitä, kaste-tilaisuus oli hieno ja sylikummina oleminen oli hienoa. Kummius on onni, ja siitä ollaan ylpeitä. Toisaalta tuotiin myös esille, että kummius on haastavaa, sillä siihen liittyy erilaisia vaatimuksia.

Kummius on mahtavaa ja rakastan olla ja tehdä kummilasteni kanssa. He ovat minulle todella rakkaita ja otan heitä mielelläni hoitoon.

Kummius on haastavaa, sillä koen, että jokaisella on siitä jokseenkin turhan erilaiset kokemukset, ellei jopa vaatimukset. Mielestäni keltään ei voida vaatia mitään vaan kohdata jokainen sellaisena kuin on ja antaa toimia niiden hyvien arvojen ja tuntemusten mukaan, mitä omaa sekä kunnioittaa sitä.

Kummiuteen sisältyvät jännitteet tulivat esille vastauksissa, joissa kerrottiin avioeron seurauksina kadonneista kummilapsista, erimielisyyksistä kummilapsen vanhempien kanssa sekä harmista, että kummilapseen ei ole koskaan syntynyt kunnollista suhdetta esimerkiksi pitkän välimatkan vuoksi:

Minulla on myös hankala, 14 vuotta kestänyt kummisuhde lapseen 300 km päässä. Sen olen kokenut vain synttärirahojen antajan roolina, eikä kunnollista suhdetta lapseen ole koskaan päässyt syntymään.

Ristiriitaa aiheuttivat myös vanhempien ja kummien erilaiset odotukset siitä, mitä kummin tehtävään sisältyy: Esille tuotiin kokemuksia siitä, että vastaaja ei ole osannut olla oikeanlainen kummi. Kummin olisi pitänyt olla aktiivisempi, tai hän on hoitanut tehtävän muuten huonosti. Kummilapsen vanhemmat olivat odottaneet kummilta enemmän kuin hän oli pystynyt antamaan. Vastajat kirjoittivat myös, että kummius ei puhuttele ja koko kummius on epäselvää.

Kymmenen vastaajaa toi esille, että kummiutta ei pitäisi sitoa kirkon jäsenyyteen. Vastajien mukaan hyvä kummi voi kuulua kirkkoon tai olla kuulumatta. Kummiutta ajateltiin siis hyvin olevan myös kirkon ulkopuolella. Vastauksista löytyi myös näkemys, että kasteeseen ei pitäisi liittää pakollista kummiutta. Kahdesta vastauksesta ilmeni, että vastaajia on pyydetty sekä kastamattomien että kastettujen lasten kummeiksi:

Olen itse kummi muutamallekin lapselle, osa lapsista on kastettu, osa ei. Samanlainen kummi olen kuitenkin kaikille, on se sitten kirkossa vahvistettu kummius tai ns. ”epävirallinen” kummius.

Mielenkiintoista oli havaita, että kaiken kaikkiaan avovastaukset keskittyivät kummin tehtäviin ja vain muutamassa vastauksessa tuotiin esille kummiuteen liittyviä positiivisia seikkoja ja ilon kokemusta. Yhdessäkään vastauksessa ei suoraan tuotu esille sitä hyvää ja merkityksellistä, mitä kummi mahdollisesti saa itselleen olemalla kummi. Vastauksissa jäsennettiin kummiutta pikemminkin tehtävien ja velvollisuuksien näkökulmasta, ja vähemmälle jäi sen kuvaaminen, että kummilapsen kanssa voi kokea iloisia ja onnellisia hetkiä.

4.7 Kristillisten toimitusten merkitys elämäntapahtumissa

Tutkimuksessa kartoitettiin myös kirkon alan opiskelijoiden näkemyksiä kristillisten toimitusten merkityksestä erilaisten elämäntapahtumien yhteydessä, joita ovat lapsen syntymä, aikuistuminen, parisuhteen solmiminen ja kuolemantapaus. Uskonnollisuuden yksilöllistymisen trendistä on seurannut, että myös suomalaisten suhtautuminen kirkollisiin toimituksiin on muuttunut. Ihmiset päättävät yhä enemmän itse, mitä he uskonnon harjoittamiseen sisällyttävät. Kirkon jäsenetkin käyvät henkilökohtaista pohdintaa siitä, haluavatko he juhlia elämänkaaren erilaisia vaiheita kirkollisessa kontekstissa.⁴²

Niistä opiskelijoista, jotka ensisijaisesti halusivat hakeutua töihin seurakuntaan, 95 prosenttia piti lapsen syntymän yhteydessä olevaa kristillistä toimitusta tärkeänä. Kaikista vastanneista tätä piti tärkeänä 88 prosenttia (ka. 4,38). *Gallup Ecclesiastica 2019* -kyselyssä 60 prosenttia vastanneista piti uskonnollista tilaisuutta tärkeänä tai erittäin tärkeänä lapsen syntymän yhteydessä⁴³, joten Diakin kirkon alan opiskelijoiden joukko suhtautuu kasteeseen huomattavasti keskimääräistä myönteisemmin.

Kristillistä toimitusta pidettiin vähiten tärkeänä aikuistumisen yhteydessä. Tätä mieltä oli 71 prosenttia vastaajista. Kirkkoon kuuluneista vastaajista 20 (13 %) oli sitä mieltä, että tämä ei ole tärkeää, ja 18 (12 %) ei osannut sanoa mielipidettään. Niistä opiskelijoista (n=62), jotka ensisijaisesti halusivat hakeutua töihin seurakuntaan, joka kymmenes oli sitä mieltä, että aikuistumisen yhteydessä kristillinen toimitus ei ole tärkeää ja 13 prosenttia ei osannut sanoa. Voi olla, että vastaajat eivät osanneet liittää rippikoulua ja konfirmaatiota aikuistumisen vaihtoehtoon. Kirkon tilastojen mukaan vuonna 2019 rippikouluun osallistui liki 50 000 nuorta.⁴⁴ Tämä tarkoittaa, että koko ikäluokasta noin 77,4 prosenttia osallistui rippikouluun.⁴⁵ Lukuun sisältyvät siis myös kirkkoon kuulumattomat rippikoulun suorittaneet.

Neljä viidestä (80 %) tähän kyselyyn vastanneesta opiskelijasta piti kristillistä toimitusta tärkeänä parisuhteen solmimisen yhteydessä. Niistä opiskelijoista, jotka ensisijaisesti aikoivat hakeutua töihin seurakuntaan, 95 prosenttia

42 [Salomäki 2020, 101–103 \(sivusto\)](#).

43 [Salomäki 2020, 103](#).

44 [Kirkon tilastot 2019 \(sivusto\)](#).

45 [Kotimaa 2020 \(sivusto\)](#).

piti tärkeänä kristillistä toimitusta parisuhteen solmimisen yhteydessä. Kirkkoon kuuluvista 11 prosenttia ei pitänyt tätä tärkeänä ja 5 prosenttia ei osannut sanoa kantaansa. *Gallup Ecclesiastica 2019* -kyselyyn vastanneista kirkon jäsenistä 73 prosenttia ja kaikista vastanneista 60 prosenttia piti uskonnollista seremoniaa tärkeänä.⁴⁶

Kuolemantapauksen yhteydessä olevaa kristillistä toimitusta 96 prosenttia vastaajista piti joko melko tärkeänä tai erittäin tärkeänä. Kiinnostavaa on, että kyselyyn vastanneista yhdeksän ei kuulu mihinkään kirkkokuntaan tai uskonnolliseen yhteisöön, mutta heistäkin seitsemän piti tärkeänä kristillistä toimitusta kuolemantapauksen yhteydessä. Tulos on hieman jännitteinen siksi, että samat vastaajat perustelivat kastamatta jättämistä lapsen valinnan vapaudella ja oikeudella päättää itse. Yksilön valinnan vapauden ja oman päätöksenteon merkitystä ei kuolemantapauksessa pidetä niin tärkeänä kuin valinnan vapautta kasteen suhteen. Samalla on muistettava, että hautaan siunaaminen ei edellytä kirkon jäsenyyttä samoin kuin edellä todetut muut kristilliset toimitukset. Tarjolla ei myöskään ole vaihtoehtoja uskonnotonta seremoniaa, kuten kirkkoliselle vihkimiselle on vaihtoehtona siviilivihkiminen.⁴⁷

4.8 Tutkimustulosten yhteenveto ja pohdinta

Kyselyyn vastasi noin 20 prosenttia Diakin kirkon alan opiskelijoista, joten tulokset ovat vain suuntaa-antavia. Niiden perusteella näyttää kuitenkin siltä, että Diakin kirkon alan opiskelijoista kuuluu kirkkoon suurempi osa kuin suomalaisista keskimäärin. Samalla tulokset osoittavat, että uskonnollisuuden muutostrendit ilmenevät myös kirkon alan opiskelijoiden käsityksissä. Yhä tärkeämpiä ovat uskonnollisuuteen sisältyvät subjektiiviset merkitykset ja valinnan vapaus, ja yhä enemmän kyseenalaistetaan oppiin ja instituutioon liittyviä seikkoja.⁴⁸

Diakin kirkon alan opiskelijoiden näkemykset kasteesta poikkeavat jonkin verran Kirkon tutkimuskeskuksen *Kastekysely 2019:n* tuloksista⁴⁹. Kirkon

46 Salomäki 2020, 103.

47 [Salomäki 2020, 102–103 \(sivusto\)](#).

48 [Sohlberg & Ketola 2020, 58, 62–64 \(sivusto\)](#), ks. myös Heelas & Woodhead 2005 ja Voas & Doebler 2011.

49 Ks. myös Salomäki 2020, 108–111.

alan opiskelijoiden vastauksissa korostuivat kasteen hengelliseen sisältöön ja uskoon liittyvät seikat ja näiden merkityksellisyys. Tärkeintä opiskelijoiden mielestä oli, että kasteessa ihminen on siunattu, saa turvaa ja huolenpitoa ja että kaste on Jumalan rakkautta, armoa ja anteeksiantamusta. *Kastekysely 2019*:ssä sen sijaan painottuivat näkemykset kasteesta tärkeänä perinteenä ja tapana sekä kauniina juhlahetkenä. Yhtäläistä molempien kyselyiden tuloksille oli kuitenkin vastaajien halu saada lapselle kummit. Diakin opiskelijoille kummien saaminen oli kaikkien tärkein syy kastamiselle. Lasten kasvattamiseen toivotaan selvästi tukea ja apua vanhempien rinnalle.

Kastamatta jättämisen perustelut ovat Diakin kirkon alan opiskelijoilla samoja kuin *Kastekysely 2019*:ään vastanneilla. Kastejuhlan järjestämiseen liittyviä käytännöllisiä seikkoja piti tärkeänä perusteluna vain pieni osa. Tärkein perustelu oli ajatus, että lapsi saa itse päättää kasteestaan. Lapsen vapautta päätöksen tekemiseen korostivat sekä ne opiskelijat, joilla ei ollut läheistä suhdetta kristinuskoon, että vapaiden suuntien edustajat. Lapsikastetta piti Raamatun vastaisena kymmenen prosenttia vastanneista, mikä on enemmän kuin vapaisiin suuntiin kuuluvien vastaajien määrä.

Kyselyn avovastauksissa ilmeni myös kasteen sakramentin kriittistä arviointia ja muutostoiveita, esimerkiksi toive valita lapsi- ja aikuiskasteen välillä tai mahdollisuus täydentää tai vahvistaa lapsikaste myöhemmin ottamalla vastaan aikuiskaste. Esille tuli myös käsitys kasteesta nimenantojuhlanä. Näissä pohdinnoissa on nähtävissä luterilaisen sakramenttiopin kyseenalaistaminen ja yksilön valinnan vapauden korostaminen. Kasteen ja rippikoulun välinen yhteys ja konfirmaation luonne kasteen vahvistamisena näyttää jääneen monelle epäselväksi. Rippikoulun ja konfirmaation merkitys aikuistumiseen liittyvinä kirkollisina tapahtumina ei myöskään ole vastaajille itsestään selvää.

Kaiken kaikkiaan avovastausten perusteella herää kysymys siitä, onko opiskelijoilla riittävä tietoa luterilaisen kasteopetuksen sisällöstä. Onko kirkon alan opintojen aikana riittävästi tilanteita, joissa tästä teemasta on mahdollista keskustella?

Kyselyyn vastanneet näkevät kummiuden pääsääntöisesti kunniatehtävänä, johon sisältyy kristillisen kasvatuksen tukemisen tehtävä, joka toteutuu ensisijaisesti huolenpitoa ja arvokasvatuksena eikä niinkään kristillisen perinteen siirtämisenä. Avovastausten perusteella kummiuden käsitteeseen ja kummin rooliin liittyy myös epäselvyyttä ja joissakin tapauksissa myös ristiriitoja ja hämmennystä. Tulokset osoittavat, että kummiuden tukeminen on edelleen tarpeellista ja että erityisesti tarvitaan myönteistä, kannustavaa puhetta kummin tehtävästä.

Tulokset herättävät myös kysymyksen kristillisen perinnön siirtämisen haastavuudesta. Helsingissä vuonna 2018 toteutettu tutkimus osoitti, että kirkkoon kuuluvat vanhemmat painottavat kristillisen kasvatuksen toteuttamisessa lapsilähtöisyyttä.⁵⁰ Käsillä olevassa tutkimuksessa ilmeni, että lapsen valinnanvapauden kunnioittaminen on myös kummeille tärkeää ja että kristinuskoon liittyvistä aiheista keskustellaan, jos lapsi sitä toivoo. Lisäksi moni vastaajista ajatteli, että voidakseen välittää kristillistä traditiota kummilapselleen kummilla täytyy olla siihen vanhempien lupa tai erillinen pyyntö. Tässä tilanteessa lapsella on hyvin niukasti tilanteita, joissa hän oppii tuntemaan kristillisen uskon liittyvää perinnettä.

Kristillisen tradition välittämiseen sisältyvä Raamatun opettaminen ja kristillisen opin sekä perinnetiedon siirtäminen näyttävät jäävän yhä enemmän yksinomaan seurakuntien vastuulle. Sen vuoksi näiden teemojen sisällyttäminen kirkon alalle opiskelevien opintoihin on entistä tärkeämpää.

Kirjallisuus

Ammatillisen koulutuksen raportti

2019 Ammatillisen koulutuksen raportti. Suomen ev.-lut. kirkon kirkkohallitus. <https://evl.fi/documents/1327140/43730976/AKR+2019+raportti.pdf/ef25e80b-faf8-39aa-d2eb-668d30b75adf?t=1591697240825> (viitattu 17.5.2021).

Diakonia-ammattikorkeakoulun tilastoja

- 2018 valmistuneet
 - 2019 valmistuneet
 - Diakin tutkinto-opiskelijamäärät 20.1.2019
 - Läsnä olevat opiskelijat koulutuksittain 20.1.2019.
- Painamaton.

Diakonian viranhaltijan ydinosaamiskuvaus

2020 Diakonian viranhaltijan ydinosaamiskuvaus. Helsinki: Kirkkohallitus. <https://evl.fi/documents/1327140/43561565/Diakonian+viranhaltijan+ydinosaamiskuvaus+2020.pdf/2f47a08a-75ca-5e50-e3a7-44a830701b6c?t=1604574818706> (viitattu 6.1.2021).

50 Lattu & Kilpeläinen & Innanen 2020 (sivusto).

Djupsjöbacka, Stefan

2006 Mitä koulutuksen jälkeen? Diakonia-ammattikorkeakoulusta valmistuneiden työelämään sijoittuminen ja saadun koulutuksen arviointi. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja D 40. Helsinki: diakonia-ammattikorkeakoulu.

Harjoittelu tai työelämässä oppiminen seurakunnan tehtävissä
Harjoittelu tai työelämässä oppiminen seurakunnan tehtävissä.
<https://evl.fi/plus/koulutus-ja-tyoelama/kirkon-ammattit/harjoittelu-ja-tyopaikalla-tapahtuva-oppiminen/harjoittelu-tai-tyoelamassa-oppiminen-seurakunnan-tehtavissa> (viitattu 17.5.2021).

Heelas, Paul & Woodhead, Linda

2005 The spiritual revolution. Why religion is giving way to spirituality. Oxford: Blackwell.

Huovinen, Eero

2009 Baptism, church and ecumenism. Collected essays. Gesammelte Aufsätze. Schriften der Luther-Agricola Gesellschaft 63. Helsinki: Luther-Agricola-Seura.

Hytönen, Maarit

2016 Kristillisen perinteen välittyminen. – Kimmo Ketola & Maarit Hytönen & Veli-Matti Salminen & Jussi Sohlberg & Leena Sorsa: Osallistuva luterilaisuus. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2012–2015: Tutkimus kirkosta ja suomalaisista. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 125. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 110–145. <https://evl.fi/documents/1327140/47692525/Kirkon+nelivuotiskertomus+II+osa+Osallistuva+luterilaisuus+netti.pdf/3dcadd52-154c-8693-2eb7-0920fe6a99b5> (viitattu 14.6.2021).

2019 Suomalaisten käsityksiä kasteesta ja kummiudesta. Painamaton esitelmä Kirkon tutkimuskeskuksen 50-vuotisjuhlaseminaarissa 13.3.2019. <https://evl.fi/documents/1327140/40900428/KTK50+tutkijoiden+esitys+diat/5761d005-4472-ee94-3c35-73ebea4d4761> (viitattu 17.5.2021).

2020 ”Maailman tärkein tapahtuma” – suomalaisten käsityksiä kasteesta ja kummiudesta. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 63. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. https://evl.fi/documents/1327140/45386794/31402178_KTK_verkkojulkaisuja_63_Maailman_tarkein_tapahtuma_20_04_29.pdf/697af03a-0550-04d4-8b92-079f05f378f1?t=1589544529784 (viitattu 17.5.2021).

Katekismus

1999 Katekismus. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kristinoppi. Hyväksytty kirkolliskokouksessa vuonna 1999. <http://evl.fi/katekismus> (viitattu 6.1.2021).

Ketola, Kimmo

2006 Kaupunkien uusi henkisyys. – Urbaani usko. Nuoret aikuiset, usko ja kirkko. Toim. Teija Mikkola, Kati Niemelä & Juha Pettersson. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 96. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 305–316.

2020 Uskonto ja kulttuurin murros. – Hanna Salomäki & Maarit Hytönen & Kimmo Ketola & Veli-Matti Salminen & Jussi Sohlberg: Uskonto arjessa ja Juhlassa. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2016–2019. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 134. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 12–44. [Kirkkohallituksen julkaisut \(evl.fi\)](https://evl.fi/kirkkohallituksen_julkaisut) (viitattu 14.6.2021).

Kirkon ammattien yhteinen ydinosaamiskuvaus

2020 Kirkon ammattien yhteinen ydinosaamiskuvaus. Helsinki: Kirkkohallitus. <https://evl.fi/documents/1327140/43561565/Kirkon+ammattien+yhteinen+ydinosaamiskuvaus+2020.pdf/803a8b5f-d968-c60c-a44c-c2a81d57eea1?t=1604574898880> (viitattu 6.1.2021).

Kirkon tilastot

2019 Tunnusluvut 2019. Rippikoululaiset. <https://www.kirkontilastot.fi/viz?id=153> (viitattu 7.1.2021).

2020 Seurakuntien henkilöstötilasto 2020. <https://www.kirkontilastot.fi/viz?id=136> (viitattu 7.1.2021).

2021 Jäsentilasto 1999–2020. <https://www.kirkontilastot.fi/viz.php?id=167> (viitattu 17.5.2021).

Kirkon tutkimuskeskus

2019 Raportti kastekyselystä. <https://evl.fi/documents/1327140/40900428/Kasteraportti/80c6a035-88ce-57df-58d0-d01334ab126c> (viitattu 7.1.2021).

Kotimaa

2020 Rippikoulun suosio kasvoi viime vuonna. Kotimaa 4.2.2020. <https://www.kotimaa.fi/artikkeli/rippikoulun-suosio-kasvoi-viime-vuonna-774-prosenttia-koko-ikaluokasta-osallistui/> (viitattu 7.1.2020)

Lambert, Yves

2004 A turning point in religious evolution in Europe. *Journal of Contemporary Religion* 19/1, 29–45.

Lastenohjaajan ammatillinen ydinosaaminen

2020 Helsinki: Kirkkohallitus. <https://evl.fi/documents/1327140/43561565/Lastenohjaajan+ydinosaamikuvaus+2020.pdf/096ba13c-7b8f-cd71-a62e-06c6e24218c8?t=1604574980787> (viitattu 7.1.2021).

Lattu, Kanerva & Kilpeläinen, Aino-Elina & Innanen, Tapani

2020 Kirkon varhaiskasvatus ja kotien uskontokasvatus. – Innostava ja kohtaava kasvatus. Kirkon kasvatuksen barometri 2020. Toim. Jouko Porkka & Minna Valtonen. Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 65. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 137–157. [Kirkkohallituksen julkaisut \(evl.fi\)](#) (viitattu 21.6.2021).

Launonen, Pekka

2007 Kirkon työntekijäksi kasvamassa. Diakoni-, diakonissa- ja nuorisotyönohjaajaopiskelijoiden ammatillinen motivaatio, osaaminen ja identiteetti vuosina 2004–2006. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja D, Työpapereita 42 Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Lynch, Gordon

2007 *New spirituality. An introduction to progressive belief in the twenty-first century.* London: I.B. Tauris.

Niemelä, Kati

2004 Uskonko niin kuin opetan? Seurakuntatyöntekijä uskon ja elämän ristipaineessa. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 85. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

- 2010 Youth and religion in Finland. – Annual Review of the Sociology of Religion 1: Youth and Religion. Ed. by Giuseppe Giordan. Leiden, Boston: Brill.
- 2018 Tervetuloa seurakuntaan? Lasten, nuorten ja perheiden kasvuympäristön muutos ja kirkon kasvatus. – Kirkon kasvatus vuonna 2030. Kristillisen uskon välittymisen haasteita ja mahdollisuuksia. Kirkon tulevaisuusselonteko 2018. Toim. Jarmo Kokkonen. Suomen ev.lut. kirkon julkaisuja 74. Helsinki: Kirkkohallitus. 11–23. <https://julkaisut.evl.fi/catalog/Tutkimukset%20ja%20julkaisut/r/4159/viewmode=previewview&qsr=kirkon%20tulevaisuusselonteko> (viitattu 14.6.2021).
- Nuorisotyönohjaajan ydinosamiskuvaus
- 2020 Nuorisotyönohjaajan ydinosamiskuvaus. Helsinki: Kirkkohallitus. https://evl.fi/documents/1327140/43561565/Nuorisotyönohjaajan_ydinosamiskuvaus_2020.pdf/94ba3786-accb-1346-dbaa-5c189ec753ba?t=1596644157216 (viitattu 6.1.2021).
- Opetushallinnon tilastopalvelu
- Ammattikorkeakoulusta valmistuneiden työllistyminen, alueellinen sijoittuminen ja ammattiasema. https://vipunen.fi/fi-fi/_layouts/15/xlviewer.aspx?id=/fi-fi/Raportit/Ammattikorkeakoulusta%20valmistuneiden%20sijoittuminen%20-%20analyysiraportti.xlsb (viitattu 3.1.2021).
- Papin ydinosamiskuvaus
- 2020 Papin ydinosamiskuvaus. Helsinki: Kirkkohallitus. https://evl.fi/documents/1327140/43561565/Papin_ydinosamiskuvaus+2020.pdf/e81658a3-4b99-9c81-5bc5-81fbf8ef7c91?t=1604575295665 (viitattu 17.5.2021).
- Salomäki, Hanna
- 2019 Mureneeko kansankirkko? Kastamattomat pohjoismaisissa kirkkoissa? Painamaton esitelmä Kirkon tutkimuskeskuksen 50-vuotisjuhlaseminaarissa 13.3.2019. <https://evl.fi/documents/1327140/40900428/KTK50+tutkijoiden+esitys+diat/5761d005-4472-ee94-3c35-73ebea4d4761> (viitattu 17.5.2021).

- 2020 Jumalanpalvelus, kirkolliset toimitukset ja kristilliset juhlapyhät. – Hanna Salomäki & Maarit Hytönen & Kimmo Ketola & Veli-Matti Salminen & Jussi Sohlberg: Uskonto arjessa ja Juhlassa. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2016–2019. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 134. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 90–132. <https://julkaisut.evl.fi/catalog/Tutkimukset%20ja%20julkaisut/r/4238/viewmode=previewview> (viitattu 14.6.2021).
- Sohlberg, Jussi & Ketola, Kimmo
- 2020 Uskonnolliset yhteisöt Suomessa. – Hanna Salomäki & Maarit Hytönen & Kimmo Ketola & Veli-Matti Salminen & Jussi Sohlberg: Uskonto arjessa ja Juhlassa. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2016–2019. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 134. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus. 45–66. <https://julkaisut.evl.fi/catalog/Tutkimukset%20ja%20julkaisut/r/4238/viewmode=previewview> (viitattu 14.6.2021).
- Suomen evankelis-luterilainen kirkko
- 2019 Kirkolliskokous: Yksi kirkkoon kuuluva kummi riittää kastettavalle jatkossa. Kirkon tiedotearkisto 7.11.2019. <https://evl.fi/uutishuone/tiedotearkisto/-/items/item/29003/Kirkolliskokous+Yksi+kirkkoon+kuuluva+kummi+riittaa+kastettavalle+jatkossa> (viitattu 7.1.2021).
- Suomi24
- Keskusteluketju kummien valinta lapselle. [montako kummia!? - Ristiäiset ja nimiäiset - Suomi24 Keskustelut](#) (viitattu 17.5.2021).
- Valtonen, Minna
- 2016 Teologia ja Diakin opetussuunnitelmatyö. – Muutosvoimaa – tutkielmia Diakista ja teologiasta. Toim. Raili Gothóni, Mikko Malkavaara & Minna Valtonen. Diak Puheenvuoro 3. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Varhaiskasvatuksen ohjaajan ydinosaamiskuvaus
- 2020 Varhaiskasvatuksen ohjaajan ydinosaamiskuvaus. Helsinki: Kirkkohallitus. <https://evl.fi/documents/1327140/43561565/Varhaiskasvatuksen+ohjaajan+ydinosaamiskuvaus+2020.pdf/8f2babcc-e650-7cdd-fc63-3973b594776d?t=1604575378917> (viitattu 6.1.2021).

Voas, David & Doebler, Stefanie

2011 Secularization in Europe. Religious change between and within birth cohorts. – *Religion and Society in Central and Eastern Europe* 4/1, 39–62.

5 KASTEEN JA KUMMIUDEN KEHITYSHANKKEET SEURAKUNNISSA VUOSINA 2010–2020

Jussi Laine, Eeva Salonen, Anna Äystö, Heikki Lehti & Merja Halivaara

Tultaessa uuden vuosituhannen toisen vuosikymmenen alkuun pääkaupunkiseudun ja Tampereen seurakunnissa oli havahduttu yllättävän nopeaan muutokseen kastetilastoissa. Yhä useampi lapsi jäi kastamatta, eikä kirkkoon kuuluvien vanhempien lapsia kastettu samassa mittakaavassa kuin ennen. Tilastoista näkyi selvästi muutos perheissä, joissa vain toinen syntyneen lapsen vanhemmista kuului kirkkoon. Menneillä vuosikymmenillä oli lähes selvää, että tällaisessa tapauksessa lapsi kastettiin, mutta trendi vaihtui muutamassa vuodessa päinvastaiseksi: lapsi jäi todennäköisemmin kastamatta.

Näiden havaintojen pohjalta alkoi kasteen ja siihen liittyvän kummiusteeman tarkastelu Tampereella, Helsingissä, Vantaalla ja Espoossa. Reilu vuosikymmen myöhemmin on myönnettävä, että teemaan syventymisen ja siitä nousseiden kehitysprojektien ja kärkihankkeiden myötä ei kastettujen määrä ole noussut, vaan se on edelleen laskusuuntainen. Sen sijaan yhteinen näkemys seurakunnissa on, että tämän teeman kautta on pystytty ymmärtämään ihmisten ja kirkon todellisuutta paremmin. Kasteeseen ja kummiuteen liittyvien hankkeiden myötä on havaittu, että kyseessä on paljon laajemmin kirkon perusolemusta haastava teema kuin pelkästään yhden toimituksen ja siihen liittyvien sisältöjen kriisi, joka tulee ehkä parhaiten näkyviin kasteiden suosion suurena laskuna.

Seuraavassa käydään läpi kasteeseen ja kummiuteen liittyviä toimenpiteitä ja niistä nousevia havaintoja pääkaupunkiseudulla ja Tampereella. Kaikenkattavan ja seikkaperäisen teeman tarkastelun sijaan pääpaino on yhteisessä oppimisprosessissa, johtopäätöksissä ja tulevaisuuden tekemisessä. Yksi kirkollisen kehittämisen ongelmista on aiemmin ollut hajanaisuus ja moniosoitteisuus: samoja teemoja on työstyetty omissa työryhmissään eri

seurakunnissa hyvin samankaltaisella tekemisellä ja sisällöillä. Vuorovaikutus näiden kehittämisteemojen ja -prosessien välillä on ollut usein liian vähäistä. Kasteen ja kummiuden ympärillä tehty työ on saattanut meitä hyvällä tavalla yhteiseen, verkostomaiseen kehittämispöytään.

5.1 Pienelle parasta -hanke

Helsingin seurakuntien alulle laittama Pienelle parasta -hanke¹ sai alkunsa pienestä kehkeytymässä olleesta toimintamallista. Alkuna oli lapsityön strategiasta nouseva tavoite muotoilla kasteen rekisteröintilomakkeen mukana lähetettävää kasteeseen rohkaisevaa materiaalia. Tavoite sai uuden luonteen ja käynnisti eräänlaisen uuden vaiheen havainnosta, että sen muotoilemiseksi tarvittiin tietoa siitä, mitä perheet ajattelevat kasteesta ja kristillisestä kasvatuksesta. Tämän myötä Helsingissä teetettiin tutkimus, jonka havaintojen pohjalta kasteeseen rohkaisevat materiaalit tehtiin. Materiaalit oli tehty nuoria äitejä puhuttelevalla graafisella ilmeellä, ja sanoituksissa oli haettu kirkon perinteisen kielen sijaan vahvaa tunneviestintää ja tuoreita ilmaisuja. Pienelle parasta -prosessin käynnistyminen on yksi merkittävimmistä hetkistä ihmislähtöisen toimintamallin etsinnässä seurakunnissa.

Prosessiin liittyvät kastekirje, kaste- ja kummitodistukset sekä Pienen iltahetki -cd otettiin käyttöön myös muissa pääkaupunkiseudun sekä Tampereen seurakunnissa pian niiden valmistuttua. Helsingissä näiden kastemateriaalien lisäksi hanke on tuottanut käyttöön muun muassa koteihin lähetettäviä eri ikäkausille suunniteltuja materiaalipaketteja. Kaikissa näissä on taustalla lapsen ja aikuisen vuorovaikutuksen tukeminen sopivilla ikäkauden mukaisilla kristillisen kasvatuksen teemoilla.

Pienelle parasta -materiaalien käyttöönotossa havaittiin pian yksi kehittämistyön ja ihmislähtöisen toimintamallin hankaluuksista. Varsinkin kaste- ja kummitodistukset näyttäytyivät monelle kirkon työntekijälle vieraina tai jopa vastenmielisinä. Tampereella todistukset otettiin käyttöön vuonna 2012, ja vielä vuonna 2017 asia oli johtoryhmän pöydällä. Moni pappi tilasi itse vaihtoehtoisia kaste- ja kummitodistuksia, tai vanhoja kerättiin käytettäväksi mahdollisimman pitkään. Pitkälliset keskustelut aiheesta osoittivat, että suuri osa papeista piti materiaaleja hyvinä ja tuoreina, mutta jopa tuomiokapitulia myöten niitä kritisoitiin hyvinkin vahvasti. Myöhemmin

1 Ks. Pienelle parasta – koko ikäluokan kattavaa yhteydenpitoa lapsiperheisiin (sivusto).

5 Kasteen ja kummiuden kehityshankkeet seurakunnissa vuosina 2010–2020

artikkelissa tarkasteltavan kastepalautejärjestelmän perusteella oli kuitenkin selvää, että Pienelle parasta - todistuksen saaneet pitivät sitä parempana ja koskettavampana kuin toisenlaisen todistuksen saaneet. Materiaalista käyty keskustelu oli turhauttavuudessaan kuitenkin erittäin tärkeä ja opettavainen. Se osoitti, että samaan aikaan tarvitaan sekä dialogia hitaasti tai ei ollenkaan lämpiävän työntekijäjoukon kanssa että määrätietoista johtamista asioiden eteenpäin menemiseksi. Kumpikaan näistä ei ole kirkossa kovinkaan helppoa, mutta juuri siksi niitä täytyy harjoitella ja harjoittaa.

5.2 Kyselyt ja palautejärjestelmät

Tampereen seurakunnissa käynnistyi kastekokonaisuuden kärkihanke vuonna 2012. Tähän liittyi Helsingin tapaan myös vahva näkemys siitä, että vuorovaikutusta kasteperheiden kanssa tulee kehittää tiedon pohjalta. Rippikoululaisille ja heidän huoltajilleen oli toteutettu asiakastyytyväisyyskysely jo vuodesta 2009.² Tämän järjestelmän pohjalta ja sen hyödyntämisestä saadulla kokemuksella oli alkuvuodesta 2012 käytössä kasteeseen ja kirkolliseen vihkimiseen liittyvät palautejärjestelmät.

Lisäksi sekä Helsingissä että Tampereella toteutettiin kyselyt niihin perheisiin, joissa lapsella olisi ollut kasteen edellytykset, mutta häntä ei silti ollut kastettu. Näissä näyttäytyi vasten odotuksia ja toiveita, että aivan ylivoimaisesti tärkein syy lapsen kastamattomuuteen oli halu antaa lapsen päättää itse myöhemmin. Tulos on saanut jälkikäteen vahvistuksen useista aiheeseen liittyvistä paljon kattavammista tutkimuksista. Rohkaisevaa oli kuitenkin se, että lähes kolmasosa oli vielä valmis harkitsemaan asiaa uudestaan, jos aihe jollain tavalla tulisi ajankohtaiseksi.

Kasteprosessiin liittyvä palautejärjestelmä otettiin käyttöön myös Vantaalla Tampereen pohjatyon jälkeen. Espoossa palautejärjestelmä otettiin käyttöön hieman myöhemmin. Kaikkien näiden kohdalla on huomattavaa, että tulokset ja havainnot ovat hyvin yhdenmukaisia riippumatta seurakunnasta tai kaupungista. Tämä haastaa vahvasti myös kirkon paikallisuuteen perustuvan toimintamallin ja priorisoinnin, koska valtakunnalliseen, jopa globaaliin trendiin ei voi vastata pelkästään paikallisilla ratkaisuilla.

Vuosien ajan kerätyssä palautteessa näkyy selvästi muutama merkittävä havainto, joiden pohjalta kasteeseen liittyviä kehityshankkeita on suunnattu.

2 Ks. [Rippikoulujen itsearviointi \(sivusto\)](#).

Ensinnäkin kasteperheet ovat olleet erittäin tyytyväisiä saamaansa vuorovaikutukseen ja palveluun. Tässä valossa on hyvin selvää, että siinä vaiheessa, kun pappi astuu kastekotiin, asiat ovat jo erittäin hyvällä mallilla. Siten varsinaisen kastehetken kehittäminen ei kohdistu siihen hankalampaan vaiheeseen, jossa päätös lapsen kastamisesta tai kastamatta jättämisestä tapahtuu. Kasteperheiden tyytyväisyys on pysynyt vuodesta 2012 kiitettävänä. Palautejärjestelmän kirkkoon liittyvissä taustakysymyksissä toistuvat samat teemat kuin vuoden 2010 muissa tutkimuksissa. Perinne ja perheen yhteinen juhla on tärkein motivaattori kastejuhlan järjestämiseen. Samaan aikaan muiden selvitysten mukaan perinne vetoaa lasten vanhempiin entistä vähemmän. Tämä saa vahvistuksensa havainnosta, että kasteiden määrä ja suhteellinen osuus laskee, vaikka tyytyväisyys varsinaiseen kasteprosessiin on hyvin korkealla. On myös merkittävä havainto, että kasteperheet antavat mielellään palautetta ja pitävät palautteen pyytämistä tärkeänä yhteydenottona. Tämä havaittiin myös Vantaalla, jossa palvelumuotoiluajattelun keinoin muokattiin kasteprosessia palautekyselyn pohjalta. Tärkeimmät kysymykset ovat: Miten prosessia muokataan saadun palautteen pohjalta? Mitä tehdään, kun palautteessa on jotain, mihin pitää puuttua? Kuinka systemaattisesti kerätty tieto jaetaan yhtä systemaattisesti operatiivisen ja strategisen johtamisen välineeksi?

5.3 Aamukasteet ja Kastepäivät

Lapsensa kastamatta jättäneille vanhemmille tehdyissä kyselyissä havaittiin jo edellä mainittu valmius vielä harkita kastamispäätöstä. Lisäksi joukossa oli muutamia vastaajia, joilla oli aikanaan ollut joku käytännön syy siihen, että lasta ei ollut kastettu ajallaan. Tämän perusteella todettiin kirkon kastemateriaalien ja -viestinnän keskittyvän liian paljon vauvakasteen ympärille. Asiaa ei helpottanut ristiriita kirkon viranomaisluonteen ja perheiden prosessin hienovaraisen tukemisen välillä. Keskusrekisterien ja väestökirjanpidon tarpeiden sekä uudenlaisen lähestymisen sovittaminen yhteen ei ole ollut eikä edelleenkaan ole aina helppoa.

Hyväksi tavaksi vastata palautekyselyissä esiin nousseisiin tarpeisiin on havaittu yhteiset *Aamukaste-* ja *Kastepäivätapahtuma*-konseptit³. Niissä on hyödynnetty Vantaalla aloitettua ja Tampereella edelleen jatkokehitettyä

3 Ks. [Aamukaste \(sivusto\)](#) ja [Kastepäivä \(sivusto\)](#).

5 Kasteen ja kummiuden kehityshankkeet seurakunnissa vuosina 2010–2020

Hääyö-konseptia⁴. Siinä vihkiparit saapuvat kirkolle vihittäviksi täysin valmiiseen tapahtumaan, jossa helppous ja juhlavuus kulkevat käsi kädessä. Kastetapahtumiin puolestaan on kutsuttu kastamatta jääneitä lähettämällä koteihin huolella muotoiltu kirje, jossa tarjotaan helppoa ja leppoisaa mahdollisuutta kastaa lapsi.

Tapahtumat ovat saaneet verrattain suuren suosion, vaikka mittakaava ei ole aivan sama kuin Hääyö-tapahtumien kohdalla. Esimerkiksi Tampereella niissä vihitään jo merkittävä osuus kirkollisesti vihittävistä pareista. Kokemukset kastetapahtumista ovat olleet rohkaisevia ja opettavaisia. Niiden myötä on voitu kyseenalaistaa monia kirkon itsestään selvinä pitämiä toimintatapoja, jotka liittyvät esimerkiksi toimituskeskusteluun. Suuri osa kastettavien lasten vanhemmista suhtautuu helpottuneesti ja iloisesti siihen, että pappi ei tule käymään etukäteen toimituskeskustelun merkeissä. Asiat voidaan sopia ja keskustelut käydä puhelimitse tai muilla perheille sopivilla tavoilla tai välineillä. Vaihtoehtoisten tapojen esillä pitäminen tasavertaisina perinteisen rinnalla on ollut hyvin toimiva tapa kasteesta keskusteluun ja asioiden sopimiseen.

Varsinaisten tapahtumien toimivaa yhdistelmää yksityisyyttä ja perheen omaa juhlaa kastemaljan äärellä sekä samanaikaista toisten perheiden juhlaan osallistumista on kiiteltu palautteessa voimakkaasti. Uskon yksityinen luonne ja yhteisöllinen ulottuvuus toimivat niissä hyvällä tavalla yhteen.

Kastetapahtumissa valtaosa kastetuista on yllättäen ollut taaperoikäisiä, jotka ovat kävelleet kastemaljan ääreen itse. Tämän havainnon pohjalta kirkon kasteviestintää on edelleen kehitetty, koska se on perinteisesti keskittynyt liikaa pieniin vauvoihin sekä sanallisesti että visuaalisesti. Kasteen mahdollisuutta tulee pitää esillä ja tarjota lapsen kasvun kaikissa vaiheissa. Rippikoululaisten kastetapahtumat ovat tälle luonteva jatko. Näissä on rohkeasti myös lähdetty hakemaan kohderyhmälle sopivia tapoja juhlistaa kastetta tarjoiluista ja musiikista lähtien. Donitsit, kolajuoma ja kitaralla soitettu musiikki on palautteen perusteella otettu hyvin myönteisesti vastaan. Tämä lähes triviaali esimerkki johtaa kuitenkin suuremman kysymyksen äärelle: missä määrin kirkon tulee riippua perinteissä ja perinteisessä symboliikassa, jos toisenlainen perinne ja symbolit sisältävät kokemuksen merkityksestä ja huomioonottamisesta?

Kastetapahtumat ovat vakiinnuttaneet paikkansa seurakuntien kastetarjonnassa. Tampereella niistä on tullut joidenkin perheiden perinne: jo kolmas lapsi samasta perheestä on kastettu Aamukasteessa. Uusia perinteitä voidaan synnyttää ja niihin kiinnitytään, kun se sopii ihmisten elämäntilanteeseen.

4 Ks. [Hääyö-sivusto](#).

5.4 Jäsen360 ja Vantaan etnografinen tutkimus

Lisääntyvä tiedon tarve ja ymmärrys sen käytön välttämättömyydestä johti nopeasti Tampereella, Vantaalla ja Helsingissä siihen, että silloisen Kotimaa Oy:n tarjoama Jäsen360-segmentointi koettiin vastaukseksi kasvaviin tiedon ja ymmärryksen tarpeisiin. Se auttoi selittämään monia sekä kyselyistä että arkityön kokemuksista tehtyjä havaintoja asettaessaan ne toistensa kanssa vuorovaikutukseen. Segmentointidatan perusteella myös havainnot pystytään asettamaan mittakaavaan ja näkemään kirkollisen vuorovaikutuskentän rajojen ylitse. Samoin segmentointidata on auttanut ymmärtämään sitä, että hengellinen elämä ja siitä nousevat ratkaisut eivät ole erillinen saareke ihmisten elämän kokonaisuudessa. Elämässä kaikki liittyy kaikkeen: elämäntavat, arvot, asenteet, merkitykset, kirkkosuhde ja hengellisyys kietoutuvat toisiinsa. Siksi elämää tulee yrittää ymmärtää paljon laajemmin kuin pelkästään kasteeseen tai kirkkoon liittyvien teemojen kautta.⁵

Kaikista tehdyistä kyselyistä, selvityksistä ja tutkimuksista kohti käyvin ja haastavin on ollut Vantaalla 2018 toteutettu etnografinen tutkimus, jossa laadullisin menetelmin syvähaastateltiin kymmentä eri segmentteihin kuuluvaa vantaalaista heidän hengellisyydestään ja kirkon roolista sen toteutumisessa. Haastateltavia yhdisti se, että kirkolliset perinteet nähtiin arvokkaina, mutta ei niiden hengellisen vaan kulttuurisen merkityksen vuoksi. Haastatteluaineiston kasteeseen liittyvät havainnot vahvistivat kastetta koskevaa ymmärrystä entisestään: kastamattomuus liittyy uskon syvään henkilökohtaisuuteen, joka ei kuulu edes kirkolle. Muutenkin kirkko nähtiin instituutiona, joka oli epäluotettava kumppani ihmisen etsiessä ja muodostaessa identiteettiään, koska kirkon oman agendan ei katsottu antavan tilaa aidolle kumppanuudelle ja yhdessä etsimiselle.

5.5 2020-luvun kastemateriaalit ja vuorovaikutus kastamattomien lasten perheiden kanssa

Espoossa ja Tampereella käynnistettiin jälleen uusien kastemateriaalien hahmottaminen kertyneen ymmärryksen ja palvelumuotoiluosaamisen karttuminen myötä. Tunneviestintä, ihmisen kokoisten ja sopivien sanontojen

5 Ks. Ylen artikkeli [Kirkkoa katsotaan toisin silmin \(sivusto\)](#) ja [Insight 360 \(sivusto\)](#).

5 Kasteen ja kummiuden kehityshankkeet seurakunnissa vuosina 2010–2020

etsintä ja visuaalinen ilme olivat jälleen työn alla. Uudet materiaalit otettiin käyttöön vuosikymmenen vaihtumisen molemmin puolin. Tärkeää oli myös materiaalien muokattavuus nopeasti ja tarpeen mukaan. Lisäksi haluttiin karsia kotiin lähetettävän paperin ja tavaran määrää, joka edellisissä vaiheissa oli koko ajan kasvanut. Ehkä merkittävin oivallus oli Tampereella seurakuntien strategiasta noussut ympäristönäkökulma. Jokaiselle Tampereella syntyneelle lapselle istutetaan puu toivon ja tulevaisuuden merkiksi. Kirkon jäsenille tämä tapahtuu automaattisesti, ja muut voivat yksinkertaisesti tilata lapselleen puun istuttamisen.

Tämä ajattelu on vasta idullaan, mutta siitä seuraa väistämätön kysymys: millaista vuorovaikutusta, kasvun ja kasvatuksen tukea kirkko voi tarjota niille perheille, joissa lasta ei ole kastettu? Osa tähän liittyvistä toimenpiteistä ja ajattelun muutoksista voidaan toteuttaa seurakuntatasolla, mutta seuraaviin askeliin tarvitaan kokonaiskirkollista lähestymistä. Miten suhtaudutaan nimiäisiin ja kirkon läsnäoloon niissä? Toistaiseksi aihe on vaiettu tai vaiennettu johtotasolta lähes olemattomiin, vaikka se nousee yhä useammin esiin arki-työn kohtaamisissa ja ihmisten keskuudessa. Seurakuntien kehittämistyössä saatujen oppimiskokemusten perusteella kaikki vuorovaikutus kaikkien perheiden kanssa on merkityksellistä ja kannattavaa kirkon ja kristillisyyden kannalta. Kristilliset arvot, lähimmäisenrakkaus ja siitä nouseva elämä voivat toteutua, vaikka kaste on vasta edessä, harkinnassa tai ei ollenkaan relevantti. Kokonaiskirkollisen kasteeseen keskittymisen tuloksena saatiin muutettua yhden kummin käytäntö peruskäytännöksi eikä vain kirkkoherran harkintansa perusteella myöntämäksi. Samanlaisia suurten linjojen vetoja tullaan tarvitsemaan tulevaisuudessa myös vuorovaikutukseen kastamattomien lasten perheiden kanssa nimiäiskysymyksessä.

5.6 Kummiuden tukeminen ja brändääminen

Kasteeseen liittyvän vuorovaikutuksen kehittämisen rinnalla ja kanssa on kulkenut seurakunnissa myös kummiuden tutkiminen ja kehittäminen. Hankkeiden alkuvaiheessa kummius nähtiin välineenä tehdä kasteviestintää, mutta palvelumuotoilun keinoilla havaittiin nopeasti, että niiden vääränlainen yhdistäminen ei palvele kummiuden kehittymistä ja siihen liittyvää vuorovaikutusta. Kummius ymmärrettynä avarasti ihmisten tarpeista käsin on kulkemassa kauemmas kasteesta, mutta samalla se on erinomainen väline kristillisistä arvoista nousevan kasvun tukemisessa.

Kummiuden tukemisessa erityisesti Vantaalla on luotu ja mahdollistettu *Kummipäivä*-konsepti⁶, jota on jatkokehitetty Helsingissä. Konsepti syntyi ja kasvoi palvelumuotoiluhankkeena tavoittaa nuoria aikuisia ja tuoda esille myönteistä ajatusta kummiudesta mahdollisuutena olla mukana kummilapsen elämässä. Kummipäivän perusajatus on, että yhdessä yritysten ja muiden toimijoiden kanssa tarjotaan mahdollisuuksia kummin ja lapsen väliseen vuorovaikutukseen. Samoista lähtökohdista on myös järjestetty yhdessä urheiluseurojen kanssa *Kummipelejä*, joissa jääkiekkoa tai muita lajeja on päässyt seuraamaan erikoishinnalla kummilapsen kanssa.⁷ Nämä ovat olleet hyviä konkreettisia tapoja pohtia mediassa kummiutta ja sen toteuttamista. Kummiuden brändäämisessä seurakunnat ovat toimineet tiiviissä yhteistyössä Kirkkohallituksen vetämän *Kaste ja kummius* -hankkeen⁸ kanssa.

Vantaalla toteutettiin myös palvelumuotoilulähtöinen kokeilu kummitextiviesteistä. Siinä lähetettiin kummeille lämminhenkinen tekstiviesti ja ehdotus kummilapsen muistamisesta jollain tavalla. Tekstiviesti sai erinomaisen vastaanoton saajiltaan, jotka kokivat kirkon lähestymisen kummiuden tukemisessa erittäin myönteisenä yhteydenottona. Tästä on hyvä ottaa oppia myös muuhun kasteeseen liittyvään tai ylipäättään kirkolliseen jäsenviestintään. Kohdennettu ja tarpeeseen osuva viesti koetaan läheiseksi ja otetaan ilolla vastaan.

5.7 Kokonaiskirkolliseen Kaste ja kummius -hankkeeseen liittyminen

Kokonaiskirkollinen vastaus kasteeseen ja kummiuteen liittyvien kysymysten, teemojen ja prosessien pohdintaan oli Kaste ja kummius -hanke, joka käynnistyi vuonna 2018. Siinä olivat monin eri tavoin mukana edellä mainitut seurakuntayhtymät, joissa kertynyttä kokemusta ja osaamista kytkettiin hankkeen kaikilla tasoilla yhteen.

Yhteinen kokemus seurakunnissa oli, että hanketta vedettiin ja koottiin yhteen uudella innolla ja prosessilla, jossa seurakuntien osaamista hyödynnettiin poikkeuksellisella tavalla. Yhden kummin käytäntöön siirtyminen oli merkittävä kädenojennus paitsi perheiden myös seurakuntien suuntaan,

6 Ks. Kirkkohallituksen Kummipäivä-sivusto ja Vantaan seurakuntien Kummipäivä-sivusto.

7 Ks. Kummipelit (sivusto).

8 Ks. Kaste ja kummius -hanke (sivusto).

5 Kasteen ja kummiuden kehityshankkeet seurakunnissa vuosina 2010–2020

joissa asiasta oli puhuttu ja toivottu muutosta jo pitkään. Samoin oli merkittävää, että kaste- ja kummiushankkeessa tehtiin kokonaiskirkon tasolla samat havainnot ja päätelmät kuin seurakunnissa. Seurakuntien kehittämistyön ansiosta hanke ei lähtenyt pitkältä takamatkalta ajattelussa ja ratkaisumalleissa.

5.8 Johtopäätökset: mitä seuraavaksi?

Kasteen ja kummiuden kehittäminen ja niiden teemoihin perehtyminen on ollut lähtölaukaus ja katalysoittori kaikelle kirkon kehittämistoiminnalle. Tehdyt havainnot, kokeilut ja järjestäytyminen ovat olleet merkittäviä kokonaisuuden kannalta. Ihmislähtöisen toimintamallin etsintä on jalostunut myös merkittäviksi strategisiksi suunniksi seurakunnissa ja koko kirkossa.

Eri toimijat ovat löytäneet toisensa yhteisen asian äärellä, ja kehittämisverkosto on muodostunut ja edelleen muotoutumassa. Verkoston yhteistyön ympärille on syytä löytää vielä runko ja tapoja, joilla asiat virtaavat ja jaettu ymmärrys kehittyy. Kirkkohallituksen Kaste- ja kummius -hanke oli hyvä alku ja pilotti. Kuten edellä on todettu, harva kysymys ja kysymyksenasettelu on enää paikallinen. Tarvitaan koko kirkon työskentelyä koko kirkkoa koskevien haasteiden edessä, ketterää tekemistä ja kokonaiskirkollisesti koordinoituja kokeiluja.

Kaste- ja kummiustyöskentely osoittivat hyvin kohti käyvästi sen, että isoon kysymykseen ja kriisiin ei ole olemassa osaratkaisuja. Kaikki kertynyt tieto, kokemus ja ymmärrys osoittavat, että kasteongelmaa ratkaistaessa löydettiin paljon isomman mittaluokan kriisi kuin yhteen kirkolliseen toimintukseen ja sen tapoihin keskittyvä. Kirkko on kadottamassa ymmärryksensä ihmisistä ja heidän elämästään keskittyessään liikaa omaan elämäänsä ja sen järjestelemiseen.

Tarvitaan määrätietoista sisältöjen ja rakenteiden ravistelua sekä jatkuvaa vuorovaikutusta ihmisten ja alati monimuotoistuvan todellisuuden kanssa. Muuten kirkko kadottaa otteensa elämästä ja vastaa kysymyksiin, joita ihmiset eivät enää kysy tai jotka eivät muuten ole relevantteja. Tarvitaan välineitä kontekstin hahmottamiseen ja tuoretta kontekstuaalista teologiaa. Tästä nousevat konkreettiset toimet, resurssien suuntaaminen ja sisällölliset liittymäkohdat ihmisten elämän tarpeisiin eivät voi suojella mennyttä perinnettä ja instituutiota. Ihmiset tarvitsevat hyvin toisen näköistä kirkkoa kuin nykyinen on. Se toisen näköinen kirkko tarvitsee ihmisiä, vuorovaikutusta ja kohtaamisia ollakseen kirkko. Se on ihmisten kirkko ja siksi myös Jumalan kirkko.

Lähteet

Aamukaste

Aamukaste. <https://tampereseurakunnat.fi/palveluja/ristiaiset/aamukaste> (viitattu 24.5.2021).

Häyö

Häyö. [Häyö - evl.fi](https://evl.fi) (viitattu 19.5.2021).

Insight360

Insight360. <https://www.insight360.fi/> (viitattu 24.5.2021).

Kaste ja kummius -hanke

Kaste ja kummius -hanke. <https://evl.fi/plus/hankkeet/kaste-ja-kummius> (viitattu 19.5.2021).

Kastepäivä

Kastepäivä. <https://evl.fi/plus/hankkeet/kaste-ja-kummius/kaste-kastepaiva> (viitattu 24.5.2021).

Kirkkoa katsotaan toisin silmin

2015 ”Kirkkoa katsotaan toisin silmin” – kirkko toimii yhteisöllisesti, mutta seurakuntalainen haluaa yksilöllistä palvelua. <https://yle.fi/uutiset/3-7808174> (viitattu 24.5.2021).

Kummipelit

Kummipelit. <https://evl.fi/plus/hankkeet/kaste-ja-kummius/kummius/kummipelit> (viitattu 24.5.2021).

Kummipäivä

Kummipäivä. <https://evl.fi/plus/hankkeet/kaste-ja-kummius/kummius/kummipaiva> (viitattu 24.5.2021).

Pienelle parasta – koko ikäluokan kattavaa yhteydenpitoa lapsiperheisiin

2020 Pienelle parasta – koko ikäluokan kattavaa yhteydenpitoa lapsiperheisiin. <https://www.helsinginseurakunnat.fi/artikkelit/pienelleparasta> (viitattu 24.5.2021).

Rippikoulujen itsearviointi

Rippikoulujen itsearviointi. <https://evl.fi/plus/seurakuntaelama/kasvatus/rippikoulu/rippikoulujen-itsearviointi> (viitattu 24.5.2021).

Tervetuloa mukaan kummipäivään 6.6.2021

Tervetuloa mukaan kummipäivään 6.6.2021. <https://www.vantaanseurakunnat.fi/kummipaiva> (viitattu 24.5.2021).

6 LOPPUKATSAUS: KIRKOLLISEN KEHITTÄMISTYÖN IHANUUDESTA JA KURJUUDESTA

Jarmo Kokkonen & Katri Vappula

Kirkko on kadottamassa ymmärryksensä ihmisistä ja heidän elämästään keskittyessään liikaa omaan elämäänsä ja sen järjestelemiseen.¹

Kaste ja kummius -hanke vuosina 2018–2020 on ollut monella tapaa onnistunut kokonaisuus. Sen myötä syntyi paljon paikallisia ja valtakunnallisia innovaatioita. Kolmen vuoden aikana kokeilukulttuuri, verkostomainen työote ja sekä–että-ajattelu vahvistuivat. Hankkeen hienoimpia piirteitä on ollut se, että seurakuntien ja yhtymien erillisiä mutta samansuuntaisia kehittämishankkeita on haluttu ja osattu liittää osaksi yhteistä kehittämistä. Suurten seurakuntien jo vuosia sitten käynnistämistä toimintatavoista (esim. kastepäivät, kummipäivä) on tullut hankkeen myötävaikutuksella yhä useampien seurakuntien arkea.

Kenties kaikkein merkittävintä on ollut se, että kirkon eri toimijoiden keskuudessa on herätty näkemään todellisuutta sellaisena kuin se on. Itsesäänselvyksien aika on ohitse. Kastettujen osuus syntyneistä on laskenut jyrkästi erityisesti 2010-luvulta alkaen. Tästä näkökulmasta hanke epäonnistui: kasteiden osuus on jatkanut laskuaan. Kastettujen osuus eri-ikäisistä on yhtä kaikki kirkon tärkein tilasto ja tunnusluku. Kasteen ja kastamattomuuden seuraukset ovat kauaskantoisia vaikuttaen esimerkiksi siihen, osallistuuko oppilas peruskoulussa oman uskonnon vai elämäntietämystiedon opetukseen. Nuorten naisten kasvanut kriittisyys uskontoa kohtaan ennustaa sitä, että kastettujen osuus syntyneistä tulee jatkamaan laskuaan lähivuosina.

Samalla on käynyt ilmeiseksi, että alenevat kasteluvut kertovat paljon laajemmasta muutoksesta kuin vain kasteen aseman murtumisesta. Alenevat

1 Ks. tämän kirjan luku 5.

käyrät ovat lopulta enemmän seurauksia suuremmasta kuin muutoksen alkusyytä. Nyt tiedämme esimerkiksi sen, että kasteiden suosion kannalta tärkeät vuodet ovat aikuistumisen vuodet, jo ennen parisuhdetta. Silloin muotoutuvat ne arvot, joiden pohjalta kastepäätös aikanaan tehdään, jos lapsia saadaan. Työ kasteen aseman turvaamiseksi palautuuikin työksi aikuistuvien nuorten parissa, heidän seurakuntayhteytensä vahvistamiseksi. Tämä elämänvaihe taas pohjautuu yksilön kasvun vuosiin vauvasta nuoreksi aikuiseksi ja kysymykseen siitä, kuinka seurakunta kulkee lapsen, nuoren ja perheen rinnalla ja tukee kokonaisvaltaista kasvua kristittyinä.

Tässä loppukatsauksessa tarkastelemme neljää Kaste ja kummius -hankkeen aikana esille noussutta kirkon tulevaisuuden kannalta tärkeää huomiota. Asetamme näitä huomioita keskusteluun käsillä olevan julkaisun teemojen ja materiaalin kanssa sekä kirkon tulevaisuusselonteon *Kirkon kasvatus 2030*² sisältöjen kanssa. Tulevaisuusselonteossa kasteen ja kummiuden teemat olivat keskeisiä. Tarkastelua siivittää edellä oleva kriittinen kysymys siitä, onko kirkko kadottamassa ymmärryksensä ihmisistä ja heidän elämästään.

6.1 Ihmislähtöisten toimintamallien etsiminen ja jalostaminen

Kirkossa on viime vuosina kiinnitetty kasvavassa määrin huomiota seurakuntalaisuuteen, asiakaslähtöisyyteen (sanan kaupallisista konnotaatioista huolimatta) ja ihmislähtöisyyteen. Eri ilmaisuja yhdistää pyrkimys ottaa etäisyyttä työntekijäkeskeiseen ja virastomaiseen kirkkoon. Kirkon elämää on haluttu tarkastella jäsenten osallisuuden näkökulmasta. Osin kyse on ollut sen ymmärtämisestä, että tulevaisuuden kirkossa työntekijöitä on vähemmän, ja siksi vapaaehtoisia tarvitaan eri tavalla kuin aikaisemmin. Ihmiskeskeisyys on merkinnyt myös sitä, että palvelumuotoilusta ja siihen kouluttautumisesta on tullut monen seurakunnan arkea. Ihmisten elämää ja käyttäytymistä on pyritty ymmärtämään heidän omista lähtökohdistaan käsin.

Ainutlaatuisen ihmislähtöisenä kehittämistoimintana voidaan pitää Vantaan seurakuntayhtymän vuonna 2018 toteuttamaa laadullista tutkimusta. Siinä ihmisten hengellisyys näyttäytyy moniulotteisena ja vaikeasti määriteltävänä tai rajattavana. Kirkollisia perinteitä ja palveluita arvostetaan, mutta muista kuin hengellisistä syistä. Ateisti voi pysyä kirkon jäsenenä, koska hän

2 Ks. Kokkonen 2018 (sivusto).

arvostaa kirkon toimintaa, ja yhtä hyvin hengellisyyttä arvostava jäsen voi jättää kirkon, koska kirkolla ei ole hengellistä annettavaa. Usko voi olla niin henkilökohtaista, että se ei kuulu kenellekään toiselle, ei myöskään kirkolle. Vaikka kirkko koetaan kasvottomana instituutiona, siltä kuitenkin odotetaan monia myönteisiä asioita. Nämä huomiot ja tulokset olivat Vantaalla mahdollisia siksi, että ihmisiä haastateltiin useita tunteja ja käytetyt menetelmät olivat monipuolisia.

Ihmislähtöisyys ja seurakuntalaisuus edellyttävät kirkon kehittämistoiminnalta herkkyyttä, nöyryyttä ja osaamista. Yhtä lailla kuin olemme huolissamme kasteen asemasta, meidän tulisi olla huolissamme jäsenyyden ylläpidosta kasteen jälkeisinä vuosina, ja erityisesti elämänkaaren muutosvaiheissa. Kokemukset suurista seurakunnista osoittavat, että esimerkiksi tekstiviesti tietylle ikäluokalle saa vastaanottajilta korostuneen myönteisen palautteen. Miksi tällainen toiminta on edelleen kovin harvinaista seurakunnissa?

Kehittämistoiminnassa on valittava kohderyhmä. Pyritäänkö tavoittamaan heitä, jotka eivät vielä osallistu aktiivisesti toimintaan, kuten esimerkiksi Helsingin seurakuntien *Pienelle parasta* -hankkeessa³? Vai keskitytäänkö heihin, jotka osallistuvat aktiivisesti, ja parannetaan heidän osallisuuden kokemustaan, kuten esimerkiksi Modeuksen malliin⁴ perustuvassa jumalanpalvelusryhmien käyttöön otossa on tehty? Toisaalta on tehtävä valintaa sisällön ja sanoituksen suhteen. Keskitytäänkö vahvistamaan esimerkiksi pappien teologista ymmärrystä vaiko luomaan matalan kynnyksen toimintamalleja ja tekemään teemoista kohderyhmälähtöistä viestintää?

Kaste ja kummius -hankkeessa lähdettiin tietoisesti edistämään näitä kaikkia ja luomaan ilmapiiriä, jossa eri lähestymistapoja ei nähdä toistensa kilpailijoina. Puhuimme asiasta käyttäen termejä liittymisen kulttuuri ja sekä-että-ajattelu. Miljoonien jäsenten kirkossa kaikkia näitä tulokulmia tarvitaan. Pop up -toimintaan ja vertaisviestintään panostamisen ei pitäisi olla pois esimerkiksi kasteteologisen ajattelun syventämisestä kasvun kaaren eri ikävaiheissa tai kasteen näkyväksi tekemisestä kirkkotilassa. Tuhansien työntekijöiden kirkossa näihin kaikkiin pitäisi myös riittää tekijöitä ja resursseja. Ainakin silloin, kun asia koetaan yhteisesti riittävän tärkeäksi.

3 Ks. *Pienelle parasta* - koko ikäluokan kattavaa yhteydenpitoa lapsiperheisiin (sivusto).

4 *Ranta 2014* (sivusto).

Kirkon tulevaisuusselonteossa kysyttiin:

*Entä jos eri-ikäiset kastetut, kummit, vapaaehtoiset jne. saisivat profiloitua tietoa, toiminnan mahdollisuuksia ja tukea omaan ja läheisten kasvuun heille tuttu-
jen, arkisten viestimien kautta? Jäsenviestintä tukisi yksilöllistä hengellisyden
harjoittamista, ja sen kautta olisi mahdollista ottaa kantaa ja vaikuttaa kirkon
asioihin?*⁵

Tämä tavoitetilä ei ole seurakuntien arjessa vielä riittävästi toteutunut. Kokonaiskirkko on edelleen kaukana siitä, mihin esimerkiksi S- ja K-ryhmä ovat kaupan alalla kyenneet jo aikoja sitten. Tällä hetkellä kirkosta puuttuu jäsenviestinnän yhteinen tahtotila, resursointi sekä viestinnän, tietohallinnon ja toiminnan yhteistyö.

Aivan tuoreita mahdollisuuksia tiedontuotantoon ja ihmislähtöisyyteen tarjoaa tekoäly. Se mahdollistaa reaaliaikaisen ymmärryksen siitä, millaisia ihmisiä alueella asuu ja millaisia toiveita ja tarpeita heillä on eri elämäntilanteisiin liittyen. Kyse on samantyyppisestä palvelusta, jota *Insight360*-palvelu on tarjonnut seurakunnille toteuttaen esimerkiksi laajoja väestötasoisia arvo- ja asenneperustaisia segmentointitutkimuksia.

Tekoälyn avulla voidaan esimerkiksi luoda ajantasaista tilannekuvaa ja tietoa siitä, mitä seurakuntalaisille kuuluu. Tekoäly mahdollistaa kirkon palveluiden ja toimintojen kohdistamisen siihen, mitä ihmiset oman elämänsä eri tilanteissa kaipaavat. Näitä mahdollisuuksia sovelletaan kirkon ja valtiovarainministeriön yhteistyönä *AuroraAI*-hankkeessa vuosina 2021–2022 rippikoulun ja nuorten vaikuttamismahdollisuuksien kehittämisessä.⁶ Kirkon ja valtiovallan haasteet ovat samansuuntaisia, molempien tulisi omissa palveluissaan löytää paremmin ja tehokkaammin kansalaisen henkilökohtaiseen elämäntapahtumaan tai -tilanteeseen sopivia toimintoja ja ratkaisuja.

Ovatko jäsenet kirkolle oikeasti tärkeitä? Arvostammeko jäsenyyttä aidosti? Jos vastaus on myönteinen, tulisi seurauksena olla jäsenyyden vaaliminen, häpeilemätön esillä pitäminen ja toiminnan keskiöön asettaminen. Silloin kun jäsenyyttä arvostetaan, osataan myös kunnioittaa ratkaisua olla kuulumatta kirkkoon.

5 [Kokkonen 2018, 101 \(sivusto\)](#).

6 Ks. [Kansallinen tekoälyohjelma AuroraAI \(sivusto\)](#).

Irti hajanaisista ja moniosoitteellisista prosesseista

Seurakuntien kehittämishankkeita vuosina 2010–2020 tarkastelevasta artikkelista tässä julkaisussa käy ilmi, kuinka kirkollisen kehittämisen ongelma on ollut hajanaisuus ja moniosoitteisuus: samoja teemoja on työstetty omissa työryhmissä eri seurakunnissa hyvinkin samankaltaisella tekemisellä ja sisällöllä. Vuorovaikutus näiden kehittämisteemojen ja -prosessien välillä on ollut usein liian vähäistä. Kasteen ja kummiuden ympärillä tehty työ on saattanut toimijoita hyvällä tavalla yhteiseen, verkostomaiseen kehittämispöytään.

Yhtenä haasteena verkostomaiselle kehittämiselle kokonaiskirkon tasolla on, kenelle kuuluu vastuu verkostojen käynnistämisestä ja koordinoimisesta. Suuret seurakuntayhtymät ovat kantaneet lähimenneisyydessä kirkon kehittämisverkostoista merkittävää vastuuta. Mikä tässä voisi olla kirkon keskushallinnon rooli? Toinen pohtimisen arvoinen kysymys on se, mikä olisi ketteryyden ja verkostoimaisen toimintamallin käytännön sovellus seurakunnissa? Kenelle strategisesti merkittävä kehittäminen siellä voidaan sopia? Myös paikallis seurakunnissa on tarpeellista raivata tilaa tehtävänkuviin ja kohdentaa työaikaa kehittämiseen. Seurakuntien on tärkeää hakea keskenään yhteistyötä ja hyötyä toinen toistensa kokeiluista. On tärkeää vahvistaa luottamisen ilmapiiriä ja liittymisen kulttuuria. Eri työntekijät, lähestymistavat tai työalat eivät kilpaile keskenään, vaan rakentavat seurakuntaa kukin eri tavoin, ja eri seurakunnat yhdessä muodostavat kirkon. Liittymällä toisten ideoihin ja kehittämistoimintaan voimme yhdessä saavuttaa suurempia tavoitteita.

Parhaatkin hankkeet päättyvät ajallaan. Niiden merkitys punnitaan siinä, kuinka pysyvällä tavalla ne onnistuvat muuttamaan todellisuutta, mitä niistä on jäljellä viiden tai kymmenen vuoden kuluttua. Kirkkomme tarvitsee kipeästi sellaisen toimintamallin ja rakenteen, jossa eri puolilla tapahtuvaa kehittämistoimintaa katsotaan kokonaisuutena ja yhteistä ajattelua jatkuvasti ruokitaan. Selvää on, että samankaltaisiin ilmiöihin ja haasteisiin vastaaminen yhdessä seurakunnassa tai seurakuntayhtymässä yksinään ja kerrallaan on tehotonta ja riittämätöntä. Kasteen ympärillä tapahtuvalle kehittämistoiminnalle ei tällä hetkellä ole esimerkiksi yhteistä alustaa.

Kirkkohallituksen Suunta-hankkeen kokonaisuudessa on tarkasteltu yhteiskehittämisen mahdollisuuksia ja kysymystä siitä, kuinka kehittämisverkostoa kannattaisi rakentaa. Kirkon kehityspalvelut -erillisyyksikön perustamisesta on luovuttu, sen sijaan toteutetaan Kirkon koulutuskeskuksen ja Kirkon tutkimuskeskuksen integraatio. Kaste ja kummius -hanke on osoittanut, että joustava ja verkostomainen työskentely ei välttämättä edellytä uusia tehtäviä

ja henkilöresursseja. Olennaisempaa on rohkea tehtävänkuvien muokkaaminen vastaamaan kehittämistyön haasteita, riittävä resursointi toiminnallisiin määrärahoihin sekä kehittämistyötä tukevat rakenteet (ohjausryhmä, työnyrkki). Kaste ja kummius -hankkeen toteutustapa oli uudennainen kokeilu: hanke päätettiin toteuttaa olemassa olevilla työntekijäresursseilla niin, että hanketyöntekijän palkkauksen sijaan kaikki resurssit voitiin suunnata kehittämiseen. Hankkeelle nimettiin alussa ohjausryhmä ja vastuuhenkilö. Päävastuun hankkeesta kantoi Kasvatus ja perheasiat -yksikkö, jonka työntekijöistä kolmen henkilön työtehtäviä mukautettiin koko hankkeen ajaksi niin, että he pystyivät satsaamaan noin 50 prosenttia työajastaan hankkeen hyväksi. Heille kaikille jäi lisäksi vastuu entisistä tehtäväalueistaan, myös hankkeen vastuuhenkilölle. Tämä kokeilu vaati rohkeaa perustehtävien rajaamista. Ohjausryhmä pysyi samana kokoa hankkeen ajan. Työnyrkki sen sijaan kasvoi hankkeen edetessä niin, että alussa siihen kuului neljä henkilöä ja viimeisenä syksynä yhdeksän.

Kirkkohallituksessa tehtävänkuvien muokkaamista on jatkettu siten, että vuosina 2021–2022 voidaan koordinoita *Millenniaalien kirkko* -hanketta. Haaveena tulevaisuudelle näemme sen, että näistä suhteellisen pienistä liikkeistä päästäisiin isoihin liikkeisiin. Jos kirkko olisi yritys, tällaiseen kehittämistoimintaan ja viestintään olisi varattu resursseja monin verroin enemmän. Toivottavasti tulevaisuudessa vähenevistä resursseista huolimatta kirkon yhteisiä hankkeita ja kokeiluja voidaan jatkaa ja varata niille toiminnallisia resursseja.

Rippikoulua on Suomessa kehitetty pitkäjänteisesti, yhteisten prosessien kautta sekä nuorten maailmaa tarkasti kuunnellen. Lopputulos näkyy rippikoulun laadussa: se on nuorille edelleen myönteinen, merkityksellinen ja ajantasainen. Riparin kehittäminen on ollut jatkuvaa kehittämistä, ei piste-mäistä, ja koordinaatiosta on vastannut Kirkkohallitus.

Viime vuosien kehittämistyöstä hyvän esimerkin tarjoaa *Häyö*-tapahtumamalli.⁷ Ensimmäistä häyötä vietettiin Vantaan Pyhän Laurin kirkossa vuonna 2009. Malli tunnelmallisesta ja vaivattomasta vihkitapahtumasta on sittemmin levinnyt ympäri Suomea. Yhdistäviä tekijöitä ovat muun muassa elämyksellisyys, seurakuntalaisuus, palvelupolun suunnitelmallinen rakentaminen, läpiajattelu ja yhteinen viestintä paikallisilla mausteilla.

Kaste ja kummius -hankkeessa toteutettiin vertaisvaikuttajakampanja, johon osallistui kuusi tunnettua somevaikuttajaa useilla postauksillaan.

7 Ks. [Häyö-sivusto](#).

Kasteteemaa nostettiin myös *Iltalehden* bannerikampanjalla, jossa jaettiin kastevideota ja kaste.fi-sivuston⁸ artikkeleita. Digitaalisuus ylittää paikallisuudet ja tarjoaa mahdollisuuksia tavoittaa kirkkoon löyhästi sitoutuvia jäseniä ja kansalaisia. Laajasti ymmärretty hyvinvointi ja kokonaisvaltainen ihmisyyden kiinnostavat teemoina myös suuria mediataloja, eikä yhteistyölle kirkon kanssa ole esteitä. Kirkon sisällä suurten seurakuntien ja seurakuntayhtymien yhteistyö Kirkkohallituksen kanssa on sekä mielekästä että taloudellisesti tarpeellista.

6.2 Luovan teologisen työskentelyn tärkeys

Ketä kuunnellaan, kun kyse on kasteen teologiasta? Ketkä aiheesta käyvät keskustelua? Useimmiten varmaankin teologisen koulutuksen saaneet asiantuntijat, mieluiten tohtorit ja dosentit. Muut kokevat helposti alamittaisuutta ja osaamattomuutta. Kuitenkin kasteesta opetetaan ja sitä käsitellään eri tavoin lasten, nuorten ja kaikenikäisten keskuudessa. Kirkossa, joka sitoutuu kokonaisvaltaiseen ihmiskäsitykseen ja missioon, kastetta olisi syytä pitää esillä niin, että puhutelluksi tulee ihmisen ymmärrys, keho ja sydän. Tarvitsemme sekä syvän teologista että kokemuksellista ja osallistavaa kasteen merkityksen avaamista. Syvällistä teologiaa voidaan tehdä kaikenikäisten kanssa, myös ilman akateemista osaamista. Teologia syntyy vuorovaikutuksessa ihmisten kanssa.

Papit yhtäältä noudattavat kasteen kaavaa tunnollisesti, samalla kuitenkin iso osa heistä sanoittaa käsikirjan rukouksia uudelleen, ja osa luo kiertoilmaisuja kaavan ”hankalille” kohdille (”*Kristus on vapauttanut sinut synnin, kuoleman ja pahan vallasta*” / ”*Vapauta NN (etunimet) pimeyden vallasta*”)⁹. Kirkollinen kieli koetaan vieraannuttavaksi, ja se lienee yksi keskeisiä esteitä ihmisten kohtaamiselle ja kristinuskon avautumiselle. Kielellä on voima luoda yhteisöllisyyttä tai sulkea ihmisiä yhteisön ulkopuolelle. Monissa kirkoissa eri puolilla maailmaa jumalanpalveluksen ja sakramenttien kieltä on muokattu inklusiiviseen suuntaan.

Kirkon on lähivuosina välttämätöntä ratkaista suhde nimiäisiin ja lapsen siunaamiseen kasteen vaihtoehtona. Joissakin seurakunnissa papin osallistuminen nimiäisiin on kategorisesti kielletty. Toisaalla taas pyyntö osallistua

8 Ks. [Kaste-sivusto](#).

9 [Kirkollisten toimitusten kirja 2003](#), Kaste, kohta 6, a–b (sivusto).

nimiäisiin johtaa keskusteluun, jonka jälkeen vastaus voi olla myönteinen. Esimerkit ja kokemukset Suomen ulkopuolelta viittaavat siihen, että tilanteissa, joissa kastetta ei jostakin syystä voida toimittaa, voi lapsen siunaaminen olla alkupiste sillä polulla, joka johtaa kasteeseen. Lapsen siunaamista on mielekkäämpää lähestyä sekä–että-ajattelun kuin joko–tai-ajattelun kautta. Esimerkiksi perheissä, joissa vanhemmilla on eri uskonto, voi olla loogista jättää lapsi kastamatta, vaikka hänelle halutaan antaa kristillistä kasvatusta. Sekä–että-ajattelua voidaan soveltaa myös kysymykseen kummeista, jotka eivät ole kirkon jäseniä.

Tarvitsemme uudenlaista symboliikkaa. Jyri Komulainen esittää tässä kirjassa:

Kaikki kirkolliset projektit, jotka tähtäävät kasteiden määrän kääntämiseksi nousuun, vaativat sen tunnistamista, että kristillinen kaste nojaa pohjimmiltaan yleisinhimilliseen vesipesun symboliikkaan ja täyttää initiaatioriitin sosiaalisen funktion. Nämä uskontoantropologiset syvärakenteet ovat alusta, johon kristillisten toimitusten tulee juurtua ikään kuin inkarnatorisessa prosessissa.¹⁰

Veteen liittyvä symboliikka on rikasta, ja kasteen yhteydessä erityisen rikasta. Loppiaisen saarnassaan vuodelta 1534 Luther puhui siitä, kuinka kastevesi on vettä, jossa ”Jumalan Poika kylpee, jonka yllä Pyhä Henki leijuu, josta Isä Jumala saarnaa”.

Vahvan (ja liiankin vahvan) kasteteologian rinnalla kummiuden teologia loistaa vaatimattomuudellaan. Piispainkokouksen asettaman työryhmän mietinnössä *Kummiuden perusteet ja toteutuminen kirkossamme* vuonna 2004 tultiin ”hämmentävään havaintoon, että mitään selvää ja yksiselitteistä teologista perustaa kummiudelle ei ole löydettävissä”.¹¹

Kuitenkin joka vuosi syntyy yli 50 000 uutta kummissuhdetta. Suomalaiset arvostavat kummiutta ja kokevat sen suurena luottamuksen osoituksena. Tämän julkaisun DIAKin opiskelijoita käsittelevässä artikkelissa ilmenee, kuinka kummius nähdään suurena kunniatehtävänä, mutta kristillisen kasvatuksen ei katsota enää automaattisesti liittyvän siihen. Kummiuden käsitteeseen ja kummin rooliin liittyy epäselvyyttä ja hämmennystä. Opiskelijoiden näkemyksissä kristillinen kasvatusta näyttäisi sisältävän vain opillisen ulottuvuuden eli kristinopin sisällön ja perinteen välittämisen. Suuri osa kummeista ei

10 Ks. luku 2.

11 *Kummiuden perusteet ja toteutuminen kirkossamme 2004*, 3.

koee kristillisen perinteen välittämistä omakseen. Tehtävä näyttää jäävän yhä enemmän yksinomaan seurakuntien vastuulle. Valitettavan usein kuitenkin käy niin, että mikäli jokin kokonaisuus ei ole seurakunnassa tai kirkon keskushallinnossa kenenkään vastuulla, sen kehittämiseen ei käytetä aikaa ja resursseja. Tämä tuli ilmi Kasvatus ja perheasiat -yksikön vuonna 2017 tekemässä kartoituksessa. Kun noin 40 seurakunnalta kysyttiin kummiuden kehittämiseen liittyviä ajatuksia, moni vastaaja kertoi, ettei kummiutta ole juurikaan seurakunnassa kehitetty. Keskeisimmäksi syyksi nousi se, ettei kummius ole kenenkään vastuulla.

Kasteen ja kummiuden eteen tehtävässä työssä näyttäisi siis olevan tilausta sille, että suomalaisia enemmän rohkaistaisiin ja tuettaisiin heidän hyvässä tahdossaan jakaa kummilapselle aikaa ja läsnäoloa. Kirkon tulisi korostaa ehdottaen sitä, että ajan antaminen ja läsnäolo ovat kristillistä kasvatusta. Näin toimiessaan kummi jo toteuttaa Jumalan hyvää tahtoa. Tässä myös meille teologista perustaa, ja selkeä tehtäväksianto rohkaista arkoja kummeja.

Kummiuden teologian ohuus muistuttaa konfirmaation teologiaa. Kirkkomme konfirmaation teologia on sulatusuuni tai yhdistelmä useasta lähteestä. Tämä ei kuitenkaan ole ongelma rippikoulun kokonaisuudessa: konfirmaatio on nuoruuden juhla, jossa on monia teologisia säikeitä. Tämä ei muodostu ongelmaksi, jos nuori saa olla juhlan keskiössä. Jospa siis samaan tapaan kuin nuori on rippikoulun keskiössä, lapsi ja hänen kumminsä voisivat olla kummiuden kehittämisen keskiössä? Jos kehittäisimme kummiutta konkreettisena, toiminnallisena ja ihmislähtöisenä luottamustoimena?

6.3 Johtamisen kehittäminen

Kirkkoa ei oikeasti johda kukaan. Tällainen ajatus on tullut vastaan paitsi johtamista käsittelevissä kirjoituksissa, myös ongelmana siellä, missä tärkeitä prosesseja on haluttu viedä laajasti läpi. Kirkko on lukuisten itsenäisten organisaatioiden muodostama konserni. Johtamisen prosesseja olisi kyettävä virtaviivaistamaan siten, että keskeisimpiä yhteisiä prosesseja voidaan viedä laajasti eteenpäin. Perinteisen organisaation ongelmien loiventajaksi voi tulla verkostomainen työn tekemisen tapa, ja onkin jo tullut.

Kaste ja kummius-hankkeen aikana olemme havainneet kaksi myönteistä tekijää verkostomaisessa prosessien johtamisessa. Ensimmäinen on se, että kasteen ja kummiuden tärkeys oli seurakunnissa jo valmiiksi tunnistettu. Motivaatio oli valmiiksi hyvä. Yhteistyö saattoi käynnistyä jaetulla käsityksellä

siitä, mikä on tärkeää kirkon olemassaololle ja tulevaisuudelle. Vaikka kirkko on jäsenmäärältään suuri ja alueellisesti läsnä koko maassa, ei niin sanottuja kärkihankkeita voi olla samanaikaisesti kovin monta. Oleelliseen keskittyminen on jokaisen organisaation elinehto, ja kasteeseen keskittyminen on kirkolle juuri tätä. Strategisessa mielessä kirkko ei tarvitsisi kuin yhden strategisen tavoitteen: huolenpidon jäsenyydestä ja jäsenistä.

Johtajien antama luottamus oli hankkeen toimintatavan merkittävä mahdollistaja. Ohjausryhmä hyväksyi suuret linjat ja toimi tärkeänä sisällöllisenä ”sparraajana”. Työnyrkki sai käytännössä vapauden toimia itseohjautuvana ja vuorovaikutteisena organisaationa, jolla oli harkitsemallaan tavalla käytössään taloudellisia resursseja, yhteensä 200 000 euroa. Vaikka resurssit olivat varsin pienet kasteiden vähenemisen haasteen vakavuuteen ja laajuuteen nähden, ne olivat kuitenkin tärkeä tekijä kehittämisen ja kokeilujen mahdollistamisessa. Moni asia, josta työnyrkin jäsenet olivat osanneet vain haaveilla, olikin mahdollista toteuttaa budjetin turvin. Hanke pystyi muun muassa palkkaamaan osaavia yhteistyökumppaneita viestintäaineistojen tuottamiseen ja ostamaan kastesisällöille tilaa kohderyhmän suosimissa kaupallisissa julkaisuissa ja verkkomedioissa.

Taloudelliset resurssit myös mahdollistivat liittymisen kulttuurin. Hanke pystyi liittymään moniin seurakuntien innovoimiin toimintamalleihin, kuten kummipäivään, ja tuomaan sen jatkuvaan kehittämiseen resursseja. Toisaalta suuret seurakunnat tulivat osaltaan rahoittamaan hankkeen alulle laittamia viestintäkampanjoita. Yhdessä saimme aikaan enemmän. Tämä on yksi hankkeen toimintatapaan liittyvä löytö: mikäli kirkossa halutaan vahvistaa innovaatioiden syntymistä ja kehittämistoimintaa, on siihen syytä varata henkilöresurssien lisäksi myös toimintabudjetti. Mitä tapahtuisi, jos edes muutama prosentti seurakuntien ja kirkon keskushallinnon budjetista varattaisiin vuosittain ajankohtaiseen ja innovatiiviseen kehittämistoimintaan, erityisesti sellaiseen, joka valittaisiin ja toteutettaisiin yhdessä seurakuntalaisten kanssa?

Toinen myönteinen tekijä on luottamus. Verkostoyhteistyö on luottamukseen perustuva tapa tehdä yhteistyötä. Hierarkiat ja valtakysymykset jäävät taustalle ja luottamus lisääntyy, kun yksilöitä pyydetään mukaan, heille jaetaan vastuuta ja annetaan mahdollisuuksia. Innovaatiopäivistä kertyi hyvää kokemusta jo hankkeen alkuvaiheessa. Viestinnän tulee verkostotyössä perustua vahvaan avoimuuteen: kaiken tiedon on oltava avoimesti esillä ja kaikki osallistujat on pidettävä kärryillä. Ongelmiin ja haasteisiin kannattaa suuntautua ratkaisukeskeisesti ja rohkeasti. Ideoiden omistamisesta päästään

hyvien käytäntöjen jakamiseen. Onnistuessaan verkostoyhteistyö synnyttää kollektiivisen oppimisprosessin, joka imaisee osallistujiaan mukaan, ja energiallaan vakuuttaa myös epäilijöitä.

Korona-aika on sekä pakottanut että mahdollistanut verkon kautta tapahtuvan yhteistyön tiivistämisen. Ainakin kasvatuksen kentässä tiivistyvä yhteistyö Kirkkohallituksen, hiippakuntien, seurakuntien ja järjestöjen välillä on tehnyt työstämme yhteisempää ja jaetumpaa. Verkstomainen työn tekemisen tapa voi jatkossa paikata itsenäisten toimijoiden perinteistä yksin tekemisen kulttuuria.

Lähteet ja kirjallisuus

Häyö

Häyö. [Häyö - evli.fi](https://www.evli.fi) (viitattu 19.5.2021).

Kansallinen tekoälyohjelma AuroraAI

Kansallinen tekoälyohjelma AuroraAI. <https://vm.fi/tekoalyohjelma-auroraai> (viitattu 19.5.2021).

Kaste.fi

Kaste.fi. [Miksi ristiäiset? - kaste.fi](https://www.kaste.fi) (viitattu 19.5.2021).

Kaste ja kummius -hanke

Kaste ja kummius -hanke. <https://evli.fi/plus/hankkeet/kaste-ja-kummius> (viitattu 19.5.2021).

Kirkollisten toimitusten kirja

2003 Kirkollisten toimitusten kirja. Ensimmäinen osa:

Kasuaalitoimitukset. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkokäsikirja III. Hyväksytty kirkolliskokouksessa 8. marraskuuta 2003. <https://kirkkokasikirja.fi/toim/kaste.html> (viitattu 6.5.2021).

Kokkonen, Jarmo (toim.)

2018 Kirkon kasvatusta vuonna 2030. Kristillisen uskon välittymisen haasteita ja mahdollisuuksia. Kirkon tulevaisuusselonteko 2018. Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 74. Kirkko ja toiminta. Helsinki: Kirkkohallitus. <https://issuu.com/kirkonkasvatust/docs/kirkon-tulevaisuusselonteko-2018> [lo?e=11549239/65960028](https://issuu.com/kirkonkasvatust/docs/kirkon-tulevaisuusselonteko-2018) (viitattu 6.5.2021).

Kummiuden perusteet ja toteutuminen kirkossamme

2004 Kummiuden perusteet ja toteutuminen kirkossamme.

Piispainkokouksen 10.–11.9.2002 asettaman työryhmän mietintö.

Sarja B 2004:1. <https://julkaisut.evl.fi/main/thumbnailview/>

[qsr=Kummiuden%20perusteet%20ja%20%20toteutuminen%20](https://julkaisut.evl.fi/main/thumbnailview/?qsr=Kummiuden%20perusteet%20ja%20%20toteutuminen%20)

[kirkossamme](https://julkaisut.evl.fi/main/thumbnailview/?qsr=Kummiuden%20perusteet%20ja%20%20toteutuminen%20) (viitattu 6.5.2021).

KIRJOITTAJAT

Merja Halivaara	Tapahtumakoordinaattori, Tampereen seurakuntayhtymä
Helena Kauppila	TM, väitöskirjatutkija, kirkon alan lehtori, Diakonia-ammattikorkeakoulu
Jarmo Kokkonen	TT, johtaja, Kirkon kasvatus ja perheasiat
Jyri Komulainen	TT, dosentti, tutkija, Kirkon tutkimuskeskus
Jussi Laine	Kehittämistyön johtava asiantuntija, Tampereen seurakuntayhtymä
Heikki Lehti	Projektikoordinaattori, Espoon seurakuntayhtymä
Hanna Salomäki	TT, YTT, johtaja, Kirkon tutkimuskeskus
Eeva Salonen	Kehittämistyön johtava asiantuntija, Helsingin seurakuntayhtymä
Päivi Sutinen	KT, kirkon nuorisotyönohjaaja
Minna Valtonen	TT, Diakonian ja kasvatuksen yliopettaja, Diakonia-ammattikorkeakoulu
Katri Vappula	Johtava asiantuntija, Kirkon kasvatus ja perheasiat Kaste ja kummius -hankkeen ohjelmajohtaja vuosina 2018–2020
Anna Äystö	Hankesuunnittelija, Vantaan seurakuntayhtymä

Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja

- 135** Religion till vardags och fest. Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland åren 2016–2019. 2021, 319 s.
- 134** Uskonto arjessa ja juhlassa. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2016–2019. 2020, 313 s.
- 133** Mari-Anna Auvinen & Jyri Komulainen (toim.) Näkökulmia ekumeeniseen missiologiaan. 2020, 321 s.
- 132** Veli-Matti Salminen, Jorma Hannikainen & Kaija Huhtanen (toim.) Kirkon muusikko arjessa ja pyhässä. 2020, 235 s.
- 131** Terhi Kaira ”Sitä kohti, mikä on edessä” Strategia-ajattelun ominaispiirteet Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa. 2020, 273 s.
- 130** Tuomas Hynynen Uskon ja rakkauden asialla. Oppi, usko ja etiikka Suomen evankelis-luterilaisen kirkon eettisissä kannanotoissa 2005–2010. 2019, 241 s.
- 129** Matti-Pekka Virtaniemi Elämän tarkoitus ja vakava sairaus. ALS-tautiin sairastuneen eksistentiaalinen prosessi. 2018, 377 s.
- 128** Maarit Hytönen Kutsumus ja elämäntehtävä. 2018, 243 s.
- 127** Maarit Hytönen (toim.) Perhe ja avioliitto muutoksessa. 2018, 375 s.
- 126** Luthersk delaktighet. Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland 2012–2015: En undersökning om kyrkan och finländarna. 2017, 378 s.
- 125** Osallistuva luterilaisuus. Suomen evankelis-luterilainen kirkko vuosina 2012–2015: Tutkimus kirkosta ja suomalaisista. 2016, 388 s.
- 124** Maarit Hytönen, Kimmo Ketola, Veli-Matti Salminen, Jussi Sohlberg & Leena Sorsa (toim.) Erilaisista yhteisöistä elävä kirkko. 2016, 317 s.
- 123** Jarmo Kokkonen Sukupuoli ja yhteisöllisyys rippikoulun rituaaleissa. 2016, 363 s.
- 122** Anneli Vartiainen Messu, yhteisö ja muistaminen. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon messu yhteisöllisen muistamisen tilana. 2015, 191 s.
- 121** Maarit Hytönen Maaksi sinun pitää jälleen tulla. Kuolema ja siihen valmistautuminen sekä kuolemanjälkeinen elämä Osmo Tiirilän, Irja Kilpeläisen ja Martti Lindqvistin ajattelussa. 2015, 166 s.

Kirkon tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja

- 67** Tomi Karttunen (toim.)
Ekumenian ajankohtais-
kysymyksiä. 2021, 131 s.
- 66** Till stöd för kyrkans
utvecklingsarbete. Evangelisk-
lutherska kyrkan i Finland
åren 2016–2019. 2021, 138 s.
- 65** Jouko Porkka & Minna
Valtonen (toim.)
Innostava ja kohtaava
kasvatus. Kirkon kasvatuksen
barometri 2020. 2020, 233 s.
- 64** Kirkon kehittämistyön tukena.
Suomen evankelis-luterilainen
kirkko vuosina 2016–2019.
2020, 133 s.
- 63** Maarit Hytönen
”Maailman tärkein tapahtuma”
– suomalaisten käsityksiä
kasteesta ja kummiudesta.
2020, 297 s.
- 62** Tomi Karttunen
Mitä on luterilaisuus? Kirkko,
teologia ja yhteiskunta.
2020, 230 s.
- 61** Mikko Malkavaara ja Minna
Valtonen (toim.)
Uusi elämisen kulttuuri –
muutos Tampereella.
2019, 229 s.
- 60** Laura Kallatsa ja Jouko Kiiski
Vihkiäkö vai ei? Suomen
evankelis-luterilaisen kirkon
pappien käsitykset samaa
sukupuolta olevien oikeudesta
kirkolliseen avioliittoon.
2019, 88 s.
- 59** Katarina Engström, Veli-Matti
Salminen ja Teija Tuukkanen
Muusikkona kirkon
palveluksessa. Kanttoreiden
osaamiskartoituskysely 2017.
2018, 85 s.
- 58** Kati Tervo-Niemelä
Kutsumuksen imu ja työn
todellisuus. Pappien,
teologien ja kanttoreiden
suhde työhön, työhyvinvointi
ja suhtautuminen
ajankohtaisiin kysymyksiin
Kirkon akateemisten
jäsentutkimuksessa 2018.
2018, 152 s.
- 57** Päivi Isomäki, Johanna
Lehmusmies, Päivi Salojärvi
and Veera Wallenius
Diaconia Barometer 2018.
The many faces of loneliness.
2018, 46 s.
- 56** Päivi Isomäki, Johanna
Lehmusmies, Päivi Salojärvi ja
Veera Wallenius
Diakoniabarometri 2018.
Yksinäisyyden monet kasvot.
2018, 211 s.
- 55** Leena Sorsa
Uskonnolliset tavat ja julkinen
tila Suomessa.
2018, 102 s.
- 54** Kirsi Pohjola
Matkalla kirkon
lastenohjaajaksi.
2018, 100 s.

Kirkon tutkimuskeskus
PL 239, 33101 Tampere
puh. 03 3123 3400
e-mail: ktk@evl.fi
kirkontutkimuskeskus.fi

Artikkelikokoelma *Kasteen polulla – Kasteen ja kummiuden teologiaa ja käytäntöjä* kertoo kasteeseen ja kummiuteen liittyvistä tutkimuksista ja kehityshankkeista, jotka nivoutuvat erityisesti nuorten aikuisten tekemiin valintoihin uskonnollisiin yhteisöihin sitoutumisesta ja lastensa kastamisesta tai kastamatta jättämisestä. Kirjan alkuosan artikkelit ovat vertaisarvioituja tieteellisiä tekstejä ja loppuosassa siirrytään käytännön sovelluksiin ja kehityshankkeisiin.

Kirjassa kuvataan kastamisen ja kastamattomuuden muutosta Pohjoismaissa 2000-luvulla sekä analysoidaan kyselyaineiston pohjalta sitä, mitkä tekijät vaikuttavat suomalaisten päätöksiin kastaa tai jättää lapsi kastamatta sekä miten eri ikäryhmien ja sukupuolten näkemykset poikkeavat toisistaan. Tuloksia peilataan uusiin uskonnollisuuden muutosta käsitteleviin tutkimuksiin. Kasteteologian kehityslinjojen valossa pohditaan, miten nykyisessä keskustelussa voitaisiin hyödyntää kasteeseen liittyvää symboliikkaa ja tehdä näin kastetta ymmärrettävämmäksi suomalaisille.

Artikkelikokoelmassa tutkitaan myös tunteiden ilmaisemista kasteita ja nimiäisiä koskevissa blogikirjoituksissa ja valotetaan sitä, mikä tämän päivän äideille on merkityksellistä lapsen syntymään liittyvässä siirtymäriitissä ja millaiseksi uudet siirtymäriitit ovat muotoutumassa. Lisäksi pohditaan uskonnollisten seremonioiden merkitystä opiskelijoiden ajatusmaailmassa ja heidän käsityksiään kasteesta ja kummiudesta.

Kirjassa esitellään kasteeseen ja kummiuteen liittyviä kehityshankkeita, viestinnällisiä materiaaleja, palautteen keruuta ja tapahtumia pääkaupunkiseudulla ja Tampereella. Loppukatsauksessa kootaan yhteen kirkollisen kehittämistyön keskeisiä havaintoja ihmiskeskeisestä toimintamallista, kehittämisprosessien koordinoinnista ja johtamisesta sekä luovan teologisen työskentelyn merkityksestä.

KIRKON TUTKIMUSKESKUS[†]

ISBN 978-951-693-425-2

**SUOMEN[†]
EV.LUT.
KIRKKO**